

T.C
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDEKİ KİŞİ ADLARI VE
KİŞİ ADLARININ VERİLİŞ ÇEŞİTLİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurcan ARAS OKŞAK

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

KARS - 2012

T.C.

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Nurcan ARAS OKŞAK'a ait "Azerbaycan Türkçesinde Kişi Adları ve Kişi Adlarının Veriliş Çeşitliliği" konulu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Öğretim üyesinin Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

.....

Yrd. Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL

.....

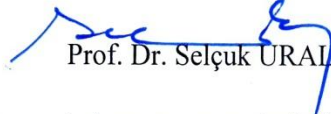
Yrd. Doç. Dr. Akın BİNGÖL

.....

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve / Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

.... / /

Prof. Dr. Selçuk URAL

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
KISALTMALAR.....	IV
GİRİŞ	1
ADBİLİM (ONOMASTİK).....	1
1.1. AD NEDİR	1
1.2. ÖZEL ADLAR ALANI.....	4
1.3. GÜZEL ADLANDIRMA.....	7
2. YER ADLARI BİLİMİ (TOPONOMİ).....	10
2.1. DAĞ ADLARI BİLİMİ (ORONİMİ).....	16
2.2. SU ADLARI BİLİMİ (HİDRONİMİ).....	19
3. KİŞİ ADLARI BİLİMİ (ANTROPONİMİ)	23
4. TÜRKLERDE AD VERME GELENEĞİ	31
I. BÖLÜM.....	33
1.1. TÜRKLERDE İSLAMİYET ÖNCESİ AD VERME GELENEKLERİ VE EĞİLİMLERİ 33	
1.2. TÜRKLERDE İSLAMİYET SONRASI AD VERME GELENEKLERİ VE EĞİLİMLERİ	39
II. BÖLÜM.....	43
1. AZERBAJYAN KİŞİ ADLARININ GELİŞİM SÜRECİ VE İLERLEYİŞİ	43
1.1. KİŞİ ADLARI BİLİMİNİ ZENGİNLEŞTİRME YOLLARI.....	66
1.2. KADIN ADLARI.....	77
1.3. ERKEK ADLARI	79
1.4. SUNİ (YAPAY – UYDURMA) ŞAHIS ADLARI.....	80
1.5. DOĞAL ŞAHIS ADLARI	82
1.6. KİŞİ ADLARI BİLİMİNİN DİL BİLGİSİ YÖNTEMİ.....	87
1.7. SINIF KONULU OLUŞTURMA ADLAR	92
1.8. AKRABALIK KONULU OLUŞTURMA ADLAR.....	92
1.9. CİNS BİLDİREN OLUŞTURMA ADLAR	92
1.10. SIRA BİLDİREN OLUŞTURMA ADLAR.....	93
1.11. SOYUT KONULU OLUŞTURMA ADLAR	93

III. BÖLÜM	96
3.1. ERKEK ADLARI	96
3.2. KADIN ADLARI	187
SONUÇ	245
KAYNAKÇA	253
ÖZGEÇMİŞ.....	263

ÖZET

Yapılan bu Yüksek Lisans tez çalışmasında “**Nizami XUDİYEV’in Azerbaycan Antroponimlerinin Teşekkülü ve İnkişafı, Baki – 2005**” adlı eser Azerbaycan Türkçesinden, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Türkiye Türkçesine aktarılan adı geçen eserin sonunda bulunan yaklaşık olarak 1306 adet erkek adı, 931 adet de kadın adı olmak üzere toplamda 2237 adet kişi adı bulunmaktadır. Eserde bulunan bu kişi adları kökeni, anlamları ve veriliş çeşitliliği ile ilgili olarak ele alınıp incelenmiştir.

İncelenen erkek adlarında yaklaşık olarak 541 adet Arapça, 181 adet Türkçe, 147 adet de Farsça ad mevcuttur. Erkek adlarında Arapça, Türkçe ve Farsça adların yanında ayrıca İbranice, Almanca, Rumca, Tatarca, Yunanca, İngilizce, Rusça, Latince adlarda bulunmakta, ama bunların sayısı oldukça sınırlıdır. Erkek adlarında karşımıza çıkan birleşik adlar ise; Ar.+Ar., Ar.+T., Ar.+Far., T.+T., T.+Ar., T.+Far., Far.+Far., Far.+Ar., Far.+T., İbr.+T., İbr.+Ar., T. ve Far., Far. ve İbr.’dir.

İncelenen kadın adlarında da yaklaşık olarak 349 adet Arapça, 125 adet Türkçe ve 173 adet de Farsça ad bulunmaktadır. Kadın adlarında Arapça, Türkçe ve Farsça adların yanında ayrıca İbranice, Yunanca, İngilizce, Fransızca, Latince ve Bulgarca adlar da mevcuttur, fakat sayıları oldukça sınırlıdır. Kadın adlarında karşımıza çıkan birleşik adlar ise; Ar.+Ar., Ar.+T., Ar.+Far., T.+T., T.+Ar., T.+Far., Far.+Far., Far.+Ar., Far.+T., İbr.+T., Yun.+T.’dir.

Nizami XUDİYEV’in adı geçen eserde Azerbaycan Türklerinde ad verme geleneği ve kişi adlarının veriliş çeşitliliği hakkında bilgiler vermektedir. Bu çalışmayla elde edinilen bilgilerle Türkiye ve Azerbaycan’da ad verme geleneğinde birçok ortak özelliğin bulunduğu tespit edilmiştir. Aynı soydan gelen bu Türk topluluklarının ortak geçmiş kültürünün bir sonucu olarak aynı ad verme geleneğinin ve aynı ad veriliş çeşitliliğinin kullanıldığı görülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Adbilim, Kişi Adları, Ad verme, Gelenek, Türk, Azerbaycan.

ABSTRACT

In this higher graduation written study, the work of art ‘**Azerbaycan Antroponimlerinin Teşekkülü ve İnkişafı**’ by Nizami XUDİYEV, was translated into Turkish from Azerbaijan Turkish. Approximately 1306 masculine names and 931 feminine names in total 2237 names, which are available at the end of this work of art, were transferred into Turkish. These names, which are in the work of art, were handled and analysed related to their stems, meanings and variety of their usage.

Approximately 541 Arabic names, 181 Turkish names and 147 Persian names are available in the masculine names analysed. There are Hebrew, German, Greek, Tatar, English, Russian and Latin names together with Arabic, Turkish and Persian names in masculine names but the number of these names is rather limited. The combined names we face in the masculine names are; Ar.+Ar., Ar.+T., Ar.+Per., T.+T., T.+Ar., T.+Per., Per.+Per., Per.+Ar., Per.+T., Heb.+T., Heb.+Ar., T.+Per., Per.+Heb.

In the feminine names analysed, there are approximately 349 Arabic, 125 Turkish and 173 Persian names. Hebrew, Greek, English, French, Latin and Bulgarian names are also available together with Arabic, Turkish and Persian names in feminine names but the number of these is rather limited. The combined names we face in the feminine names are; Ar.+Ar., Ar.+T., Ar.+Per., T.+T., T.+Ar., T.+Per., Per.+Per., Per.+Ar., Per.+T., Heb.+T., Gre.+T.

Some information is given related to naming custom, the variation of naming of Azerbaijan Turks in the work of art by Nizami XUDİYEV mentioned. It was fixed with the results of this study that there are many common points in the Turkish and Azerbaijan naming customs. It can easily be seen that these Turkish societies coming from the same race use the same naming customs and the same naming varieties as a result of common past culture.

ABBREVIATIONS: T. – TURKISH; AR. – ARABIC; PER. – PERSIAN; HEB. – HEBREW; GRE. – GREEK.

KEY WORDS: Onomastics, The Names Of People, Entitlement, Tradition, Turkish, Azerbaijan.

ÖN SÖZ

Kişi adları bilimin gelişip ilerlemesi halkların, milletlerin arasında her şeyden daha çabuk ve daha çok dikkat çekmektedir. Tarih bakımından Türk bilimlerinin oluşumunu çok eski ve yeni adlar meydana getirmektedir. Bu adlar nesilden nesle yüzyıllar boyunca şekillenip gelişerek bugüne kadar gelip ulaşan adlar, Türk toplumlarının ad bilimi ihtiyacını çağdaş, medeni seviyede karşılamıştır.

Kişi adları bilimini oluşturan sistemin her bir parçası toplum bilim ve tarihi izleri taşımaktadır. Bunlarda düşünce ve hayali, adet-gelenek-göreneği, dünya görüşü, hayat tarzı, kültür geçmişinin sebepleri, dini görüşleri, yaşadığı sosyal-siyasi ortamın izleri gibi açık bir şekilde kendini göstermektedir.

İnsan bir varlık gibi meydana geldiğinden bu yana, etrafında bulunan canlı ve cansız bütün varlıkları adlandırmış, hatta kendisine de çeşitli adlar vermiştir.

Kişi adları biliminde bulunan adlar birden bire oluşmamışlardır. İnsanları adlandırma, onları birbirinden farklandırmaya çalışmaktadır. Kişi adları, her zaman halkın tarihi, milli ruhu, ilmi ve medeni seviyesi, efsanevi - dini görüşü, rahat hayat yaşayışı, doğal ve sosyal olaylarla ilgisi, farklı görüşü ve karakteri, yiğitliği ve kahramanlığı, sanat uğraşları, istek ve arzuları, dilekleri ile ilişkili olarak meydana gelmiş, zamanla da zenginleşmiş ve gelişmiştir.

Yaptığımız bu çalışmada 2237 adet civarında Azerbaycan kişi adı, kökenleri, yapıları bakımından tasnif ettik. Bu çalışmanın sözlük bölümü için bana her türlü desteği veren arkadaşlarım ve Sayın Nahide GÖKÇEK'e, manevi desteğini esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL'e ve bu çalışmada her türlü desteği gösteren danışman hocam, Sayın Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ'a, teşekkür ederim.

Nurcan ARAS OKŞAK

KISALTMALAR

ABD : Ana Bilim Dalı

age. : Adı geçen eser

Alm. : Almanca

Ar. : Arapça

bk. : Bakınız

C. : Cilt

DTCF : Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

İbr. : İbranice

İng. : İngilizce

K.D. : Konuşma Dili

Lat. : Latince

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

Mac. : Macarca

mec. : Mecaz

öl. : Ölüm Tarihi

s. : Sayfa

S. : Sayı

T. : Türkçe

TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzeri

vs. :Vesaire

Y. : Yıl

Yay. : Yayınları

Yun. : Yunanca

GİRİŞ

ADBİLİM (ONOMASTİK)

Kültür çalışmalarının ilk adımlarından biri nesnelerin ve canlıların adlarının verilmesiyle başlar. Dilin oluşumu, medeniyetin gelişimine bağlı olarak şekillenmeye başlayınca zamana bağlı olarak adlandırmalarda da çeşitli farklılıklar meydana gelmektedir. Doğan bu farklılıklar milletlerin dillerinin farklılaşmasına ve bu süreç içerisinde birbirlerinden bağımsız dillerin gelişmesine de olanak sağlar. Bu çerçevede çalışmalara temel etken olan ad verme geleneği, eski Türk kültüründe temel itibariyle çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Burada da öncelikli olarak **ad** hakkında kısa bir tanım verilmesi gerekmektedir.

1.1. AD NEDİR

Ad için birden fazla tanım yapılmıştır. Bunlardan bir kaçını şöylece:

1. Bir kişiyi, bir hayvanı, bir bitkiyi, bir yeri, bir duygu ve düşünceyi vb. anımsamamıza, onların ötekilerinden ayırmamıza yarayan sözcük, isim.¹
2. Doğadaki canlı ve cansız varlıkları, düşünce, duygu, olay ve durumları belirtmeye yarayan, bunları adlandıran öğeler için kullanılmıştır.²
3. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam: Çocuk, kedi, ağaç, düşünce, iyilik, Ahmet, Ertuğrul birer addır.³

Adın tanımı genel olarak bakıldığı zaman hepsindeki amaç isimlendirme, tanımlama ve açıklamadır. Ergin adları, “Canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir”, diye tanımlar. Gençan, “Adlar, tanıtmak için varlıklara verilmiş (takılmış) sözcüklerdir”, der.⁴

Adlar, yalnız adlandırma gereksinimiyle kullanılan gelişigüzel semboller değildir. Onlar, birey tarafından tüm somut ve ahlaki kişiliğin yansıması olarak

¹ Ali Püsküllüoğlu, **Arkadaş Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2003, s. 27.

² Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 4. bsk., 2. cilt, Ankara, **TDK Yay.:** 439, 2007, s. 85.

³ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁴ Turgay Sebzeciöğlu, “Türkçedeki Adlara Dizim, Biçim Ve Anlam Açılarında Bir Bakış”, **Türk Dili**, C:LXXXVI, S:621, s. 230.

algılanırken, toplumsal bağlamda anlam kazanan toplumsal statü, toplumsal saygınlık ve çeşitli sosyo-kültürel yapılanmaları da belirtir.⁵

Dilimizde “ad verme, ad koyma, ad takma” şekillerinde adlandırılan “folklor olayı”, aslında bütün insanlığın ortak malıdır. Yeryüzünden ad verme olgusundan yoksun bir tek topluluk ve toplumu görmek olası değildir. Doğada canlı, cansız olan her nesne ile olayın, hatta düşünce ürünlerinin muhakkak ki birer adı vardır. Doğanın her kesimi adlandırılmıştır. Bu ad verme olgusu, insanla beraber doğmuş, onunla birlikte yaşantısını sürdürmüş, tarih boyunca evrimleşerek basit bir ad verme olgusu durumundan çıkarak, her topluluk ve toplumun yapısına, anlayışına uygun bir şekilde çok aşamalı, her aşaması sayısız gelenek, görenek ve uygulamalardan oluşan dev bir “folklor olayı” durumuna dönüşmüştür. Ad bilim araştırma ve incelemesinde adın, kişiliği belirleyen özelliğini, ad seçiminin temelinde yatan dinsel, büyüsel, toplumsal inanç ve tasarımları saptamaya ve değerlendirmeye çalışmıştır.⁶

Adlar öteden beri, gösterdikleri nesnelere tek bir kişi, belli bir varlık ya da düşünce oluşuna göre özel ad ve aynı türden varlıkların tümünü anlatan tür adı olarak ikiye ayrılır. Özel adlar kişi, hayvan, yer, yerleşme alanı, coğrafya adları, ulus, ülke, kurum, kuruluş, belli bir düşünce ya da din adı olmak üzere çeşitli adları içerir (Atatürk, Mustafa, Oya, Tekir, Kayseri, Kızılırmak, Uludağ, Hindistan, Macar, Büyük Millet Meclisi, Müslümanlık... gibi). Tür adı ise doğadaki çeşitli varlıklara, soyut kavramlara verilen genel bir addır (balık, taş, keser, dayı, güzellik, kıskançlık... gibi).⁷

Bilindiği gibi dilbilimi, ele aldığı konuların çeşitliliği ve genişliği dolayısıyla onomastik ya da adbilim dediğimiz dal, geniş anlamıyla bütün cins adları üzerinde duran, anlambilimi ve dil felsefesiyle yakından ilgili olan bir araştırma alanıdır. Dar anlamıyla ele alındığı zaman bütün özel adları işleyen bu alanda kişi ve yer adları, dağ, ova, nehir, ırmak gibi coğrafyada geçen adlar üzerinde derinleşilmekte, böylelikle hem herhangi bir ulusun dili, kültürü, tarihi ve etnolojisiyle yakından ilgili

⁵ Neşe Emecan, “Türk Kişi Adlarının Değişen Sesi”, **Doğan Aksan Armağanı**, DTCF Yay:366, Ankara, 1998

⁶ Orhan Acıpayamalı, “Türk Kültüründe ‘Ad Koyma Folkloru’nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay.: 167, **Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi**: 37, C: IV, s. 1.

⁷ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 2. Cilt. s. 85.

konular aydınlatılmakta, hem de uluslar arası karşılaştırmalı dil araştırmalarına katkıda bulunmaktadır.⁸

Adbilim adı altında ele alınacak olan dil çalışmaları başlıca iki grup üzerinde yoğunlaşır:

1. Anlam bilimiyle yakınlığı olan, ancak yöntem bakımından ondan ayrılan ve sözcük-kavram ilişkisine önem veren bilim dalı. Bu daldaki çalışmalarda herhangi bir kavramdan (örneğin güzellik, balık, zaman) hareket edilerek bu kavramın herhangi bir dilde nasıl anlatım bulduğu ve anlatımda hangi etkenlerin rol oynadığı incelenir. Bu alana geniş adbilim adını verebiliriz.⁹
2. Genellikle her dilde özel ad sayılan öğeler üzerinde duran ve özel adları kökenbilgisi, tarihsel gelişme yönünden ve çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilimdir. Yer adları üzerinde duran dalı (yer adı bilimi, toponymie) olduğu gibi, kişi adları, coğrafya adları üzerinde çalışan dalları da vardır.¹⁰

Çeşitli ülkelerde ve toplumlardaki belirtilerine bakarak bugün halk bilimciler adı “insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten simge” olarak tanımlamaktadırlar. Yapılan incelemelerden de adın çok eskiden beri, insanlar için önemli bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.¹¹ Adbilimi; canlıların, nesnelerin ve kavramların, kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bilimin adıdır.¹²

Milletler gelişigüzel bir araya gelmiş insan yığınlarının oluşturduğu bir kütle değildir. Onları millet haline getiren dil, tarih ve köken birlikteliğidir.¹³

Adbilimi bir ülkenin kültür tarihini araştırmalarından, halk bilim araştırmalarına, Türk dil tarihiyle ilgili çalışmalara kadar yöntemli ve karşılaştırmalı incelenmesi gereken önemli konulardan birisidir.¹⁴

Ele alınan iki grup çalışmalarında özel adlar alanı üzerinde yoğunlaşacağız.

⁸ Aksan, “X. Uluslararası Adbilimleri Kurultayı ve Düşündürdükleri”, **Türk Dili**, XXI/219, 1969, s. 176-178.

⁹ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 1. cilt, s. 32.

¹⁰ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 1. cilt, s. 32.

¹¹ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 96.

¹² Nuh Doğan, “**Adbilim Açısından Samsun, Ordu ve Sinop Ağzlarında Armut, Elma ve Erik Adları**”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Samsun 2006, s. 1.

¹³ Nesrin Güllüdağ, “Türk Dünyasının Kültürel Bütünleşmesinde Dilin Önemi ve Ortak Dil”, **Uluslararası Bakü Tarih Sempozyumu**, Bakü 2007 (25 – 27 Haziran), s. 8.

¹⁴ Abdullah Kök, “Türkçe Kur’an Çevirilerinde Özel Adlar”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2047.

1.2. ÖZEL ADLAR ALANI

Her kültürde özel isimlerin önemli bir yeri vardır. Diller arasında özel isimlere verilen manalar ve ad koyma gelenekleri arasında farklar olduğu gibi; milletlerin aynı veya farklı, tarihi veya çağdaş devrelerinde, çeşitli sosyal tabakalarında da farklılıklar olabilir.¹⁵

Özel adlar, genel adlar gibi bir sistem oluştururlar ve bu sistem, dilin özel adlar dışındaki sistemiyle çakışır. Burada da dil sisteminin bütün unsurları işin içindedir. Dil, bütünüyle adlandırmacı yapıdır; her düzlemdeki dil birliği, bir adlandırmadan ibarettir. Adlar, dilin sahip olduğu ad malzemesinden türetilir, yapılabilir ve böylece her defasında, her yeni varlığa ad bulunur. Özel adlandırmalarda, türetme ve yaratma değil, bulma söz konusudur. Dilin var olan söz varlığı ve sahip olduğu gramer yapısı içinde, daha önceden türetilmiş bir söz veya kurulmuş bir yapı, yeni ortaya çıkan tek bir varlığa, oldukça değişik ilişkilendirmeler yoluyla verilir: “Özel adlar genellikle genel adlardan oluşurlar” veya “Özel adlar ve genel adların ortak ilişkileri bir rastlantı değil, türeyişlerinin ortak iki kategori oluşturmaları, daha açık bir deyişle, özel adların genellikle genel adlardan doğmuş olmalarıdır”.¹⁶

Adlandırma sürecinde adlar yansıttıkları nesnenin, düz anlamın niteliğine uygun şekilde oluşur. Adlandırmanın temel gelişim yolları ve özel isimlerin tipleri tüm halklarda benzer özellik taşır. Hiçbir ad boşuna oluşturulmuyor, yalnız nesnenin isimlendirilmesine ihtiyaç olduğu takdirde ortaya çıkar. Her bir ad esasa dayandırılıyor ve dilde tespit ediliyor. Anlamsız ad yoktur ve bu anlam dil bilimsel çözümleme sırasında ortaya konulabilir. Adlandırma eylemi ve onun prensipleri dil kuralları, adlandırmaya katılan şahsın psikolojik özellikleriyle yönelir.¹⁷

En eski dil çalışmalarından bu yana nasıl, çeşitli dillerdeki sözcükler üzerinde durulmuş, bunların özellikle köken bilgisi yönünden açıklanmasına girişilmişse, insanoğlunun merakı ve gerçeğe ulaşma isteğinden ötürü, özel adların aydınlatılmasına çalışılmıştır.¹⁸ İnsan ile “çevre – tabiat ortamı – toprak parçası” ilişkisinde, çevrenin insan eliyle yaşanır hale getirilmesi, kültürleşmesi, terbiye edilmesi süreci tamamlandığında ortaya “vatan” ismi tam olarak, bütün grubu

¹⁵ Güzin Tural, “Mahbubü'l – Kulüb'de Kişi Ad ve Ünvanları”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2947.

¹⁶ Günay Karaağaç, “Özel Ad Bilgisi”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Mayıs 2001, C: 2001/ I, S: 593, s. 523 – 524.

¹⁷ Reyhan Habibli, “Ad Bilimsel Birimler ve Sosyal Etmenler”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S: 28, s. 38.

¹⁸ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 91.

kucaklayacak biçimde oluşarak çıkar. Dağ, bayır, göl, ırmak, dere, çay, ova ve ormanlar, toprak cinsleri, bitkiler, çiçekler, kuşlar, balıklar, yabani evcilleştirilmiş hayvanlar, iklim, güneş, ay ve yıldızlar, gök ve yer... her şey, görülen, karşılaşılan nesnelere, üstünde yürünen her yer bir “benlik” kazanır, bir ad alır.¹⁹

Özel ad, bir tek varlığa ve tek varlık olarak düşünülen şeylere verilen addır; Ali, Zeynep, İzmir, Tanrı, Seyhan, Türk gibi.²⁰ Özel adlar her şeyden önce, başlangıçta onu kullanan dil birliğinin sahip olduğu ses dizgesinin özelliklerini taşır; başka uluslarca kullanılmaya başlandığında, bir başka dil birliğinin ses dizgeleriyle karşılaşmış olur. Örneğin Muhammed adı Türklerde Mehmet’e dönüşmüştür.²¹

Eksik, kesik, kestirme ya da yarım anlatım diye adlandırılan dil bilgisi olgusu vardır. Söz konusu olgu, dildeki “en az çaba kuralı”nın ürünüdür ve güzel anlatıma aracılık eder. Çünkü güzel anlatımın vazgeçilmezlerinden biri, anlayışa katkısı olmayan gereksiz sözcükleri, sözcüklerdeki gereksiz olan ekleri atmaktır. Örneğin; üniversite öğrencileri profesör için “prof”, doçent için “doç”, bütünleme sınavı için “büt” gibi kısaltmalar yapmaktadır. Bir başka olgu özel adlarda (kestirme amaçlı kullanım), birçok sözcükten oluşan öbeklerde kısaltmalar yapılmaktadır: Alexandre için “Alex”, Samuel için “Sam”, Bülent için “Bülo”, Mehmet için “Memo”, Hasan için “Haso”; “TÜSİAD, NATO, TRT” (ilk harfleri alınarak yapılan kısaltmalar); “FIAT (Fabrica Italiana Automobili Torino), UNICEF (United Nations International Children’s Emergency Fund)” gibi kısaltmalar da artık özel ad kabul edilmektedir ve aralarına nokta almazlar.²²

Özel adların kaynağını tür adları meydana getirmektedir. Bundan dolayı özel adlar alanında tür adları çok çeşitlilik göstermektedir. Çok çeşitlilik gösteren özel adları belli bilim dalları adı altında ele almak gerekir. Bunlar:

1. Yer adları bilimi (Toponimi)
2. Dağ adları bilimi (Oronimi)
3. Su adları bilimi (Hidronimi)

¹⁹ Dursun Yıldırım, “Coğrafyadan Vatan’a Geçiş”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 161.

²⁰ Püsküllüoğlu, **age.**, s. 1035.

²¹ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 94.

²² Mustafa Sarıca, “Anlatımda Birim Eksiltme”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Mart 2005, C: LXXXIX, S: 639, s. 208 – 209.

4. Kişi adları bilimi (Antroponimi), olmak üzere dört alt bilim dalından oluşmaktadır.²³

Adbilimin bu tür adlara ayrılmasının yanında bir de görevlerine göre adlandırılmaları vardır. Bazıları şöyledir:

1. **Apotropaeon:** Koruyan adlar. Bunun da alt dalları vardır:

- a) Kötü ruhları korkutan, onlardan daha güçlü ve süratli olan hayvan adları veya bunlarla ilgili adlar: Arslan, Kaplan, Bars vb.
- b) Hor görülen adlar da koruyucu görevini üstlenirler: Köpek, İt, Barak vb.
- c) Oğlanlara verilen kız adları, kızlara verilen oğlan adlarının da benzer bir görevi vardır: Beke, Ece vb.
- d) Çocuğun sevilmediğini göstermek için verilen çirkin adlar: Boklug, Mordar, Bezdir vb.

2. **Hypochoristica:** Ana ve babanın duygularını, sevgisini, şefkatini gösteren, genellikle güzel, ince, tatlı, değerli, küçük bir şey anlamındaki adlar: Közel, Konca, Kçük, Boncuk vb.

3. **Teofor:** Allah'ın adlarını içine alan adların bir kısmı bu dala girmektedir. Ayrıca "Meşhur adlar", "Tesadüfi adlar", "Amaçlı adlar" gibi adlar da vardır.²⁴

Bilim dünyasında adbilimi (onomastik), özellikle kişi adları, soyadları, lakaplar, etnik adlar, yer adları, hayvan ve bitki adları vb. konuları inceleyen bir bilim dalı olarak her geçen gün biraz daha genişleyen ve ilgi çeken bir alan olmaktadır.²⁵

Özel adların genel nitelikleri konusunun yanında, özel adları olduğu kadar tür adlarını da ilgilendiren konular vardır. En eskiden beri "ad"ın insanlar arasında taşıdığı önemden bahsetmek gerekir. Çeşitli ülkelerde ve toplumlardaki belirtilerine bakarak bugün halk bilimciler adı "insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten simge" olarak tanımlamaktadırlar. Yapılan

²³ Yaşar Yılmaz, "Ad Koyma Geleneğimizde Yunus Emre", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.:600, Aralık 2001/11, s. 930.

²⁴ Saim Sakaoğlu, **Türk Ad Bilimi – Ad Bilimi Çalışma Grubu: I**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK. Yay.: 780, Ankara 2000, s. 11 – 12.

²⁵ Fikret Türkmen, "Türk Destanlarında ve Halk Hikâyelerinde Şahıslara, Kabilelere ve Yerlere Ad Verilmesi İnancı", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK. Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2985.

incelemelerden de “ad”ın çok eskiden beri, insanlar için önemli bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.²⁶

Özel adlarda ele alınan konulardan biri de ad değiştirmeleridir. Adın insanlar için taşıdığı önemden kaynaklanmakta, bunun yanı sıra, yine kimi adların dinleyicide uyandıracığı tasarımları ve izlenimleri gidermek üzere bir takım değiştirmelere gidilmektedir.²⁷

1.3. GÜZEL ADLANDIRMA

Güzel adlandırma, “iyi adlandırma” veya “örtmece” terimleriyle de kullanılmaktadır. Örtmece, “söylenmesi kaba, çirkin veya sakıncalı görülen nesnelere, kavramların, başka kelimelerle daha uygun ve edepli bir biçimde anlatılması” ya da “düpedüz söylenmesi kaba, çirkin ya da sakıncalı görülen nesnelere, kavramların, başka sözcüklerle daha uygun biçimde adlandırılarak dolaylı bir biçimde anlatılmasıdır”.²⁸

Dünyayı dilimizin izin verdiği ölçüde ve biçimde algılarız. Yargı ve önyargıların temelinde bize miras olarak bırakılan dilin etkisi büyüktür. “İnsanların mutsuzluğunu” kelimelerin esirliğine bağlayan bazı dil ve anlam bilimciler, bu durumun ancak kelimeleri içerik yönünden güzelleştirerek, her türlü dil yönlendirme ve etkilerinden kaçınmakla düzeleceğine inanmışlardır. Kelimeleri içerik bakımından güzelleştirme düşüncesi yeni bir durum değildir ve yüzyıllardır bütün dillerde rastlanmaktadır. Bu olguya Türkçede “edebi kelimeler”, “güzel adlandırma”, “hünü tabiri” veya “örtmece” denmektedir.²⁹

Güzel adlandırma, kimi varlıklardan, nesnelere söz edildiğinde doğacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacıyla yapılan ve dünyanın her dilinde rastlanan bir değiştirme olayıdır.³⁰ Doğrudan doğruya söylenmesi çeşitli nedenlerle uygun görülmeyen bir olguyu başka sözcük ya da söz öbekleriyle anlatmaktır. Bu tür anlatıma yönelimin dinsel, batıl inanca dayalı nedenleri olabileceği gibi, kibar görünme kaygısıyla ya da toplum içerisinde

²⁶ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 96.

²⁷ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 97.

²⁸ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

²⁹ Hayriye Bilginer, “Batı Dillerinde ve Türkçede Güzel Adlandırmalar”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ekim 2001, C:2001/11, S:598, s. 441.

³⁰ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim** 3. Cilt, s. 98.

doğrudan doğruya söz edilmesi pek hoş görülmeyen cinselliğe ilişkin konularda bu tür dolaylı anlatıma başvurulur.³¹

Eskiden beri bütün dillerde görülen güzel adlandırmalar Türkçede de çokça görülen ifade şekilleridir. Ancak Türkçenin bu alandaki zenginliği konusunda yapılan çalışmaların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu tür ifade, o dili konuşanların inançlarına, ahlak anlayışlarına, ruhi inceliklerine ve kibarlıklarına birinci derecede ışık tuttuğu göz önüne alınırsa, bu alandaki araştırmaların ne kadar önemli olduğu kendiliğinden anlaşılır. Herhangi bir araştırma yapılmadan bile dikkatli bir bakışla Türkçede “ölüm” ve “ölmek” sözcüğü yerine onlarca farklı ifadenin kullanıldığını görmek mümkündür.³²

Tarih boyunca hemen hemen bütün toplumlar çocuklarına isim verirken sevilen, beğenilen, saygı duyulan nesnelere ya da kavramlara ait adlar bulma kaygısında olmuşlardır. Bazı toplumlarda ise güzel adların kötü ruhların ilgisini çektiğine inanılarak kötü adlar tercih edilir. Örneğin; Siyam’da Tonking’de şeytanların çocuklara zarar vereceği endişesiyle çocuk büyüyünceye kadar *Domuz*, *Yaramaz* gibi adlar verilir. Silezya’da çocuklar için güzel, şirin, gibi sevgi sözleri yerine kaba ve bir takım çirkin kelimeler kullanılır.³³

İnsanların ifade etmekten kaçındıkları ya da yüzeysel yollarla ifade etmeye çalıştıkları tabu özelliği taşıyan ve kültürden kültüre değişen birçok kullanım vardır. Örneğin; birçok yerli kabilenin inancında bir düşmanın isminizi bilmesinin ona sizi öldürme gücü vereceğine inanılması, Tanrı’nın adının boş yere ağza alınmaması, ‘cin’ kelimesinin olduğu gibi talaffuz edildiğinde gerçekten cinlerin geleceğine inanılması, müstehcen kelimelerin ve organ adlarının söylenmemesi gibi... Hemen her alanla ilgili olan bu tabuların olumlu yönde ifade edilme görevi de örtmece tekniğine dayanmaktadır. Bu da, yine yasak olan kelimelerin yerine konulacak başka bir ifade tarzının geliştirilmesiyle mümkündür. Bu anlamda bir tabu olarak görülen “cin” kelimesi yerine “üç harfliler” ya da “iyi saatte olsunlar” gibi ifadelerin kullanılması dilin örtmece tekniğine örnektir.³⁴

³¹ M. Osman Toklu, **Dil Bilime Giriş**, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 100.

³² Ahmet Gecekuşu, “**Güzel Adlandırma**”, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2006, s. 1.

³³ Ahmet Karadoğan, “**Kitab-ı Cihan-nüma’da Geçen Özel İsimler Üzerine Bir Deneme - Anadolu’yu Türkleştirenlerin İsimleri**”, T.C. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2001, s. 5.

³⁴ Süleyman Kaan Yalçın, Murat Şengül, “Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri”, **Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları**, Volume 2 / 2 Spring 2007, s. 766.

Güzel adlandırma toplum tarafından üzücü, kırıcı, çirkir, kaba sayılan sözcük veya ifadelerin aynı anlam alanı içerisinde kabullenebilir sözcük veya ifadelerle değişimi; toplumun ahlaki, dini ve örf değerlerine aykırı kabul edilen ve söylenildiğinde korku, ürkme ve iğrenme gibi kötü izlenimler uyandıran ifadelerin bu etkiyi en aza indiren kelime veya ifadelerle dile aktarılması olayıdır.³⁵

Politik dilde geri kalmış ülkeler için ‘az gelişmiş, gelişmekte olan, üçüncü dünya ülkeleri’ demek; iktisadi bakımdan ‘fakir’ kelimesi için ‘alım gücü zayıf’; fiziksel kusurlu kişileri psikolojik açıdan rencide etmemek amacıyla ‘sakat’ için ‘özürlü, engelli, handicap’ kelimelerinin ve bu bağlamda ‘kör’ için ‘görme engelli’, ‘sağır’ için ‘işitme engelli’ vs. demek farklı örtmece örnekleridir.³⁶

Güzel adlandırmalara sadece genel ahlak değerlerini içeren durumlar değil; bölgesel farklılıklar göstermekle birlikte, değişik alanlarda da raslanılmaktadır. Tıp gibi teknik alanlarda, dolaylı ifadeler ya teknik terimler ya da halk dili aracılığıyla yapılmaktadır. Örneğin; ‘iğne’ yerine ‘enjektör’; ‘hasta öldü’ yerine ‘hasta x oldu’; ‘koma’ yerine ‘bitkisel hayat’; ‘felç’ yerine ‘inme’ gibi ifadeler kullanılmaktadır.³⁷

Dünyanın birçok yerinde çocuklara ad konurken beğenilen, sevilen, saygı duyulan, nesnelere ve kişilere ilişkin adların konuşulmasına özen gösterilir. Hoşa gidecek adlar verme yoluna gidilirken, kimi ülkelerde güzel adların kötü ruhların ilgisini çektiğine inanılır. Örneğin; Kazaklar evlerine Azrail’in gelmesini önlemek amacıyla, yeni doğan çocuklarına Rus adı koyuyorlar.³⁸

Güzel adlandırmalar toplumsal yaşayışın, kültürün ürünleridir. Güzel adlandırmaları doğru anlayabilmek için toplumun görgü kurallarına, kültürüne yabancı olmamak gerekir. Bütün dillerde olduğu gibi Türkçede de eskiden beri çokça görülen güzel adlandırmalar inançlarımıza, ahlaki değerlerimize, tutum ve davranışlarımıza dolayısıyla kültürümüze ışık tutan önemli dil unsurlarıdır.³⁹

³⁵ Karadoğan, “**Kitab-ı Cihan-nüma’da Geçen Özel İsimler Üzerine Bir Deneme - Anadolu’yu Türkleştirenlerin İsimleri**”, T.C. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2001, s. 3.

³⁶ Kerim Demirci, “Örtmece (Euphemism) Kavramı Üzerine”, **Milli Folklor Dergisi**, Yıl:20, Sayı:77, 2008, s. 28.

³⁷ Bilginer, “Batı Dillerinde ve Türkçede Güzel Adlandırmalar”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ekim 2001, C:2001/11, S:598, s. 442 – 443.

³⁸ Şahin Kara, “**Elazığ Yöresi Kişi Adları Üzerine Bir İnceleme (1940 – 1990)**”, T.C. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ – 1999.

³⁹ Ahat Üstüner, “Kayseri ve Yöresi Ağzlarında Güzel Adlandırmalar”, **11. Kayseri ve Yöresi Kültür - Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, 8 - 12 Nisan 2006 Kayseri, Bildiriler, Kayseri 2007, s. 171 - 172

2. YER ADLARI BİLİMİ (TOPONOMİ)

Yer, üzerinde gezilen, ayakla basılan, taban, toprak,⁴⁰ yerküredir.⁴¹ Yerin geçmiş çağlardaki oluşumunu, evrimini, yapısını, bileşimini ve ondaki değişimleri konu alan bilime **yer bilimi / jeoloji** denmektedir.⁴²

Adbilim çalışmaları içinde, bütün dünyada en geniş yeri, yer adı bilimi alır. Yer adı araştırmalarından yalnızca geçmişe ait bilgiler edinilmekle kalmamakta, dil tarihine, yerleşme tarihine, ülkenin etnik yapısına ilişkin önemli ipuçları da elde edilmektedir.⁴³ Yer adları ile uğraşan dala **toponimi** adı verilmektedir.⁴⁴ Yer adlarının önemi büyüktür. Bir yerin coğrafi, tarihi ve genel karakterini tanıma ve tanıtmada rol oynar.⁴⁵

Etnik görünüm kazanan insan gruplarının üzerinde yaşadıkları, yürüdükleri toprak parçalarına vurdukları ilk damgalar, sınır taşları, yer belirleme işaretleri, hüviyet varakaları, kültürlerinde “yer adları” olarak karşımıza çıkar. Her bir ad, ait olduğu etnik grup için, üzerinde yaşanan toprakla ilgili ayrı bir anlama sahiptir. Toprak ile insan grubu arasındaki ilişkinin gelişme seyrini, vahşi tabiat ortamının işleniş ve kullanım biçimlerini, bu ortamda yaşanan tarihi yer adları korur. Dolayısıyla, yer adlarını tespit ve tahlil etmek suretiyle, herhangi bir insan grubunun, etnik grubun, milletin, başlangıçtan itibaren zaman ve mekan eksenleri üzerinde mevcudiyetleri, gelişimleri, yayılışları, buldukları tabiat ortamını vatan haline getirişleri, yaşayış tarzları, dünya görüşleri, kısaca kültürleri hakkında aydınlatıcı bilgilere erişebiliriz.⁴⁶

Yer adları, yalnız orada yerleşen insan topluluklarından değil, zaman zaman o bölgenin tabii yer yapısından, iklim şartlarından, bitki örtüsü ve üzerinde yaşayan canlılardan, ekonomik ve kültürel ürünlerden etkilenmiş ve bu etki altında yerlerin adlandırıldığı olmuş, yer adları ile üzerinde yaşayanlar ve çevre bir bütünlük

⁴⁰ Püsküllüoğlu, **age.**, s. 1473.

⁴¹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁴² Püsküllüoğlu, **age.**, s. 1476.

⁴³ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 101.

⁴⁴ Sakaoğlu, **Türk Ad Bilimi – Ad Bilimi Çalışma Grubu: I**, s. 11.

⁴⁵ Cemal Arif Alagöz, “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60, **Seminer, Kongre, Bildirileri Dizisi**: 17, Ankara, Eylül 1984, s. 11.

⁴⁶ Dursun Yıldırım, **age.**, s. 164.

kazanmıştır.⁴⁷ Yer adları, yerleşme tarihi açısından, hem tarihçi, hem de dilciler için, gerçekten bir yol göstericidir.⁴⁸

İnsanoğlu nerede yaşadığını, nasıl yaşadığını yer adlarına aktarmıştır. Tüm insanlık yer adlarında her yönüyle yansımakta, insanın varoluşuna tanıklık etmektedir. Geçmişten geleceğe giden insan izi yer adlarıdır. Tarihin kapıları yer adlarına açılır. Yer adlarında insan hem gizlenir, hem de ortaya çıkar. Duygusallıkları, düşünceleri, dilekleri, özlemleri, alışkanlıkları, şaşmalarıyla yer adları insan olmanın aynası olmuştur. Her yer adı, yeryüzünü işleyen insan uygarlığının öz damgasıdır.⁴⁹

Yerleşim yerine ve çevresine ilişkin yer adları verme:

- a. Yer in yapısına, konumuna ilişkin adlar verme:** *Belen, Belentepe, Yoldere, Tozluca, Güneybaşı, Subaşı...* gibi. *Trabzon*, şehrin kurulduğu yerde bulunan trapez biçimindeki kayalardan ötürü bu adı almıştır.
- b. Yer in ve çevresinin renk özelliklerini belirten adlar verme:** *Alabayır, Yeşilyurt, Sarıköy, Pembecik...* gibi.
- c. Yer in bir başka yere göre durumunu, konumunu belirleyen adlar verme:** *Yeniköy, Yenişehir, Eskişehir, Ortaköy, Araköy...* gibi.
- d. Yer in ve çevrenin bitki örtüsünü, ürettiği ürünleri belirleyen adlar verme:** *Fındıklı, Bademli, Kavaklı, Elmalı...* gibi.
- e. Yer in ve çevrenin hayvanlarını belirleyen adlar verme:** *Alabalık, Tavşancıl, Yılanlı, Sığırlı...* gibi.
- f. Çevredeki yapılara ilişkin adlar verme:** *Hisarcık, Mescitli, Demirköprü, Alacahöyük...* gibi.
- g. Çevredeki akarsuları belirleyen adlar verme:** *Koldere, Kolpınar, İncesu, Tarlıpınar, Kayapınar...* gibi.⁵⁰

Yer adları konusunun başlıca problemlerinden birisi isim seçmedir. Bu işte çok yönlü düşünmek, titiz davranmak gerekir, sonradan değiştirmek zorunda kalmamak

⁴⁷ Kemal Gökçe, “Türk Yer Adları Sempozyumu’nu Açış Konuşması”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60, **Seminer, Kongre, Bildirileri Dizisi**: 17, Ankara, Eylül 1984, s. 7.

⁴⁸ Tuncer Gülensoy, “Elazığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 149.

⁴⁹ Nermi Uygur, “Yer Adları”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Nisan 1967, C:XVI, S:187, s. 502.

⁵⁰ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 107-108.

için. Bilhassa, şehirlerde cadde, sokak isimlerinde, meydan isimlerinde hataya düştüğü vakidir.⁵¹

Yerleşim yerlerine kişiyle, bireyle ilgili ad verme eğilimi:

- a. **Yerleşim yerine o yerle ilgisi bulunan bir kimsenin adını ya da sanını verme:** *Alifuatpaşa, Gaziahmet, Gazipaşa, Bektaş, Bektaşağa, Davuthan...* gibi.
- b. **Dinle ilgili adlar verme:** *Sarışeyh, Şeyhköy, Mollaköy, Hıdırbaba...* gibi.
- c. **Mesleklerle ilgili adlar verme:** *Terziler, Çanakçı, Peynirci, Müftüler...* gibi.⁵²

İnsan adlarının yer adları olarak kullanılması doğal bir olaydır. Çeşitli özellikleriyle dikkati çeken kişinin adını bir yere bağlamak, böylece o kişiyi ebedileştirmek bütün cemiyetlerde görülmektedir.⁵³

Yer adları verme geleneğinin ne zaman başladığı tam bilinmemektedir. İnsanoğlu ad verme geleneğini bir şeyi başka şeyden ayırt etmek amacıyla kullanmaya başlamıştır. Yer adlandırma tarihinin, insanoğlunun yaşadığı yöreyi ve civarını, bununla birlikte, hayati ihtiyaçları ve bağlı bulunduğu cemiyetin ekonomisi için önem taşıyan avlanma sahalarını adlandırmasıyla başladığı kabul edilmektedir.⁵⁴

Anadolu köy adlarının incelenmesi sonucunda, Türklerin yerleşme yerlerine ad verirken önce çevreden, ikinci planda da bireyden, insandan yararlandıkları gerçeği meydana çıkmaktadır ki, burada, başka alanlardaki adlandırmalarla paralellik görülmektedir.⁵⁵

İnsan bir taraftan kendi adını veya diğer insanlarla bütünleşen ortak şahsiyetini toprağa nakşederek onun üzerindeki hâkimiyetini sembolleştirirken, diğer taraftan da, tabiatın kendisi üzerindeki etkisini dile getirmekten kaçınmıyor.⁵⁶

Tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde 16'sı büyük devlet olmak üzere, irili ufaklı pek çok devlet kuran ve üstün bir kültür yaratan Türk milleti yayıldığı geniş

⁵¹ Alagöz, **age.**, s. 22.

⁵² Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3. Cilt, s. 108-109.

⁵³ Sakaoğlu, "İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız", **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 259.

⁵⁴ Mehmet Yıldırım, "Uşak İli ve İlçeleri Yerleşim Yer Adları (Orun)'nın Yapı ve Köken Bakımından İncelenmesi", T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2006, s.4.

⁵⁵ Aksan, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", **TDAY Belleten**, 1973-1974, s. 190.

⁵⁶ Bahaeddin Yediyıldız, "Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri", ", Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60, **Seminer, Kongre, Bildirileri Dizisi**: 17, Ankara, Eylül 1984, s. 28.

coğrafyada kurduğu yerleşim merkezlerine, karşılaştığı dağ, nehir, ova ve ırmaklara yeni adlar vererek bunları vatanları haline getirmişlerdir. Anadolu'daki pek çok yerleşim adının eşi ya da benzeri dünyanın değişik yerlerinde, Türklerin yurt tuttıkları bölgelerde hala yaşamaktadır.⁵⁷

Asya ile Avrupa arasında tarihin ilk çağlarından beri adeta bir geçit olan ve çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Anadolu'da tüm dünya ilim çevrelerinin dikkatini çekecek zenginlikte yer adı vardır⁵⁸ Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşlarıyla birlikte Asya'dan Anadolu'ya göç eden Oğuz boyları, daha çok şehirlerin dışında kendi adlarını taşıyan köyler ve yerleşme birimleri kurmuşlar, dağ, tepe, ova, yayla, nehir, çay, ırmak gibi coğrafi teşekküllere yeni adlar vermişlerdir. Bu adlar bazı yerlerde *Karadağ*, *Yeşilırmak*, *Gökova*, *Sivrihisar* gibi benzetme sıfatlarıyla süslenmiş, bazı yerlerde *Avşarbeli*, *Sapuryaylası*, *Eğribat* gibi kendi boy adlarından kaynaklanmıştır.⁵⁹

Anadolu'da Türkçe yer adlarının verilmeye başlanması Oğuzlarla başlayıp Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme dönemine kadar sürer. Oğuz göçlerinden hemen sonra verilen adlar genellikle Oğuz ve diğer Türk boylarına ait adlardır.⁶⁰ Oğuzlar hakkında yapılan araştırmalarda, Uygur harfleriyle yazılmış Oğuzname parçası ile İslami devirde meydana getirilmiş Oğuzname'lere dayanılarak, 24 Oğuz boyunun, Boz-ok'lar ve Üç-ok'lar adlarıyla iki kola ayrıldığı bildirilmektedir.⁶¹ Anadolu'ya gelen Oğuz boylarının bir kısmı Boz-ok, bir kısmı da Üç-ok koluna mensupturlar. Demek oluyor ki, Anadolu bölgesinde Oğuzların bu iki koluna mensup teşekküller yurt tutmuş bulunmaktadır.⁶²

Köprülü'den başlayarak tarihçilerimiz Anadolu'daki yer adlarını tarih bakımından değerlendirmeye çalışmışlardır. Gerçekten Anadolu'da Oğuz boylarıyla ilgili birçok yer adı vardır: *Afşar* (*Avşar*), *Bayat(-d)*, *Bayındır*, *Beydili*, *Büğdüz*, *Çavundur*, *Çepni*, *Dodurga*, *Döğer*, *Eymir*, *İğdir*, *Kargın*, *Kınık*, *Kızık*, *Salur*, *Yazır*,

⁵⁷ Hülya Pilancı, "Anadolu'daki Türkçe Yer Adları", T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD Doktora Tezi, Kayseri 1996, s. 10.

⁵⁸ Mustafa Şenel, "Gaziantep İlinin Yakın Taşınmış (Paralel) Yer Adları", **Uluslar Arası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü Kültür, Dil ve Edebiyat) Sempozyumu**, Gaziantep 2008, s. 2.

⁵⁹ Mehmet Önder, "Anadolu Şehir Adları Üzerine Efsanelerin Oluşumu", **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 69.

⁶⁰ Pilancı, *age.*, s. 12.

⁶¹ Kemal Eraslan, "Boz-ok ve Üç-ok Oğuz Kolu Adları Hakkında", **TDAY Belleten**, 1986-4, s. 5.

⁶² Zeynep Korkmaz, "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", **TDAY Belleten**, 1971, s. 22.

Yıva (veya Yuva), Yüreğil (Yüreğir veya Üreğil, Üreğir) gibi.⁶³ XV. – XIX. yüzyıllar arasında süren Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle XVII. – XIX. yüzyıllarda Arapça ve Farsça'nın dil ve edebiyatta olduğu gibi yer adlarında da etkisi olmuştur.⁶⁴

Toponimlerde yalnız boy adları kullanılmamıştır. Yer adlarında kişi adlarına dayanan pek çok örnek de vardır: *Ahmet, Ahmetler, Ahmetağa, Ahmetağlı, Ahmetçavuş, Ahmetdağı, Ahmetdamları, Ahmetdede, Ahmetefendi, Ahmetli, Ahmetoğlu, Ahmetpaşa, Ahmetpınarı, Ahmettepesi, Ahmetyeri, Karaahmet, Karaahmetler, Karaahmetağa veya Mehmet, Mehmetağa, Mehmetalın, Mehmetbey, Mehmetbeyli, Mehmetbeyobası, Mehmetçavuş, Mehmetpaşa, Karamehmet, Karamehmetler...* gibi.⁶⁵

Anadolu yer adları incelemesinden, bu bölgeye Orta Asya'dan Çiğil Türklerinin bile geldikleri yargısına varmak mümkündür. Anadolu'nun çeşitli bölgelerine eski devirlerde gelmiş olan, Oğuzlara nisbeten çok daha az sayıdaki öteki Türk kavimlerine mensup unsurlar, zamanla Oğuzlarla karışıp kaynaşmışlardır. Bu karışık kaynaşma durumu onların dil yapısında da kendini göstermiş; özel ağız bölgeleri ortaya çıkmıştır.⁶⁶

Tarihi yer adları incelemelerine bakıldığında, bu adların kimler tarafından verildiği bilgileri oldukça dikkat çekmektedir. Bunlara birkaç örnek verecek olursak:

Kişilerin doğrudan verdiği yer adları;

1. Padişahların verdikleri adlar: *Devletlü Kabağağaç, Bey Sancağı, Hünkar Tepesi, Hünkar Çayırı* gibi.
2. Tarihte fetihleriyle ya da bilgin ve ermiş olarak ün almış kişilere göre verilen adlar: *Balabancık (Balaban), Turgut-eli, Koca-ili, Kadıköyü (Kadıköy), Paşa Adası* gibi.
3. Ermişlere göre verilen adlar: *Emek – yemez Baba, Kara Doğan Baba, Baba Dağ (Baba Dağı), Seyyid Battal Gazi* gibi.
4. Tarihi olaylara göre verilen adlar: *Sofu- kıran, Uğraş Deresi, Kanlı Burun* gibi.⁶⁷

⁶³ Hasan Eren, "Yer Adlarımızın Dili", **TDAY Belleten**, 1965, s. 159.

⁶⁴ Pilancı, **age.**, s. 12-13.

⁶⁵ Eren, **age.**, s.161.

⁶⁶ Korkmaz, **age.**, s. 21.

⁶⁷ Orhan Şaik Gökyay, "Türkçe Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı", **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 244 – 250.

Yer adları vermede o çevrede yetişen bitki adlarından veya o çevrede yaşayan hayvan adlarından da yararlanılmıştır. Örnekler: *Söğütlü, Söğütlük, Kavaklı, Kavaklıdere, Söğütözü, Çamlıca, Akçam, Karaçam, Gökçam, Sarıçiçek, Yeşilkavak, Elmalı, Kızılçık... veya: Tavşanlı, Akdoğan, Karadoğan, Kuştepe, Güvercin, Güvercinlik, Turna, Turnadere, Turnagöl, Kurt, Kurtbeli, Kurttepe, Koyunlu, Kuzuluk, Karakoyunlu, Geyikli...* gibi.⁶⁸

Türkler tarafından ele alınan bazı eserlerde yer adlarıyla ilgili örnekler karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir kaçını belirtecek olursak:

Divanü Lügati't – Türk'te: “*Bakırlıg:* Balasagun'a yakın bir yerin adı. *Balasagun:* Türkistan'da bir şehir adı. Ayrıca; Koz Ordu, Koz Uluş, Koz Ulaş, Kuz Ulaş diye de geçer. *Barçuk:* Efrasiyap'ın kurduğu bir şehrin adı.” gibi.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde: “*Asu Pınarı, İznik, Kocaeli*” gibi.

Kamusü'l Alam'da: *Konya.*⁶⁹

Türkiye'de ilk yer adları bilimi çalışmaları yapan Bahriye Kaymakamı, Türk Derneği kurucu üyelerinden ve Türk Derneği Dergisi'nin yazı kadrosunda görev yapan **Safvet Bey**'dir.⁷⁰

Türk milletinde vatan sevgisinin ve hasretinin boyutları çok güçlü ve yüksektir. Savaş ruhuyla fethettikleri ülkelere göçüp konan Türk boyları, yerleştikleri beldelere eski yurtlarının özlemini, sevdasını bir çok hatıralarla birlikte işlemişlerdir. Bu bir çeşit geçmişi bütün boyutları ile geleceğe taşımak anlamına gelir ki, bu özellik Türk milletine değişik coğrafyalarda ayakta kalma gücünü veren ve dolayısıyla coğrafyayı vatan yapma sürecini hızlandıran ve pekiştiren özelliklerinden biridir diyebiliriz.⁷¹

Yer adlarımız sadece zengin Türkçeyi saklamakla kalmaz. Türk halkının dilinde doğan bu adlar, aynı zamanda güzel Türkçeyi ve özlemini duyduğumuz sağlam Türkçeyi, öz Türkçeyi dile getirir.⁷² Yer adlarından sonra ele alacağımız, kısa bir şekilde hatırlatma yapacağımız bilim dalı **Dağ Adları Bilimi (Oronimi)**'dir.

⁶⁸ Eren, **age.**, s. 161.

⁶⁹ Sakaoğlu, **Türk Ad Bilimi – Ad Bilimi Çalışma Grubu: I;** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.:780, Ankara 2000, s. 18. ve 23.

⁷⁰ Sakaoğlu, **Türk Ad Bilimi – Ad Bilimi Çalışma Grubu: I;** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.:780, Ankara 2000, s. 29.

⁷¹ Yücel Hacaloğlu – Ragıp Memişoğlu, “Dede Korkut Destanlarında Adları Geçen Oğuz Beylerinin İzlerini Taşıyan Yer Adları Üzerine Bir Deneme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S: 49, 2004, s. 772.

⁷² Eren, **age.**, s. 161.

2.1. DAĞ ADLARI BİLİMİ (ORONİMİ)

Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine egemen durumda olan ve oldukça geniş bir alana yayılan, tırmanması çok zor, ağaçlarla kaplı ya da çıplak, kayalık, çok yüksek bölümlerine verilen ada **dağ** denir.⁷³ “Çevresindeki araziye göre çok yüksek olan toprak, kaya”⁷⁴ da **dağ** için yapılan tanımlamalardan biridir.

Yeryüzü biçimlerini genellikle de dağların özelliklerini ve dış görünüşlerini inceleyen bilim, **orografya**,⁷⁵ dağ bilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dağ adları ile uğraşan dala da **oronimi (oronymie – oronymy)** terimi kullanılmaktadır.⁷⁶

Bugün yer adı bilim incelemelerinin yanı sıra, dağ adları ile ova, yayla, geçit, vadi, otlak gibi çeşitli coğrafya adları üzerinde de çalışılmaktadır. Bunlar da – yer adlarında olduğu gibi – bir çok kültür sorununun, tarih ve yerleşme konularının aydınlatılmasında yarar sağlamakta, ayrıca, birer dilsel öge olarak dil bilim çalışmalarında gereç oluşturmaktadır. Bu açıdan, bu adların öteki özel adlardan bir ayrımı yoktur.⁷⁷

İnsanoğlu, var olduğu günden beri yaşamı boyunca gördüğü her şeyi adlandırmıştır. Adlandırmalarda elbette ki dağlara da belirli coğrafi özelliklerine, dağın çeşitli vasıflarına, yapısına, rengine, dağ hakkında duyduğu efsaneye, eski bir kahramanın bölgede gösterdiği savunmaya göre çeşitli şekillerde adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır. Durumlarına göre verilen dağ adları şöyledir:

- 1. Renklerle tanıtılan dağ adları:** *Akdağ, Karadağ, Aladağ* gibi. Renkler dağların sadece görünüşlerine bakılarak değil, başka anlamlar taşıdıkları için verilmiştir. Bu renkler tarihçiler tarafından değişik şekillerde yorumlanmaktadır.
- 2. Çeşitli vasıflar yansıtan dağ adları:** *Palandöken, Karga Pazarı, Giden Gelmez* gibi.
- 3. Dini inançlara uygun dağ adları:** *Allahüekber Dağı, Süphan Dağı, Tanrı Dağları* gibi.
- 4. Eski kahramanların isimleri olan dağ adları:** *Hüseyin Gazi Dağı, Köse Dağı* gibi.

⁷³ Püsküllüoğlu, *age.*, s. 339.

⁷⁴ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁷⁵ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁷⁶ Sakaoğlu, “**Türk Ad Bilimi I**”, 2001, s. 11.

⁷⁷ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. cilt, 2007, s. 110.

5. **Çeşitli vasıflar ifade eden dağ adları:** *Geyik Dağı* gibi.
6. **Hayvancılıklar ilgili olarak verilen dağ adları:** *Ahır Dağı, Binboğa Dağları, Yaralıgöz Dağı* gibi.⁷⁸
7. **Kutsal sayılan, efsane olduğuna inanılan dağ adları:** *Ağrı Dağı*⁷⁹, *Kaz Dağı*⁸⁰

Eski Türk kültüründe devletin ve vatanın toprağını meydana getiren yer ve sular mukaddes kabul edilmişlerdir. Yer ve sular içindeki özel mekanlardan biri de dağlardır. Bütün Türk toplumlarınca kutsallaştırılmış belli bir adla çağrılan özel ve bilinen bir dağın her zaman var olduğu bilinen bir gerçektir. Çoğu zaman bu dağın yanında ayinler vasıtasıyla boyun yaratılması, bir kurucu kahramana sağladığı destek veya buna atıfta bulunan diğer dağların olduğu kabul edilmiştir. Kutsal bir dağa sahip olmayan bir Türk kavminin bulunması söz konusu bile olamaz. Türklerdeki dağ kültü Gök Tanrı düşüncesiyle doğrudan ilişkilidir. Hunların *Şan-din-şan Sıra Dağlarındaki Han-Yoan Dağı* ve *Gan-tsuan Dağı* bu anlayışın etkisiyle kurbanların kesildiği, antlaşmaların teyit edildiği bir doğal geçiş alanıdır. *Ötüken Dağı* ve *Ötüken Ormanı* ise çeşitli boyların kutsal kabul ettiği dağların, tepelerin dışında bütün Türkler için kutsal kabul edilen nitelikleriyle karşımıza çıkar. Uygurlara bereket ve bolluk getirdiği düşünülen *Kuttag* da aynı özelliklerle kendini gösterir.⁸¹

Eski Türk inanç sisteminden izler taşıyan; Türk düşünce sistemini, Türkün yaratılmışlığını, yaratılanı ve yaratıcıyı nasıl kavradığını gösteren; Türkün hayat felsefesini; idrakini, telakkisini yansıtan en güzel eserlerden biri de **Dede Korkut Kitabı**'dır. Türkün hem sosyal hayatını, hem de düşünce ve inanç sistemini yansıtan, gözler önüne seren bir kültür ansiklopedisidir. Türkün kültürel ve dini macerasını belirten bir atlasır. Eski Türk inancı olan Şamanizm unsurlarını Dede Korkut Kitabı'nın her sayfasında görmek mümkündür. İşte bu unsurlardan birisi de dağ kültürüdür. Eski Türk inancına göre dağ, inanç kalıpları içindedir. İnanca göre Tanrı kutu taşıyan, yeryüzünde Tanrı'yı temsil eden, Tanrısallık özelliği olan kutsal dağlar, bu vasfı taşıyabilmek için Tanrı (Gök Tanrı)'nın sıfatlarından en az birine sahip olmak zorundadır. Bu vasıflardan bazıları şunlardır:

⁷⁸ Alagöz, **age.**, s. 19.

⁷⁹ Meriç Kurtuluş, "Ağrı Dağı Efsanesi'nden Sözlü Edebiyata "Metinlerarası" Bir Yolculuk", **Milli Folklor Dergisi** Yay., S:83, Y:121, 2009, s. 64, 66.

⁸⁰ Ali Duymaz – Halil İbrahim Şahin, "Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C: 11, S: 19, (Haziran) 2008, s. 117.

⁸¹ Kürşat Öncül, **Eski Türk Kültürü ve Halk Edebiyatı Ürünlerinde Başkaldırı Kavramı**, Manas Yayıncılık, Elazığ 2010, s. 144 – 145.

- a) Kutsal dağ, çevresindeki dağlardan daha yüksek olmak zorundadır. Çünkü Tanrı, yücelerin yücesidir.
- b) Kutsal dağ, uçsuz bucaksız sıra dağ veya sıra dağın en yüksek zirvesi olmak zorundadır.
- c) Kutsal dağ, etrafındaki dağlardan daha verimli olmalıdır.
- d) Kutsal dağ, ak veya gök olmalıdır. Çünkü ak ve gök Tanrı'nın sembolleridir.
- e) Kutsal dağın hayvanı bol olmalıdır.
- f) Kutsal dağın suyu bol olmalıdır.
- g) Kutsal dağ, çevresindeki dağlardan daha ihtişamlı, daha gösterişli olmak zorundadır.
- h) Kutsal dağ, dumanlı olmalıdır. Dumandan kasıt dağın bulutların içinde olmasıdır. Dağın tepesinden göğe yükselen duman ve bulut Tanrı'ya giden yoldur, haberdur.
- i) Kutsal dağlar işit veren, yankılanan dağlar olmalıdır.
- j) Kutsal dağların zirveleri daima karlı ve buzlu olmalıdır.
- k) Kutsal dağ, köklü, yerli dağ olmalıdır. Bakınca insana kat kat yerin altına indiği ve aynı şekilde göğü delecek gibi olduğu izlenimi vermelidir.⁸²

Divanü Lügati't Türk'te birkaç tane dağ adından bahsedecek olursak;

Biyız: Kaşgar Dağları'nda bir tepenin adıdır.

Çağla: Uç yakınında bir yayla adıdır.⁸³

Selçuklu fetihlerinden (1064 – 1071) önce Doğu Anadolu Türk boy ve oymaklarından kalma dağ adlarından kısaca bahsedecek olursak, adları şöyledir:

Barkar / Barkal: Bayburt kuzeyinden Artvin batısına kadar Çoruk solundaki sıradağlardır. En büyük tepesi Yusufeli'de, 3000 m. olan "**Kaçkar**"dır. Coğrafyacı ve haritacılarımız, iki bin yılı aşkın bir zamandan beri yaşayan bu sıradağların halk arasında yaşayan ve kaynaklarda geçen adını bilemediklerinden, ders kitapları ve haritalarımızda, batı güneyden kuzeydoğuya doğru, şu yakıştırma veya uydurma adları yazıyorlar: "**Trabzon Dağları, Soğanlı Dağları, Tatos Dağları, Rize Dağları**" gibi. 1960 yılında Yusufeli'nin bucağına verilen "**Sarıgöl**" resmi adı yerine, Türk toplumunun tapu değerindeki adı "**Barkal**" yeniden verilmelidir.

Cin: Ardahan Yaylası batı kuzeyinde ve Ardaneş İlçesi sınırında 3000 m. dağ. VII. yüzyılda Çenas'dan (Fergana – Balasagun kesimi) ülkesinden gelme "**Çin** –

⁸² Pervin Ergun, "Dede Korkut Hikâyeleri'nde Dağ Kültü", **TDAY Belleten**, C: II, 2003, s. 76 – 77.

⁸³ Sakaoğlu, "**Türk Ad Bilimi I**", 2001, s. 19.

Çavat’ların **“Çin”** kolundan adını almıştır. Kökü bilinemediğinden, adı vergi memurlarınca **“Cin”**e çevrilmiştir.

İspiriz: 3610 m. Van’da Başkale batısında ve Zapsuyu başları sağındaki sıradağlardır. Adaşı, Erzurum’un **İspir** İlçesi ve Urallar doğusundaki **Sibir (Sibirya)** ülkesidir.

Kortik / Kurtik: 2689 m. olup, Muş şehrinin güneyindeki yaylaktır. Anlamı, **“Kürt’ler”** demek olup, sondaki çokluk eki **“k”** eski Türkçeye göredir. Muş’taki bu dağ adını **“Dicle Kürtleri”**nden almıştır.

Kosor / Kosur: Tepesi 2500 m. olup, Muş ile Malazgert arasında ve Nazik Gölü batı güneyindedir.⁸⁴

2.2. SU ADLARI BİLİMİ (HİDRONİMİ)

İki hidrojenle bir oksijen atomundan oluşan, doğal sıcaklıkta sıvı durumda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız maddeye **su** denmektedir.⁸⁵ Bu sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsuya da **su** denilmektedir.⁸⁶ Su bilimine, **hidroloji** denir. **Hidroloji**, yerküresinde (yani yeryüzünde, yeraltında ve atmosferde) suyun çevrimini, dağılımını, fiziksel ve kimyasal özelliklerini, çevreyle ve canlılarla karşılıklı ilişkilerini inceleyen temel ve uygulamalı bir bilimdir.⁸⁷ Göl, nehir, ırmak vb. su adları ile uğraşan, su adları bilimi **hidronimi**, **hidronymy**, **hidronymie** gibi terimler kullanılmaktadır.⁸⁸

Su kültür demektir. Yerleşim yerleri, aslında su kaynaklıdır da denilebilir. Her medeniyet ve kültür suyun çevresinde şekillenmiştir. Örneğin; Mısır medeniyetinin sembolü **Nil Nehri**’dir. Aynı şekilde Mezopotamya medeniyetinin sembolü de **Fırat** ve **Dicle Nehirleri**’dir. Bunun yanında Ege medeniyeti, **Gediz** ve **Menderes Nehirleri**’nin çevresinde şekillenmiştir. İşte bu nedenle yerleşim susuz olmaz. Zaten Orta Asya’da kurulan Türk medeniyetinin, Anadolu’ya göç etmesindeki en önemli faktörlerden birisi de su değil midir? Göçebe bir topluluk olan Türkler, göçtükleri veya kışladıkları yerlerde su varlığına özen göstermişlerdir. Tabi yerleşim yerlerinin

⁸⁴ Fahrettin Kırzioğlu, “Selçuklu Fetihleri’nden (1064 – 1071) Önce Doğu Anadolu Türk Boy ve Oymağı’ndan Kalma Dağ ve Su Adları”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 79 -85.

⁸⁵ Püsküllüoğlu, **age.**, s. 1219.

⁸⁶ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁸⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Su_bilimi

⁸⁸ Sakaoğlu, **Türk Ad Bilimi I**, 2001, s. 11.

isimlerine de bu nehirlerin, pınarların veya su kaynaklarının isimlerini vermeleri kadar doğal bir şey olamaz.⁸⁹

Su, Türkçenin menşei tam olarak bilinemeyen kelimelerinden biridir. Altay dil birliği çerçevesinde köken bilimine katkı sağlayan bir görüş, su kelimesinin menşei Altaycaya dayandırmaktadır. Bu görüşe göre Altaycada ‘su’ manasına geldiği farz edilen “**siuba**” kelimesi Ön Moğolcaya “**usu**”, Ön Türkçeye de “**sıb**” şeklinde geçmiştir. Dolayısıyla bu görüşe göre ‘su’ manasına gelen Moğolca usun ve Türkçe su kelimeleri aynı kökene dayanmaktadır. Su kelimesinin Eski Türkçeden itibaren birçok türevine tesadüf etmekteyiz. Meselâ Bilge Kağan kitabesinde geçen “**subs(u)z**” kelimesinin asıl anlamı ‘**susuz**’ olmakla birlikte, metnin geçtiği bağlamdan söz konusu kelime ile ‘susuz’, yani ‘çorak arazi’nin kastedildiği anlaşılmaktadır: “...**tünli künli yiti öd(ü)ške subs(u)z k(e)çd(i)m**”: “...geceli gündüzlü yedi vakitte susuz (araziyi) geçtim.”⁹⁰

Dünya üzerinde pek çok toplumda dünyanın ana maddesi olan su, hava, toprak ve ateşin varlığına Eski çağlardan itibaren inanılmış olmakla birlikte, Türklerde, bunlardan “**su**”yun önemli bir yeri vardır. Türklerin yer-sulara duydukları ilahî yaklaşımlardan Türk dünyasındaki sulara sahip olma ve denizlere ulaşma idealini anlamak mümkündür. Türklerin, kara üzerinde, hayvanlarını otlatmak ve hayatî ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeşil ve sulak alanlar aradıkları bilinmektedir. Ancak, suyun temel hayatî ihtiyaçları karşılamasındaki öneminden başka, Türklerde su kültürü bir inanışın ve felsefenin de parçası olmuştur. Her şeyden önce Türkler, kara parçalarını susuz düşünmüyor, “**kara ile su**”yun dünyada birbirini tamamlayan bir bütün olduklarını kabul ediyorlardı. Eski Türkler, bütün âlemin sudan yaratıldığına, evrenin ilk maddesinin su olduğuna inanır ve suya saygı gösterirlerdi.⁹¹

Su objelerinin adlandırılması farklı yöntemlere göre gerçekleştirilmektedir. Bu nesnelere arazinin yapı özelliklerine, suyun rengine, çevredeki bitki örtüsüne, nesnenin biçimine, kapasitesine, suyun akmasına, çevrenin görünüm özelliklerine, nesnenin somut türüne, hayvan isimlerine, arazinin sınırlarına, suyun dibindeki toprağın niteliklerine, mevkiye göre isimlendiriliyor. Böylece, coğrafi adların bir rastlantı sonucu olmadığı, onların buldukları alanın bu veya diğer özelliklerini,

⁸⁹ Mehmet Yıldırım, *age.*, s. 114.

⁹⁰ Mesut Şen, “Su”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, II/2, “Kültür Tarihimizde Hamam”, 2010, s. 60.

⁹¹ Hatice Palaz Erdemir, “Eski Türklerde Su ve Su Ulaşımı”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/2 Spring 2011, s. 822.

nesneye özgün belirtileri yansıttığı kanaatine varılır.⁹² Yapılan yer adları çalışmalarında su adlarının da sıradan bir şekilde adlandırılmadığı bilgisine ulaşırız. Su adlarının verilmiş sebeplerine göre bir kaçını sıralarsak, şöyledir:

- a) **Bir çoğu taşıdıkları suyun vafına göre adlandırılmıştır:** *Aksu, Göksu, Karasu*, fazla alüvyon taşıyan *Kızılırmak, Kızılırmak*'a göre daha duru olan *Yeşilirmak* gibi.
- Çin'de de benzerleri vardır:** Lös Bölgesi'nde akan ve çok alüvyon sürükleyen *Sarı Irmak (Hwangho)*, güneyde daha tortusuz *Gök Irmak (Yang Çe)* gibi.
- b) **Zaman zaman yağmur ve kar sularıyla kabarıp çevrelerine zarar verenler:** *Delice Irmak, Deli Çay, Kızıl Deli, Asi Nehri* gibi adlar almışlardır. Bunlar, Akdeniz ikliminin karakterini yansıtır.
- c) **Sevilen su adları:** Van'da *Hoş Ab*, Kuzey Afrika'da *Oued Nefis (Nefis Irmak)* gibi.
- d) **Kimyasal özelliklerine göre ad alanlar:** *Acı Çay, Acı Dere* (kalsiyum sülfatlı veya sodyum klorürlü) gibi.
- e) **Orta Asya'da isim adaşları:** *Seyhan, Ceyhan* nehirleri Adana'ya Türkistan'dan gelmiştir (*Seyhun, Ceyhun*).⁹³ Üstelik Divanü Lügati't Türk'te *Ceyhun* nehrinin adı da geçmektedir.⁹⁴

Selçuklu fetihlerinden önce Doğu Anadolu Türk boy ve oymaklarından kalma su adları hakkında kısaca bahsedecek olursak:

Albak / Alpak: Eski Türkçede “Alb / Alp’lar” anlamında büyük ve güçlü Saka kabilesinin, Büyük Zap başlarındaki kolunun hatırasıyla, merkezleri kalelerin adıdır: Eski Vaspurakan Eyaleti sancağı “Büyük Albak” veya “Yukarı Albak / Ser Albak” bugünkü Van’a bağlı “Baş Kale” bölgesindedir.

Aras / Araks: M.Ö. 680’de başlayan göçler ve yerleşmeler sırasında Sakalar’ın getirdiği addır. Bingöl şehrinden doğmuştur. Herodot, **Arakses** ırmağının “Masaget – İran sınırı”nı meydana getirdiğini ve şimdiki **Amuderya** olduğunu belirtir.

Balkar / Barkal: Artvin – Yusufeli bucağında, Barkal Dağları’nın en yüce tepesi Kaçkal’dan doğup, soldan Çoruk’a karışan gür sulu çay, öteden beri “**Balkar / Barkal Suyu**” diye anılmakta ve çevresine de, bu ad verilmektedir.

⁹² Habibli, **age.**, s. 37

⁹³ Alagöz, **age.**, s. 20.

⁹⁴ Sakaoğlu, **Türk Ad Bilimi I**, 2001, s. 19.

Borçka: Artvin'in kuzeyinde ve altında, sağdan **Çoruk**'a karışan suyun ve bölgesiyle ilçe merkezinin adıdır. Ptolemus'ta "**Borusk**"lar diye geçen ve Tiflis – Kars – Revan üçgeni arasında "**Borçalı**"na da adlarını veren Karapapaklar'ın ikiz "**Borçalı Kazak**" boylarından, birincisinden bir kolun yerleştiği anlaşılan "**Borçka**" kesiminin ve buradaki suyun adında hatıraları kaldığı görülüyor.

Botan / Bokhtan: Coğrafyacılarda "**Doğu Dicle**" de denilen, Van'ın güneyinde doğup, Siirt'ten geçerek soldan **Dicle**'ye katılan büyük çay. Adını, **Dicle Kürtleri** (Kurmacılar) topluluğunu oluşturan iki boylar birliği olan "**Bokhti / Bokhtan**" (Bokhtlar) ve Oğuznameler'deki "**Bogduz**" ile "**Beçen / Baçan**"dan, ilkinin adını taşıyor.

Çoruk / Çorukh: Erzurum'un kuzeyinden doğup, Batum altında Karadeniz'e karışan ırmak. Adı "**Çor'uk = Çor'lar**" demek olup, Sakalar'ın büyük bir kolunun buraya gelen kesiminden almıştır.

Hemşen / Hemşin: Rize'nin doğu kesiminde ve **Barkal Dağı**'nın en yüce tepesi kuzeyindeki **Dere Boyu**. Bu ad, İran'da şimdiki **Hamamdan** denilen eski başkentte uzun zaman kalarak adını oradan alan **Khorasan**'dan gelme "**Amad Uni**" (= Amad/ Hamad Hanedanlı) denilen oymak beyi "**Hamam**"ın, **Şen** (abad, imar) ettiği yer anlamındadır.

Khizan: Bitlis'in doğu güneyinde **Botan**'a karışan çay ve bölgenin, ilçenin adı.

Kars: Batıda Soğanlı Dağları'ndan doğup, doğuda **Arpaçayı**'na karışan çay. Adını M.Ö. II. yüzyılın sonlarında Dağıstan'dan gelme **Bulgar**'ların "**Vanand**" (Balang) boyu içindeki "**Kars'ak**" (Kars'lar) oymağından alınmıştır.

Karsak: Çıldır'da üzerinden devlet sınırı geçen ve suyu sodalı olan **Göl**'ün adı olup, kuzey kıyısındaki büyük köye göre anılmıştır. **Kıpçak / Kuman** boyu "**Karsak**"ların yerleştiği yerlerdeki coğrafya adı, Türkistan/ Yese şehriden, Dağıstan ve Macaristan'a kadar, yirmiden çok yerde görülmektedir.⁹⁵

Çağdaş coğrafi adlar sisteminin tabanını şunlar oluşturmaktadır:

- İnsan hayatı ve faaliyetiyle ilgili adlar
- Doğal bir nesneyi anlatan kelimelerden oluşan adlar

Bu iki özelliğin kesişiminde dil dışı etmenlerle bağlı adlar ortaya çıkıyor. Adın benimsenilmesinde bu etmenlerin, yani sosyal, siyasal, ekonomik etmenlerin, kültür düzeyinin, dünya görüşünün, nesnenin niteliğinin, ayrıca adın ilkel güdülenmesinin

⁹⁵ Kırzioğlu, age., s. 86 – 93.

önemini özel olarak belirtmek gerekir. Adlandırma sürecinde doğal ve suni nesnelere adlandırılmasının genel yöntemleri, coğrafi yere has unsurlar, adlar için “yapı” malzemesi olarak kullanılan değişik sözlük birimlerin üretilmesi, kullanma hızı göz önünde bulundurulur. Adların oluşturulmasında sözlük birimlerin seçilmesinin de önemi vardır. Adlandırma toplumun tarihinde zorunlu ve kurallara dayanan bir olaydır. Coğrafi adlar, halkın maddi hayatıyla ilgili olarak kendiliğinden doğsa da, bu kendiliğinden doğma bile belirli kurallara oturtularak yapıyor. Çünkü adlar toplumun ihtiyaçlarından doğar. Her bir coğrafi ad toplumsal gelişimin belirli aşamasında ortaya çıkar, değişir ve yerini bir başkasına devrederek dilden çıkar. Coğrafi adların araştırılmasında bu kural ve yöntemlerin göze alınması araştırmacıyı doğru sonuçlara götürür, başka deyişle, onun yanlış tahminlerde bulunmasını engeller. Coğrafi adlar çok nadir hâllerde bir rastlantı olabilir veya anlamsız bir kelimeyle ifade edilir. Şahıs isimlerinden farklı olarak coğrafi adda nesnenin üstün özelliği, arazinin özgün yönleri veya herhangi bir çekici, ilginç tarafı ifade edilmektedir. Adın temelini oluşturan özellik bir nesnenin diğerinden farkını, insan için hangi özelliklerine göre faydalı olduğunu gösterir. Bu özelliği coğrafi adın içsel biçimi olarak değerlendiriliyor. Coğrafi adlar bilgisinde bulunan anlamı yeni adı oluşturan kelimenin önceki anlamıdır.⁹⁶

Dede Korkut Kitabı’nda rastlanan şamanlık izlerinin belli başlılarından biri “su kültü”dür. Türkler suyu kutsal tanıdılar, ona tapmışlardır. Orhun Yazıtları’ndan öğrendiğimize göre, VIII. yüzyılda, Göktürklerde ‘yer-su’ devletin resmi kültlerinden biri olmuştur. *İrtiş Irmağı* Kimeklerin Tanrı’sıdır, onlar bu ırmağı yüceltirler, ona taparlar ve secde ederler. Türklerin kutsal törenleri kutsal bir dağ tepesinde olmaktadır. Bu kutsal dağların tepesinde kimi zaman volkanik bir göl bulunuyordu. Bu göllerin adı “Gök Gölü”dür. Eski Hint’de hakim olan su kültürünün, ölüleri suda gömmekle günahlarından temizlemek, suda ölmeyi şerefli bir ölüm saymak, su ruhlarına inanmak şeklinde eski Türklerde yaşadığı belirtiliyor.⁹⁷

3. KİŞİ ADLARI BİLİMİ (ANTROPONİMİ)

Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve

⁹⁶ Habibli, *age.*, s. 34 – 35.

⁹⁷ Gökyay, *Dedem Korkud’un Kitabı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay., İstanbul 1973, s. CCXCII.

biçimlendirebilen canlıya **insan/kişi** denmektedir.⁹⁸ İnsanın kökenini ırk ve tarih öncesi yönünden araştıran, evrimini, yaşam bilimsel özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilime **insan bilimi/antropoloji** denir.⁹⁹ Kişi adlarıyla uğraşan bilim dalına **antroponimi/ antroponymie/ anthroponymy** denir.¹⁰⁰

Bir milletin kültürünü meydana getiren en önemli öğelerden, belki de en önemlisi o milletin dilindeki adlardır. Adlar içinde de milletin inançlarındaki, değer yargılarındaki, zevkleriindeki değişimleri en çabuk ve etkili biçimde gösteren kişilere verilen addır. Doğal olarak toplumdaki yozlaşmalardan, ağız özelliklerinden de önce etkilenen kişi adlarıdır.¹⁰¹

Ad, insanları birbirinden ayırmak için konulmaktadır. İnsanın iki adından birisi soy grubunu, diğeri de kendi özünü başkalarından ayırmaya yaramaktadır.¹⁰² Adlar ve soyadları ulusların tarihsel varlıklarını belirten tarih boyunca geçtikleri zaman içinde değişen durumları gösteren önemli unsurlardan biridir. Orhun Yazıtları'ndan günümüze kadar gelen bir döngü içinde Türklerin ad ve soyadlarındaki değişim ve gelişmeler onların sosyal ve politik hayatlarındaki değişim ve gelişmelerin bir göstergesi olmuştur.¹⁰³

Kişi adları, öteki özel adların özelliklerini tümüyle yansıttığı gibi filoloji, dil bilim, kültür tarihi ve halk bilim çalışmaları açısından da önem taşımaktadır. Bir insana ad verilmesi (göbek adı, ad, soyadı, takma adlar ve sanlar) bir ulusun kültürüyle çok sıkı bulunmakta, öte yandan, adın insan için taşıdığı değere ışık tutmaktadır.¹⁰⁴ Şahıs adlarının araştırılmasının dil bilimi, tarih, sosyoloji, folklor, etnografi ve başka bilim alanları açısından çok önemli olduğu şüphesizdir.¹⁰⁵ Kişi adları bilimi, bütün toplumlarda kendi içinde gelenek oluşturmuştur. Ad verme geleneğinin oluşmasında toplumların kültür tarihleri, birbirinden etkileşimleri, bağlı buldukları dini, siyasi,

⁹⁸ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁹⁹ Püsküllüoğlu, **age.**, s. 672.

¹⁰⁰ Sakağolu, **Türk Ad Bilimi I**, 2001, s. 11.

¹⁰¹ Jale Öztürk, "Türkçede Ad Koyma Geleneğinde Değişimler", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2346.

¹⁰² Hüseyin Namık Orkun, "Eski Türklerde İsim Verme", **Varlık**, II (169), Temmuz 1969, s. 8.

¹⁰³ Tofik Davudoğlu Melikov, "Azerbaycan Türkçesinde Soy Adları", **Uluslar Arası Dil Kongresi 1992**, TDK Yay. C: XXIV, Ankara 1996, s. 57.

¹⁰⁴ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. Cilt, 2007, s. 115.

¹⁰⁵ Yunus Memmedli, "Eski Türkçede Şahıs Adları ve Unvanları", **TDAY Belleten**, [1996] 1994, s. 95.

sosyal ve kültürel çevreleri, sosyo – ekonomik yapıları etkili olmuştur. Adlar hiçbir zaman gelişi güzel seçilmez.¹⁰⁶

Şahıs adları, sayıca diğer özel adlardan fazla ve insan için değerinin diğerlerinden yüksek olması sebebiyle özel adların en önemlisi olmuştur. Şahıs adlarındaki yabancı unsurların yer adlarına göre fazla olması belki de bu yüzdendir. Çünkü insanlar önemli gördükleri ve konmasının gerekli olduğunu düşündükleri adları tereddüt etmeden koymuşlardır.¹⁰⁷

Ad verme genellikle ad verenin ya da adlandırmanın dilinden sözlere. Bir dilin özel ad malzemesinin topluca ve yöntemli bir şekilde incelenmesiyle o milletin yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, sahip olduğu değerler, tarihi ve sosyal değişimler hakkında geniş bilgilere sahip oluruz.¹⁰⁸ Bu nedenle kişi adları bulunduğu coğrafya üzerinde yaşayan uygarlıklar ve en önemlisi coğrafyanın yaşadığı kültür ve siyasi süreç hakkında araştırılmaya değerli bilgiler verir.¹⁰⁹

Bilindiği gibi, başka özel adlar ve terimler gibi antroponimler de normal sözlerden türer. Ancak doğaldır ki, dildeki bütün kelimelerden şahıs adı oluşturulamaz. Kişi adları normal sözcüklerin belirli gruplarına dayanır.¹¹⁰ Her milletin kendine has bir ad verme sistemi vardır. Ad verme sırasında yapılan küçük törenler ise aynı milletin değişik birimlerinde bile farklılıklar gösterebilir. Gerek ad verme, gerek bu iş yapılırken gerçekleştirilen törenlerin farklı olması doğal karşılanır. Kültürler arasında görülen bu tür farklılaşmalar her zaman olmuştur ve olmaya da devam edecektir.¹¹¹

Kişi adlarının konmasında hemen hemen her toplum için geçerli olabilecek yolları şöyledir:

1. **Dinsel adlar koyma:** Dinsel adlar koyma pek çok toplumda en yaygın olan eğilimdir denilebilir. Türkler arasında bu eğilim – özellikle kırsal kesimde – bugün de kendini iyice belli etmektedir. Hıristiyanlık dünyası adlarının büyük bir bölümünü bu adlar oluşturur; Hıristiyanlığın

¹⁰⁶ Necla Yalçın, “Türkçede Son Çocuğa Verilen Adlar”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 3119.

¹⁰⁷ Karadoğan, “Anadolu’yu Türkleştirenlerin İsimleri – Kitab-ı Cihan-nüma’da Geçen Özel İsimler Üzerinde Bir Deneme”, T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2001, s. 5.

¹⁰⁸ Kök, **age.**, s. 2047.

¹⁰⁹ Hasan Kanbolat, “Türkmen Kişi Adları”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Güz 1997, S: 4, s. 133.

¹¹⁰ Memmedli, **age.**, s. 97.

¹¹¹ Sakaoğlu, “Çocuklara Ad Konulmasında Görülen Yenilikler”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, 1994, C: 1994/1, S: 508, s. 275.

benimsendiği ülkelerin kişi adlarından çoğu Ahdiatik ve İncil’de geçen peygamber ve din ulularının adlarına dayanır. Örneğin; Hz. İsa’yı vaftiz eden aziz *Yohanna*’nın adı, (*Ar. Yahya*) bütün Hıristiyan ülkelerinde en yaygın erkek adlarından biridir.

İslamıkta, önceki dinlerin peygamberlerinin, ulularının saygınlığı olduğu için Müslüman ülkelerinde aynı adlardan bir çoğu erkek adı olarak konmuştur. Bunlardan başka, Tanrı’nın sıfatları olan rahman, rahim, rauf gibi sözcüklerin ve *Abdülkadir*, *Abdüssamet*, *Abdurrahman* gibi, bu sıfatlarla kurulmuş tamlamaların yanı sıra, Peygamberin ad ve sıfatları (*Muhammet [Mehmet]*, *Mustafa*, *Ahmet*, *Mahmut*, *Resul*, *Ekrem*), dört halifenin adları (*Bekir*, *Ömer*, *Osman*, *Ali*), Ali’nin çocuklarının adları (*Hasan ve Hüseyin*), kadın adı olarak da *Hatice*, *Ayşe*, *Fatma*, *Emine*, *Zeynep* gibi, Hz. Peygamber eşlerinin, annesinin ve kızının adları, değişik biçimlerle bütün Müslüman ülkelerinde yaygındır.

2. **Ünlü Kişilerin, saygı ve minnet duyulan kimselerin ad ya da soyadlarını koyma:** Bu eğilim de her toplumda yaygındır; anne babanın, çocuklarına ad verirken, onların, bu ünlü ve saygın kişiler gibi olmaları isteklerini de göstermektedir. Bir insanın ünü eğer kendi ülkesinin sınırlarını aşarak değişik topraklarda yayılmışsa bu adlarda da yayılma, genelleşme görülür. Bunun en güzel örneklerinden biri, (Büyük) *İskender* adında görülür; *İskender (Far. Skender)* değişik ülkelerde *Alexandre (Fr.)*, *Alexander (Alm.)*, *Sandor (Mac.)*... biçimlerini almıştır.
3. **Destanlarda, söylencelerde, masallarda geçen adları koyma:** Hemen her ülkede, o ülkenin destanlarında, masallarında ve söylencelerinde geçen adları koyma eğilimine rastlanır. Türkiye’de, özellikle Cumhuriyetten sonra ulusçuluğa ve Türkçeciliğe dönüş sonucunda birdenbire artan Türkçe kökenli adlar arasında görülen *Oğuz*, *Ayhan*, *Orhan*, *Günhan*, *Gökhan* gibi, Oğuz Kağan Destanında geçen adlar da aynı eğilimin bir belirtisidir. Bunlara, özellikle soyadı olarak kullanılan **Üçok**, **Bozok** gibi, aynı destanda geçen adları da ekleyebiliriz.
4. **Yer adlarını, coğrafya adlarını, tarihsel olay ya da kavim, boy adlarını koyma:** Yer adları birçok toplumlarda soyadı olarak kullanılmakta (örneğin *Berlin*, *Bordeaux*, *Derby*, *London* soyadını taşıyan ünlü kişiler yaşamıştır), bizde, bunun yanı sıra akarsu, dağ adları ve kimi

coğrafya adları ön ad olarak da verilmektedir (*Tuna, Fırat, Dicle, Seyhan, Aral, Arda...* gibi).¹¹²

5. **Çocuğun doğduğu zamanla ilgili adlar:** *Seher, Şafak, Leyla* vb.
6. **Çocuğun doğduğu gün, ay ve mevsimle ilgili adlar:** *Cuma, Arife, Recep, Ramazan, Kadriye, Bahar* vb.
7. **Ailenin ölmüş veya hayatta olan büyüklerinin adları:** Ninelerin, dedelerin ve özellikle genç yaşta ölen dayı, teyze, amca ve halalarının adları.
8. **Tarihten alınan adlar:** *Timur, Selçuk, Atıla, Fatih, Mustafa Kemal, İsmet* vb.
9. **Edebiyat dünyasından alınan yazar ve şair adları:** *Yunus Emre, Emrah, Nedim, Namık Kemal, Mehmet Akif* vb.
10. **Yaşanılan çevrede gömülü bulunan velilerle ulu kişilerin adlarından alınanlar:** *Ahmet Turan* (Sivas ve çevresi), *Ökkeş* (Gazi Antep, Kahraman Maraş), *Halil İbrahim* (Şanlı Urfa) vb.¹¹³

Şahıs adlarının yapılma yolları bireysel özelliğe sahiptir ve tekrarsızdır. Fakat bu bireyselliğin içinde tüm haklara özgü bir genellik de saklanmaktadır. Bu da şahıs adların güdülenmesi, şahıs adlarının değişik oluşum süreçleri vs. ile ilgilidir. Şahıs adları belirli tarihi aşamalarda somut toplumsal bir ortam içinde ortaya çıkıyor. Şahıs isimleriyle takma adlar, mahlaslar düz anlamla ilişkisine göre birbirinden farklıdır. Şahsa herhangi bir isim anlaşılacak, düşünülerek verilir. Özellikle Türk hakları arasında erkek isimlerinin oluşturulmasında, genel olarak yiğitlik, gurur, kudret gibi olumlu anlam taşıyan sözcük birimlerinden, kadın isimlerinin oluşmasında ise güzellik anlamı bildiren sözlüksel birimlerden yararlanılmıştır. Şahıs isimleri çeşitli kurallara göre verilmektedir: hatıra ad verme, tanımlayıcının anlamına göre, ayaklı ad verme vs. bunlara örnektir. Kız çocuklarının çok olduğu ailelerde bazen negatif hisler doğuracak adlara rastlamak mümkündür. Negatif hisler doğuran kadın adlarının oluşum tarihi eski inançlara, somut olarak ‘kız çocuğunun art arda doğduğu ailelerde sonuncu kız çocuğuna *Kızkayıt, Oğlangerek* vs. adlar verilirse, kadının bir daha kız çocuğu değil, erkek çocuk doğuracağı’ inancına bağlıdır. Bazen aynı durumlarda olumsuz duyguların olumlu anlam ifade eden adlar şeklinde verilmesini

¹¹² Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. Cilt, 2007, s. 116 -118.

¹¹³ Sakaoğlu, “Çocuklara Ad Konulmasında Görülen Yenilikler”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, 1994, C: 1994/1, S: 508, s. 275 – 276.

Türk halklarının estetiğinin zenginliğiyle açıklayabiliriz (*Gülbes, Besler* vs.). Günümüzde bu kurala göre adlandırma yaygın değildir.¹¹⁴

Kişi adları yeni doğan çocuğa anne, baba veya diğer yakınları tarafından az veya çok bir özeniyle, itina ile, hatta sosyal yaptırımlarla konulmuştur. Nadiren başka ad alanlar, hatta mahlaslar, takma adlar aynı özel olmanın bir oluşumudur.¹¹⁵ Çocuklarına verdiği adlar, bir milletin dili, folkloru, tarihi ve kültürü açısından oldukça önemlidir. Tarih boyunca Türk kişi adları farklı coğrafya ve inançlar etkisi ile oldukça büyük değişimler göstermiştir.¹¹⁶

Türk ulusu tarihten önceki çağlardan bugüne gelinceye değin, yüzyıllar boyunca türlü uygarlıklar geçirdiği, din ve kültür değiştirdiği, yabancı dillerin ağır baskısına uğradığı halde ana dilini korumuş, özluğünü kaybetmemiştir. Gelenek ve göreneklerine bağlı olan Türkler, yayıldıkları yerlerde dillerini korumaya çalışmışlar ve bu yolda titizlik göstermişlerdir.¹¹⁷

Köktürkler çağında yapılan Orhun Abide'leri, Türklüğün gurur kaynağı olmuştur. 1721-1722 yıllarında Sibirya'da görülmelerinden sonra abideler, Avrupalı alimleri yıllarca, bir bilmece gibi uğraştırmış ve ilim dünyasının gündeminde yıllarca kalarak herkesin hayranlık duymasına yol açmıştır. Hatta W. Radloff, V. Thomsen gibi Türkologlar ömürlerini bu abideleri incelemekle geçirmişlerdir. Birçok Türkolog bu esrarlı ve muhteşem yazıları keşfetmek ve onları ilim dünyasına tanıtmak için birbirleriyle yarışa girmişlerdir.¹¹⁸

Orhun Abideleri'ndeki kişi adları; *Bars, Boz, Bilge, Böğü, Bumin, Bukag, Çaç, Çang, Enik, Esim, İşbara, İlbilge (Hatun), İltəriş, İstemi Kagan, Kapgan (Kagan), Kül Tigin, Ogul (Tarkan), Oguz, Tay, Tonyukuk, Udar, Yollug* gibi. Bu adlara bakarak Türklerin henüz Müslüman olmadığını anlayabiliyoruz.¹¹⁹

Başta Oğuz İli olmak üzere, Selçukoğulları, Beylikler ve hatta Osmanlı Devleti'nde bile, Türk ve ulus büyüklerinin, il, boy, aşiret ve soysoplarının menşe belirtilmelerinde, antroponimin yapı bakımından gösterdiği değer ve hizmet, asla inkâr edilemez. Çağına ve ilin siyasi müesseselerine göre düzenlenen bu

¹¹⁴ Habibli, *age.*, s. 37 – 38.

¹¹⁵ M. Orhan Okay, “İnsanlığın Ortak Adları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ağustos 2000, C: 2000/ II, S: 584, s. 120.

¹¹⁶ Öztürk, *age.*, s. 2345.

¹¹⁷ Agah Sırrı Levend, “Tarih Boyunca Türk Dili”, *TDAY Belleten*, [1966] 1965, s. 129.

¹¹⁸ Mehmet Kara, “Tanıtma, Tahlil ve Tenkitler”, Alisa Şükürlü, *Gedim Türk Yazılı Abidelerinin Dili*, Azerbaycan Devlet Pedogoji Üniversitesi ve Pedogoji Enstitüleri İçin Derslik. Maarif Yay., Bakı 1993., [1997] 1995, s. 489.

¹¹⁹ Öztürk, *age.*, s. 2346.

antroponimler, dikkatle araştırılacak ve dilce incelenecek olursa, bunların uzun zaman yabancı etkisine karşı direndiğini ve eski öz Türkçe ad değerlerini ısrarla kullandıklarını görürüz. Nitekim ilk tarihi Türk ülke ve uluslarında, ülke ulularının ve büyüklerinin etnik bağlılıkları, oldukça kesin dil unsurları ile ifade edilmiş ve kendi yapısı içerisinde Türkçe unvan ve lakaplar basamağı vücuda getirmiştir.¹²⁰

Kişi adları dil bilim, kültür tarihi ve halk bilim çalışmaları açısından önem taşımaktadır. Orhun Yazıtları'nda Çinli adını alarak milli benliğini kaybeden beylere serzenişlerde bulunulur. Yabancı kültürlerin kendilerini ilk gösterdiği yer, adlardır. Kişi adlarının dil bilim açısından önemli bir yönü de, dildeki yabancılaşma veya öze dönmeyi yansımasıdır. Türk kişi adlarının kaynakları; mezar taşları, nüfus kütükleri, kadı (şeriye) sicilleri, vakfiyeler, modern çağda telefon rehberleri, okul kayıt defterleri, evlilik kayıt defterleri, doğumevi kayıt defterleri, ölüm kayıt defterleri gibi yazılı belgelerdir.¹²¹ Kişi adları bir milletin dil, folklor, tarih ve kültürü açısından büyük önem taşırlar. Türk kişi adları, çok uzun bir tarih boyunca, bulunduğu coğrafyaya ve yaşattığı töreye (gelenek ve göreneklere) göre farklı şekiller göstermiştir. Türklere:

1. **Güçlü hayvanların adları:** *Aslan, Kaplan, Boğa, Baybars, Yolbars, Kartal, Şahin Atmaca...* vb.
2. **Güzel görünümlü, uysal hayvanların adları:** *Sülün, Kumru, Suna (yeşilbaş ördek), Keklik, Turna, Horozbay / Orozbay, Ahu, Maral, Ceren...* vb.
3. **Şehirlerin ve ülkelerin adları:** *Medine, Bağdat, Cezayir, Dağıstan, Kırgız, Kıpçak, Türkmen, Uygur, Ankara...* vb.
4. **Nehir, göl ve denizlerin adları:** *Ege, Baykal, Aral, Orhun / Orhon / Orkun, Aras, Tuna, İdil, Ural, Seyhun, Ceyhun, Ceyhan, Seyhan, Hazar, Dicle, Fırat, Meriç, Munzur...* vb.
5. **Kavimlerin adları:** *Tatar, Kıpçak, Kazak, Kırgız, Türkmen, Uygur, Moğol, Arap, Çerkez, Gürcü, Macar...* vb.
6. **Yönlerin adları:** *Doğu, Batı, Kuzey, Güney...* vb.
7. **Bitkilerin adları:** *Buğday, Arpa, Çavdar, Çınar, Gül, Menekşe, Orkide, Manolya, Yasemin, Fulya, Başak, Fidan, Filiz, Funda...* vb.

¹²⁰ Caferoğlu, "Dedem Korkut Hikâyelerinin Antroponim Yapısı", **TDAY Belleten**, 1959, s. 59.

¹²¹ Güllüdağ, "Sarıkamış Başköy'de Kişi Adları", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 12, S: 1, s. 80 – 81.

8. **Değerli madenlerin adları:** *Altın / Altun, Demir, Çelik / Polat, Gümüş, Yakut, Zümrüt...* vb.
9. **Gök cisimlerinin adları:** *Güneş, Hilal / Kamer, Ay (Aybike, Aybala, Ayhan), Süreyya, Merih, Yıldız, Yediyıldız* (soyadı olarak)... vb.
10. **Renklerin adları:** *Beyaz /Ak, Sarı, Yeşil, Mavi /Gök, Al / Kızıl* gibi kişi adları verilmiştir.¹²²

XI. yüzyılın seçkin bilgini Kaşgarlı Mahmut'un ünlü divanında onomastik birimler önemli yer tutmaktadır. Buradaki onomastik birimlerin önemli bir kısmını antroponimler oluşturmaktadır. Abidede kullanılmış kişi adları Türk dilinin tarihi ad bilimini öğrenmek açısından büyük değere sahiptir.¹²³

Divanü Lügati't – Türk'ün kişi adları sistemi çok zengindir. Aynı zamanda Kaşgarlı, devrin Karahanlı Devleti büyüklerine saygı ile yanaşmış ve antroponimi sisteminde bu hanedanla ilgili olan kişi adları, lakap ve unvanlara geniş yer ayırmıştır. Kaşgarlı'nın eserinde toplam 110 tane kişi adı mevcuttur. Bunlardan birkaç tanesi: *Alp Tigin, Begi, Kümüş, Kümüş Tigin, Ömer, Süleyman, Siyavuş, Türk, Tarkan, Utuş, Umay, Sabit, Yafes* gibi. Divanü Lügati't – Türk'teki kişi adlarının ilginç özelliklerinden biri de budur ki, Göktürk yazıtlarındaki bazı unvan adları unutulup (*Tarkan, Tutuk*) sadece birer defa kişi adı olarak kullanılmalarıdır.¹²⁴

Anadolu'da adı belirleyici etmenlerden bahsedecek olursak:

- Çocuğun doğduğu gün, ay ve mevsimle ilgili adlar,
- Yatırlar ve ziyaretlerle ilgili adlar,
- Tanrı'nın sıfatları, peygamberler ve peygamber yakınlarıyla ilgili adlar,
- Tarihi kahraman ve siyasi liderlerle ilgili adlar,
- Hayvanlar, madenler, bitkilerle ilgili adlar,
- Çocuğun doğduğu yerle ilgili adlar,
- Minnet, şükran, hayranlık ve dostluk duygularıyla ilgili adlar,
- Ölmüş büyüklerle ilgili adlar,
- Yer adlarıyla /toponimiyle ilgili adlar,
- Coğrafi öğelerle ilgili adlar,
- Kozmik, göksel ve meteorolojik olaylarla ilgili adlar,

¹²² Gülensoy, "Türk Kişi Adlarının Dil ve Tarih Açısından Önemi", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ocak 1999, C: 1999/1, S: 565, s. 3.

¹²³ Ebülfez Kulu Amanoğlu, "Divanü Lügati't – Türk'deki Kişi Adları Üzerine", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 15, Erzurum 2000, s. 5.

¹²⁴ Amanoğlu, **age.**, s. 10 – 13.

- Manevi organlarla ilgili adlar,
- Uyumlu olan adlar,
- Modayla ve kültür değişmeleriyle ilgili adlar,
- Yaşatıcı güçlerle ilgili adlardır.¹²⁵

Türklerde sadece kadın ve erkeğin güzelliği değil, tabiat ve eşyanın güzelliği de çok önemlidir. Yaşanılan hayatta da güzelliğe ön planda yer verilir. Güzellikle Tanrı arasında bağlantı kurulması da bilinen bir olaydır. Varlık baştanbaşa Tanrı'nın güzelliğinin aynasıdır. Çocuklara verilen isimlerde de bu güzelliklerin, çocuğun ruhuna yansımaları için çok özen gösterilir. "Adı gibi yaşasın" bu bağlamda bir temennidir.¹²⁶

Toplumlar genellikle hayatlarında önemli bir yer işgal eden ve değer verdikleri şeylerin adını özel ad olarak kullanırlardır. Türkler gibi hayatının birçok yönü hayvan merkezli olan bir milletin özel adlarında bu hayvanların adlarına rastlamak çok doğaldır. Her ne sebeple olursa olsun, hayvanların Türk kültüründe oldukça geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu sebeple de Türk kişi adlarında çeşitli hayvan adlarına veya motiflerine rastlanır. Hayvan adları, kişilere özel ad olarak verilebileceği gibi, lakap olarak da verilebilir.¹²⁷

Kültürle şahsiyet arasında önemli bir ilişki vardır. Çevresel faktörler şahsiyeti etkiler. Dünyaya gelen çocuk beraberinde ne dini, ne ahlaki, ne hukuki, ne lisanî, ne de mantıki bir vicdan getirmez. Bunu ona kendi milleti, milletinin kültürü verir. Böylece şahsiyetleri, kültürler biçimlendirir. Yani şahsiyet milli kültürle ortaya çıkar.¹²⁸

4. TÜRKLERDE AD VERME GELENEğİ

Her milletin kendi kültürünü yansıtan bir ad verme geleneği vardır. Türk kişi adları üzerine bugüne kadar yapılan araştırmalar "ad verme geleneği" çerçevesinde adların verililiş sebepleri, anlamları, verililiş zamanı ve tarzları, ad verme yöntemleri üzerinde dikkate değer bilgiler ortaya koymuştur.¹²⁹

¹²⁵ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. Cilt, s. 122.

¹²⁶ Semra Şen, "Türklerde Ad Verme Törenleri, Adların Önemi, Ad Verme ile İlgili Gelenek ve İnançlar", <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/GSED/article/viewFile/2373/2380>, s. 157 – 158.

¹²⁷ Karadoğan, "Türk Şahıs Adlarında Hayvan Kültü", **Milli Folklor** Dergisi, S: 57, Yıl: 15, s. 110.

¹²⁸ Semra Şen, **age.**, s. 159.

¹²⁹ Leyla Karahan, "Türkçe Dini Anlamlı Bazı Kişi Adlarını Ekle Değiştirme Geleneği", Bu yazı, Romanya'nın baskenti Bükres'te Temmuz 2008'de yapılan "*The 51st Meeting of the Permanent International Altaistic Conference (PIAC 51)*"'ta sunulan bildiri metnidir, s. 2.

Türklerde ad verme geleneği başlı başına bir kültür unsurudur. Bir insana ad verilmesi o ulusun kültürüyle ilişkilidir. Her ülkede bir takım ad verme gelenekleri vardır. İnsanoğlunun bu konuda ortak eğilimleri olduğu gibi, toplumdan topluma birbirinden farklı, kendine özgü geleneklerin de olduğu bilinmektedir.¹³⁰

Doğan bebeklere hangi adın konulacağı hususu merak konusu olmasının yanında, heyecanlandırıcı bir durumdur. Bilinçli veya bilinçsizce konulan her ad, dünyaya bakış açımızı belirlediği gibi, dil mutfağımız açısından da çok önemli zenginlik kaynağıdır. İnsanlar, ad koyarken kendilerini yönlendiren bir takım belirleyici unsurlar etrafında hareket ederler. Bu unsurların dilimizle olan bağlantısını görmezlikten gelemeyiz. Söz konusu belirleyici unsurlar, çeşitli araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır.¹³¹

Ad verme konusunda Türkiye Türkleri eski geleneklerin birçoklarını muhafaza etmiş olmakla beraber, İslami etkiler altında da kalmışlardır. Bugün bilhassa köylüler, pek çok şeyler saklamış oldukları gibi, yüzlerce Türk adına da yine köylüler arasında rastlanır.¹³²

Kişi adları yer adları gibi bir milletin geçmişini, kültür düzeyini, dini inancını ve dünya görüşünü araştırmak açısından önemlidir. Türk kültür tarihini her yönüyle bilmek için Türklerin İslamiyet öncesi ve sonrasındaki ad verme geleneği üzerinde durmak gerekmektedir. Bu amaçla ad verme geleneği araştırmasında Türklerin en eski devirden modern devre kadar kişi adlarını koymada uyguladıkları yöntem üzerinde durulmalıdır.¹³³ Türklerde ad verme geleneklerini iki şekilde ele alınırsa daha uygun olacaktır. Bunlar:

- A. Türklerde İslamiyet öncesi ad verme gelenekleri ve eğilimleri
- B. Türklerde İslamiyet sonrası ad verme gelenekleri ve eğilimleri

¹³⁰ Güllüdağ, "Sarıkamış Başköy'de Kişi Adları", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 12, S: 1, s. 81.

¹³¹ Yaşar Yılmaz, "Ad Koyma Geleneğimizde Yunus Emre", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.:600, Aralık 2001/11, s. 930.

¹³² M. Şakir Ülkütaşır, "Türklerde Ad Verme İle İlgili Adet ve İnanmalar", **Türk Kültürü**, 2 (10), Ağustos 1963, s. 9.

¹³³ Varis Abdurrahman, "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", **Milli Folklor Üç Aylık Uluslar Arası Halk Bilimi Dergisi**, C: 8, Yıl: 16, S: 61, Bahar 2004, s. 124.

I. BÖLÜM

1.1.TÜRKLERDE İSLAMİYET ÖNCESİ AD VERME GELENEKLERİ VE EĞİLİMLERİ

Kişi adları, ad vericinin karakteri, zevkleri, eğilimleri, dünya görüşü, dili, gelenek ve görenekleri hakkında ipuçları verebilen çok önemli dil malzemeleridir.¹³⁴ Ad seçiminde “kulağa hoş gelme”, beğenilir olma gelişen bir eğilim olarak beliriyor.¹³⁵

Anlatıma dayalı metinlerde, özellikle destan, halk hikayesi, masal gibi anlatılarda olay zincirinin; 1. doğum, 2. ergenliğe geçiş veya topluma katılma, 3. düğün, 4.ölüm gibi dört şekilde belirlendiği dikkat çekmektedir. Aslında bu olay zincirinin hepsi, insan hayatındaki geçişlerde gelişen veya aynı özellikleri gösteren birer doğrultusudur. Dikkat edilirse sosyal ve dini hayatta da olsa bu devrelerin etrafında birçok geleneğin oluştuğu gözlenecektir. Hayat öncesinden hayata geçiş doğumla gerçekleşirken insanın doğumla tamamlanmadığının bir göstergesi olan önemli geçişlerden birisi, yani erişkinler topluluğuna katılma töreni devreye girer. Erişkinler topluluğuna katılmanın hemen ardından gelen ve aslında birbirleriyle bağlı olan düğün de bir geçiştir. Ölüm ise bir başka aleme geçiş olarak değerlendirilir. Destanlarda ve mitolojik metinlerde ölüm genellikle anlatılmaz. Hemen hiçbir destanda kahramanın ölümü, en azından ayrıntılarıyla anlatılmaz.¹³⁶

İslamiyet öncesi Türk kültüründe ad koyma geleneği şu şekilde olduğu görülmektedir: “Eski Türklerde bir çocuğa iki defa ad konulurdu. Bugün bizde göbek adının yerini tutan birinci isim, törenle verilirdi. Doğumdan kısa bir süre sonra evde toplanılır, yenilir, içilir, baba, ebe veya toplantının en yaşlı kişisi çocuğa isim verirdi. Ebe de misafirlerden hediye toplardı. Çocuk asıl adını ok – yay kullanıp bir kahramanlık gösterdiği zaman alırdı.”¹³⁷

İslamiyet öncesinde Asya’da kurulan ilk Türk Devleti Büyük Hun Devleti idi. Kutsal mekân Ötüken’i başkent yaparak kurulan bu büyük Hun Federasyonu içinde Türkçe Konuşan kabile, kavimler çoğunluğu teşkil ediyordu.¹³⁸

Türk kişi adları çok uzun tarih boyunca bulunduğu coğrafyaya ve yaşattığı töreye göre farklı şekiller gösterir. Türklerde yeni doğan çocuğa ad verme geleneği çok

¹³⁴ Karahan, **age.**, s. 2.

¹³⁵ İlhan Başgöz, “İnsan Adları ve Toplum”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Mart 1976, C: XXXIII, S: 294, s. 169.

¹³⁶ Ali Duymaz, “Dede Korkut Kitabı’nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **TDAY Belleten**, [2004] 1998, C: 1, S: 41, s. 39

¹³⁷ Öztürk, **age.**, s. 2346.

¹³⁸ Abdurrahman, **age.**, s. 124.

eskiye dayanan bir töredir. Verilen her ad o çocuğun hayat bulmasında vesile olmuş ana – babanın da atalarından gördüğü geleneklere uygundur. Verilen ad bir sebebe dayanır. Çocuk doğduğu zaman olan bir hadise, eve ya da obaya gelen ziyaretçi, ilk görülen bir nesne, hayvan veya bitki adı, kız ya da erkek kişiye ad olabilir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde isimler pek fazla farklılık göstermez.¹³⁹

Türk toplulukları arasında, ad verme geleneği ile ilgili pek çok ortak motif bulunmaktadır. Eski Türklerde kişinin adını hak etmesi gerekirken daha sonraki dönemlerde bu gelenek etkisini yitirmiştir. Gelenek içindeki bazı motifler, zamanla değişmiş veya kaybolmuş olsa da ad malzemesi, en eski çağlardan günümüze kadar ulaşmıştır.¹⁴⁰

Türkler İslamiyet'i kabullerinden çok önce Buda, Mani, Zerdüş ve Hıristiyan dinlerine girip çıktıkları halde hiçbir zaman Türkçe adları ihmal etmemişlerdir. Çok mutaassıp Budist olan Uygur Türklerinin dini kitapları yabancı Hint adlarıyla dolu olduğu halde Türkçe adlar kullanmışlardır. Kazılarda bulunan hukuk belgeleri bun göstermektedir. Manihaizm'e ait eserlerde de durum böyledir. Yabancı dinin kuvvetli tesiri altında bulunan hakan soyundan olan tiginler, beyler ve hatunların hepsi Türkçe ad taşımışlardır.¹⁴¹ Türk adları incelenirken, Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden önce ve sonra olmak üzere iki dönem yaşadıkları, bu iki dönemin birbirinden ayrı özellikler taşıdığı dönemlerde töreler yer yer değişse de verilen adlar hemen hemen Türkçedir.¹⁴²

Adın bütün uluslarda önemli sayılması, bunun çok eski şamanlık tasavvuruna göre insanın ruhu gibi bir şey olarak görülmesinden geliyor. Bundan dolayı da Orta Asya'da, Hindistan'da ve buradan geçmiş olarak Avrupa'da özel bir masal motifidir. Destan ve masal kahramanlarının ad almaları törenlerle olur. Çocuklara ad verme bugün de törenlerle olmaktadır. Kazaklarda, çocuğa ad verdikleri zaman ziyafet çekilir. Genel olarak Türk boylarında ve Türkiye'de çocuğa ad verme gelenekleri¹⁴³ böyledir.

Türk ad verme geleneklerinin kaynağı, Türk kültürünün, nice yüzyıllar ötesinde doğum yeri olan "Orta Asya"dır. Bu kabul edilmemesi olanaksız olan apaçık tarihsel

¹³⁹ Güllüdağ, "Sarıkamış Başköy'de Kişi Adları", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 12, S: 1, s. 81.

¹⁴⁰ Yalçın, **age.**, s. 3119.

¹⁴¹ Abdülkadir İnan, "İslam'dan Sonra Türkçe Adlar", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Temmuz 1958, C: VII, S: 82, s. 491 – 492.

¹⁴² Marika Cıkıca, "Gürcistan Vilayetinin Mufassal Defterinde (1595 Y.) Kullanılan Öz Türkçe Adlar", **XIII. Türk Tarih Kongresinde Sunulan Bildiriler**, Ankara, s. 185.

¹⁴³ Gökyay, **Dedem Korkud'un Kitabı**, s. CCCLXXXVI. – CCCLXXXVIII.

bir gerçektir. Bununla birlikte yazılı ve sözlü halk hikayeleri, destanlar, şaman duaları, Altay, Yakut ve Batı Türklerine ait etnografya ve folklor belge ve incelemeleri bu durumun canlı tanıklarındır.¹⁴⁴

Türk destanlarının en eskisi olan Oğuzname’de kendi adını bizzat aldığı yazılıdır. Dede Korkut Kitabı’nda da, özellikle erkek çocuklara ait ad verme geleneğinden bahseder.¹⁴⁵ Göçebe Türk destanları üzerinde incelemelerde bulunan Abdülkadir İnan, kahramanlara ad verilmesini “klişe halinde tekrarlanan bir motif” olarak göstermektedir. Birçok Türk boylarında, doğumdan sonra baba ve annenin verdikleri ad, hiçbir zaman için çocuğun asıl adı olmamaktadır. Asıl adını alabilmesi için çocuğun muhakkak bir kahramanlık göstermesi gerekir. Dede Korkut Kitabı’ndaki: “Ol zamanda bir oğlan baş kesme, kan dökmese ad komazlar idi.” cümlesi böyle bir kahramanlığı işaret eder.¹⁴⁶

Dede Korkut Kitabı içinde eski Türk inanç sisteminden izler taşıyan, Türk düşünce sistemini, Türkün yaratılmışlığını, yaratılanı ve yaratıcıyı nasıl kavradığını gösteren, Türkün hayat felsefesini, idrakini, telakkisini yansıtan en güzel eserlerden birisidir. Türkün hem sosyal hayatını, hem de düşünce ve inanç sistemini yansıtan, gözler önüne seren bir kültür ansiklopedisidir. Türkün kültürel ve dini macerasını ihtiva eden bir atlasdır. Bu atlasda hem Dede Korkut Kitabı’nın yazıya geçirildiği zamanki Oğuz’un inancın, hem de artık Oğuz için inanç kalıbı olmaktan çıkmış, fakat yine de kültürel hafızasında saklanan, onun hayat kuralına yön veren, dünyayı algılamasındaki başlıca belirleyicilerden biri olan, en önemlisi de onun dilindeki birçok kelimenin kültürel kökünü oluşturan eski inancın izlerini bulabiliriz¹⁴⁷

Dede Korkut’ta çocuğa ad verilmesi, ancak 15 yaşından sonra, gösterdiği bir kahramanlık sonunda oluyor; ad, bununla ilişkili bulunuyordu. Nitekim Dirse Han’ın oğlu, bir boğayla dövüşüp onu öldürdükten sonra Boğaç adını almıştır. Oğuz Kağan Destanı’nda, çocuğa, bir yaşına erdikten sonra bir toy yapılarak adın, bu törene katılan beylerce konulmaktadır. Bundan önce çocuğun adı yoktur. Yakutlarda ise çocuğa önce iğreti bir ad verilmekte, asıl ad, onun göstereceği bir kahramanlıktan sonra konulmaktadır. Adın bir başarıya, bir kahramanlığa dayatılması, Türklerde çok eski bir geleneği belirlemektedir: Çocuk bir kahramanlık gösterinceye deyin adsız

¹⁴⁴ Acıpayamlı, **age.**, s. 1.

¹⁴⁵ Ülkütaşır, **age.**, s. 7.

¹⁴⁶ Aydın Oy, “Dede Korkut Kitabı’nda Kahramanların Ad Almaları” **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Aralık 1959, C: IX, S: 99, s. 150.

¹⁴⁷ Pervin Ergun, “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Dağ Kültü”, **TDAY Belleten**, 2003, C: II, s. 76.

sayılmakta, ilk başarı ya da kahramanlığından sonra kendisine, bununla ilgili bir ad konmaktadır.¹⁴⁸ Ad alıncaya kadar “adsız” yaşayan ve “adsız” diye çağrılan çocuklar, ömür boyu “adsız” da kalabilirler.¹⁴⁹

Manas Destanı’nda da üç önemli kahraman *Manas*, *Semetey*, *Seytek*’in ad almaları Dede Korkut Destanı’ndaki ad verme geleneğiyle benzerlikler göstermektedir. Üç kahramanda uzun süre adsız kalır. Her üç kahramanın adı verilirken de bir toy düzenlenir. Halktan çocuğa ad vermeleri istenir. Kimse çocuğa ad veremeyince, ortaya aksakallı bir ihtiyar çıkıp çocuğun adını verir. Manas’ın adını dört peygamber, Semetey ve Seytek’in adlarını ise aniden ortaya çıkan aksakallı birisi vermiştir.¹⁵⁰

Eski Uygur yazısıyla yazılan tarihi destan Oğuzname’ye göre Oğuz Kağan çocuklarına *Gün*, *Ay*, *Yıldız* (*Yıldız*), *Gök*, *Dağ* ve *Deniz* diye ad koymuştur. Bu eski Türklerin ilkel inançlarında, doğanın ve doğadaki nesnelere ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Yine Oğuzname’den edinilen bilgilere göre Oğuz Kağan kendine bağlı olan kabile, kavimlere Uygur, Kıpçak, Karluk, Kalaç ve Kanka diye adlar vermiş. Bunun gibi doğa olaylarına bakarak ad koyma âdeti şimdi Kazak, Kırgız gibi kavimleri arasında bir gelenek olarak devam etmektedir. M.S. 745 yılında II. Göktürk devleti yerine kurulan Orhun Uygur Kağanlığı döneminde Uygurlar bilim gücünü doğa güçlerinden daha üstün görmeye başlamıştır ve ilme olan ilgisini kişi adları ile ifade etmeye çalışmıştır. Artık onlar ecdatlarının sosyal ve saf duygularının ifadesi olan *Gün*, *Ay*, *Yıldız*, *Gök*, *Dağ* ve *Deniz* gibi adlar yerine, ilimle ilgili olan adları yoğun olarak kullanmaya başlamıştır. Mesela; *Köl-Bilge*, *Köl-Öge*, *Bilge-Köl*, *Bilge Kağan* ve *Böğü Kağan* gibi.¹⁵¹

Eski Türklerde ad verme geleneklerinden biri de çocuğa, doğumdan sonra, lohusanın kendine geldiği anda ilk gördüğü şeyin adının verilmesiydi. Bu gelenek nedeniyle, ilk bakışta verilme nedeni anlaşılamayacak adlarla karşılaşılılabiliyordu:¹⁵² *Balta*, *Çubuk*, *Çakan*, *Kumız*, *Palav* (*Pilav*) gibi.¹⁵³

Türklerde bir başka ad verme geleneği de, bir inanca dayandığı göze çarpmaktadır. Özellikle, daha önceki çocukları yaşamayan ailelerde yeni doğanın

¹⁴⁸ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. Cilt, s. 119 – 120.

¹⁴⁹ Semra Şen, **age.**, s. 158.

¹⁵⁰ Ercan Alkaya, “Türklerde Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları”
<http://yaz.bilgicik.com/index.php?action=printpage;topic=837,0>

¹⁵¹ Abdurrahman, **age.**, s. 125 -126.

¹⁵² Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. Cilt, s. 120.

¹⁵³ Rasonyi, “**Tarihte Türklük**”, Örgün Yay., 2007, s. 24.

yaşamaları için ona *Durdu, Duran, Dursun, Durmuş, Durak, Yaşar, Satı, Satılmış* adları verilmekte, bunlardan *Satı* ve *Satılmış* adları yeni doğan çocuğun hiç çocuğu ölmemiş kadınlara para karşılığı satılması biçimindeki varsayımsal, küçük bir törenle konmakta, bugün Anadolu’da da rastlanan bu ad verme sırasında çocuğa – kimi bölgelerde – bir de gömlek dikilmektedir.¹⁵⁴ Çirkin adlar vererek çocuğu kötü ruhlardan saklamak ve çocuğun ömrünü korumak da yaşatıcı güçle ilgili inançlardandır. Bu amaçla Altay, Kazak, Kırgız Türklerinde çocuğa; *İt, İtbaba, İtbarak, İtbay, İtkulu, İtalmaz, Yılan, Şeytan, Şeytankulu, Bokmurun, Ceti-Köt, Üs-Kempir, Tört-Aba* gibi adlar verilir.¹⁵⁵

Ana babanın kendileri veya çocuk için bin bir dileği içine alan “dilek adları”nda Türkün gönlünden süzölmüş umutlar, özlemler, hayal ve inanışlar parıldar. Bir yerde ana babanın dilekleriyle çocuğa yönelik dilekler özdeşleşir:¹⁵⁶ *İltut, Hindal, İldüz, Baybolsun, Beşbine* gibi. Anne babanın dileklerinde yeni doğacak çocuklarının oğlan çocuğu doğmasını istemelerini belirten adlar da vardır: *Kızıyeter, Oğuzgerek* gibi¹⁵⁷

Bütün Türklere ad verme konusunda ortak olan veya çoğunda göze çarpan üç unsur görölmektedir. Çocuğun önemli bir iş yaptıktan sonra ad alması veya çocuğa ad verilmesi, ad verilirken bir tören düzenlenmesi ve bir de genellikle aksakallı, saygı duyulan bir kişinin çocuklara ad vermesidir. Çocuğun ad alacak duruma gelmesi, bir kahramanlık yapması, kendini topluma ispat etmesidir. Çocuk, ad almakla artık toplumda bir yer edinmekte ve kendini kabul ettirmektedir. Çocuk ana – babanın devamı, ana – baba huylarının gerçekleştirildiği bir varlıktır. Bundan dolayı çocuk, önemli bir iş başarıp ad almayı hak ettiğinde, baba da bir nevi üzerine düşeni yapmakta ve huzura kavuşmaktadır.¹⁵⁸

Destanlarımız içinde mitolojik motiflerce zengin alanlarda ad verme işi sadece erkek çocuklar için söz konusudur.¹⁵⁹

İslam’dan önce çoğu zaman yarı göçebelik karakteri taşıyan eski Türk kavimlerinin ataerkil cemiyetinde ve özellikle Müslüman olduktan sonra da kadınların toplumsal durumu tarihsel kaynaklarda anılacak kadın adları bırakmaya

¹⁵⁴ Aksan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, 3. Cilt, s. 120.

¹⁵⁵ Alkaya, “Türklere Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları”

<http://yaz.bilgicik.com/index.php?action=printpage;topic=837.0>

¹⁵⁶ Erol Güngördü, “**Ana Çizgileriyle Türk Kişi Adları Sistemi**”, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991, s. 9.

¹⁵⁷ Rasonyi, “**Tarihte Türklük**”, Örgün Yayınları, 2007, s. 22 - 23.

¹⁵⁸ Alkaya, “Türklere Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları”

<http://yaz.bilgicik.com/index.php?action=printpage;topic=837.0>

¹⁵⁹ Türkmen, **age.**, s. 2986.

elverişli değildi. Daha Müslüman olmayan Türk ve Moğol kavimlerinin tarihiyle ve şecereleriyle uğraşan Cuveyni (öl. 1663)'nin eserlerinde çok kadın adlarına rastlamaktayız. Buna karşılık, Oğuz destanında kadın adının bulunmaması göze çarpmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda da ancak 8 kadın adı geçmektedir.¹⁶⁰

En eski lehçelerden en yeni lehçelere kadar “kadın” için genel belli olan söz *hatun, katun, katın, kadın, hotun, hatin, hadin* gibi adlar kullanmışlardır. Güneybatı ağızlarında ve Anadolu'da, Azerbaycan Türkçesinde göçüşmeyle avrat, avrat, avret: Arapça ‘kadın, zevce, eş (ve cinsi)’ kullanılmaktadır. Ana dilden bu sözden fiil olarak avratsa- ‘kadın istemek’ ve isim olarak avratlama ‘kadın lafı, asılsız sözler’ gibi şekiller de vermektedir. Bugünün Türkiye Türkçesinde karı pek nazik bir kelime değildir. Eski lehçelerden “ihtiyar kadın”, Anadolu'da anadilden karı Ö. A. Aksoy III gari aynı. A. Caferoğlu Güney Doğu III. gızgarı “erkeğin karısına hitabı” anlamındadır. Konuşma dilinde karım, benim hanım veya bizim hanım anlamına gelmektedir; hanım İngilizcenin lady karşılığı ‘yüksek seviyeli kadın’ anlamına geldiği gibi, hitap olarak *Ayşa hanım, Fatma hanım* şeklinde her kadın için kullanılabilir.¹⁶¹

Halk hikâyelerinde “ad verme” motifinde dikkat çeken önemli unsurlardan biri de kadınların da isim almalarıdır. Gizemli ve destansı eserlerde pek görülmeyen bu durum, hikâyelerin romantik yönünü ifade eden kelimelerden seçilmiştir: *Arzu, Şirin, Senem, Zülfüsiyah, Güllühan, Gül* vb. isimler kadın kahramanların isimleridir.¹⁶²

Bütün kavimlerde genellikle kız çocuğunun doğumu şefkat duyguları uyandırmakla birlikte, oğlan doğumundan daha az istenmektedir. Bu sebeple ailede çok kız doğmuşsa yeni doğan kızın adın çok defa *Yeter* olur. Bu ad Anadolu Türklerinde her yerde bulunmaktadır. Dil bilim bakımından kadın adlarında artık XIII. yüzyıldan beri her çeşit küçültme eklerinin kullanılması göze çarpan bir özelliktir. Tekil I. şahıs iyelik ekinin kullanılması ancak kadın adlarında görmekteyiz: *Sultanım, Begim, Ayım* vb.¹⁶³

Eski Türk kültüründe Gök Tanrı inancı ve Şamanizm'in etkilerinin derin olması, Budizm, Manihaizm ve Nastorizm ile birlikte dışarıdan gelen çeşitli unsurların da bulunmasından dolayı erkek ve kadın kişi adlarını fark etmek güç olmuştur. Ayrıca,

¹⁶⁰ Rasonyi, “Türklükte Kadın Adları”, **TDAY Belleten**, [1964] 1963, s. 66. – 68.

¹⁶¹ Saadet Çağatay, “Türkçede ‘Kadın’ İçin Kullanılan Sözler”, **TDAY Belleten**, [1963] 1962, s. 13 – 14.

¹⁶² Türkmen, **age.**, s. 2991.

¹⁶³ Rasonyi, **Türklükte Kadın Adları**, s. 71. – 87.

yalnız Türkçe konulan isimlerde de cinsiyet farkı çok belirgin değildir. Bulunan belgelerden anlaşıldığına göre eski Türkler *Gün, Ay, Yıldız, Günay, Yıldızay, Günhan, Ayhan, Ayfer, Aytuğ, Aygüzel, Altunhan, Gümüşhan* ve *Kunduz* gibi isimleri hem erkek, hem de kadınlar içinde kullanmışlardır.¹⁶⁴

1.2.TÜRKLERDE İSLAMİYET SONRASI AD VERME GELENEKLERİ VE EĞİLİMLERİ

İslamiyet sonrasında ad verme genellikle İslam inancına göre verilen adlardan oluşmaktadır. İslam inancında verilen isimlerden Allah, Peygamber, dini temalı isimler tercih edilmektedir.

Türklerin İslam medeniyetine girişi, pek çok alanda olduğu gibi kişi adları geleneğini de etkilemiş ve İslamiyet'in kabulünden sonra çocuklara Allah'ın sıfatlarını ad olarak vermek, Hz. Muhammet ve ashabının, evliyaların, sevgi ve saygı duyulan dini şahsiyetlerin adını koymak Türk kültüründe ad verme geleneğinin birer parçası haline gelmiştir.¹⁶⁵

Ana yurttan asırlar boyunca dünyanın dört bucağına, büyük bir ırmak gibi akıp gelen Türk kültürü, geçtiği yerlere kollar verdiği gibi onlardan da kollar almıştır. Böylece, dünyanın bir çok yerinde Türk kültürü damgasını vurduğu gibi, onların kültüründen de etkilenmiştir. Bu etki, dil dolayısıyla ad ve ad verme alanlarında son derece büyük olmuştur. Anadolu Selçuklularının Farsçayı resmi dil olarak kabul etmeleri, daha önceleri dilimizde başlamış olan Farsça etkinin hızlanmasını sağladı. İlk olarak hükümdarlara *Keyhusrev, Keykubat* gibi Farsça adlar verildi. Öte yandan dilimizde yalnız Müslüman adları değil, bu adların arasında bulunan, Arap, Hıristiyan, Yahudi, Ermeni adları da girmiş oldu. Konuşma ve yazımızda uzun süreden beri kullandığımız, bugün de ad sözcüğü ile birlikte kullandığımız “isim” sözcüğü de Arapça kökenlidir. Aynı zamanda Farsça “nam” sözcüğü ile de eş anlamlıdır.¹⁶⁶

Türklerin İslamiyet'i benimsemelerinden sonra hem Türk, hem İslam, hem de dünya tarihinde etkisi bugüne kadar gelen bir dönem başlamıştır. İslamiyet ile kendi kültürleri arasında her sahada güzel örnekleri olan bir sentez meydana getirilmiştir. İslami devir Türk yaşantısında, inanç ve değerler sistemine bağlı olarak, isimler verilmiş şekli de değişmiştir. Yeni doğan bebeğin kulağına, ezan vakitlerinde üç kez,

¹⁶⁴ Abdurrahman, *age.*, s. 129

¹⁶⁵ Karahan, *age.*, s. 2.

¹⁶⁶ Acıpayamlı, *age.*, s. 2.

konulan isimle seslenir ve ezan okunur. Aynı zamanda, çocuğa İslami kimliği olan bir büyüğün veya bir aile büyüğünün adı da verilerek en az iki isim bir arada kullanılır. En az iki isim olması, çocuğun geleceği için önemli bir faktördür. İslam dini ve din büyükleri içerisinde yer alan, uğruna savaşılan değerler, taşıyıcıları, yayıcıları ve asırlar boyunca devam ettiricileri olan, geniş halk kitlelerinin manevi gücünü ve hayat felsefesini temsil eden bu şahsiyetlerin isimleri, yaygın bir şekilde kullanılır.¹⁶⁷

Eski Türk ad verme geleneğinde daha çok somut adlar tercih edilirken İslamiyet'in kabulüyle birlikte soyut kavramların da kişi adlarında ağırlıklı bir şekilde görülmektedir. *Fikri, Nur, Lütfü, Kamil, Kadir, Bayram, Neşe, Mesut* gibi.¹⁶⁸

Türk adları bakımından ikinci dönem Arapların, İran ve Turan Türkleri arasına iyice sokulmalarından sonra başlar. Araplar, bu yakınlaşmadan sonra Türklerin ulusal varlıklarını yıkmaya ve kendi kültürlerini Türklere kabul ettirmeye çalışmış, ağır baskı uygulamışlardır. Türk bilginlerini ortadan kaldırmaya, eski Türk varlığını gösteren ne varsa yok etmeye çalışıyorlardı. Bu çalışmada oldukça başarıya ulaştıkları da o dönemden sonra Türk törelerinde ve bu arada Türk adlarında Araplaşmaya doğru güçlü bir eğilimin belirmiş olmasından anlaşılmaktadır. VII. yüzyıl başlarında İslam dini ile beraber Arapça ve Samanoğulları'nın egemenliği döneminde Farsça adlar, Türk aristokrat sınıfı tarafından önce unvan, sonra da ad olarak benimsemeye başlanmıştır. Ancak büyük Türk İslam devletinin dağılışından sonra beylikler kuran kişiler, Türk halkı arasından çıktıkları için bu kişilerin yine Türk adlarına döndükleri görülür.¹⁶⁹

Bilindiği gibi Orta ve Merkezi Asya Türkleri X. yüzyılda İslam dinini kabul etmişlerdir. Bu tarihten itibaren Türklerin kültürel ve estetik gelişiminde yeni bir dönem başlamıştır. Müslüman kültürünün etkisiyle onlar Arap dilini ve alfabesini öğrenmiş, Arap ve Fars edebiyatlarıyla tanışmışlardır. Bunun sonucunda da XI. yüzyılda Orta Asya, Anadolu Kafkas ötesi ve Volga boyu Türkleri eski Türk kültüründen ve estetik anlayıştan koparak İslam dini etkisinde yeni estetik ve felsefi değerlere dayanan bir kültür oluşturmaya ve geliştirmeye başlamışlardır. "Klasik Türk Kültürü" diyebileceğimiz bu kültür, Türklerin bütün yaşam düzenini, sistemini

¹⁶⁷ Semra Şen, *age.*, s. 157.

¹⁶⁸ Yalçınar, *age.*, s. 3119.

¹⁶⁹ Cıkıta, *age.*, s. 185 – 186.

etkilemiştir. Bu etki, Türk adlarına yansımıştır. Türkler eski Türk adlarından vazgeçerek Arap adlarını kabul etmişlerdir.¹⁷⁰

Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra kendi adının arkasına memleketinin ve milletinin adına da eklemek suretiyle memleketine ve milletine olan sevgisini ifade etmeye başladılar. Mesela; *Mahmud Kaşgarlı, Ahmet Yükneki, Ahmet Yesevi* gibi. X. yüzyıldan itibaren özellikle Türklerin toplu halde Müslüman olmaları ile birlikte Türk kişi adlarına Arap adlarının yanı sıra Fars adları da karışmaya başladı. Bilindiği gibi Türkistan coğrafyasında kurulan Karahanlılar Devleti ile Kuzeybatı İran ve Ön Asya coğrafyasında kurulan Büyük Selçuklu Devleti’nde Arap etkisi küçümsenemeyecek derecede Fars etkisi de vardı. Bu da Türklerin İslamiyet’i ve onun kurallarını sistemli olarak Farslardan öğrenmelerinden kaynaklanıyordu. Bunun için Türk İslam kültürünün oluşması ve geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olan Fars kültürü doğal olarak Türk İslam kültürünün diğer dallarında olduğu gibi ad koyma geleneklerini de etkilemişti. Türklerin bir kısmı Farsça: *Gül, Dil, Mihri (Güneş), Hoca, Şah ve Mirza* gibi sözlerden, *Gülbahar, Gülistan, Gülçimen, Gülyar, Gülnaz, Gülhan, Gülnisa, Dilyar, Dilşat, Mihrigül, Hoca Ahmet, Şahkulu, Mirza Alim* gibi isimleri kız ve erkek çocuklarına ad olarak koymuşlardır.¹⁷¹ Acem tesiri ve Farsça adlar en çok Anadolu Selçuklularında ve Hindistan’da köklemiştir. Bunlar kısmen Sasaniler devrine ait eserlerden alınan ve kısmen de yeni buluşlardır.¹⁷²

Türklerin İslamiyet’e geçtikten sonraki kişi adları üzerinde bir genel değerlendirme yapıldığı zaman Türkçe kişi adlarının oranı Arapça ve Farsça kişi adlarına nazaran oldukça düşüktür. Ancak İslamiyet’ten önce var olan bazı Türkçe adlar, İslamiyet’ten sonra da devam etmiştir. Bu Türkçe adların bir kısmı aynen, bir kısmı ise Arapça ve Farsça sözlerin karışımından oluşturulan Türkçe adlar olarak kullanıla gelmiştir. Örneğin; *Akbay, Almas, Alpay, Arsin, Aybala, Aytekin, Bahadır, Barış, Bayram, Berk, Canbay, Cansever, Çakır, Cansu, Demirhan, Demirtaş, Denктаş, Duygu, Erbil, Erdem, Gök, Gakalp, Göker, Gönül, Hakan, Hankız, Işık, İlhan, İlkay, İlteriş, İpek, Kağan, Kandemir, Karabay, Kaya, Köroğlu, Kurtbay, Kürboğa, Kürşat, Laçın, Maral, Mengü, Mutluhan, Nadirbibi, Nadirbike, Narlan, Nazhanım, Nurluay, Oğulcan, Oğulhan, Oya, Ozanay, Öner, Örgüç, Pınar, Polat, Satılmış, Savaş, Salcan, Selcen, Selen, Seven, Şenol, Özalp, Özer, Özay, Tarhan,*

¹⁷⁰ Melikov, *age.*, s. 57 – 58.

¹⁷¹ Abdurrahman, *age.*, s. 129 - 130.

¹⁷² Rasonyi, “**Tarihte Türklük**”, s. 27.

Tanay, Temürhan, Tolga, Tuğrul, Uğur, Ulcan, Uraz, Ulubeg, Ünsan, Ümit, Üzer, Yalık, Yağın, Yağmur, Yalçın, Yaşar, Yeşil, Yeliz, Zamanhan, Zeynephan, Ziyabey gibi Türkçe veya Türkçeleştirilmiş isimlerdir.¹⁷³

¹⁷³ Abdurrahman, **age.**, s. 131 – 133.

II. BÖLÜM

1. AZERBAYCAN KİŞİ ADLARININ GELİŞİM SÜRECİ VE İLERLEYİŞİ¹⁷⁴

Her bir halk oluşmaya başladığı andan itibaren onun özüne has kişi adları bilimleri sistemi oluşur. Kişi adları bilimleri sistemi halkın dünya görüşüne uygun şekillenip geliştiği için adbilimin başarı seviyesi halkın bütün manevi başarısının başlıca bir sahasını oluşturur.

Ad başarısı halklar, milletler arasında her şeyden daha çabuk dikkat çeker. Farklı halkların temsilcilerinin birbiri ile yakınlığı ilk olarak adla başlar. Zengin bütün Türk kişi adları bilimi hazinesinin farklı yönlerden birleşimi son derece çeşitlidir. Tarih bakımından Türk kişi adları bilimlerinin birleşimini çok eski ve yeni adlar meydana getirir. Şimdiki adlarla birbirine yakın uzak asırlarda şekillenerek nesilden nesle geçerek bugüne kadar gelip ulaşan çok eski ve hatta çok çok eski adlar yeni Türk toplumlarının kişi adları bilimi ihtiyacını yüksek medeni seviyesinde karşılamaktadır.

Kişi adları bilimi sistemlerinin birleşimini oluşturan her bir parçası toplum bilim ve tarihi izleridir. Bunlarda düşünce ve hayali, adet - gelenek - göreneği, dünya görüşü, hayat tarzı; kültür geçmişinin sebepleri, dini görüşleri, yaşadığı sosyal - siyasi kuruluşun izleri vs. açık bir şekilde gösterir. Kişi adları bilimlerinin öğrenilmesi bu veya başka halkların etnik olayının açıklanmasına, halklar arasındaki medeni ilişkilerin belirtilmesine, halkların geçmiş ve yeni gelenek - göreneklerinin açığa çıkarılmasına yardım eder. Dil tarihi, tarihi ağız bilgisi ve anlam bilgisi bakımından bir kısım sözcüklerin aydınlaştırılması şahıs adları, onların tarihi ile bağlıdır.

Azerbaycan kişi adları biliminde mevcut olan şahıs adları birdenbire oluşmamıştır. Fakat onlar ad sisteminde kategorilerin ve asıl adların sayısından kesin olmayarak toplumda insanları adlandırmaya, birbirinden farklandırmaya çalışmıştır. Onlar her zaman halkın tarihi, milli ruhu, ilmi ve medeni seviyesi, efsanevi - dini bakışı, rahat hayat uğrunda mücadelesi, doğal ve sosyal olaylarla ilgisi, harici görüşü ve karakteri, yiğitliği ve kahramanlığı, sanat uğraşları, istek ve arzuları vs. ile ilişkili olarak doğmuş, zaman geçtikçe zenginleşmiş ve milli zeminde toplumun bütün

¹⁷⁴ Nizami XUDİYEV, “Azerbaycan Antroponimlerinin Teşekkülü ve İnkişafı, Baki 2005”, adlı eser Azerbaycan Türkçesinden, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

üyeleriyle beraber şekilde çalışmışlardır. Fakat araştırmacılar onların konusunda belirtilen ilmi düşünceleri söylerken bazen farklı tarihi devirlerde onların farklı ad sistemlerinin etkisine maruz kalmalarını görmüşlerdir. Şöyle ki, yeni kişi adları bilimleri hakkında belirtilen düşünceler eski Türk adlarının ve aksine, eski Türk adları hakkında söylenenler yeni adların asıl görüşünü tam kavrayamamıştır. En zengin ad sistemine sahip eski Türkler yeni lakap ve uydurma isimler gibi şahsın kendisi ile ilgili olan asıl isim, soy ismi, lakap, fahri isim vs. ile adlanabilirdi. Çeşitli kuruluşa sahip eski Türk adları şahsın toplumda sosyal görevini de kendinde yansıtırdı. X. yüzyıldan başlayarak Arap ad sistemi eski Türk ad sistemine kuvvetli etki etse de, onu yok edemedi. Rastlantı olmayarak, orta çağlarda Azerbaycan kişi adları biliminde ve diğer Türk halklarında Türk isimleriyle beraber Arap kökenli adlardan oldukça faydalanılmış ve bu gidişat şimdi de devam etmektedir.

Azerbaycan ad sistemi Rus ad sisteminin etkisine maruz kalmamıştır. Şu anda, Azerbaycan ve diğer Türk halklarının kişi adları biliminde asıl adı, soyadı ve baba adı, lakap, fahri adı ve mahlas gibi adlandırmaları bulunur.

Yeni Azerbaycan kişi adları biliminde Rus ve Batı Avrupa kökenli asıl adlara da rastlanır. Fakat Arap ve Fars kökenli isimlere göre onların sayısı çok azdır. Her bir isim kategorisi hem ayrılma da, hem de uygun birleşmeler şeklinde özel adlandırmaya çalışsa da ad sırasında bulunduğu yere ve fonksiyonlarına göre belirtilmiş kendine has özelliklere sahiptir.

XIX. yüzyıldan başlayarak ad sistemimiz Rus ad sisteminin etkisi ile kendine has gelişim yolu seçmiştir. Şunu da belirtelim ki, çok eski devirlerde lakap ve asıl adlar arasında hiçbir sınır, kural olmamış, sonralar Arap ad sisteminin etkisi ile onlar asıl özellik ve işlevliliklerine göre birbirinden ayrılmıştır. XVIII. yüzyıla kadar aynı şekilde kullanılan Türk ve Arap ad sisteminin parçalarına Rus ad sisteminin parçaları da eklendi. Bu ad sistemlerinin her birinin ise kendine has adlandırma kategorileri vardır. Öyleyse buna göre de, en eski devirlerden şimdiye kadar araştırmacılar, şu anda ise öğretme sürecinde Azerbaycan dili ve edebiyatı öğretmenleri asıl ad - lakap, asıl ad - mahlas, asıl ad - fahri ad, lakap - fahri ad, soyadı - soyadı, lakap - mahlas, lakap - uydurma adlar vs. kategorilerinin ayrılmasında büyük zorluklarla karşılaşılır.

İnsan bir varlık gibi meydana geldiğinden etrafında mevcut olan canlı ve cansız varlıkları adlandırmış, hatta kendisine de çeşitli adlar vermiştir.

Kişi adları bilimlerinin en geniş alanlarından birini fahri ad ve lakap oluşturur. Konuşmada onlar asıl isimlerle birlikte kullanılabilirdi için onları özel adlardan

ayırıp, ayırmada araştırmak çok zordur. Prof. A. Gurbanov'un anlatımıyla söylesek, bütün Türk kişi adları bilimi problemleri çok çeşitlidir. Şimdiye kadar yapılmış araştırmalarda eski ve yeni Türk adlarının oluşum yolları, gelişim süreçleri, köküne göre birleşimi, kök bilgisi, eski eser kişi adları bilimlerinin oluşturulması, yeni şekillerde kişi adları bilimi, kişi adları bilimlerinin çok şekli, adların alanı, kişi adları bilimlerinin esas unsuru, onların söz bilimine ait anlam ve gramer ilişkili özellikleri, yapı izleri, farklı dillerde yazılışı, söylenişi vs. bu gibi meseleler odak noktasında olmuştur. Bütün Türk kişi adları bilimlerinin araştırılmasına dair 150 yıla yakın bir zamanda ilimle alıştırmalar yapılmış, meydana getirilen konferanslar neticesinde yüzlerce tahlil ve düşünceler anlatılıp kendilerine has hazırlayıp söyledikleri nutuklar dinlenilmiş, sayısız miktarda kitap, makale yazılmış, birçok doktoralık ve adaylık tezleri savunulmuş, onlarca kişi adları bilimi ile ilgili sözlükler hazırlanmıştır. Fakat günümüze kadar olan bu arama ve araştırmalar, sözlük hazırlama işleri çok zengin olan Türk kişi adları bilimi sistemini, onların birleşimini, gelişimini daha olduğunca yansıtamamıştır.

Türk halklarının en eski yazılı eserleri olan Orhon - Yenisey Abideleri ve “Dede Korkut Kitabı” destanlarında zengin şahıs isimleri ile birlikte, eski Türklerin ad sistemini kendinde yansıtan ad verme gelenekleri hakkında geniş yazılı bildiriler vardır. Bunlardan faydalanmakla yeni kişi adları bilimimizin ilerlemesinde etkisi çok önemlidir.

Orhon - Yenisey yazıları milattan sonra V. yüzyıldan X. yüzyıla dek olan Türk dili abidelerini kapsar. Aynı abideler içerisinde devrin kişi adları bilimi sistemini yansıtmak bakımından Talas ve Yenisey kitabeleri diğerleri bakımından daha kendine has özelliklere sahiptir. Bu metinler daha çok mezar üstü yazılardan ibaret olduğuna göre her bir kitabede onun sahibinin, bazı akraba ve dostlarının adları, bazen hatta bir kişinin birkaç isme sahip olması gösterilir. Abidelerde çok adlılığa sürekli rastlanır. Buna ilave Orhon - Yenisey abidelerinde eski zamanların ad verme geleneğinin izleri bulunmuştur. Örneğin: Kanım kağan uçdukça inim Gültigin yeti yaşda kaltı, Umay tek Ögim “Katun Kutına Gültigin er at bulti (KT 7): Han atam vefat ederken küçük gardaşım Gültigin'in yeddi yaşı var idi, Umay tek Hatun anamın behtinden Gültigin igid adı aldı”.

Yeni dilimizdeki ad kazanmak ifadesi de ihtimal ki bu yolla meydana gelmiştir. Aynı şekilde “Dede Korkut Kitabı” destanında da incelenir. Abidede *Buğaca*, *Bamsı Beyreye*, *Basata* yiğitlik adı ancak bu yolla verilir. Orhon - Yenisey ve “Dede Korkut

Kitabı” abidelerinin şahıs adları bakımından kendine has özellikleri olduğu gibi, uygun olan birbirine benzeyen yönleri de çoktur. Çocuğun adı ile beraber babasının da adını birlikte kullanma alışkanlığı hem Orhon - Yenisey yazılarında, hem de “Dede Korkut”da açık bir şekilde gösterilmiştir. Bundan başka özel şahıs adının merteye, görev fahri isim bildirilen sözcüklerle birlikte kullanılma alışkanlığı hem Orhon-Yenisey yazılarında, hem de “Dede Korkut” destanında aynı şekilde gösterilmiştir. Mesela; *Bilge Tonyukuk* (T1), *El Toğan tutuk* (U1), *Dirse han* (KDG19), *Kara Tekür Melik* (KDG43).

Karşılaştırılan abidelerin hepsinde şahıs adları birleşimi sade veya karmaşıktır. Sade şahıs adları abidelerde ve destanlarda çocuklara, gençlere ve aşağı tabakadan olan insanlara verilir.

Çağdaş Türk dillerinin şahıs adlarında soyut varlıkların adı olan özel isimlerden meydana gelmiş kişi adları bilimi üstünlük sağlar. Orhon - Yenisey yazılarında ve “Dede Korkut” destanlarında ise yiğitlik, kahramanlık, cesurlukla bağlı olan şahıs adları çoğunluk oluşturur. Bizce bu durum aynı devir adamlarının aynı bakış açıları, duyguları, düşünce tarzı ile bağlıdır.

Birçok halkların geleneğine göre şahıs doğduğu zaman aldığı adı bütün hayatı boyunca birkaç defa değiştirir. Örneğin, Çin’de doğan çocuk önce çocukluk adı alır. O bu adla yalnız ailede, evde aile üyeleri arasında tanınır. Okula gittiğinde ise çocukluk adı değişir, okullu adı alır vs. Eski Türk halklarında çocuklukta birinci, yetişkinlik döneminde ikinci, kesin ve kalıcı iş sahibi olduğunda üçüncü adla tanınırdılar. Ad değiştirmenin diğer sebebi hastalıktan, olumsuz olaylardan kurtulmak isteği idi. Adını değiştirmiş şahıs yeni doğmuş insan gibi kabul edilirdi. Önceki kendi adı ile birlikte hastalandıysa, hastalık yeni isim almış bu “yeni” kişiyi bulamazdı. Bu yönden bazı tarihi olaylar dikkat çeker. Çocuk çok ağladığında sebebini adın uğursuzluğunda gördüler. Buna göre de ağlayan çocuğun yanında isimleri teker teker sıralardılar. Hangi ad okunduğunda çocuk dur hareketi yapsa, o adı çocuğa verirdiler.

“Dede Korkut Kitabı” boylarında ise çocukluk adını üzerinden atmak için gençlerin yiğitlik göstermesi gelenekleri hakkında çok bilgiler vardır. Şunu da belirtelim ki, her bir adın halkın kendisinin ad verme gelenek - göreneği bulunur. Bu söylenenlere esas yeni kişi adları biliminin gelişim yolları belirlenmiştir.

Türk dillerinin geçtiği birden fazla yüzyıllık tarihi yolu izleyen eski Türklerin ilk düşünce ürünü olan Orhon - Yenisey (taş üstü yazılı kaynaklar) abideleri eşsiz rol

oynar. Böyle abidelerde kayda alınmış kişi adları biliminin dilbilimsel yönden öğrenilmesi Türkiyat ilmi için büyük önem kazanır, çünkü Türk dillerinin önce kişi adları bilimi kısımları bu yazılarda açık bir şekilde gösterilmiştir. Orhon - Yenisey abidelerinin sözcüklerinin toplamının önemli bir bölümünü adbilimler oluşturur. Eski adbilimi alanları belirtilmesinde, o devrin isim sisteminde bulunan yapıların gelişip, ilerlemesini izlemekte abidelerdeki şahıs isimlerinin derinden incelenmesinin büyük önemi vardır.

Abidelerin adbilimleri sistemine S. Y. Malov, S. Q. Klayaştornıy, İ. A. Batmanov, L. Qumilyov, T. Çanuzakov, H. N. Orkun, E. Recebov, A. Gurbanov, T. Hacıyev, N. Hudiyev, E. Şükürlü, Y. Memmedov, E. Guliyev, V. Yunusova, E. Tanrıverdiyev ve başka âlimler değinmişlerdir.

Abidelerin dili Orhon devrine kadar ilerleyiş devri geçmiş Türk dillerini tarihi gelişmesinin yalnız bir aşamasıdır. Şahıs isimleri şüphesiz ki, Türk dillerinin tarihi gelişiminin aynı aşamasında gramer yapısı, sonradan abidelerden de faydalanmaya başlanmıştır. Şöyle ki, Türk dili Orhon - Yenisey yazılarının yazılmasından önce şekillenmiştir. O zaman şahıs adları da bu abidelerden önce bulunmaktaymış. Böyle olduğu halde tarihi bakımdan eski Türk çevresi ile sık ilişkili olan abidelerin dilinde yazılmış şahıs adlarının genel - tarihi köklerini çağdaştırmak, eski Türk boylarında ad koymanın kendine has yönlerini, sebep, amaç ve kurallarının, ad koymanın manevi değerini, bu olayın sürecine etki eden sebepleri, ad verme aşamalarını, ad değişme sebeplerini ve kanuna uygunluklarını belirleştirmek dilciliğimiz için, tarihimizin araştırılması için çok gerekli olabilir. Çünkü eski yazılı abideler tarihi adbiliminin şekillenmesi ve gelişim aşamasını yansıtır. Şahıs adları da Türklerin eski tarihini, İslam'dan önceki devrini, onların ad verme geleneklerini, tecrübesini, dini-mitoloji canlandırmalarını, psikolojisini, akrabalık ilişkilerini, uğraşlarını vs. yansıtır. Burada ad sisteminin gelişim ve değişimini, onların aşamalar üzerine değişmesi kanuna uygunluklarını, çok adlılığın başlıca sebeplerini, kişi adları bilimi, alanının yapı tiplerini, birkaç sözcüğün birleşimini, İslam'dan önceki zamanda oluşmuş toplumsal - siyasi olayların şahıs adlarına etkisini aydınlatmak da dilimizin tarihini, soy kökümüzü, yayılma alanlarımızı son derece doğru, dikkatli bir şekilde belirtmek çok önemli bir sorundur. Düşüncemizce, önce ad sistemindeki bu gelişim hareketinin karakterini bütünde ortaya çıkarmak biz dilcilerin temel görevidir.

Bütün Türk kişi adları bilimlerinin geniş anlamda şahıs adları hakkında bilgi alanının özel oluşma ve gelişim süresi vardır. Bu gelişim süresini Prof. A. Gurbanov

iki: “XIX. yüzyılda bütün Türk kişi adları bilimlerinin öğrenilmesi” ve “XX yüzyılda bütün Türk adbilimlerinin incelenmesi” kısımlara ayırır. Aynı zamanda bunlar hakkında çok ayrıntılı ve geniş bir şekilde bilgi verir, her devrin ayrıca incelenmesinden bahseder. Bizde bunları esas görerek oluşan olayları bir daha tekrarlamak istemiyoruz. Fakat yeri geldikçe, sonradan elde edilen yeni belge ve olayları bu sıraya eklemeyi amaca uygun kabul ederiz.

Dilin adbiliminin sözcüklerin toplamı incelenmiş sözcüklerin toplamından (genel sözcüklerden) belirgin olarak kendine has özelliklere sahiptir. Dilin adbiliminin bölümleri o dilin genel olarak mevcut olan zorunlu ilişkiye bağlı olsa da, gıdasını aynı dilden alsa da incelenen sözcük bilime ait olan bölümlere karşılık azınlık oluşturur. Şöyle ki, adbilimlerinin sözcüklerin toplamının en önemli farklarından biri onun başka dilde tercüme edilememesidir. Adbilimlerinin eski devirlerin izlerini üzerinde taşır. Buna göre de halkın soyunun, onun ekonomi - siyasi hayatının, tarih ve medeniyetinin mitoloji efsanevi ve yayılma alanının öğrenilmesinde adbilimlerinin kısmının büyük önemi vardır. Özel adların oluşmasında fert halinde bütün halk ortak olduğuna göre adbilimlerinin sözcüklerin toplamı halkın manevi hazinesidir. Herhangi bir halk tarafından kullanılan özel adlarda insanın biyolojik doğası ve kişi adları biliminin özellikleri, özellikle kişi adları biliminde kendini gösterir. Özel adlarda milla amacın güzelliği hatta fiziki ve başka kusurları da açık bir şekilde görülür.

Kişi adları bilimleri binlerce yıl boyunca gelişme süreci geçirmiştir. O şekilde yeni kişi adları bilimi sırasında toplumun çeşitli gelişim aşamaları oluşan şahıs adlarına rastlanır. Onlar dilimizin en eski kural ve kanunlarını da özünde koruyup saklar. Aydın Paşa belirtir ki, Türk halkılarının en eski yazılı örnekleri olan Orhon - Yenisey abideleri ve “Dede Korkut” destanlarında zengin şahıs adları ile birlikte, eski Türklerin ad sistemini açık bir şekilde anlatan ad koyma gelenekleri hakkında da geniş bilgiler verir. Fakat şahıs isimlerinin ilmi yönden öğrenilmesi çabasına XI. yüzyılın en ünlü dilcisi Kaşgarlı Mahmud’un “Divan-ı Lügat’it - Türk” adlı ansiklopedik eserinde rastlarız. XII. yüzyılın ünlü Azerbaycan şairi Nizami Gencevi’nin, XIII. yüzyılda N. Tusi’nin, XIII. - XIV. yüzyılda yaşayan ünlü tarihçi Fezlullah Reşideddi’nin, XIV. yüzyılın büyük âlimi Muhammed ibn Hinduşah Nahçıvan’ın, XIX. yüzyılda yaşamış Azerbaycan şairi, alimi ve sosyal alanda kendini kanıtlamış A. Bakıhanov’un eserlerinde kişi adları bilimleri, şahıs adları, olduğu gibi başka adbilimler bölümü hakkında kısa da olsa, bilgi verir. Bu listeyi çoğaltmak

mümkündür. Bu veya başka eserlerde de bilgiler verildiğini göz önünde bulundurarak, yeniden tekrar olmasın diye onların yardımıyla alanımızla ilgili olanları hatırlamakla yetiniriz.

Belirttiğimiz gibi, şahıs adları hem eski, hem de yeni devirde toplum üyeleri için büyük öneme sahiptir. Onlar geleneklerin, dini inanışların, onların bu konulu cümle ögesinin sözcük yardımıyla belirtilmesi şeklinde oluşmuştur. Ad yalnızca belirli toplumsal fertler çerçevesinde şahısların mecburi karşılıklı ilişki ihtiyaçlarını temin etme faaliyetini bildirmez, aynı zamanda, onların medeni halini farklı yollarla açıklar. Özel adların diğer bölümlere karşılık kişi adları bilimi daha büyük ölçüde kişiliğin aynı kabul edilmesinin sosyal görevini taşır. Buna ilave, kendi aralarında kan akrabalığı ilişkileri ile bağlı olan adamlar grubunun diğer benzeşim küçük yapılara kesin bir şekilde karşı koyulması da eski toplum için başkalarından ayıran özellikti. Şöyle ki, halktaki ayrı ayrı kabileler ancak onlara özel olabilirdi.

Kişi adları bilimi hem faaliyetiyle ilgili, hem de yalın durum bakımından özel bir türe özgü en önemli faktör onun durumudur. V. Mahpirov eski Türk kişi adları bilimi sisteminde toplum üyelerinin yüksek aristokrat tabakasının çok ad taşımasını, sosyal - siyasi sistemle onun mevki ve bulunduğu konumunun değişme zamanı yeni isim alma geleneğinin büyük alana yayılmasını eski Türk adbiliminin başlıca özelliklerinden biri olduğunu söyleyerek yazardı: “Bir adamın adının çokluğu onun ailede, nesilde yeri, rolü ayrıca ecdatları ile ilişkisini belirlemek için birlikteliği, uyum ve düzeni sağlayan görevini taşırdı.”

Çok eski, tarihi geçmişe sahip Azerbaycan halkı bir çok maddi ve manevi abideleri, taş kitabeleri, gerçek sanatkarlık örnekleri ile insan olaylarının yazılması işi en saygılı durumlardan kabul edilir. Azerbaycan halkının, kökeni, dilbilgisi ve gelişme tarihi ile sık ilişkide olan, Orta Asya’dan, uçsuz bucaksız Sibirya düzlüklerine kadar geniş bir mesafede etrafını saran bir araziye yayılmış ortak Türk abidelerinden, taş kitabelerinden Azerbaycan halkının önce ilerleme devrine ait kıymetli örnekler elde etmek mümkündür.

Azerbaycan’ın tarihi geçmişi, coğrafi konumu, topluluğunun köken çeşitliliği, diğer komşu halklarla sosyal, siyasi, ekonomik ilişkileri, toprağında olan üzücü savaşları onun adbiliminde de açıkça görülmektedir. İster Arap, Moğol işgali, isterse de Rus esareti zamanında yer adları ve kişi adları biliminin belirli bir değişikliğe uğramış, hâkim olan, halkın dil özelliklerine ve kişi adlarına kısmen uygulanmıştır. Azerbaycan adbiliminin, özellikle kişi adları gelişimi, dilbilgisine uygunluğu ve

ilerlemesinde orada yaşıyan nüfusu az olan halkların etkisi az olmamıştır. Nüfusu az olan halkların sık yaşadığı yerlerde yerli halkın dünya görüşünü, efsanevi hayallerini ve dilini açık bir şekilde gösteren kişi adları bilimi (adbilimi kısmı) oluşmuştur.

Bütün bunlar Azerbaycan adbilimin oldukça zengin, çeşitli, aynı zamanda çok yönlü bir sisteme sahip olduğunu gösterir. Azerbaycan dilci bilim adamlarının birçok önemli incelemelerinde cumhuriyet idaremizin topraklarındaki adbilimin bölümleri araştırılmış, onların toplanması, sınıflandırılması, sistemleştirilmesi ve dil bilimsel incelenmesi ile ilgili başarılı araştırma eserleri oluşmuştur.

Azerbaycan topraklarındaki adbilimin bölümleri genellikle Türk kökenlidir. Burada bir yönden de unutulmamalıdır ki, cumhuriyet idaremizden başka Güney Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Gürcistan, Dağıstan, Afganistan ve Türkiye’de de Azerbaycan kişi adları bilimi bölümleri bulunur. Bununla ilgili araştırmalar yapılmış ve şimdi de yapılmaktadır. Azerbaycan dili tarihinin, dilin gelişim olayları arasında bulunan mecburi ilişki araştırması için adbilimi maddi kanıt gibi gerekli önemle çalışır. Bu tür araştırmalar adbilimi bölümünün, özellikle kişi adları biliminin özelliklerine göre ayrımı, incelenmesi onların sözcük bilim - dilbilgisi özelliklerinin ortaya çıkarılması, göz önüne alınan adbilimlerin birçok sorunlarını halletmek için ortam yaratır.

Azerbaycan (Türk) kişi adları biliminin dilbilimsel incelenmesi ile ilgili yayımlanan makale ve sınırlı konuların üzerinde çalışma çokluğunu göz önüne alarak onların bazılarının yalnız adını anmak ve genel, karşılıklı göz önünde olan ilişkiyi bildirmekle yetiniriz. Fakat yeri geldikçe araştırma konusu ile arada sırada olmaya bağlı eserlere geniş yer verilecek.

Azerbaycan adbiliminin önemli bir alanı olan kişi adları biliminin (şahıs adlarının) incelenmesi büyük merak uyandırır. Araştırmacılarımızın da belirttiği gibi, şahıs adları hiç de birdenbire oluşmamıştır. Onlar çok uzun bir tarihi gelişim yolu geçmiş, toplum hayatında insanları adlandırmaya, birbirinden ayırmaya çalışmışlardır.

Kişi adları bilimi hakkında belirli ilmi düşünceler söylenirken onların bazen farklı tarihi aşamalarda belirli bir ad sistemlerinin etkisine mazruz kalmaları göz önüne alınmamıştır. Şöyle ki, yeni kişi adları bilimleri hakkında yürütülen düşünceler eski Türk adlarının gerçek görüşünü tam kavrayamamıştır. Bunu da belirtelim ki, dünyanın en zengin ad sistemine sahip olan eski Türkler de özü ile ilişkili ad, soyad, lakap, fahri isim vs. ile adlanabilirdi.

Çeşitli bir kuruluşa sahip olan eski Türk adları şahsın toplumda sosyal durumunu da açıkça gösterirdi. Azerbaycan (Türk) kişi adları biliminin etraflı, geniş incelemesi çok eski, incelemesi çok eskileşen, incelemesi aynılaştan yeni edebi dilde kullanılan adbilimlerini belirleştirebilir. Ayrıca, tarihi dil yapısı, sözcük bilim, kelimelerin şekillerini ve cümle bilgisiyle bağlı zengin gereçler verir, bu şekilde de sözcüklerin önce anlamını, sözcük - şekil birleşimini vs. açığa çıkarır, ad oluşturmada incelemenin fonksiyonunu, sanat eserinin konusunu oluşturan unsurun ölçülerini vs. belirleyebilir.

Azerbaycan kökenli şahıs adları bizim e.e. III. - I. binlerce yıl önceden başlayarak bu güne dek – hatta VIII. yüzyıldan sonra İslam dini sebebiyle adbilimimize dâhil olan Arap kişi adları biliminin onları sıkıştırıp, kullanılışlığını sınırlandırsa da – Azerbaycan kişi adları biliminde önde yer alır. “Şahıs adları hem eski, hem de yeni devirde toplum üyesi için oldukça büyük öneme sahip olmuştur. Ad gelenek -göreneklerin, dini ayinlerin, onların bu konulu cümle öğelerinin sözcük vasıtasıyla açıklanması şeklinde meydana gelmiştir. Ad sadece belirli toplum fertleri çerçevesinde şahısların mecburi karşılıklı ilişki ihtiyaçlarını temin etmek işlevini ifade etmez, aynı zamanda onların medeni durumunu çeşitli yollarla açık bir şekilde ifade eder. Özel adların diğer bölümlerine karşın kişi adları bilimi büyük ölçüde kişiliğin aynı kabul edilmesinin sosyal işlevini taşır.

Ş. Sediyev’in ilgi çeken bir düşüncesini dikkate almak isteriz. Sediyev, kişi adları biliminin bölümlerin milli damga fonksiyonu esas olmalıdır, ad vermenin kurallarını doğru bir şekilde belirlemek gerekir, yeni doğan çocuğun adlandırılmasında adın anlamına dikkat etmenin önemine öncelik vermek gerekir. Adlarda çok parçalı değil, tek parçalı kabul saymak amaca uygundur. Ş. Sediyev çocuklara *Şirin*, *Gözel*, *Şövkət* gibi adların verilmesini olumlu kabul etmez.

A. Gurbanov’un birçok alanlı ilmi oluşturuculuğunda kişi adları bilimi meseleleri esas konulardan birini alır. Adbilim sözcük bilimin dil sınıflandırılmasına göre incelemesi ile daha çok uğraşan bilgin böyle neticeye ulaşır ki, Azerbaycan adbilimlerinin 70, insan ırkı bilimi ve su bilimlerin 100 de yüz milli dil (Azerbaycan dili) bölümleri esasında şekillenmiştir. O, daha sonra da belirtir ki, yazılı edebiyatta adbilimi bölümünden iki yönde faydalanılır: Halk tarafından oluşturulan adbilimi bölümü ve devlet yazılarında gösterilen gerçek adbilimi bölümleri. M. Adilov da kişi adları biliminin oluşması ve gelişimi bu konuda çok inandırıcı düşünceler ileri sürmüştür. M. Adilov A. Paşayev’le birlikte yayınladıkları “Azerbaycan Onomastiği”

kitabında kişi adları bilimini iki gruba ayırır: Esas ad kategorileri ve yardımcı ad kategorileri. Yazar ad koyma zamanı üç kurala (millilik, tarihlik ve yenilik) dayandırmanın gerekliliğini temel karşılaştırmalarla ispatlar.

M. Adilov şahıs adlarımızda *Kimya, Makina, Tarih, Mükâfat, Traktör, Samovar, Kombaın, Kolhoz* vs. gibi adların asıl şahıs adı gibi kullanılan adlar sırasına dâhil olamaması sebebini açıklar, “Kişi adları biliminin tarihi - karşılaştırmalı incelemesine dair (-ay gramer yapısı)” adlı makalesinde -ay gramer yapılı kişi adları biliminin kökbilgisinden bahseder, -ay gramer yapısının insan, şahıs anlamında *Hasay, Gaçay, Tokay, Alay, Azay* vs. gibi kişi adları biliminde korunduğunu gösterir.

Z. Sadıgov kendisinin adaylık tezinde adların oluşması, sosyal hayatta yeri, onların ses, sözcük - anlam özelliklerinden oldukça fazla konu açar ve yeni düşünceler ileri sürer.

M. Çobanov da Azerbaycan kişi adları biliminin farklı alanları ile bağlı onlarla ilmi makale ve sınırlı konular üzerinde ilmi yazılar yayınlamıştır. Onun 1987 yılında yayınladığı “Familiya. Tehellüs” kitabında ilk defa olarak soyadı ve mahlaslar hakkında ayrıntılı ve her yönlü incelemesi dikkat çeker.

Şunu da belirtelim ki, Azerbaycan adbiliminde dikkatle bakılan kişi adları bilimlerinde ilgi çeken dilbilim özelliklerine göre dikkat çeker ve onların dilcilik bakımından incelemesi Azerbaycan kişi adları biliminin gelişmesi, şekillenmesi ve ilerlemesi onun hareket projesinin incelenmesi için gereklidir.

Kişi adları bilimi şahıs adlarını, baba adlarını, soyadları, lakap ve mahlasları vs. kapsar. Azerbaycan kişi adları bilimi oldukça zengin ve çeşitlidir. Şahıs adlarının meydana getirdiği bütün halkın tarihi gelişiminin aşamalarına, elbette ki, uygundur. Ayrıca her bir adbilimleri bölümü sosyal - tarihi gelişimin ürünüdür. Bu adlar çok eski devrin izlerini koruyup yeni devrimize getiren gerçek olaylardır. Şahıs adları sözcük - anlam yönünden belirli anlayışlarla (büyüklük, mükemmellik, mutluluk, muhteşemlik, yücelik, kahramanlık, güzellik, hikmetlilik vs.) bağlı meydana çıkmıştır. T. Hacıyev ve K. Veliyev yazarlar ki, en eski devirlerde şehirlere, büyük yaşayış yerlerine yahut ordu komutanı ve devlet başkanlarına ad verilirken büyüklük, mükemmellik, muhteşemlik anlayışlarında faydalanılmış, bununla da şehir ve şahsın devletteki, toplumdaki yeri adla içine alınmıştır.

Ad, tarih boyunca eski atalarımızı düşündürmüş, onların çocuklarına koydukları adlar kahramanlık, yiğitlik unsurları ile bağlantılı olması, büyüdükçe çocukta izler

bırakması için çalışmışlardır. Türk erkeği, Türk kadını oğlunu daima yiğit, cesur, yenilmez, zeki görmek ister.

Ad koymanın kabul ettiği esaslar çoktur. Tabii ki onlardan bazıları zamanla günün ihtiyaçlarına cevap vermeyerek sadece hafızada kalmışlardır. Yiğitlik, kahramanlık vs. durumlarla bağlı adları eski Oğuzlar belirli bir süreden sonra amaca göre koymuşlarsa da, biz onları şimdiki nesillere aynı amaçların isteği ile koyarız.

Eski Türkler zeki, bilgili adamları kemale ermiş, idrak sahibi bilerek, bu anlayıştan şahsın adlandırılmasından faydalanmışlardır. “Bilge” sözcüğü bu bakımdan abidelerde aktif ve daha verimlidir.

Abidelerde “Bilge” parçası ile yazılan bir sıra şahıs ve mertebe adlarına rastlarız: *Bilge Kağan, Bilge Tamğaçı, Bilge Tirik* vs. “Bilge” sözcüğü Türkoloji edebiyatında “irdrak sahibi”, “zeki” anlamını taşıyan sözcük bilim kısmı gibi kabul edilmiştir.

Prof. A. Gurbanov’un son yıllarda yayınladığı “Türk Antroponiminin Gelişim Devirleri”, “Dünyada Türk Adları” kitaplarını gözden geçirirsek, Azerbaycan, öylece de bütün Türk dünyasında bulunmuş, şahıs adlarının oluşması, gelişimi ve sistemi konusunda her yönlü açıklamaya, inandırıcı ilmi sonuçlara rastlamak mümkündür. O, doğru olarak belirtir ki, kişi adları bilimi sisteminin gelişim süreçleri incelenirken her şeyden önce kaynak ve yazılı abidelerin inceden inceye araştırılması, delillerin amaca uygun gruplaştırılması, kişi adları bilimi sisteminin gelişim sürecinin devirlere ayrılması için ilmi kuralların belirlenmesi, belirlenen başlıca devirlerin düzgün deliller esasında kendine has özellikler verilmesi, her bir sistemin birleşimini meydana getiren kişi adları bilimi kısımlarının geniş ölçüde sözcük - anlam, yapı - faaliyet incelemesinin verilmesi, kişi adları bilimi sisteminde ilerleme hareketinin gerçek değerlendirilmesi esas şartlardandır ve bütün bunlar ön planda olmalıdır.

Daha sonra A. Gurbanov uzak geçmişten alıp, çok sayılı Türk halklarının irade ve gelenek - göreneklerine, geniş tecrübelerine uygun ilerleme bulup, asırlar boyu faydalanılan kişi adları bilimi sistemlerin şekillenmesi ve gelişimi tarihi bakımdan onların dört devrini belirler: Eski Türk devri, İslam dininin yayılma devri, İslam dininin sınırlandırıldığı devir, Milli Türk kişi adları biliminin genişlik devri, yazar bu devirlerin her birini delil olarak kabul eder.

Azerbaycan, oldukça çeşitli ve geniş bir bölgeye yerleşmiştir. Zengin doğal servetlere sahip olması bu toprağı daima odak noktasında bulundurmuş, vatanımız ona sahip olmak isteyenlerin savaş meydanına dönmüştür.

XX. yüzyılın öncelerinde Azerbaycan topraklarında birbirinde farklı çeşitli dilbimsel faktörlerin etkisi ile oluşmuş ad, soyadı, titül, lakap ve mahlaslara dikkat çekmek hayli ilgi çekicidir.

Çeşitli hikâyelerde, eserlerde, alay gazetelerinde, hiciv ve eleştirilerde ayrı ayrı yazarların hayal ürünü olan güzel kişi adları bilimlerine geniş yer verilmiştir. Hiçbir açıklama yapmadan aynı kişi adları bilimi belirtilen kısmını gözden geçirerek: *Cenab Delalmülk, Ağa Cefer Dabbağ, Esedbey Tezekendski, Ustad Elicavad Hamamçı, Deli Mirze Şarlatanülmülk, Danabaş Mirze Heyder Selimhanov, Şarlatan Culgunduzov, Bakkal Kerim, Cakkal Rehim Surahanski, Balıgudan Cefer, Gırışmal Gulu, Dana Bayram, Çıg Çıg Ferzalı, Zurna Balahım, Gazan Kazım, Goyun Nesir* vs.

Dilcilik edebiyatında aslında gerçek olmayan, yazarın hayalinin ürünü olan böyle kişi adları bilimi şiire has olan kişi adları bilimi olarak adlanır. Yazılı edebiyatta ve halk edebiyatında belirtilen güzel amaçla bağlı kullanılır. Böyle kişi adları bilimine estetik kişi adları bilimi denir. Bunlar adlandırma fonksiyonuna ilave olarak belirtilen üslup özellikleri (kahramanın esas karakterini, dünya görüşünü, sosyal hayattaki yerini) de açık bir şekilde gösterilir.

Özel araştırma konusuna yöneltilen lakaplar ta çok eski zamanlardan başlayarak diğer yardımcı ad bölümleri ile o kadar yakınlaşmıştır ki, hem orta asır âlim ve şairleri, hem de yeni yazarlar, tarihçiler, edebiyatçılar, hatta bazı dilciler de çok zaman lakap, titül, mahlas vs. terimlerini birbiri ile karıştırmışlar. A. Paşayev'in "Azerbaycan Dilinde Lakaplar" adlı adaylık tezinin "Lakapların Ad Sisteminde Yeri" diye adlandırılan birinci kısmında bu terimlerin sınırını karşılaştırma yolu ile noktası noktasına incelenir ve onların her birinin ad sistemindeki işlevi belirleştirilir.

Z. M. Şete lakap konusunda yazar: "Lakap çok eski bir alandır, diğer şahıs adlarının kaynağını oluşturandır. L. Gumilyov söyler ki, eski Türkler Avrupalılar gibi doğdukları günden ölene kadar, aynı ad taşımazlar. Türklerin adı daima onların toplumdaki yerini gösterir. Çocukken onlar lakap, gençlikte gerçek, yaşlılıkta ise titül (fahri isim) taşırlar. Bu konuda V. A. Gordlevski'nin düşüncesi de ilgi çekicidir. Yazar yazısında yazar: "Onlarda (Oğuzlarda) uzun süredir ki, iki ad kendini gösterir: Yeni Müslüman adı ve eski sıradan ad veya lakap."

Azerbaycan dilinin açıklayıcı sözlüğünde "Lakap" belirli bir karakter özelliklerine veya başkalarından ayrılan izlerine göre adama verilen gerçek olmayan ad, lakap gibi açıklanır.

Lakap ve şahıs adları birbirinden farklıdır. Onların benzer ve farklı yönlerini aşağıdaki gibi bölümlere ayırmak mümkündür:

1. Şahıs adları esas adlar bölümüne, lakaplar ise yardımcı adlar bölümüne dahildir.
2. Lakaplar resmi adlar değildir. Şahıs adları ise resmileştirilen adlardır.
3. Her bir şahsın adı olduğu halde, lakabı olmayabilir.
4. Şahıs adlarında temel özellik karakter taşır, lakaplar ise adamların özelliğine, davranışına, dış görünüşüne, fiziksel kusuruna, konuşma tarzı özelliklerine vs. uygun olarak verilir. Sözcükle anlayış sınırı mümkün olur ki, aynı olur.
5. Şahıs adları insana doğduğu andan, lakaplar ise çeşitli zamanlarda verilebilir.
6. Herkes kendi adı ile bütün toplum üyeleri arasında bilinir. Lakapların hem olumlu, hem de olumsuz anlam ifade eder. İnsan kişiliğine hakaret eden, onu alçaltan lakaplar da vardır. Şahıs adlarında ise bazı istisnalar göz önünde bulundurulmazsa, bu özellik yoktur.
7. Eğer şahıs adları tekrar kullanılsaydı, o zaman dünya insanların sayısı kadar şahıs adı olurdu, lakaplar ise azınlığı oluştururdu.
8. Bulunan şahıs adlarının esas özelliklerinde en önemlisi erkek ve kadın adlarına ayrılmasıdır. Adların az bir kısmını erkek ve kadın için ortak kullanılan isimler oluşturur. Lakaplarda cins kategorisi yoktur.

Lakaplarla şahıs adlarının benzer yönleri azdır. Lakaplar da, asıl şahıs adları da insanlara uzak (yabancı) şahıslar tarafından verilir. Onların her ikisi önem taşıyan sözcükler ve özel isim anlamlı sözcüklerden türetilir. Azerbaycan'da asıl şahıs adlarının bir kısmı benzetme temelinde oluşmuştur. Benzetme unsuru arasında şekillenen lakaplar da bulunmaktadır.

Azerbaycan'ın mümkün olur ki, bütün bölgelerinde takma isimler – lakaplar geniş bir şekilde yayılmıştır. *Falabahan, Zeyneb, Derviş Necef, Sofi Hüseyin, Başmağçı Melik oğlu Kasım, Demirçi Usta Rüstem Baggal Kerim, Saggal Selim, Arabacı Şemsi, Körükburun oğlu Çürük Mehti, Keçel Mir Eli, Kaftar Tağı, Lotu Esger, Gatır Ülküdenli, Kerbelayi Halkverdi, Haşal Gurban* vs.

Kişi adları bilimi sisteminde yardımcı isimler grubuna lakaplardan başka mahlas ve fahri isimler de dâhildir. Lakaplarla mahlasın birbirinden farklı yönleri vardır. Şöyle ki, lakaplar resmi adlar değil mahlaslar ise ad takmalarla yeni mahlasla yazan şahsın asıl adıyla birlikte aynı hukukta resmileştirilir ve kullanılır hal alır.

Lakaplar adamlara halk tarafından verilir. Mahlası ise şahsın kendisi seçer. Lakaplar adamlara dış görünüşü, huyu, fiziki kusuru, kişiliği ile ilgili verilir. Mahlaslar, özel anlamlı sade sözcüklerden ele alınır, çok değişik anlamlar ifade eder. Mahlaslar önemli şahsiyetlere, lakaplar ise kişiliğinden bir sebebi olmadan herkese verilebilir.

Sade özel anlamlı sözcüklerden kabul edinilen mahlasların bir kısmı özel adlara çevrilmiştir. Zamanında ancak mahlas şeklinde olan Sabir, Füzuli, Şaig, Müşfig gibi adlar şimdi artık yüzlerce Azerbaycanlının asıl şahıs adına çevrilmiştir. Bu çevrilmeye sebep aynı mahlasları taşıyanların ünlü olması, aynı adla tanınması ve halkımız arasında sevilmesidir. Lakaplar ise mahaslardan farklı olarak şahıs adına çevrilmez ve uzun süre yaşamaz.

Bunların benzer yönleri de vardır. Lakap ve mahlasların her ikisi şahısların ek adı olup, onları birbirinden ayırmak için verilir. Mahlas ve lakaplar insanın doğduğu günden değil, belirli bir zaman geçtikten sonra kabul edilir.

Mahlas kısmı ve anlayışı konusu bilgisi A. Gurbanov'un "Azerbaycan Dilinin Onomastiği" kitabında karşımıza çıkar. G. Memmedli'nin "İmzalar" kitabında dört bine yakın gizli imza hakkında bilgi vardır. "Molla Nesreddin" dergisinde yayınlanan yazılar genellikle gizli imzalarla -mahlaslarla- verilmiştir. Bu hem de ondan meydana gelir ki, aynı daima farklı devirde ve yerde açık imza ile düşüncesini belirtmekten korkulurdu. Bazen aynı mahlasla birkaç yazar dergi sayfalarından düşüncelerini belirtirdi. Aynı adamın farklı zamanlarda ayrı ayrı mahlaslarla yazı yayınlaması durumu da oldukça fazlaydı.

Dergide en çok aşağıdaki mahlaslarla yazılar yazılırdı: *Molla Nesreddin, Hop hop, Herdemheyal, Gızdırmalı, Ağlar, güleyen, Emu, Gardaşoğlu, Garingulu, Boynuburug, Leblebi, Yalançı, Zeli, Hambal, Bambılı, Zırgulu, Hoçayı Zevzek, Bihuş, Dığireli, Anaş, Gurbağa, Nahış, Dıtdili, Meşedi Sijemgulu, Sağsağan, Ganaçağsız, Yaramaz, Çin, Behlul, Tebib, Hemşeri, Gugulu, Gu, Çehreçi* vs.

Yardımcı adlar kısmının içinde olup, insanlara verilen adlardan biri de titullardır. "Titul" terimini Latin kökenli sözcük olup anlamı "rütbe", "fahri

isim”dir. Özel adlar grubuna dahil olan titül Azerbaycan’da çok geniş kullanılmış ve şimdi de kullanılmaktadır. Fakat titullar tarihte değişir, yenileri ile karşılaştırılıp değiştirilir, eskileşir. Fahri adlar XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar ki zamanda oluşmuştur. Aynı titulların bazıları yeni dilimizde çağrılış şeklinde (örneğin, hanım, bey), bazıları ise lakap gibi kullanılıp, kendi ilk anlamını kaybetmiştir. Din adamı rütbelerini bildiren titül sözcükler şimdiki durumda ilk anlamını saklamakta çoğunlukla oluşturur. Titullar lakapların oluşmasında az kullanılsa da, asıl şahıs adlarının şekillenmesinde daha çok katkı sağlar. Bu, titulların olumlu unsurları ifade etmesi ile bağlıdır. Titullar şahsın toplumdaki yeri, lakaplar ise şahsın herhangi bir özelliği hakkında bilgi verir.

Birçok edebiyatlarda basın organlarında, özellikle de “Molla Nesreddin” dergisinde: *Meşedi, Kerbelayi, Han, Bey, Mirze, Ağa, Seyid* vs. titullar daha çok kullanılır olmuştur. Örneğin; *Kerbelayi Necefgulu, Kerbelayi Namaz, Kerbelayi Şükür, Kerbelayi İsmayıl, Kerbelayi Eli, Kerbelayi İsi* vs.; *Meşedi Nebi, Meşedi Heydereli, Meşedi Rehim, Meşedi Gafar, Meşedi Oruc, Meşedi Sadıg* vs. ; *Hacı Gurban, Hacı Elesger, Hacı Ağa, Hacı Molla Celil, Hacı Kerim, Hacı Rıza Veli; Mirze Ebdülkerim, Mirze Cavad, Mirze Helil Efendi, Mirzebala Cemşidbey, Mirze Elekber, Mirze Mövsüm Ağa, Mirze Cefer* vs. ; *Şeyh Elesger, Şeyh Ezim, Şeyh Şefi, Ağa Şeyh Selim, Şeyh Tusi, Şeyh Cefer* vs. ; *Seyid Samed, Seyid Eli, Seyid İbrahim Ağa* vs.

Ağa, han beyle ilgili de çoklu adlar vardır. Örneğin: *Ağa Dadaş, Ağa Hesen, Ağa Cefer Davvad; Mirze Rıza Han, Feteli Han Hoyski, Settarhan; İsa Bey, Azad Bey Vezirov, Rehim Bey, Ferzeli Bey* vs. Genellikle, kişi adları bilimi konusunda söylenen ve örnek gibi verilmiş adları temel alarak mümkün olur ki, klasik sanatkarların estetik sözcüğünün kaplaması ve derinden öğrenilmesi aynı sanatkarların yaratıcılık durumları ile birlikte, bütünlükte milli edebi dilin sözlük birleşimini, onun gelişim devirlerini doğru, tam düzgün bir hale getirmeye, bu devirlerin tarihi kaynaklarını belirlemeye yardım eder. Öyle buna göre son zamanlarda hem Azerbaycan dilinin, hem de bu dili zenginleştiren ve güzelleştiren yazar ve şairlerin kişi adları bilimlerinin ayrıntılı araştırma ve incelemesine ilmi merak uyandırır, dılıciliğin bu alanı özel ilmi şimdilik önemli olanla uğraşır.

Estetik eserlerde karaktere verilen ad, her şeyden önce, yazarın aynı karaktere olan ilgisi ile durmadan bağlıdır. A. Ahundov doğru olara belirtir ki, şahıs adları estetik eserler için belirli bir anlamda hazır maddedir. Daha doğrusu, adların belirli

grubu iyi karakterlere, başka gruba dâhil olanlar ise, farz edelim ki, yalnız kötü karakterlere verilir.

Dilimizde bulunan bütün kişi adları biliminin bölümleri, özellikle lakapları gözden geçirirsek, sözcüklerin inceleme anlamı ile lakaplar arasında ilişkinin olduğunu görürüz. Bütün gruplarda lakapların oluşması için ilk madde aynıdır – genel ve özel sözcükler. Buna göre de her grupta önem taşıyan sözcükler ve adbilimlerin lakapları bulunmaktadır. Şunu da belirtelim ki, Azerbaycan dilciliğinde lakapların sözcük - anlam özellikleri bilginlerimizin dikkatini çekmiştir ve ona farklı yollardan yaklaşmış, çeşitli sözcük- anlam grupları belirlemiştir.

Adlarını belirttiğimiz bu yazarların eserlerinde şahıs adları, lakaplar, mahlaslar, titullar, takma adlar ve başka türlü konuda geniş, ayrıntılı bilgilerin ve ilmi araştırmaların verildiğini göz önüne alarak onları bir daha tekrarlamamak için ilgili olan bazı makamlar hakkında ani de olsa düşünce belirtmeyi amaca uygun kabul ederiz.

Son yıllarda kişi adları bilimi sözlüklerinin meydana gelmesinin büyük ilmi ve gerekliliği vardır. Bu yönden A. Gurbanov'un, B. Abdullayev'in, O. Mirzeyev'in, N. Memmedli'nin, R. Hebibli'nin, A. Bağirov'un ve başkalarının eserleri dikkat çeker. Kişi adları bilimi sözlüklerinin önemli bir türü şahıs adları sözlüğüdür. Şahıs adları sözlüğünde olanak dahilinde madde tam şekilde etrafını sarmalıdır. Erkek ve kadın adlarının ayrı ayrı listelerde verilmesi daha uygun olur. Eğer adlar genel listede verilirse, o zaman erkek veya kadın adı olmadığı belirtilmelidir. "Sözlük" makalesinde alfabe sırası ile dizilmiş adların anlamı, kökeni, her zamanki konuşmada kullanılan kısa ve değerli şekilleri, başka başka şekilleri gösterilir. Burada adın anlamı (hangi anlam bilim gruba dahil olması: köken bilim, yer bilim, bitki bilim, hayvan bilim vs.), birleşimi (tek parçalı veya çok parçalı olması), bu veya diğer konuşma kısmından oluşması da gösterilebilir. Başlık sözcük gibi adın resmi şekli, edebi dilde kullanılan başka şekli esas alınır.

Şunu da belirtelim ki, adın ünlü taşıyıcısı varsa, aynı kişilik hakkında bilginin verilmesi faydalı olabilir. Dilimizde bir sıra şahıs adları vardır ki, onlar hem erkek, hem de kadın adı gibi kullanılması şaşkınlığa, karışıklığa sebep olur. Buna göre de böyle adlar sözlüklere yazılırken onların anlamı göz önüne alınmalı, kadın veya erkek adı gibi faydalanması kesinleştirilmelidir.

Toplumun her bir üyesi için ad esas önemi elde eder. Ad gelenek - göreneklerin, dini ibadetlerin, onların bu konu hakkında cümle öğelerinin sözcük vasıtasıyla açık bir şekilde gösterilmesi şeklinde meydana çıkmıştır. Eski Azerbaycan tarihinde ve medeniyetinde kişi adları biliminin özel yeri vardır. Eski Azerbaycan ad sistemi genel Türk ad sisteminin birleşiminin gelişim payı olmakla, hem de kendine has karakter taşır. Halkımızın ölmez abidesi “Dede Korkut Kitabı”nda bu yön özellikle açıkça göze çarpar. Bu destanın oluşmasının, onun kaynaklarının Oğuz nanelere (destanlarda belirli bir hadiseye ayrılan bölümlere), destan edebiyatı, son, kitabın çevrilmesinin bir sırrı da bu standaki insan ve kabile adları ile bağlıdır. Aynı adlar eski Azerbaycan (Türk, Oğuz) aile, kabile, nesil, kavim birliklerinin adlarından, bunlar da eski inançlardan, gelenek - göreneklerden türemiştir. Eski Azerbaycan adlarının dâhil olduğu eski Türk kişi adları biliminin birçok yönden kuvvetli sağlamlaştırılmış kural olmuştur. Burası bu veya diğer yabancı adlardan – kişi adları bilimi kısmından hiçbir şey dahil olamamıştır. Bu onunla bağlıydı ki, eski Azerbaycan (Türk) aileleri sık halde yaşayıp, bozulmaz iç bütünlüğe sahip olmuşlar. Onların soy - nesil önderlerine ve yüce inançlarına sadıklıkları kanun seviyesinde kabul edilmiş. Elbette, akraba bütünlükleri arasında memnun olmayanları, birbirinden üstün olma yönleri, toprak, mülk, tartışma ve münakaşaları da az olmamıştır. Fakat bunlar kabile - soy liderlerine ve çok büyük insanlara sadakat sınırını geçmemiştir. Şunu da belirtelim ki, İslami isimler uzun süre Azerbaycan (Türk) adları kuralına dahil olamamıştır. İslam dini Azerbaycan Oğuzları tarafından resmi dini gibi kabul edildiğinde, bu onların ilk Tanrıcılık inançlarına ve geleneklerine engel olmamıştır İslam dini kabul edilirken Azerbaycan da ona yansıyan, düşman din Allah dini değil, Hıristiyanlık olmuştur. Onlar Allah’a aynı zamanda hem Tanrı, hem de Allah demişlerdir. “Dede Korkut” kahramanları “din içinde din beslemiş” olurlar, İslam dini inançlarını korumak ve yaymakla ateşe tapmaya temel olarak Tanrıcılığı da koruyup yaşatırlar. Bu süreçte ateşe tapmayı İslam’da kabul etmeyerek uyandıran bazı görünürde olan hadiselerin daimi özelliği akla gelmez. Tanrıcılığa temel olarak başlangıç gayesi ile anlaşılır, düzgün bir şekilde akla getirilir (Ortaçım oğul, gerim Günöztac, Anam Gaba Ağaç, Atam Gağan Aslandır, gurd üzü mübarekdir, Ağ sungur guşunun erkeyinde bir köküm var vs.).

“Dede Korkut Kitabı” kişi adları biliminin vasıtasıyla Tanrıcılık inançları ile bağlılığı onların Azerbaycan’da her dönemden gerçeği olmayarak, önceden

bulduğunu belirtmeye isbat verir. Herhangi bir dilin tarihinin öğrenilmesinde onun yazılı abideleri görülmemiş bir öneme sahiptir. Çünkü dilin daha eski ses, sözcük ve dil bilgisi özellikleri halk konuşma dilinde, şivelerde görünüp olabildiği gibi, yazılı abidelerde de açık bir şekilde görülür. Yalnızca bu bakımdan eski Türk yazılı abidelerinin, onlarda korunan adların, adbilim bölümünün, ilk sırada kişi adları biliminin araştırılması, tarihinin öğrenilmesi de en önemli meselelerdendir. Eski Türk yazılı abidelerinin adbilimlerini araştırmakla yeni Türk dillerinin adbilimi sisteminin farklı katlarını belirleştirmek, farklı Türk dillerindeki adbilimi bölümünün önce şeklini ilk durumuna getirmek mümkündür. Bu yönden de eski abidelerimiz kayda alınmış şahıs adlarını gözden geçirmeyi, onların hangi belirli düşüncesi ile oluştuğunu açıklamayı da ön plana getirir. Eski Azerbaycan kişi adları biliminde çok adlılık şahsın ünlülüğünü şartlandırmıştır. Örneğin, “Dede Korkut”ta Bayandır Han ve Gazan Han boyundaki han ve beylerin hepsinin adları, rütbeleri, titulları çoktur. Onlara yönelerek seslenme çoklu ad ve titulların teker teker sayılması ile devam eder. Mesela: “Gazılık Kocanın oğlu Yeynek, Bayandır Hana: Gam Gam oğlu Han Bayandıra, Hanlar hanına, ölkelerin Şahına, Hakanına, onun el içinde belli tanıma elametlerini hüsusi iftiharla sadalayarak müraciet edir: Adları sabah sapa yerde dikilende Ağ-ban evli!! Atlas ise yapılanda Göy sayvanlı!..” Yeynek söylemek istiyor ki, sen kimsin ve hangi izlerle bildik, tanıdık. Halk için senin sözünü kanun sayar.

Orhon - Yenisey abidelerindeki yiğitlik, kahramanlık anlayışı ile bağlı şahıs adlarını erkek adları oluşturur. Böyle adlar, temelde, iki parçadan meydana gelir. Bu anlayış adın önce parçası olan alp (Alp) “çalışkan”, “cesur”, “yiğit”, “kahraman” sözcüklerinin diğer adlara yaklaşması ile şekillenmiştir. Alp Urunu, Alp Salçı, Alp Eletmiş. E. Recebov abidelerdeki Alp Uru-nu ifadesini “al” şeklinde okuyanların (S. Y. Malov) açıkça olarak böyle açıklar: “Eski Türk kabilelerinin dilinde çoğu zaman isimler toplamı yapım ve çekim eksiz yazılsa da, toplam anlamını verir. Burada da “Alp Urunu” alpanların (son derece büyük), yiğitlerin bayrağı demektir”.

Abidelerde “güçlü”, “kudretli” anlayışlarını açık bir şekilde gösteren Erkin şahıs adı ilgi çeker. Türk dillerinin gelişim sürecinde bu adın yapı - anlam parçalarında belirtilmiş değişiklik oluşturmuştur. Adın “büyük (erk)” şeklinde “güç”, “kuvvet” anlamında eski kaynaklarda, “kudret”, “itibar”, “büyük”

anlamında “bekar”, “evlenme zamanı gelmiş”, “nişanlı erkek” anlamında “özgürlük”, “yiğitlik” anlamında vs. anlam çeşitliliğinde rastlanır.

Abidelerde cesurluk, eğilmezlik, gurur verici anlayışı ile bağlı olan şahıs adlarından birçoğu “öz” sözcüğünün payı ile şekillenmiştir: Öz igidin Alt Turan, Öz Bilge vs. Bu isimlerim önce parçası olan “öz” sözcüğünün birçok anlamlarda (dere, vadi, özek) kullanıldığını gösteren araştırmacılar hem de aynı sözcüğün yiğitlik, cesurluk, eğilmezlik anlamlarını içine aldığını gösterirler.

Güçlülük, kudretlilik, büyüklük anlayışları ile bağlı kişi adları biliminin bir kısmı abidelerde “kara” (qara) incelemesinin payı ile oluşmuştur. “Kara” inceleme sözcüğü eski Türklerin, abidelerde payı olan şahısların (*Barg, Buluk, Çor, Yazmaz, Yaş, Kan, Senir*) güçlü, kudretli, büyük insanlar olduğunu yeni nesillere ulaştırır. Kara Buluk (q) birleşimli şahıs adının ikinci kısmı eski Türk dillerinde “bucak”, “ayrı yer”, “bölük” anlamlarındadır. “Buluk” sözcüğü hem de “bulak” (bulaq) sözcüğünün önceki uyum uygunluğu ile kayda alınmış sesbilgisinin bir başka şeklidir.

Kara Bars birleşimli şahıs adında “Kara” güçlü, kuvvetli, “Bars” ise çok yiğit anlamlarında kullanılır. Burada benzetme yoluyla anlam ayrı ayrı çeşitli unsurlara ayrılması oluşmuş ve Kara Bars, yeni “güçlü, cesur adam” anlamını taşıyan şahıs adı oluşmuştur.

Yükseklik, büyüklük, ululuk, muhteşemlik ve asillik anlayışlarıyla bağlı şahıs adları: Uruk, Beg. “Ur” sözcüğü eski Türk sözcüklerinde biridir. Kökün anlam bilgisi “yükseklik”, “uzunluk”, “kalkmak” anlamındadır. Profesör T. Hacıyev eski Sümer şehri olan Urukla Orhon - Yenisey kitabelerindeki Uruk Beyi karşılaştırarak doğru olarak yazar ki, bu sözcük (uruk) Türk dillerinde eskiden beri geniş ölçüde kullanılır: “ur” – yükseklik, yavaş yavaş yükselen yer, uzunluk, kalkma. Sözcükteki “uk” (uq) esas kısmı hareketten ismi düzene koyan yapım ve çekim ekleridir.

T. Hacıyev düşüncesini devam ettirerek, Ur-Bau kişi adları bilimi hakkında yazar: “Ur-Bau milattan önce III binyıllıkta ülkenin siyasi yükselişini temin eden devlet başkanının adıdır. Bu sözcüğün birinci kısmı (ur) “büyük”, “ulu” anlamındadır. İkincisi, titül amacıyla kullanılan “bay” sözcüğüdür”.

İyilik, yardımseverlik anlayışlarını ifade eden şahıs adları: Eski Türkler isim seçmede iyilik, yardımseverlik gibi manevi olarak topluma uyan özellikleri de göz önüne almışlardır. Yegin Çor adında bu anlayış açıkça görülmektedir. Farklı

kaynaklarda farklı ses bilgisi yazılarda gözlenen Yegin (Yeqin) sözcüğü abidelerin dilinde “iyi”, “yücelik”, “güzel” vs. anlamlarda kullanılmıştır.

Mutluluk, saadet anlayışı ile bağlı şahıs adları: Bu anlayış Kutluğ (Kutluğ) kısımlı şahıs adlarında açık bir şekilde gösterilmiştir. Eski Türk sözcüğü olan “kut” (gut) tarihçe “Tanrı kutu” gibi kullanılmış, sonralar titullarda, titulla ifade edilen kişi adları bilimi birleşiminde belirtilen parçalardan olmuştur. Eski Türklerde büyük itibar, kişilik gibi tanınmış Bilge Kağan akıl ve idrak sahibi olmasıyla tahta oturmuşsa da, onun yerine oğlu Bilge Kutluğ taht sahibi olduğunda Tanrı Han hükümdar hitap adına layık görülmüştür.

İnanç ve itibar anlayışlı şahıs adları ile bağlı eski Türkler inanılmış, imtihan edilmiş, itibarlı adamların adının önüne İnanç sözcük kısmını ilave etmişler. Orhon - Yenisey abidelerinde de bu sözcükle bağlı oldukça şahıs adları bulunmaktadır: *İnancu Alp, İnancu Bilge, İnancu Çikli, İnancu Çor, İnan Uğrac.*

“İnan” sözcüğünün sonundaki “-cu” yapım eki gelişim neticesini ve durumunu bildirir.

Orhon - Yenisey Türklerinin ad sistemi orta asırlar Türklerin ad sisteminden yeteri kadar farklıdır. Farklılıkların en başında bu abidelerin dilinde başka dilden alınma adbilimlerin çok az kullanılmasıdır. Abidelerde kullanılmış alınma kişi adları bilimi, büyük ihtimalle, hepsi Türklerin değil, başka halkların temsilcilerinin adlarıdır. Eski Türklerin medeni - siyasi ilişkide oldukları Çin, Söğd, Tibet ve başka halklara mensup olan şahısların adı yalnız bu sebepten abidelerin dilinde kısmen de olsa, Türkleştirerek kullanılmıştır: *Çan* (Çin dilinde), *Aşok/ Suk* (Söğd dilinde).

Abidelerde hem ayrıca Kutluğ, hem de *Kutlug Bağa Tarkan, Kutlug Urunu, Kutluğ Çigisi* ile şahıs adları ile de karşılaşırız. L. Gumilyov aktarır ki, Türk (dillerinde) tarihinde *Gütlü* adlı ordu komutanı ve hükümdarın çok büyük çalışmaları olmuştur.

Kut çok eski bir sözcük gibi “gökyüzünün ruhu”, “gökten güç almış ruh”, “gökten gönderilen vücut” anlayışlarını bildirir. Birkaç tane yapılan araştırmalarda “kut” sözcüğünün “mutluluk”, “saadet”, “iyi niyet”, “uğurlu” vs. anlamlarda kullanıldığını da göstermiştir.

Eski Türk dillerinde *Kutlug Baga Tarkan, Kutlug Bayıtmiş, Kutlug Bey, Kutlug Buğa, Kutlug Bört, Kutlug Oğul, Kutlug Temir, Kutlug Tona* gibi şahıs adları tekrarlanır. Bu adlarda “kutluğ” sözcüğü önce taraf gibi belirleyici rol oynar.

Kutluğ Bağa Tarkan şahıs adının birleşimindeki “tar” (ter) – temiz, saf, taze ve “kan” – han anlamlarında olup “saf han” anlamını ifade eder. Bütünlükte bu kişi adları bilimi “gökyüzünün gönderdiği erkek, halk başkanı, yeni han” anlamını verir. Bu şahıs adının birleşimindeki “bağa” sözcüğü “kabile”, “halk”, “soy”, “mertebe”, “titul”, “hisse”, “grup”, “topluluk”, “millet başkanı” vs. anlamlarla açıklanmıştır.

Toplum, halk, ülke, devlet anlayışlı şahıs adları: “El” (toplum) sözcüğü hem de “il” şeklinde abidelerin dilinde çok kullanılmıştır: El Tuğan Tutuk, Elçi Çor vs. Düşüncemizce, kişi adları biliminin birleşiminde olan bu sözcük anlam bilim yönünden toplumuna, halkına sadık olan kendine has olan özellikleri ifade etmiştir.

Hayvan adları temelinde şekillenen şahıs adları: “Bars” sözcüğü – hayvan adı bu bakımdan kendine has sayılabilir: *Bars Bey, Bars Kan, Bars Urunu*. “Bars” sözcüğü eski Türk dillerinde “bebir”, “kara kaplan” anlamında kullanılmıştır. Bars Bey kişi adları bilimi konusunda genel fikir şöyledir ki, bu ad yiğitlik unsuru temelinde şekillenmiştir. “Bars” sözcüğü Rusların soy kökünde açık bir şekilde Barsukov soyadında gösterilmiştir. Ancak Barsukov soyadı hep bu sözcükten türememiştir. “Barsuk” İvan Yakimov’un kabilesinin adıdır. Bu topluluğun adı ile bağlı Orta Asya’da Ulu Barsuk ve Küçük Barsuk obaları kalmıştır.

“Böri” kişi adları biliminin kullanılması eski Türk mitolojisinde geniş yer tutan kurt toteminden haber verir. Bilindiği gibi, eski Türkler kurda daima mukaddes, dokunulmaz varlık gibi yaklaşmış, kendi kökenini kurda bağlamış, bununla ilgili “Boz kurt” destanını, efsanesini de meydana getirmiştir. VII. yüzyıla ait olan eski Türk - Uygur abidesinde, kurttan süt emen çocuğun taş üzerinde temsili resmi Türk medeniyeti tarihinde, mitolojisi görüşlerinde bu hayvanın yeri hakkında açık bir düşünce oluşturur. Tukyü ve ya Türküt adlanan Türk hakanlığı kişi adları biliminde de “böri” sözcüğüne rastlarız.

Başka bir kaynakta “Böri” canavar, kurt manasında kullanılmış ve şimdi de bazı Türk dillerinde kendini koruyan eski bir sözcüktür. Çin dilinde “fuli” şeklindedir. Yapılan araştırmalarda “böri”nin (boz kurdun) Oğuz ve Kıpçaklarda kurtarıcı, ata, koruyucu, önderlik eden vs. anlamlarından bahsedilir. Bütün bunlar boz kurdun anlaşılır ifadesinin önce katlarında Tanrı oğlu unsurunun oluştuğunu gösterir. Abidelerde şan - şöhret anlayışlı şahıs adları da vardır. Örneğin, “Çab” sözcüğü eski Türk dilinde “şan - şöhret” demektir. Şatun adlı bir şahıs (*Çab Şatun*)

bu saygınlığı kazanmıştır. “Külük” sözcüğü de “şanlı”, “şöhretli”, “meşhur” anlamındadır. Bu sözcükle birkaç kişi adları bilimi şekillenmiştir: *Külük Apa, Külük Yige, Külük Sanun, Külük Çor, Külük Toğan* vs.

R. G. Ahmetyanov belirtir ki, Türk dillerinde kedi gibiler ailesinin üyeleri arasında “bars” sözcüğü daha geniş alan bularak farklı ses bölümlerinde - örneğin: bar, barus, bas, mar, mars, par, pars, irbis vs. bulunan ve “bebir”, “peleng” (kara kaplan), “leopar” ve “vaşak” anlamlarında kullanılmıştır.

Şahıs adlarının bazıları gerçek mevki ve derecelerle ilişkilidir. Bu gerçekte araştırmacıların ilgi çeken düşüncelerini de belirtmeyi uygun buluyoruz. Şöyle belirtiliyor ki, Göktürk Devleti’nin tahtında oturan “Kağan” – hakan, onun karısı “Katun” – hatun diye adlanır. Devletin idaresi iki kola bölünür: Devletin batı kolunu idare eden adam “Yabğu” (Arapça kaynaklarda *cebğu*), doğu kolunu idare eden adam “Şad” diye adlandırılır. Hakanın oğulları (şehzadeler) “Tigin” diye adlandırılır, onların kadınlarına “Kuncuy” denir. Hakandan sonra en büyük rütbe “Han” diye adlandırılır. Şöyle bir düşünce de mevcuttur ki, “Yabğu” ve “Şad” ülkenin batı ve doğu kollarını idare edenlere değil, “Tölis” (Yabğu) ve “Tarduş” (Şad) kabilelerinin önderlerine verilen isimdir. En büyük rütbe olarak “Çor” diye adlandırılırdı, ondan küçük olan gerçek rütbe “Senün” veya “sanun” kabul edilir. Bu sözcük Çin dilinden alınmıştır, Çince “General” demektir. Çor sözcüğü abidelerde hem şahıs adı, hem de gerçek rütbe adı gibi kullanılmıştır.

Abidelerde hem şahıs adlarına, hem de yer adlarına rastlamak mümkündür. Örneğin, Salur Gazan Dede Korkut Kitabı’nda böyle ayırıcı özellikleri belirlenir: “bir gün Ulaş oğlu, Tülü guşun yavrusu, bize misgin umudu, Amit saynun aslanı, Garaçugun gaplanı, gonur atın yiyesi, Han Uruzun Ağası, Bayandır Hanın köygüsü, Galın Oğuzun dövleti, Galmış igid arhası Salur Gazan yerinden durmuşdu”. Bunu biraz olsun açıklamak isteriz: Gazan Han Oğuz Soyla, hatta İç Oğuz’dan bulunma bakımından, Beyreyin dili ile İç Oğuz hem de “Gazan Oğuzu” diye adlandırılır. Gazan Han hem de Ulaş oğludur. Tarihi Ulaş aynı soyadını taşıyan Kıpçak’ların bir kolu olmuştur. Bunu eski Rus yıllıkları da belirtir. “Ulaşeiç” adı ile vs. Gazan Han Ulaş oğluydu, Oğuz değil, Kıpçak’lar mı? Bu sorunun cevabı da uzun bir zaman sonra olacak inanmayla bilinir. Gazan Han Ulaş oğlu gibi, yüce ışığın – Güneşin oğludur. Yani ateş oğludur – Azerbaycan oğludur. Azerbaycan’da (Sabirabad bölgesinde) Ulaş’ın kendisi vardır. Gazan Han Bayandır Hanın damadı, oğul yerinedir. Rus gibi o yiğit oğlun yol göstericisi,

öndedir. Gazan Han Oğuz ilinin devletidir, kısacası akıl, zekâ sahibidir. Sonunda, Gazan Han Amit soyunun kahramanıdır. Yani, merhamet gösteren nesilendir. Gazan Han'ın adı tarihin hiç alçalmayan zamanlarından bellidir. Gazan Han adına Azerbaycan'ın birçok yerlerinde yer adlarının birleşiminde de rastlarız. Bizim amacımız burada bütün kişi adları biliminde kökenini belirtmekten ibaret değil. Belirtmek istediğimiz, şahıs adlarını köken bakımından inceleme zamanı çoktan gelmiştir. Gazan Han daha eski Türk ad sistemine ait olduğuna göre onun kişiliğine dahil olan bazı özellikleri bilmekle yetiniriz.

“Dede Korkut”da erkek, öylece de kadın adlarının oluşması kuralına göz atsak, orada bir kurala uygunluk görmek mümkündür. E. Tanrıverdiyev “Dede Korkut Kitabı”nda şahıs adları inceleme eserinde farklı farklı şahıs adlarından çok ayrıntılı olarak anlatmıştır. Bize çok ilgi çekici geldiği için onun doğru olarak açıklandığı bir adı belirtmek isteriz: “Arşun oğlu Direk tekur” – O kâfirin altmış arşın boyu vardı. – Altmış terazi çekiç vururdu. Çok güçlü, kuvvetli yay çekerdi. Arşun uzunluk ölçüsü (0.71 metre) kimi Türk, Moğol, Fars ve diğer dillerde arcun//arşun//Arsin bir başka ses şekillerindedir. “Arşun oğlu Direk tekur” kişi adları bilimi modelindeki “Arşun” kişi adları bilimi uzunluk ölçüsü anlamında olan “arşun” sözcüğü, ayrıca “Direk tekur”un yiğitlik sembolü olan “altmış arşın boyu vardı”, - cümlesinin cümle – anlam tutumu bağlamında açıklanırsa, “Arşun”un boyu 0,71 metre olur. “Direk tekur”undaki ise 42,6 metre olur. Bu edebiyatçılıkta küçültme ve abartıyı hatırlatsa da, “Arşun” kişi adları biliminde sadece aynı anlamlar bağlamında açıklanamaz.

İlk önce göz önüne almak gerekirse, “Arşın” kişi adları bilimi Oğuz yurdunun düşmanı, kâfiri gibi kullanılan yiğitlik sembolü Buğaçıg, Melik, Kıpçak Melik ve başka adlarla aynıdır. İkinci olarak göz önünde bulundurmak gerekirse, “Arşun”un oğlu “Direk” müstesna bir şahıstır, “tekur” fahri adını taşır. Üçüncüsü olarak, “60 terazi çekiç vuran, çok güçlü kuvvetli yay çeken “ bir yiğidin ata adını 0,71 metre anlamlı “arşın” sözcüğü ile ilişkilendirip estetik bir ad gibi sunmak doğru olan mantıktan, ayrıca güzel sonuç çıkarma düşüncemizden uzaktır. Çünkü abartmalar bağlamında sunulan “Direk tekur”un ata adı küçültme ile değil, ancak abartma ile verilebilir. O halde, abartma oluşturmakta ortak olan, uzunluk ölçüsü anlamlı, “arşın” sözcüğü ata adı işlevinde olan “Arşın” kişi adları biliminin incelemesi ile eşeslilik oluşturur. Bu da estetik açıdan meydana gelme ile bağlı olarak uzunluk ölçüsü anlamlı “arşın” sözcüğünün şahıs adı işlevinde olan “Arşın” adına

benzetilerek kullanılmasından başka bir şey değildir. Bu, büyük metinden olduğu gibi alıntı vermekteki amaç eski Türk halklarının ad koymada başka halklardan esaslı bir şekilde ayrılmalarını ön plana çıkarmaktadır. Gazan Han'ın toplumdaki yeri, görevi, akrabalık ilişkileri vs. daha göze belirgin bir şekilde sunulursa, “Arşın” adının anlamı onun kısa bir alanı konusunda bilgi verir. Araştırmacı da böyle hallerde hazırlıklı olmalıdır. Halkın ad koyma geleneklerini derinden bilmelidir. Adın kökenini, tarihi oluşum şartlarının tamamını düzgün, açık bir şekilde kesin olarak belirtmelidir.

Şunu da belirtelim ki, Azerbaycan (Türk) kişi adları biliminin incelenmesine büyük ihtiyaç vardır. Fakat böyle bir araştırma insan adlarının çeşitlerini kesinleştirmeden ve onları yeni seviyede incelemekten mümkün değildir. Azerbaycan kişi adları bilimi belirgin olaylardan bilgi verme yolu ile sistem şeklinde ele almanın, farklı derecelerin birbiri ile ilişkilerini öğrenmenin zamanı gelmiştir. Azerbaycan (Türk) kişi adları bilimlerinin bütün çeşitlerini öğrenmek, meydana çıkarmak, hem de bu çeşitlerin birbiri ile karşılıklı ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde araştırmak yeni kişi adları bilimi için çok gereklidir.

Eski Türk abideleri kabul edilen Orhun - Yenisey ve “Dede Korkut Kitabı”nda kayda alınmış kişi adları bilimleri hakkında, onların bazı ilgi çeken özellikleri konusunda, genellikle, insan topluluğunda kişi adları bilimlerinin oluşması tarih bakımından, ad koyma geleneklerinden ve bir sürü başka yönlerinden kısa da olsa belirli bir bilgi vermeye çalıştık.

1.1. KİŞİ ADLARI BİLİMİNİ ZENGİNLEŞTİRME YOLLARI

Şahıs adlarının incelenmesi tarihine dair araştırmalarımızdan görünüyor ki, bu konu hakkında yayınlanan eserlerin genel olarak yönünü bundan oluşturur ki, burada daha çok adların estetik, üslup yönüne, ad verme gelenek - göreneklerine dikkat edilmiş, şahıs adları, temelde köken bakımından öğrenilerek incelemeye dikkat edilmiştir.

Sözcük oluşturma gibi onun bir kolu olun ad oluşturmanın da kendi dilbilgisi ve anlam kuralları vardır. Dilin dilbilgisi olay ve kurallarından uzakta hiçbir sözcük oluşturma mümkün olmadığını göz önünde bulundurursak, görürüz ki, şahıs adlarının dilbilimsel bakımdan incelenmesi yani Azerbaycan edebi dili için zengin bir kaynak verir.

Evet, adbilimler sadece sosyal - tarihi gelişiminin ürünüdür, kendinde bazen kaynaklarda gösterilmemiş dil olaylarını korur, yeni devire kadar getirip ortaya çıkarır.

Azerbaycan edebi dilinin zenginleşmesinde yardımcı olan adbilimler bölümü de, dilin başka alanlarında olduğu gibi, kesin olarak belirtilen şartlara esaslanır. Burada da ilk sırada kavram ve anlam ön plana alınır, aynı karakterli ve aynı yaratılışlı anlamı veren adbilimleri sadece bir grupta birleştirilir.

Adbilimler sistemi temelinde aşağıdaki bölümlerden her biri olmak üzere gözden geçirilir:

1. Kişi adları bilimi sisteminin zenginleşmesi;
2. Yer adları sisteminin zenginleşmesi;
3. Gökyüzü olaylarının adları sisteminin zenginleşmesi.

Biz burada daha kişi adları bilimi sistemin zenginleşmesi ile bağlı düşüncelerimizi göz önünde bulundurmak isteriz.

Adbilimlerin en geniş yayılmış ve esas alanını oluşturan kişi adları bilimleri Azerbaycan edebi dilinin zenginleşmesinde kendine has bir yer tutar. İnsan adlarının farklı zamanlardaki gelişimi yalnızca aynı devirin sosyal, siyasi ve manevi değerlerin aynasıdır dersek yanılmayız.

XX. yüzyılın başlarından sonra her yönlü bir gelişim yoluna giren Azerbaycan dili kendi sözlük birleşimini ilmin, üretim araçlarının mükemmelleştirilmesi, sosyal hayatın farklı alanlarını çevreleyen sözcük ve kavramlar dâhiline zenginleştirmiştir. Bu zenginleşmede şahıs adları da önem kazanmıştır.

Yeni milli ad, yeni hayat tarzı ile bağlı olarak meydana gelir. Azerbaycan kişi adları bilimi sisteminde zenginleşme sürecinin amaca uygun olması, sade ve anlaşılabilirliği sadece bu devirle bağlıdır. Yeni hayat tarzına geçilmesi ile tarihin farklı zamanlarında şekillenmiş ve dilde kendine has bir yere sahip olan Arap, Fars, Rus vs. kökeni, dilin ses birleşimine uygun olmayan anlaşılması zor adlar başlangıçta işlevliğini kaybetmiş, sonralar ise çok eski sözcükler gibi kullanımdan kalkmış, onların yerine yeni, ses birleşimine göre sade ve anlaşılır adlar yerini almıştır. *Elşen, Şahin, Vügar, İrade, Emin vs.*

Yeni zamandaki Azerbaycan kişi adları bilimi temelde aşağıdaki yollarla zenginleşmiştir:

a) *Herkesçe kullanılan sözcükler vasıtasıyla zenginleşme.* Azerbaycan edebi dilinin özel adlar sistemi hesabına zenginleşmesi süreci bütün dünya halklarının kişi adları biliminde olduğu gibi, gerçek anlam ve kavramı dolayısıyla çeşitli ve farklı herkesin kullandığı sözcükler temelinde şekillenir.

Şunu da belirtmek gerekirse, edebi dilin sözlük birleşiminin zenginleşmesinde lehçe ve şiveler çok önemli rol oynar. Böyle ki, lehçelerde edebi dile dâhil olmuş herhangi dil bölümü başta olan serbestlikten yoksun olur, sadece kurala bağlanır. Genel sözcüklerden farklı olarak kişi adları bilimleri ise kendine ait ilk olarak, “lehçe” serbestliğini yine de saklar, edebi dile has olan yalnızca kurallar önemsiz kalır. Böylelikle, farklı lehçelere ait olan ses farklılıkları ile ilişkili adların da çeşitli ses yapısının başka şekilleri dikkatle incelenir: *Habil// Hebil// Hevil; Soltan// Soltan//; Orhan// Ürhan; Bedire// Betire; Neymet// Neymet.*

Temeli Azerbaycan dili sözlük birleşiminin hareket bildiren sözcüklerden ibaret olan özel adların tarihi, temelde Sovyet devrine rastlar. Böyle isinler tarihçe dilimizin kişi adları bilimi sisteminde kayda alınmamıştır. Onlar Azerbaycan’da sonraki devirde çoğalmış ve eski sözcüklerin büyük bir kısmını sıkıştırmıştır.

Dilimizin sözlük birleşimindeki *Dönmez, Dönüş, Korkmaz, Yaşar, Bahşı, Bahış* gibi adlar meydana gelmiştir. Erkek adlarının bu yolla oluşmasında –me+z, -üş, -ma+z, -ar, -ış yapım ve çekim ekleri aktif olarak kullanılmıştır.

-aş, -eş, -oş yapım ve çekim ekleri ile düzene koyulanlar: *Babaş, Karaş, Neneş, Anaş, Leleş, Ataş, Dadaş, Dedeş* vs.

Gülmek, sevmek, solmak, küsmek vs. sade fiillerden düzenlenen *Gülüş, Güler, Sever, Sevil, Solmaz, Küsgün* vs. kadın şahıs adlarının oluşmasında ise –üş, -er, -il, -ma+z, -gün gibi yapım ve çekim ekleri kullanılır. Bunu da belirtelim ki, gösterilen adların geneli Azerbaycan dilinin kişi adları bilimi sistemine C. Cabbarlı’nın eserleri vasıtasıyla dâhil olmuş ve gittikçede kullanılma çabukluğu artarak yeni adlar seviyesine yükselebilmiştir.

Lehçeye ait olan –oş, –öş yapım ve çekim ekleri de şahıs adları oluşturmakta hayli yayılmıştır. Buna Nahçıvan, Ordubad, Şeki ve Mingeçevrin yakın köylerinde (Gülövşe köyü) rastlanır. Yapım ve çekim eki iki görev taşır: Çok heceli sözcüklerin ilk hecesine dâhil olup önceki şeklini kısaltır ve sözcüğe değiştirme anlam benzerliği verir: *Zeriş- Zerife, Minoş- Miyase, Caboş- Cabbar, Teloş- Telli, Diloş- Dilare* vs.

Sonralar bu yolla ad düzeltme süreci daha da gelişmiştir. *Anar, Yanar, Sevindik, Ötkem* vs. bu gibi adlar da oluşmuştur. Böylelikle, fiillerin anlam değişmesinin kişi adları biliminin gelişimindeki en önemli role sahip olması kendini düzeltir.

Sıfatların anlam değişmesi ile oluşan adlar da yeni Azerbaycan edebi dilinin zenginleşmesinde aktif rol oynamıştır. Böyle adlar hem erkeklere, hem de kadınlara verilir.

Tarihimizin en eski çağlarından anneye saygı, kutsal bir borç kabul edilmiş, “anne hakkı” “Tanrı hakkı” ile birlikte tutulmuştur. Kız - gelin varlığın en incesi, saf, temiz ve kutsal sayılmıştır ki, aynı yönler başkası yardımıyla onlara verilen adlarda da açık bir şekilde gösterilmiştir: *Zerif, Zerife, İnci, Gözel, Azize, Nesibe, Nezaket, Vefa, Nergiz* vs.

Eğer Azerbaycan kadın adlarının anlamında incelik, saflık vs. temeldirse, erkek adlarının anlam ve kavramında güç, kuvvet, büyüklük ve ululuk ön planda tutulur. Böyle ki, konu bakımında doğru sözcüğe dâhil olan *Guluç, Galkan* güçlü kuvvetli hayvan adları olan *Aslan, Bebir, Ejder* vs. kadınlara değil, yalnızca erkeklere verilir.

b)*Tarihi olaylarla bağlı sözcükler hesabına zenginleşme.* Tarihi olaylar ve bu olaylarla bağlı olan şahıs adları da yeni ad düzenlemesi için esas kaynaklardan biridir. Bu anlamada inkılâp ve Büyük Vatan Savaşı gibi tarihi olaylar Sovyet devri Azerbaycan edebi dilinin yeni şahıs adları ile zenginleşmesine etki etmiştir. İnkılâp ve onun sonuçlarıyla bağlı *Oktaybr, Aprel, İngilab, Noyabr, Sovet, Esger, Şura, Mübariz, Kommunar, Kommunist* gibi şahıs adları meydana çıksa da, bunlardan sadece *Mübariz, İngilab, Şura, Esger* adları dilin kişi adları bilimi sisteminde kendine oldukça geniş yer bulabilmiş, kalanlar ise zaman geçtikçe ortadan kaybolmuştur. Bu devrin kahramanlarından Çapayev’in adı ile bağlı olan *Çapay* şahıs adı da Azerbaycan dilinde belirli bir süre kullanılmıştır.

Temelde Büyük Vatan Savaşı ile bağlı: *Alay, Mayor, Otryad, Goşun, Zabit, General, Marşal, Gelebe* gibi şahıs adlarından *Alay, Zabit* adları dilimizin kişi adları bilimi sisteminde yerini kısmen de olsa koruyabilmiştir.

Büyük Vatan Savaşı kahramanlarının adlarının çocuklara verilmesi halkın onlara olan derin devlet sevgisinin oluşmasıdır. Savaş devri ve sonraki yıllarda, öylece de şimdiki devirde *Mehdi, Gafur, Hezi, İsrafil* vs. adlar dilimizin kişi adları bilim sisteminin dış görünüşünde önem kazanılmıştır.

Bunu da belirtelim ki, tarihi olaylarla bağı şahıs adları ancak erkeklere verilmiştir. Bu da aynı olayların kendi özelliği ile bağlıdır.

Yeni toplumsal kuruculuğu ile ilgili çeşitli görev adları da yeni ad düzenlemesinde kaynak rolünü üstlenir. Böyle adlar aynı görev adının Rus dilinden alındığı şekilde uygun kurulmuştur: *Narkom, Raykom, İspolkom, Özek, Katib, Sedr*, vs. Bu adlardan hiçbirisi dilde kendine vatandaşlık adına yer bulamamıştır.

c) *Coğrafi terimler temelinde zenginleşme*. Coğrafi ad ve terimlerin şahıs adı gibi kullanılmasına sebep aynı ad ve terimlerdeki anlamlılık, doğa sevgisi, ona hayranlık vs. gibi başkalarından ayıran özelliklerdendir. Kişi adları bilimi bazıları dağ, zirve, bazıları su adları, bazıları tabiat olayları ile bağı olarak oluşmuştur. Bunlardan örneğin: *Altay, Kaşkar, Elburus* vs. (dağ adları); *Araz, Ferat, Hezer* vs. (su adları); *Bulud, İldırım, Gündüz* vs. (gökyüzü olayları) adları belirtmek olur. Coğrafi ad ve terimleriyle bağı kişi adları biliminin öğrenilmesi hem kök bilgisi, hem de dilcilik ilmi bakımından çok ilgi çekicidir.

Bu yön kendini ilk önce dağ adları ve su adları temelinde ad düzeltmede kendini gösterir. Anne ve babanın ad verme zamanı düşündüğü olan büyüklük, ululuk *Kaşkar, Elburus, Savalan, Hezer, Araz, Derya* adlarının anlamında şimdi de anlaşılır. *Sahil, Serhed, Dalğa, Mühit, Dağlar, Orman* gibi erkek adları, *Menzer, Şelale, Hezan, Çemen, Şerhiyye* gibi kadın adları da coğrafi terimler temelinde şekillenmiştir ve bugünde az çok kullanılır.

ç) *Bitki âlemini bildiren sözcükler temelinde zenginleşme*. Bilindiği gibi, bitki âlemine ait olan bazı çiçekler ve güller gerçek güzelliği, hoşça giden ilgi çekiciliği, inceliği, zarifliği, meyveler ise dış görünüş özelliği ve tadı ile insanların zevkini okşar. Bitki âleminin böyle özellikleri ifade eden herkesin kullandığı sözcükler şahıs adı gibi de dikkat çeker. Sovyet devrine kadar ki adlar sisteminde bu tipli şahıs adlarına az çok rastlanırsa da, böyle adlar Azerbaycan kişi adları bilimi sisteminde değil, diğer grup Türk dillerinde de aktif olarak kullanılma olanağı kazanmıştır.

Her bir adın seçilmesinde sözcüğün anlamına özellikle kaygılanılmalıdır. Kişi adları bilimi erkek ve kadın adı gibi kullanılması bu anlama göre belirlenir. Şahıs adı kendinde tabiat güzelliklerini gösteren sözcüklerden – hayvan ve kuş adlarından, ender bulunan maddelerden, bitki vs. adlarından oluşur. Bu bilgilerle ilişkili olan güzel özellikler insan adlarına geçirilir.

Burada kök ile yapım ve çekim ekinin karşılıklı anlamı önemli rol oynar. *Tel+li - Telli, Bal+lı - Ballı, Ağa+lar - Ağalar, Han+lar - Hanlar, Şah+lar - Şahlar, Yaş+ar - Yaşar, Sev+er - Sever, Gül+üş - Gülüş* vs.

Azerbaycan dilinde herkesçe kullanılan sözcük olan gül sözcüğü çeşitli şahıs adlarının düzeltilmesinde aktif olarak pay sahibidir. Bu sözcük Başkurt dilinde *gol*, Karakalpak dilinde *gul*, Kazak dilinde *jarıg* şekillerinde olmakla, şahıs adlarının düzeltilmesi işine ayrıntılı olarak çalışır. Azerbaycan dilinde *Gül, Güllü, Güller, Gülü*; Başkurt dilinde *Goler, Golar*; Karakalpak dilinde *Gulayım, Gulbazar, Gulbiybi, Guljan, Aygul*; Kazak dilinde *Harıgım* vs. Görüldüğü gibi, gül sözcüğü Türk dillerinde daha çok kadın şahıs adları düzeltilmesine çalışır. Azerbaycan dilinde *gül* esaslı erkek adları tarihçe inkılâba kadar ki akişi adları bilimi sisteme dâhil olan kısımlardır: *Gülmirze, Gülhüseyn, Gülalı, Gülbala, Güloğlan, Gülağa* vs. Bu tür kişi adları bilimlerinin kısımları özellikle de Azerbaycan dilinde bulunmaktadır.

Oluşturma adlarda *gül* sözcüğünü meydana getiren parçalar hem birinci, hem de ikinci bölüm yerinde aktif bir şekilde kullanılır. Yeni Azerbaycan kişi adları bilimi sistemine benzeyen *Gülçöhre, Gülçiçek, Gülyaz, Güldeste, Gülcahan, Gülbahar, Gülçin* vs. elde edilip yararlanılan kadın şahıs adlarıdır. Bu adların bir kısmı Tatar kişi adları biliminde inkılâptan sonra oluşan bölümler gibi özellikleri belli edilir: *Gulçiçek, Gulşan* vs.

Çok çeşitli adların oluşması bir de estetik sebeplerle açıklanabilir. Genellikle sadeliğe, açıklığa, bilinene yönelen halk içinde şekillenen açığa çıkan çok çeşitli adlara daha çok önem verir. *Hesen, Rövsen* vs. adlar halka hiçbir şey söylemez. Bunlar halk edebiyatında *Demirçioğlu, Koroğlu* ile karşılığını bulur; bunların konunun esas unsurunu açıklamaktadır. Çok yönlü adların çokluğu tarihi - sosyal işlerle ilişkili olmuştur.

Adı şan - şöhret, mal - mülkün izi, kalıntısı olarak düşünülürdü. Kimin adı çoksa, o, daha zengin, itibarlı sayılırdı. Bütün dinlerde Allah'ın Peygamberlerin çoklu adları olduğu bilinir. Allah'ın İslam'da yüz adı olduğu açıklanır. Hindistan'da otuz üç milyon Allah adı bulunmaktaymış. Herkes daha çok adı benimsemeye çalışırdı. Sadece, *Demir* değil, elbette *Daşdemir, Handemir, Beydemir* vs. Yalnız fakir ve yoksullar tek bir sözcüklü adla yetinirlerdi. Onların adları sadeleştirilirdi. *Zeynalabdin* ya *Zeynal* ya da *Abidin* şeklinde bırakılırdı.

Gül ismiyle bir araya getirilen kişi adları biliminin sadece ikinci yönü gibi ortaya çıkan *Tezegül, Hoşgül, Yazgül, Aygül, Gızulgül* vs. şahıs adları da tarihçe eski olmayıp, son zaman Azerbaycan edebi dili ile bağlıdır.

ğ) *Kâinat (evren) adları esasında zenginleşme*. Kâinat adlarından da kişi adları türemiş ve Azerbaycanlılar arasında geniş ölçüde yayılmıştır. Tarihin bütün devirlerinde uzay cisimleri insanın dikkatini çekmiş, bu yüksek âlemin sırlı dünyası insan adına çevrilerek ebedileştirilmiştir. Yeni zamanda sık sık kullanılan *Aygün, Ayulduz, Aynure, Aypara, Aygız, Aytac, Ayten, Aysel* gibi son zamanların ürünü kabul edilebilir.

d) *Farklı kaynaklardan gelen adlar hesabına zenginleşme*. Çeşitli masal ve destanlarda, estetik eserlerde rastlanan kişilerin adları da topluma ait olduğu durumda şahıs adlarına çevrilmiştir ve şimdi de dilimizin kişi adları bilimi sisteminde temel yerlerden birini alır. Örneğin: C.Cabbarlı'nın oluşturduğu *Agşin, Solmaz, Elhan, Gorkmaz, Dönmez, Toğrul, Gülgün, Altay, Sönmez* vs. gibi şahıs adları ülkemizde geniş ölçüde yayılmıştır. Estetik yapılı eserlerin dilinde kullanılan bu tür şahıs adları kendi kullanılabilirliği itibariyle masal ve destanlardaki adlardan oldukça farklıdır. Bu adlardan daha verimli bir şekilde faydalanılır. Masal ve destanlardaki adlar böyle işlevliğe sahip değildir. Bunlar bize gösterir ki, Sovyet devri Azerbaycan edebi dilinin şahıs adları hesabına zenginleşmesinde estetik yapılı eserlerinde önemli rolü olmuştur.

e) *İnsana bağlı gayeler bildiren sözcüklerle zenginleşme*. Son zamanlar Azerbaycan kişi adları bilimi sisteminde sıkça kullanılan şahıs adlarının bir kısmını insan amaçlarına göre ifade eden adlar gibi kurala koymak mümkündür. Böyle adlardan *Beşer, Tale, Eldar, Elmar, Elnur, Elnar, Elnare* vs gibi örnekleri göstermek mümkündür. Özellikle 1960-1975 yılları arasında *Elşen, Elnur, Elnar, Elnare* gibi şahıs adları daha çok kullanılmıştır.

Şunu da belirtelim ki, çocuklara verilen yeni adlar içerisinde soyut konulu şahıs adlarına merak daha çok artmış, *Cüret, Şücaet, Malik, Şövgi, Adil, Agil, Necib, Adile, Vefa* vs. adlar daha geniş ölçüde hayatımıza dâhil olmuştur.

Görüldüğü gibi, kişi adları biliminin oluşması halkın dünya görüşü, gelenek - örnekleri, hayat tarzı, yaşayış tarzı, tarihi ile bağlıdır. Onların öğrenilmesi sadece ayrı ayrı şahısların değil, bütün bir halkın tarihi vs. ile ilişkili olayların kaynak rolünü oynar. Dilin adbilimi sözcüklerinin bir kısmını oluşturan kişi adları biliminin sözlük birleşimi de tarihi gelişimle ilişkili olarak değişikliğe uğrar.

Başlangıçtan beri bulunan bir sıra adlar eskileşerek hafızadan silinir veya dilbilgisi bozulmasına uğrayarak seklini, ses birleşimini belli olacak kadar değişir ve bu süreçte yeni isimler oluşur. Adların değişmesinin ve yeni adların oluşmasının esas sebeplerinden biri sosyal kuruluşun birini diğerini değiştirmesi ve bununla ilgili toplum hayatında oluşan değişiklik, ekonomik gelişim, manevi olgunluktur. Böyle ki, insanların dünya görüşü arttıkça onların ad çeşitliliği de zenginleşir, serbestleşir ve gelişir.

Azerbaycan (Türk) şahıs adları içerisinde alıntı sözcükler temelinde oluşmuş şahıs adları özel bir alanını oluşturur. Onların kök, anlam, yazım kuralları ve doğru telaffuz yönünden öğrenilmesi özel bir ilgi uyandırır. Azerbaycan dilinde alıntı şahıs adları Arap, Fars, Yahudi, Yunan, İtalyan, Fransız, Hint, Moğol, Macar ve başka kökenlidirler. Bu dillerden dilimize geçen sözcüklerin (kişi adları bilimi - adbilimler bölümü) alıntı yollarını - vasıtalarını, kökenini, anlamını, sade ve çok çeşitli ve yöntemlerini inandırıcı olaylarla A. Garayev “Alıntı şahıs adları” adlı makalesinde daha ayrıntılı verdiği göre biz ancak kısa bilgi vermekle yetiniriz.

İslam dininin kabul edildiği zamandan başlayarak yaşayış tarzı ve medeniyetimizde olduğu gibi şahıs adlarımızda da Arap etkisi kendini güçlü bir şekilde tek bir yüzeye vermeye çalışmıştır (*Abdulla, Ayişe, Gemer, Davud, Eyyub, Zöhre, İlyas, İsmayıl, Yagub, Musa, Saleh, Vahid, Gerib, Vekil, Letif* vs.). Doğrudur, “... yabancı isimlerin meydana gelmesi tamamen unutturamasa da, orta yüzyıllardan başlayarak XX. yüzyılın başlarına kadar Arap kökenli adların Azerbaycan’da yerli kişi adları bilimi oldukça sıkıştırdığı şüphesiz doğrudur”.

Açık anlamlı, yüksek estetikli etkiye sahip, sade anlatımlı *Aslan, Ceyran, Tomris, Gazan, Oğuz, Uğur, Beyrak, Buğac, Selcan, Gorkut* vs. gibi en güzel adlarımız gittikçe unutulurken karşılığında anlamı uzun bir süre bizim için gizli kalan, konusunda temelde dini batıl inancı açıkça gösteren, estetik yönden zayıf, konuşmada kullanılması zor yüzlerce Arap kökenli adlar kişi adları bilimimizde kendine yer bulmuştur. Fakat buna bakmayarak, dünyada en eski ve en gelişmiş dillerden biri olan Azerbaycan dili kendi dilbilgisi kuruluşunun değişmezliği sonucunda kısa zamanda yabancı adları “kendine göre özellikler vererek” kendine mal etmiş, doğma dilin dilbilgisi kurallarını kendi kontrolü altına almıştır. Şimdi söylemek mümkün ki, hiç kimse *Ehmed, Memmed, Ömer, Yusif* vs. onlarca Arap kökenli sözcükler temelinde düzelen adların adbilimi topluluğumuza başka dillerden dâhil olması konusunda düşünmez. Onların kendinde de dilimize ait

karakter özelliklerini arttırmak, aramak lazımdır. Buna göre de, bazı araştırmalarda rastlanan asıl Azerbaycan adları ve başka dillerden alınmış adlar gibi bölmeler halkların ve medeniyetlerin birbirine çok derinden kavuştuğu yeni devirde, bizce, kendini göstermez. Bunu esas alarak şahıs adlarını kendi gelişim tarihine göre incelemek amaca uygun kabul ederiz. Azerbaycan kişi adları bilimini dilimizin milli özelliklerini ortaya çıkarmak bakımından araştırmak daha faydalı sonuçlar doğurur.

Azerbaycan kişi adları bilimini tarihi - sosyal bakımdan iki esas devir üzerinde gruplaştırmak mümkündür:

1. XX. yüzyılın yirminci yıllarına kadarki kişi adları bilimi.
2. XX. yüzyılın yirminci yıllarından sonraki devir kişi adları bilimi.

Sosyal tabakaya sahip toplumunda her şey karakter taşıdığından XX. yüzyılın başlarına kadarki ad oluşturmamacılığının esas karakter izleri sosyal kanun karşısında eşitsizliği, dini batıl inançları ve İslam dini kanunları kendi konusunda açıkça gösteren şahıs adlarının oluşmasıydı. İşte konu öyle bir yere varmıştı ki, insanlar arasında sadece amaca - farkedirmeye çalışması olan ad verme sürecinde de sosyal - siyasi araçlar kendini tek yöne verirlerdi. Yoksullara adına göre alay edilir, onları maskaraya koyarlardı. Galiba: “Yoksul köpeğinin adını Gümüş koyar” derin anlamı da öyle bu kinayenin ifadesidir.

Temelde, yeni Azerbaycan edebi dilinde kullanılan kişi adları bilimi topluluğunda araştırmamızı devam ettirerek, tarihi - karşılaştırmalı yöntemin yardımıyla adlarımızın anlam - dilbilgisi özelliklerini daha ayrıntılı bir biçimde araştırmak amacındaydık.

İnsan kendisini anlamaya başladığından beri insanı yeryüzündeki canlıların en yücesi ve kudretlisi bilmiştir. Dünyaya insan gelir. Çocuk doğrulur. Anne - babaların sevinci yerlere, göklere sığmaz. Yeni doğan bebeğin şerefine eşe dosta ziyafetler verilir, açlar doyurulur, yetim ve kimsesizlere yardım edilir. En büyük sorun ise daha ileridedir. Bebeğe ad vermek onu dünyaya getirmek kadar zordur. Eş - dost, akraba toplanır, bebeğe ad vermek için herkes kendi fikrini söyler. Yahut çocuk büyür, fakat hala adı yoktur. Ad almak için o, hayatta bir kahramanlık göstermeli, ad kazanmalıdır. Dede Korkut gelmeli, bir unvan verip, sözünü söyleyip, nasihatini etmeli kahramana kendi karakterine uygun ad verilmelidir. “Dede Korkut Kitabı”ndan ve başka kaynaklardan bilinir ki, eski zamanlarda Türkler, o toplumdan yeni Azerbaycan dilinin taşıyıcıların ataları

evlatlarına adları yalnız onlar ergenlik çağına geldikten sonra vermişlerdir. Bu adlar onların toplumda bulunduğu mevkiye, kazandıkları şöhrete, dış görünüşlerine uygun olmalıydı.

Bu abidelerde Azerbaycan halkının soyu ile bağlı Oğuz soylarının destanları açık bir şekilde gösterilmiştir. Destanlardaki şahıs adlarını göz önüne alsak, tahminen aşağıdaki liste oluşur: *Dede Korkut, Bayandur (Bayandır), Gazan Han, Dirse Han, Baybecan, Babura, Banuçiçek, Burla Hatun, Selcan Hatun, Garaca (Garaçug) çoban, Bekil, İmran, Uruz, Bamsı Beyrek, Buğac, Deli Domrul, Dondar, Yalançı oğlu Yalincıg, Garagüne, Demirgüç, Yeynek, Ganlı Goca, Gutlu Melik, Şöklü Melik, Aslan Melik, Sandal Melik, Elçin Goca, Gonur Goca* vs.

Kâfi ad nedir? Ad farklı şahısları, bahsedilen konuları benzer olmayan, farkedirici izlerdir. Şekil yönünden bu böyledir. Fakat ad ait olduğu şahsın içinde esas anlam, onun karakter özellikleri konusunda bize bir şey der mi? Elbette, hayır! Hiçbir şey demez. Olsa olsa yalnız onun dıştan görünüşünü (*Göygöz* adı onun gözünün rengi ile; *Garaoğlan* adı onun derisinin rengi ile; *Garagöz* adı onun gözlerinin karalığı ile; *Kıçıkbeyim* doğum sırası ile vs.) konusunda göz önünde canlandırır.

Kâfi onda her bir dildeki sayısız, hesapsız şahıs adlarının oluşması, yayılması ve ilerleyişi, genellikle, ad verme sürecinin kendisi hangi kanuna uygunluklara esaslanır? Peki, her bir isim kesin olan anlamı doğurur. Söylenmesi gereken, adın oluşturduğu etki kendi konusundaki çeşitli bilgi farklılıkları ile bağlı olur ve kesin olarak belirtilen amaca hizmet eder. Buna göre de biz adın taşıdığı bilgi konu ve anlamını onun anlam bilimi olarak kabul ederiz.

Adlar yalnız ilk amaca – insanların birini diğerin ayırmaya çalışsa da, onların uyumlu, anlamlı olması gereklidir. Eğer farkedirici işlevi adlar için tek şart sayılıyorsa, o zaman numaralı ve sınıflandırma yöntemi ile şüphesiz ki bütün insanlık için bir ad yeterli olurdu. Ne kadar zor olsa da adları Famil – 1, Famil – 50, Famil – 100, Rena – 5, Rena – 6, Rena – 90 gibi sıra farkı ile akılda saklamak, seçip farkedirmek mümkündür. Böylelikle, ad koyma sorunu kolaylıkla ortadan kaldırırlardı. Ancak meseleye böyle basit yaklaşırsak, onda adın taşıdığı anlam değişir, monotonluk oluşur. O zaman şüphesiz ki, “Kendi güzel olanın, adı da güzel olur” ünlü halk ifadesine ihtiyaç kalmazdı.

Diğer dillerde olduğu gibi, Azerbaycan dilinde de adlar halkın tarihi, onun istek ve arzuları ile bağlı olmuş, sosyal ve amaç değişikliklerini göz önüne almakla en çeşitli anlam farklılıklarını açıkça abartılı bir şekilde göstermiştir.

Bilindiği gibi, dilin genel sözlük birleşimi her bir özel adın, öyle de kişi adları biliminin oluşması için esas kaynak rolünü oynar. Sözcüğün taşıdığı ilk anlam özel ada çevrilirken onun kesin başlangıç iz olanağında olsa da kalır. Ona göre de genel ad özel ada çevrilirken bir süre ilk anlamı özel ada eşlik eder. Fakat kesin tarihi süreçten sonra ilk anlam unutulur, köken göz önünde bulundurulmadan tekrarlanma oluşur. Bunun sonucudur ki, kişi adları bilimi yeni dil bakımından yaklaşıldıkça birçok özel adların ilk anlamı, konusu anlaşılmaz, soyut görünür.

Son zamanlar Azerbaycan kişi adları bilimi çeşitli aşamalarda öğrenilmesine ilgi oldukça artmıştır. Bununla böyle Azerbaycan edebi dilinde kullanılan şahıs adlarının anlamına dair ayrıca incelemeye daha da gerek vardır. Bu alanda görülen işleri daha yetinmeyi kabul etmek olmaz.

Azerbaycan dilinin sözcük katı yalnız genel sözcüklerle değil, bunun gibi özel sözcüklerle – adbilimlerin bölümlerle çeşit çeşit ve zengindir. Adbilimleri sisteminde ise kişi adları bilimi – şahıs adları özel bir yer oluşturur. Şahıs adları farklı şahısların değil, bütün bir halkın tarihi ile ilgilenen olayları açıklamak, ortaya çıkarmak için çok gerekli bir kaynaktır.

Bu bakımdan kişi adları biliminin sözcük – anlam bölümlerinin, onların yaratılışının ve anlam temelinin incelenmesi büyük önem kazanır. Çünkü her bir dilde karşılıklı ilişki sürecinde kişi adları biliminin sürekli kullanılması kanıtlanmış gerçeklerle, kanıtlanmış karşılıklı ilişkilerle bağlıdır.

Dilimizdeki zengin ve çeşitli karakter özelliklerine sahip olan kişi adları bilimi de anlamca farklı yakınlıklı, farklı karakterli olur. “Örneğin, *Gazan, Beyrek, Buğac, Aslan, Ziya* gibi adlar erkeklere; *Ceyran, Gözel, Göyçek, Lale, Çiçek, Yasemen, Reyhan, Ulduz, Güneş* adları da kadınlara verilir. Birinci grup adlarda yiğitlik, kahramanlık, cesurluk, cesaretlilik; ikinci grupta ise güzellik, incelik, nezaket vs. anlayışları açık bir şekilde gösterilmiştir. Kişi adları biliminin bölümlere ayrılması da arada sırada onların anlam esası ile bağlıdır. O halde, kişi adları bilimi onların anlam anlayışından farklı düşünülemez”.

Bütün bunları göz önünde bulundurarak, şahıs adlarını iki gruba ayırmak mümkündür:

1. Aynı cins sınıflarına göre: Kadın adları, erkek adları;
2. Adların oluşma yöntemine göre: Uydurma (suni) şahıs adları, doğal şahıs adları vs.

1.2. KADIN ADLARI

Azerbaycan halkı çok eskilerden beri kendi güzel gelenek – görenekleri ile seçilen, dünyada tanınan bir halktır. Milli anlayışımız anneyi yeryüzündeki varlıkların en yücesi, en kutsalı kabul eder. Anne hakkı Allah hakkıyla bir tutulur. Azerbaycan kadınlarının güzellik ve ahlakları, kahramanlık ve sadakatlikleri ile her zaman iftihar edilmiş, kız ve gelinlerimizin şerefine yüzlerce eserler yazılmış, onlar daima iftiharla, saygıyla akıllarda olmuştur.

Bilindiği gibi, Azerbaycan dilinde cins kategorisi yoktur. Ona göre de dilimizdeki şahıs adlarının cins ilişkisi onların sadece anlam esasında kesinleşip belirleşir. Fakat son zamanlar kişi adları bilimi cins olarak ayıran şekil işaretleri kendini gösterir. Kadın adlarının son hecesinde açıklığa yönelme artmıştır. Şöyle ki, birçok erkek adlarına –a/-e sesli harfinin eklenmesi yoluyla kadın adları oluşmuştur. Örneğin: *Adil – Adile, Mahir –Mahire, Kamil – Kamile* vs. Bunu da belirtelim ki, tarihin bir kısım milli Azerbaycan kadın şahıs adlarında da cins konusu olmuştur. Daha doğrusu, kadın anlayışı bildiren *banu, hanım, beyim, ana, bacı, kız, nene* sözcükleri oluşturan kişi adları birleşim payı olup, cins konusu oluşturmaya çalışmıştır. Örneğin: *Hurşidbanu, Böyükhanım, Balacahanım, Mehinbanu, Ağabeyim, Anahanım, Gızyeter* vs.

Bundan başka tabiatın insana etkisi sadece dıştan benzerliğe, sese göre değil, çoğu zaman canlı varlığın karakter ve yaradılışına göre de olur. *Laçın, terlan* gibi kuşlar, aslan, şir gibi hayvanlar yaradılışlarına göre ayrılır. *Ceylan* bakışına, duruşuna, güzel yürüyüşüne göre kusursuzdur. Bütün bu özelliklere göre *Bülbül, Ceyran, Maral, Göyerçin* vs. kadın adları; *Aslan, Şiraslan, Bebir* gibi erkek adları meydana çıkmıştır. Zarif varlıkların insanda yarattığı zevk gül – çiçekle ilgili birçok adların oluşmasına yol açmıştır: *Gızılgül, Gülcahan, Gültekin, Çiçek, Reyhan, Benövşe, Nergiz* vs. Birçok gök cisimlerinin adlarından da özel adlar oluşmuştur: *Ulduz, Güneş, Kemer, Ayten, Aynur, Aygün Mehpara* vs.

Azerbaycan ailesinde kadın daima evi ayakta tutan olarak kabul edilmiş, kötü günde erkeğe destek, dost olmuştur. İslam dininin kadınlarla erkekleri eşit olmayan kuralları koyduğu zamanda böyle halkımız arasında daha da eski

zamanlardan kalma kadına kutsal varlık gibi bakılmış, kadın ailenin temeli sayılmış, ona erkeğin milleti ve namusu gibi kıymet verilmiştir.

Erkeklerimizin, baba ve oğlanlarımızın kadınlarda görmek istedikleri incelik ve zariflik gibi en büyük özellikler kadınlara verilen adlarda da kendini göstermiş, bu adlar dış güzellikleri, nazik seslenmeleri ile erkek isimlerinden ayrılmıştır. Yapılan gözlemler gösterir ki, kadın adlarının birleşimi başka halklarda olduğu gibi, Azerbaycan halkından da zengindir. M. Çobanov'un "Azerbaycan Şexh Adlarının Semantik ve Orfografyası" adlı kitabının sonunda 3000'e yakın kişi adları yalnız özünde birleştiren "Azerbaycan Şexs Adları Lüğeti" verilmiştir. Aynı sözlüğe göz atıldığında belli olur ki, kadın adları sayıca erkek adlarından 1,5 kat daha çoktur.

Bunlara ek kadın ve erkek cinsinden olan aynı adlı şahıslara sık sık rastlanır. Örneğin: *Dursun, Turac, Gündüz, Terlan, İsmet, Gudret, Şücaet, Arzu, İzzet, Efşan, Afet* vs.

Bilindiği gibi, Türk dillerinde, o bölümden Azerbaycan dilinde cins kategorisi yoktur. Buna göre Azerbaycan dilinde sözcükleri cinse göre ayıran hiçbir kelime şekli oluşumu işaretleri de bulunmamaktadır. Ama bazı şahıs adlarında biz böyle kelime şekli ve oluşumu izlerine rastlarız: *Adil – Adile, Arif – Arife* vs. Görüldüğü gibi bu adların hepsi Arap kökenlidir ve onlar Azerbaycan dilinde yalnız kişi adları bilimi gibi değil, artık şekillenmiş bir biçimde kesin bir cinse ait olan açıklığa sahip erkek ve kadın şahıs adları gibi geçmiştir.

Kadın ve erkekler arasında kullanılan ortak adlar ses düzeni bakımından, temelde, iki ve üç heceli olur.

Genellikle, destan ve masalarda (sözlü halk yaratıcılığında) kadınlar kendilerine erkek adı alırlar. Ama bunlar kesin bir amaç ve durum ile ilişkili olur. Böyle durumlarda ikinci ad asıl ad kabul edilmez. Halk edebiyatı dilinde kullanılan kişi adları bilimi temel görevi sadece farklı kişileri adlandırmak ve onları birbirinden ayırmak değil. Bu kategoriden olan kişi adları hem de daha fazla dil bilisel (dil harici) özellik için çalışır. Kişi adları bilimi masal dilinde şirinlik, güzellik getirmekle beraber, onun akılda kalmasına, dilde ezbere olmasına ve en sonunda, nesilden nesle geçmesine ortam yaratırlar.

Örneklerden de görüldüğü gibi, genel durumlarda aynı sözcükler erkek adlarına eklenerek kadın adları oluşur. Örneklerdeki *Hurşud, Böyük, Balaca, Ağa* adları Azerbaycan edebi dilinde serbest bir şekilde erkek adları gibi kullanılır. Buna ilave olarak akrabalık konulu *nene, ana, baci, gız* sözcükleri de cins konusunu oluşturur.

Nenehanım, Nenegiz, Anahanım, Hanımana, Anagül, Hanbacı, Ağabacı, Gızhanım, Gızıyeter vs. Genellikle, şahıs adlarında cins kategorisinin kendini göstermesi bizce olumlu bir durumdur ve on daha da geliştirmek gereklidir.

1.3. ERKEK ADLARI

Dilde anlamsız hiçbir sözcük yoktur ve olamaz. Her bir sözcük kesin bir anlam ifade eder. Bununla birlikte bazı sözcükler bir değil, birkaç anlam ifade edebilir. Dilimizdeki şahıs adlarının mümkün olduğunca, hepsi incelenmiş anlamlı sözcük bilime ait olan bölümlerdir. Örneğin: *elvan* sözcüğünün incelenmiş anlamı her çeşit renkte olan rengârenk, alaca demektir. Onun adbilimler anlamı ise şahıs adı bildirmesidir. İncelenen sözcük kişi adları olduktan sonra o, özel ada çevrilir. Onlar dilde aynı seslense de anlamında değişiklik meydana gelir. Örneğin, “*lale*” çiçek anlayışı ile bağlıdır. Asın ada çevrildikten sonra Lale – “insan”, “şahıs” anlayışı ile ilişkilendirilir. Bu bakımdan da birçok incelenmiş sözcükler güçlü hayvan ve kuş adlarını, hem de erkek adlarını bildirirler. Galiba, burada da kesin olarak belirlenen kurala uygunluklar vardır. İlgi çekicidir ki, hayvan adı (hayvan ve kuş) kökenli şahıs adlarının incelemesi gösterir ki, güçlü hayvan ve kuş adları erkeklere, zarif hayvan ve kuş adları da kadınlara verilir. Bu farklı yönü şahıs adlarına ait oluşturduğumuz tabloda da görmek mümkündür

Güçlü hayvan ve kuş adları	Erkek adları	Kadın adları
Aslan	Aslan, Şiraslan, Emiraslan, Aslanpaşa, Hanaslan	Yoktur
Şir	vs.	Yoktur
Bebir	Şiraslan, Şirbaba, Şireli, Şirmemmed, Şirhan,	Yoktur
Gartal	Elişir vs.	Yoktur
Şahin	Bebir	Yoktur
Gaplan	Gartal Şahin Gaplan	Yoktur

Zarif hayvan ve kuş adları	Erkek adları	Kadın adları
Keklik	Yoktur	Keklik
Durna	Yoktur	Durna
Turac	Yoktur	Turac
Tovuz	Yoktur	Tovuz
Göyerçin	Yoktur	Göyerçin
Tutu	Yoktur	Tutu, Tutuhanım, Tutubeyim
Ceyran	Yoktur	Ceyran
Gumru	Yoktur	Gumru
Maral	Yoktur	Maral

Milli erkek adlarında cins bölümü diğer dillerden farklı olarak, mevcut olan özel ad ya da görünüş hesabına değil, erkek konulu sözcüklerin şahıs adlarının birleşiminde kullanılması yoluyla oluşur. *Oğlan, kişi, baba, ata, gardaş, emi, dede* gibi genel sözcükler ad oluşturmakta cins bildirmeye çalışır: *Güloğlan, Beyoğlan, Babakişi, Hankişi, Ağakişi, Ağamalı, Atakişi, Emikişi, Hanbaba, Emirbaba, Elibaba, Atabey, Atamoğlan, Atahan, Gardaşhan, Eligardaş, Hangardaş, Balagardaş, Beyemi, Dedebeş, Dedekişi* vs.

1.4. SUNİ (YAPAY – UYDURMA) ŞAHIS ADLARI

Uydurma isimler görsel amaçlı düşüncelerin ürünü olup, geniş halk kitleleri, yazar ve şairler tarafından açık bir şekilde karakterine, işleyişine vs. göre oluşturulur. Bu konuda G. H. Musayeva'nın metninden aldığımız yazı amaca çok uygundur. O, "S. Rehman'ın mizahi tiyatro eserlerinde adların kendine has tarz olanakları ve onun öğretimi" makalesinde yazar: " Olumsuz, beğenilmeyen yüzü kendine has özellik vermek için S. Rahman'ın gönderdiği ilgi çeken soyadlarından biri de Mindilov'dur. Eğer *Gülümserov, Berberzade* gülünç bir durum oluşturmak için faydalanılan adlardan ise, *Mindilov* arada sırada olmak kaydıyla yüzün karakterinden doğan mizah soyadlıdır.

Uydurma adlar ya beğenilen düzgün ifadeli ya da beğenilmeyen tipi karakterlendirir. Görsel amaçlı eserlerde kullanılan sözlük anlamı güç, kuvvet, namus, vatan – millet namusu vs. olan *Tahir Demirov, Aslan Aslanov, Merdan Merdanzade, Şirzad, Şerefoğlu, Gılınç Gurban, Eldar, Elhan, Polad, Şiraslan* vs. gibi adlar görsel amaçlı düşüncenin ürünü olup, açık ifadeyi ayırıcı özellikleriyle belirtir.

Açıklayıcı amacında olan *Kelenter, Kelbiyev, Kosa, Kosaoğlu, Şahgeldiyeva, Carçıyev, Sozalı, Vergülağa, Nögtelerov, Başabela, Paşabala, Mollayev* vs. adlar yazar kaleminin ürünü olup, ima etme ve eleştiri özelliği taşır.

Azerbaycan sözlü halk edebiyatında da uydurma adlar düzgün ifadeler içinde dikkat çekmek maksadıyla çok geniş bir şekilde kullanılmıştır. Beğenilen konulu: *İpek garı, Çiçek garı, Peri garı, Buğac, Gazan, Boyu uzun Burla hatun, Koroğlu, Nigar, Demirçioğlu, Halaypozan, Tüpdağdan, Tanrıtanımaz, Bamsı Beyrek, Cırdan, Oddayanmaz, Sudabatmaz* vs; beğenilmeyen karakterli: *Köpek garı, Yalançioğlu, Yalıncıg, Tepegöz, Keçel Hemze, Şöklü Melik* vs. adlar halk isteğinin meydana çıkması gibi seslenir.

Yeni devir kişi adları bilimi için olumsuz durum sayılan yönelmelerden biri de adların suni şekilde değiştirilmesidir. Güzel, milli adları korumak gereğini zamanında hisseden büyük yazar C. Memmedguluzade kusurları, çirkin işleri alay konusu ederek kötülediği makalelerinden birinde yazar: “İçeri girersin ve kızın keyfini sorup dersin: “Maşallah, Münevver hanım, ne kadar büyük bir kız olmuşsun?” görürsün ki kız surat asar. Sonra anlarsın ki, kıza bir de “Galiba” söyleseydin”...

Son yıllarda adların farklı biçimde kısaltılmış şekilde olması küçültme adlardan geniş ölçüde faydalanılır: *Vasif – Vaska, İbrahim – İbiş, Terane – Teriş, Elçin – Eli, Yusif – Yuska* vs. Adların bu tür değiştirilmesi XVIII. yüzyıla kadar Rusya’da kişiyi küçültmek, onurunu kırmak durumu taşırdı. Hatta I Pyotr küçültme adları kesin olarak yasaklanması için özel emir de verilmişti. Gittikçe küçültme adlar kendi ilk anlamını saklamakla çok değer verme anlamını kazanmıştır.

Çoğu zaman ailede çocuğun resmi adına ilave olarak ikinci bir adı da olur. Bu ikinci ad onun asıl adının ne kısaltması, ne de takma adıdır. Örneğin: *Vagif – Memmed, Jale – Menzer, Sahib – Eli* vs. Burada birinci isimler asıl, ikinci isimler ise yardımcı adlardır. Bu tipli adlar daha çok güya korkunç güçleri kaldırmak amacıyla verilir.

Bundan başka bazı anne - babaların çok değer verme amacıyla kullandıkları kısaltma *Mehi, İbiş, Memiş, Veliş, Hanış, Miri, Zeri, Gülya* vs. gibi adlar da suni adlar olarak kabul edilir. Bir konuyu da belirtelim ki, zaman geçtikçe suni adların bazıları genel kullanılabilirlik kazanarak, doğal adlar sırasına geçer.

İster resmi kayda alınan ve isterse de resmi olmayan olup, yalnız görsel amaçlı eserlerde yaşayan şahıs adları dilimizin potansiyel imkânlarının çokluğundan bilgi verir.

1.5. DOĞAL ŞAHIS ADLARI

İsimle kişinin gelecek bahtının arasında hiçbir bağılılığı olmasa da, anne – babalar bazen çocuklarına onlarla bağıli isteklerinden meydana gelen isimler verirler. Doğal şahıs adları dendiğinde, edebi dilin kişi adları bilimi sözcük bilime dâhil olup, mevcut olan adları asıl adlandırmaya çalışan özel sözcükler grubu göz önünde bulundurulur.

Doğal şahıs adları dendiğinde, yeni Azerbaycan Edebi dilinin şahıs adları sözcük bilimine ait olarak, mevcut olan insanları adlandırmaya çalışan özel sözcük grubu göz önünde bulundurulur.

Doğal şahıs adları insana verilen ve onu ayırıcı izleri gibi ortaya çıkan resmi adlardır. Azerbaycan doğal kişi adları zengin olduğu kadar da tasvir – anlam yönünden çok çeşitlidir.

Dilimizde kişi adları biliminin önemli bir kısmını doğal şahıs adları oluşturur.

Doğal şahıs adlarının köken ve konuca bölümlere ayrılması adbilimimizin karşısında duran esas yönlerdendir. Meselenin halledilmesi ile bağıli kesin olan zorlukların temel sebebi Azerbaycan şahıs adlarının incelenmesinde kesin olan belirli bir sistemin olmamasıdır. Şahıs adları o kadar geniş konulu bir bölüme sahiptir ki, onların aynı sistem altında birleştirilerek anlam yönünden incelemesini bir araştırma işi ile sınırlandırmak mümkün değildir. Biz burada şahıs adlarında açık bir şekilde gösterilen en göze çarpan konu çeşitliliğini belirlemekle yetiniriz.

Yeni Azerbaycan edebi dilinin sözcük bilimine dâhil olan doğal şahıs adlarını anlamına göre aşağıdaki gibi bölümlere ayrılır:

- a. Tasviri şahıs adları;
- b. Göçürme şahıs adları;
- c. Soyut anlamlı şahıs adları;

d. Dini anlamlı şahıs adları.

Tasviri şahıs adları: Bu gruba dâhil olan şahıs adlarının genel konusunu kişinin dış görünüşü, şahsi izleri ve özellikleri, onun doğduğu yerle bağlı olaylar meydana getirir. Bebeğin dış görünüşü özellikleri ad koyma zamanı esas olarak vasıtalarından biridir. Eğer çocuk teninin rengine göre sarıysa, bazen öyle bu izlere dayanarak onun adı *Sarı*, karaysa *Gara*, beyazsa *Ağca* konur. Gözlerinin rengine göre *Garagöz*, *Alagöz*, *Göygöz* vs. diye adlandırılır. Doğum sırasına göre çocuğa *İlkin*, *Sani*, *Böyükbeyim*, *Kıçikhanım* adları verilir. Anneden olma vakti ve doğduğu yerle ilgili *Bahar*, *Yazgül*, *Hazangül*, *Payız*, *Cüme*, *Yanvar*, *April*, *Fevral*, *Avgust*; doğum zamanı doğada oluşan olaylarla bağlı *Garyağdı*, *Boran*, *Tufan*, *Bulud*, *İldırım*, *Şebnem*, *Jale* vs. adlar oluşur.

Bazen de yeni doğan bebeğin dış görünüşü, çok eski zamanlarda olduğu gibi onun adında da açık bir şekilde gösterilir. Örneğin, *Gülendam*, *Gülruh*, *Garatel*, *Garaş*, *Saritel*, *Gönçe*, *Lale*, *Lumu*, *Badam*, *Zümrüd*, *Gülyanag*, *Aynur* vs.

Göçürme şahıs adları: Bu tür adların konusu anlam yönünden daha çeşitlidir. Aynı çeşide ait olan şahıs adları başlangıçtan tabiatta bulunan eşyaların ve canlıların, bitki, yer, halk, yeryüzü vs. adlarından alınarak insana dâhil edilir. Göçürme ad verme için temeldir. Bu tür ad vermenin temel çeşitleri bunlardır.

1. Hayvan adları esasında oluşan göçürme şahıs adları: *Aslan*, *Bebir*, *Şiraslan*, *Şirzad*, *Emiraslan*, *Maral*, *Ceyran*, *Şahmar*, *Püste*, *Reyhan*, *Nergiz*, *Yagut*, *Laçın*, *Turac* vs.

Bu bölümdeki adlar tabiattaki diğer canlı ve cansız varlıkların adlarının insana göçürülmesi ile oluşur.

2. Kuş adları esasında oluşan göçürme şahıs adları: *Tovuz*, *Bülbül*, *Keklik*, *Turac*, *Durna*, *Göyerçin*, *Tutu*, *Garanguş*, *Gartal*, *Şahin*, *Laçın*, *Simurg*, *Humay*, *Terlan*, *Sona*, *Gumru* vs.

3. Bitki kökenli adlar temelinde oluşan göçürme şahıs adları (Meyveli bitki adları daha çok kadınlara, meyvesiz bitki adları ise erkeklere verilir).

a. Meyveli bitkiler: *İnnab*, *Alma*, *Gilas*, *Morug*, *Nargile*, *Püste*, *Hurma*, *Şamama*, *Badam*, *Limon*, *Lumu* vs.

b. Meyvesiz bitkiler: *Pahd*, *Çinar* vs.

- c. Gül ve çiçek adları: *Lale, Yasemen, Benövşe, Gızılgül, Semeni, Nane, Reyhan, Süsen, Nülüfer, gerenfil, Gönçe, Nergiz, Çiçek, Mihek, Güllü* vs. (Gül ve çiçek adları ile sadece kadınlar adlandırılır.)

4. Metal ve kıymetli süs eşyalarının adları temelinde oluşan göçürme şahıs adları. Bu tür şahıs adlarında cins kategorisi kendini gösterir. Şöyle ki, metal adları erkeklere, süs eşyalarının adları ise kadınlara verilir:

- a. Metal anlamlı adlar: *Gızıl, Altun, Gümüş, Demir, Polad* vs.
b. Süs eşyalarının adları: *Yagut, İnci, Mirvari, Zümrüd, Mercan, Brilyant, Sedef, Mina, Simuzer, Dürdane, Sürme* vs.

5. Coğrafi adlar esasında oluşan göçürme şahıs adları: *Misir, Tebriz, Turan(e), Tehran(e), İran(e), Şirvan(e), Dağıstan, Gafgaz, Altay, Asiya, Gence* vs.

6. Coğrafi terimler temelinde oluşan göçürme şahıs adları: *Dağlar, Sahil(e), Zirve, Üfig, Yayla, Aran, Gaya, Serhed, Sehra, Sehraye, Orman, Menzere, Şelale, Dalğa, Menbe, Mülayim, Hezan(e), Çemen, Seviyye, Menseb, Şergiyye* vs.

7. Suyla bağlı oluşan göçürme şahıs adları (deniz ve çay, genellikle su ile bağlı şahıs adları): *Araz, Arazhan, Aral, Hezer, Dunay, Derya, Ümman, Deryanur* vs.

8. Edebi bölümler ve onların yaratıcılarının adı ile oluşan göçürme şahıs adları: *Roman, Nesr, Aşığ, Şair, Şaire* vs.

9. Aynı soyadlı akraba ve halk adları temelinde oluşan göçürme şahıs adları: *Oğuz, Özbek, Tatar, Gazah, Taliş, Bolgar, Tacik, Ereb, Azer, Efgan, Efşar, Gazan, Hezer, Gacar, Gürcü, Selcug, Türk, Yapon, Lezgi, Bayat, Kebir* vs.

10. Silah adları temelinde oluşan göçürme şahıs adları: *Gılınç, Galhan, Şemşir, Kaman, Kamandar* vs.

11. Kâinat adları – gök cisimlerinin adları temelinde oluşan göçürme şahıs adları: *Ülker, Sitare, Kövgeb, Güneş, Venera, Seyyare, Sulduz (Ulduz), Şemsiye, Gemer (Ay), Zöhre (Venera), Mehpare, Mehluqe, Pervin (Ülker), Aynur, Bedir, Hilal(e) (14 gecelik ay), Hurşud (Farsça Güneş)* vs.

12. Sosyal – ekonomik durum, titül, sanat ve meslek anlamlı adlar esasında oluşan göçürme şahıs adları: *Çoban, Hanperi, Ağa, Mirze, Efser, Zabit, Demirçi, Katibe, Sedr, Agronom, Serdar, Bahış, Bekir (bekçi), Hekim, Zerger, Misger, Ovçu, Natig, Seyyah* vs.

13. Tarihi olay konulu göçürme şahıs adları: *Sovet, İngilab, Şura* vs.

14. Para kısımlarının adı esasında oluşan göçürme şahıs adları: *Tümen, Dirhem* vs.

Soyut anlamlı şahıs adları: Bu grup (adlar) altında anne – babanın isteklerini, şahsi - duygulu hislerini ifade eden soyut anlayışların şahıs adı gibi kullanılması göz önünde bulundurulur.

Her bir anne – baba kendi çocuğunu sağlam ve kuvvetli, güzel – alımlı, şanslı görmek ister. Anne – babanın çocuğu hakkında ilk arzusu ve isteği çocuğa ad verildiğinde kendini dışa verir. Bazı anne – babalar hakiki varlıklar konusunda değil, soyut, ilginç şeyler hakkında düşünürler. Anne – baba kendi çocuğunu gelecekte nasıl görmek ister? Onda hangi insani özelliklerin olmasını arzular?

Aslında, anne – babanın ilk arzusu bazen çocuğunun kişiliğinde kendini boşa çıkarır. Şöyle ki, adı Âlim olan cahil, Sehavet (eli açık, cömert) – cimri, Güzel – çirkin, Korkmaz – korkak da olabilir. Bütün bunlara bakmayarak, insana ait öyle bir insansı arzu ve istek yoktur ki, o, adlarda açık bir şekilde gösterilmemiş olsun.

Anne – babalık duygusu ve arzusu ile bağı olan adları anlamca aşağıdaki gibi bölümlere ayırmak mümkündür:

1. Uzun ömürlülük ve sağlamlılıkla ilişkili şahıs adları: *Sönmez, Yaşar, Hızır – Hıdır, Şefa, Reşid (Arapça sağlam), Semed (Arapça ölmez), Solmaz* vs.
2. Cömertlik ve sadıklık konulu şahıs adları: *Sehavet, Sedaget, Sadig, Etibar, İlgar, İltifat, Kerem* vs.
3. Mutluluk ve dostluk anlamlı şahıs adları: *Behtiyar, Hoşbeht, Hoşgedem, Seadet, Uğur, Ülfet, Dostmemmed, Dosteli, Hebib(e), Bayram, Sevinç, Veli, Emin(e), Rafig, Refige* vs.
4. Büyüklük, ululuk ve özgürlük konulu şahıs adları: *Böyükağa, Böyükhanım, Böyükbey, Serdar, Sahib, Atahan, Hanım, Beyim, Hidayet, Banu, Vügar, Elhan, Ezemet, Server, Azad, Azade* vs.
5. İncelik ve yumaklılık, zarıflık ve güzellik özellikleri ile bağı şahıs adları: *İnci, Zerif(e), Gözel, Geşeng, Göyçek, Aybeniz, Aytekin, Nazlı, Güntekin, Gültekin, Gülnur, Aynur, Aytekin, Afet, Melahet, Valeh, Dilber, Letafet, Süsenber* vs.

Bazı anne – babalar çocuklarına anlaşılması güç varlıkların adlarını koyarlar: *Peri, Senem, Melek, Hürü, Cebrayıl, Gilman* vs.

6. Mertlik, iyilik ve adaletlilik konulu şahıs adları: *Ülvi, Ülviyye, Adile(e), Rehim(e), Rehman, İzzet, İsmet, Yahşı, Necib(e)* vs.
7. Değer verme ve dostluk, samimiyetle bağlı oluşan şahıs adları: *Aziz(e), Mehriban, Mülayim, Sakit, Sabit, Şeref, Şöhret, Şefige, Şövket* vs.
8. Korkusuzluk, cesurluk, galip gelme ve sabırlılıkla ilgili oluşan şahıs adları: *Gorgmaz, Galib, Gadir, Fettah, Fateh, Firuz, Çapay, Cahangir, Şiraslan, Şücaet, Alay, Bahadur, Gehreman, Güdret, Emir, Zefer, Güvvet, Paşa, Sabir, Metin, İrade, Metanet, Deyanet, Azad, Mübariz* vs.
9. Aşk ve sevgi ilişkileriyle bağlı oluşan şahıs adları: *Şeyda, Mehebbet, Sevda, Sevil, Sevgili, Vüsal, Hicran, Hasret, Yaşar, Könül, Güler, Ülfet, Sevinc* vs.
10. Vatan, toplum, köy ile bağlı oluşan şahıs adları: *Elsever, Veten, Vetenyar, Vetenhah, Elkömek, Eldayag, Elçin, Eldar* vs.
11. Akıl, bilgi, tecrübe konusunu ifade eden şahıs adları: *Agil, Gabil, Âlim, Kamil, Kamal, Fazil, Hikmet, Vagif, Arif, Zeki, Natig* vs.
12. Yaş ve insanın kendine ait özellikleri ile bağlı olan şahıs adları: *Goca, Cavan, Vahid, Migdar, Minbala, Yüzbey, Minbey, Bircehanım, Tekbey, Yegâne, Milyon, Bircegül, Mingül, Minnur, Minoğlan, Mingardaş* vs.

Gösterilen bölümlerden başka, anne – babaların sırayla olan çocuklarının oğlan veya kız olması isteği ile şartlanan *Oğlangerek, Gızgayıt, Gıztamam, Besti, Yeter, Gızıyeter, Gızbes, Tamam, Kifayet*; kötü güçleri “kandırmak” için verilen *Gurban, Dilençi, Yolçu, Tapdığ, Yetimeli, Mestan, Oyandur, Dayandur* vs. şahıs adlarını belirtmek gerekir. Böyle adlara tabu (kutsal sayılan, yasaklanan) adlar denir.

Değer vermek için kısaltılmış şekilde kullanılarak, sonradan bağımsızlık kazanmış, *İbiş, Fetiş, Memiş, Mehin, Miri, Sefi* şahıs adlarının da anlamca anne – babanın arzusu ile bağlıdır.

Dini konulu şahıs adları: Bu tür şahıs adları dinin ilahi güce sahip olduğu, Allah’la ilgili olan şahıs adlarını bildirir: *Mehammed, Eli, Osman, Ömer, İsa, Musa, İlyas, İdris, Yunis, Yehya, Yagup, Zeyneb, Fatime, Zehra, Meryem* vs. Bu bölüme ait kabul edilen adlar bazen de dini görev ve titullarla ilgili olur: *Hacı, Seyid, İmam, Meşedi, İslam, Rahib, Zahid, Tağı (Arapça dindar), Allahverdi, Eligulu, Tanrıverdi, Hagverdi* vs.

Dini konulu adlar gittikçe yok olmaktadır. Bu tür adlar artık tarihi gelenek özellikleri taşıyarak ailenin kıymetlisi ya da akrabası olmuş bir kişiyi hatırlamak,

onun adını yaşatmak amacı güder: *Cennet, İmamverdi, Memmedgulu, Pireli, Allahgulu, Tanrıgulu, Haggulu, Hudagulu, Hudaverdi, Hudakerim, Elislam, Mirağa, Mirmahmud, İmameli, Hacağa* vs.

1.6. KİŞİ ADLARI BİLİMİNİN DİL BİLGİSİ YÖNTEMİ

Dilin sözlük birleşiminin zenginleşmesinde başlıca yöntemlerden biri olan sözcük oluşturma süreci kişi adları bilimi bölümlerin meydana gelmesinde de önemli rol oynar. Şahıs adlarının oluşmasında sözcük – anlam yöntemiyle birlikte elde edilen yöntemden de geniş ölçüde faydalanılır. İster farklı zamanda olan, isterse de aynı zaman diliminde olan aşamalarda dilimizde sözcük ve birleşim yoluyla elde edilen çoklu şahıs adları oluşmuştur.

Burada ise biz yalnız dil seviyesinde kelime ve birleşim yöntemiyle oluşan düzeltilen sözcüklerden türeyen kişi adları bilimine değineceğiz.

Yani Azerbaycan kişi adları bilimi kurallarında oluşan adlar (burada oluşan sözcük görünüşlü şahıs adları göz önünde bulundurulur) özel bir kat oluşturur.

Meydana gelen kişi adları bilimi büyük bir kısmı I çeşit belirtmesini sözcük birleşmesi temelinde şekillenmiş ki, bu da doğaldır. Böyle ki, meydana gelen adların oluşmasında aynı adı farklı kılmak için birinci parça daha çok belirtme işlevine sahip olmuştur. Sözcüklerin yaklaşması ile oluşan bu adların parçaları sıfat olduğu gibi, isim de olabilir.

Şahıs adları kuruluşu itibariyle sade, düzenlenmiş ve oluşturma olur. Her bir kuruluş tipine uygun olan kişi adları bilimleri gözden geçirmemiş şunu da belirtelim ki, aynı kuruluş tipleri hem de Azerbaycan edebi dili sözcüğünde kullanılan kişi adları bilimi sözlük birleşimini zenginleştirmek için yöntemleri belirler.

Bilindiği gibi, Azerbaycan dilinde sözcük oluşturma (öyle de kişi adları bilimi oluşturma) üç önemli yöntemi temel alır: sözcük bilim, kelime şekilleri ve birleşim yoluyla elde edilen. Her üç sözcük oluşturma yöntemine uygun olarak sade, düzenlenmiş ve oluşturma kuruluşlu kişi adları bilimi uygun olur. Dilin kendi içinde imkânları hesabına oluşan kişi adlarından başka, resmi olmayan dillerden hazır şekilde alınarak faydalanılan kişi adları bilimler topluluğunu zenginleştiren temel kaynaklardandır. Bu da ilmi, edebi, sosyal – iktisadi ilişkilerin yeni gelişim aşamasında doğal karakter taşıyarak, şimdi bütün dillerin kişi adları bilimi topluluğu için kendine has olan bir durum kabul edilir.

Dilimizdeki şahıs adlarının büyük çoğunluğunu *sade kişi adları bilimleri* oluşturur. Konuşma kısımları ile açıklanma türüne göre sade adbilimler temelde isim ve sıfat olur: *Demir, Polad, Aslan, Gümüş, Çiçek, Yasemen, Sarı, Gara, Şirin, Nabat, Şeker, Vagif, Hacı* vs.

Başka dillerden hazır bir şekilde alınmış şahıs adları Azerbaycan dilinin sözlük toplamına sade şahıs adı gibi dâhil olur. Bunları yönlerine veya kısımlarına ayırma yöntemiyle incelemek bizce doğru olmaz: *Ellada, Elvira, Tamara, Emil, Artur, Tamilla, Ofelya, Marina, Martin, Feliks, Telman* vs.

Oluşturma (Türeme) kişi adları bilimleri: Sade kişi adları bilimi veya dildeki sade genel sözcüklerin üzerine ad oluşturan yapım ve çekim eki – şekil eklenerek oluşturulur. Azerbaycan edebi dilinde kullanılan türeme şahıs adlarını oluşturmak için faydalanılan eski yapım ve çekim eki – gramer yapısı aşağıdakilerdir:

1. **-ar, -er:** Belli olmayan gelecek zaman yapım ve çekim eki olan “-ar”, “-er” yardımı ile oluşan şahıs adlarının anlamında anne – babanın isteği kabul edilir. Dil bilgisi yapısının fiillerin üzerine eklenmesi ile belli olmayan gelecek zamana ait şahıs adları oluşur: *Güler, Yaşar, Sever, Yanar, Anar, Salar, Sonar, Yeter* vs.

Dil uzmanlığı edebiyatlarında temelde fiil has olan yapım ve çekim eki olup kesin olmayan gelecek zaman ve fiil sıfat oluşturmaya çalışan –ar, -er yapım ve çekim eki fiil köklerine eklenmekle kesin olan belirli sözcükler türetilir ki, bunlardan da ad oluşturma zamanı geniş ölçüde faydalanılır. Örneğin: *Sever, Güler* vs.

2. **-maz, -mez** fiili sıfat yapım ve çekim ekinin sade fiillerin üzerine eklenmesi ile şahıs adları oluşur. İster Azerbaycan yazıtlarında, isterse de yeni dilimizde fiil köküne eklenecek şimdiki ve kesin olmayan gelecek zamanın kabul etmemeye çalışan, -ma, -me reddetme ve -r, -z zaman yapım ve çekim eklerinden meydana gelen –maz, -mez yapım ve çekim eki eşesli bir durum kazanarak kişi adları bilimi kısımların da birleşiminde açık bir şekilde gösterilir: *Solmaz, Olmaz, Gorgmaz, Sönmez, Dönmez, Yanmaz, Gerekmez, Ahmaz, İstemez* vs.
3. **-muş, -miş, -muş, -müş** fiili sıfat yapım ve çekim eki arzu ve istekle ilişkili şahıs adları oluşur. Zamanında çok fazla yeni kelimeler türeten bu yapım ve

- çekim ekleri şimdi sınırlandırılmış şekilde faydalanılır: *Tohtamış, Galmış, Bilmiş, Termiş, Sermiş* vs.
4. **-çı, -çi, -çu, -çü** yapım ve çekim eki isimlere eklenip sanat, meslek ile bağlı şahıs adları oluşturulur: *Elçi, Demirçi, Yolçu, Gorçu (Gorugçu), Ovçu* vs.
 5. **-ış, -iş, -uş, -üş** yapım ve çekim eki fiillere eklenerek şahıs adları oluşur: *Gülüş, Bahış, Göyüş, Dönüş, Görüş, Tekiş* vs.
 6. **-ıl, -il, -ul, -ül** yapım ve çekim eki fiillere eklenerek arzu ve istekle bağlı oluşan şahıs adları: *Sevil* vs.
 7. **-lar, -ler** yapım ve çekim eki isimlere, sayılara eklenerek şahıs adları oluşur: *Beyler, Hanlar, Güller, Ağalar, Anlar, Şahlar* vs.
 8. **-ı, -i, -u, -ü** mensup olma durumu bildiren yapım ve çekim eki hala eski zamanlardan sözcüklerin sonuna eklenerek temelde rütbe, sonraki aşamalarda ise mahlas bildirir. Bu yapım ve çekim eki yani ad vermede de geniş ölçüde faydalanılır. Bu zaman **-ı, -i, -u, -ü** yapım ve çekim eki yeni kelimeler üreten yapım ve çekim eki gibi ortaya çıkar; *azad – Azadi, nizam – Nizami, fizul – Füzuli, nesim – Nesimi, Ordubad (yer adı) – Ordubadi, Şirvan (yer adı) – Şirvani, Ağasi, Dostu, Sebri* vs.
 9. **-gün, -ğün, -gın** yapım ve çekim eki de önce mahlas bildiren kişi adları bilimi oluşturur, sonra aynı mahlaslar bağımsız olarak şahıs adı gibi faydalanılır: *Gülgün, Vurğun, Daşgın, Coşgun, Ötgün, Küsgün* vs.
 10. **-ım, -im, -um, -üm** yapım ve çekim eki isimlere eklenip mensup olma konulu şahıs adları oluşur: *Beyim, Hanım, Gülüm* vs.
 11. **-e** incelemelere ve kişi adlarına eklenerek sadece kadın adları oluşur: *Adile, Kamile, Famile, Agile, Cemile, Kemale, Viisale* vs.
 12. **-lı, -li, -lu, -lü:** *Vefalı, Sefalı, Telli, Gülli, Zerli, Aynalı, Uğurlu, Atalı, Bineli, Vezneli, Zerbeli, Penceli, Nazlı, Ballı, Dilli, Sözlü, Hallı, Sevgili, Saçlı* vs.
 13. **-lıg, -lik:** *Şadlıg, Şenlik, Düzlük* vs.
 14. **-ca, -ce; -ça, -çe:** *Ağca, Balaca, Birce, Tekce, Garaca, Sarıca, Bağça* vs.
 15. **-daş:** *Gardaş, Yoldaş, Sirdaş, Vetendaş* vs.
 16. **-çin:** *Elçin, Gülçin, Yalçın, İlçin* vs.
 17. **-aş, -eş, -ş:** *Güneş, Balaş, Neneş, Anaş, Ateş, Garaş* vs.
 18. **-at, -et, -let:** *Fazilet, Zekalet, Heyalet, Genaet, Şücaet, Adalet, Hökümet* vs.
 19. **-can, -cen:** *Anacan, Atacan, Babacan, Emircan, Elican* vs.
 20. **-dar:** *Alemdar, Vefadar, Binedar, Eldar, Dildar, Kamandar* vs.

21. *-man*: *Ehliman, Şadman, Elman, Dilman* vs.

Eski Türk sistemli halkların kişi adları biliminde kullanılan oluşturma şahıs adları, birleşimindeki parçaların şekil – konu ilişkilerine, hangi konuşma kısımlarının birleşmesinden oluşmasına, birleşim yoluyla elde edilen ilişkilerine göre oldukça çeşitlidir.

Azerbaycan kişi adları bilimi sisteminde *oluşturma kişi adları bilimleri* kendisinin eskiliği, tarihiliği ve anlam çeşitliliğine göre özel bir yer tutar. Böyle oluşturma kişi adları bilimlerinin çoğunlukla hiçbir dil bilgisi işareti kabul etmeden sözcüklerin birleşmesi yoluyla da belirtelim ki, kişi adları bilimlerinin oluşmasında dilin mümkün olduğunca, bütün sözcük kısımları kullanılır. Şüphesiz ki, kadın adlarının şekillenmesi zamanı bu bakımdan kendini gösteren erkek adlarında temel olarak titullar, mahlaslar, lakaplar kullanılırsa, kadın adlarında başka parçalar daha aktif olur. Azerbaycan dilinde kadın adlarının kesin olan belirli bir kısmını bitki ve hayvan adları oluşturur.

Türeme kişi adları bilimleri en az iki kısımdan oluşur. Oluşmasında 3 esas yöntem kendini gösterir:

1. İki ayrı anlamlı genel sözcük birleşerek oluşturma şeklinde kişi adları bilimi meydana gelir: *ay+nur=Aynur; ağ+gül=Ağgül; han+oğlan=Hanoğlan; gün+tekin=Güntekin; küçük+bey=Küçükbey; el+dayag=Eldayag; sel+can=Selcan; gül+çöhre= Gülçöhre; gül+gayıt= Gülgayıt; ay+sel= Aysel; ata+kişi= Atakişi; göy+göz= Göygöz; daş+demir= Daşdemir* vs.
2. Bir genel sözcükler sade kişi adları bilimi birleşerek oluşturma şahıs adı meydana getirir: *gız+Yeter= Gızyeter; gül+Peri; ağa+Baba= Ağababa; Memmed+han= Memmedhan; Vezir+han= Vezirhan; gül+Bahar= Gülbahar; Hanım+ana= Hanımana; mir+Abbas= Mirabbas* vs.
3. İki sade kişi adları bilimi birleşerek bir oluşturma ad kuruluşlu kişi adları bilimi oluşur: *Hüseyn+Gulu=Hüseyngulu; Memmed+Eli=Memmedeli; Memmed+Hüseyn=Memmedhüseyn; Memmed+Hesen=Memmedhesen; Hesen+Ağa=Hesenağa; Eli+Hüseyn=Elihüseyn; Eli+Musa=Elimusa; Eli+İsa= Elisa; Eli+Abbas= Eliabbas; Memmed+Sadıg= Memmedsadıg* vs.

Azerbaycan'da İslam dini kabul edildikten sonra halkımızın ad sisteminde de köklü değişiklikler oluştu. Şöyle ki, bundan sonra çocuklar için adlar temelde din çalışanları, din adamları tarafından Kuran-ı Kerim'den seçilmeye başlandı.

Oluşturma kişi adları bilimi incelemesi gösterir ki, iki sade adın birleşmesinden meydana gelen oluşturma şahıs adlarının büyük çoğunluğu dini olarak Allah'a ait adların birleşmesi hesabına oluşur. Bundan başka aynı adbilimler başka çeşit kişi adları bilimi birleşiminde esas yön gibi ortaya çıkar. Örneklere dikkat edersek:

1. Memmed – *Memmedhan, Hanmemmed, Memmedağa, Şahmemmed, Nurmemmed* vs.
2. Eli – *Elihan, Şaheli, Güleli, Bayrameli, Gulameli, Eliağa* vs.
3. Hüseyin – *Hüseynağa, Hüseyngulu, Hanhüseyn, Şahhüseyn, Gülhüseyn* vs.
4. Hesin – *Hesenağa, Hesinemi, Hanhesin, Hesingulu, Memmedhesin* vs.
5. Musa – *Hanmusa, Musahan, Musagulu, Ağamusa, Musakişi* vs.
6. İsa – *Ağaisa, Elisa, İsagulu* vs.
7. Ebdül – *Ebdülağa, Ebdülhüseyn, Ebdülkerim, Ebdülgedir, Ebdülsemed, Ebdülrehim, Ebdülrehman* vs.

Dini anlamlı *hacı, seyit, mir, hak, Allah, Tanrı, din* sözcükleri de oluşturma adbilimlerin birleşiminde önemli bir parça gibi ortaya çıkar:

1. Hacı – *Hacıağa, Hacıeli, Hacıhan, Hacımusa, Hacımemmed, Hacıgasım, Hacıbahış, Hacıgulu, Hacımurad* vs.
2. Seyid – *Seyidağa, Seyideli, Seyidbeyim, Ağaseyid, Seyidmemmed, Seyidhüseyn, Seyidhanım* vs.
3. Mir – *Mireli, Ağamir, Mirelem, Mirmahmud* vs.
4. Hag – *Hagverdi, Hagnezer, Haggulu* vs.
5. Allah – *Allahyar, Allahverdi, Allahgulu* vs.
6. Tanrı – *Tanrıverdi, Tanrıgulu, Tanrıbahış* vs.
7. Din – *Elmeddin, Nureddin, Fahreddin, Veliyeddin* vs.

Bundan başka, sınıf konulu *ağa, bey, han, şah, hanım, beyim, emir*, akrabalık ilişkilerini bildiren *ana, bacı, nene, ata, dede, baba, gardaş, bibi*, cins bildiren *gız, oğlan, erkek, sıra bildiren büyük, küçük, bala, balaca*, soyut konulu *senem, peri*,

melek, hürü vs. sözcükleri de oluşturma kişi adları biliminin birleşiminde esas olan yönlerden biridir.

1.7. SINIF KONULU OLUŞTURMA ADLAR

Mirze – *Mirzeli, Mirzeağa, Mirzehan, Şahmirze* vs.

Ağa – *Ağabeyim, Ağahan, Ağabala, Hesenağa, Mirağa, Gardaşağa* vs.

Bey – *Dağbeyi, Beybala, Beyim, Beydadaş, Ağabey, Beygardaş* vs.

Han – *Hanmemmed, Hanmurad, Hansuvar, Haneli, Hanağa* vs.

Şah – *Şahbeyim, Şaheli, Şahverdi, Şahgeldi, Şahmerdan* vs.

Hanım – *Hanumnaz, Gülhanım, Ayhanım, Nurhanım, Dostuhanım* vs.

Beyim – *Seyidbeyim, Güllübeyim, Kıçıkbeyim, Böyükbeyim, Balacabeyim, Şahbeyim* vs.

Emir – *Emirhan, Emireli, Emirvar, Emirşah, Emiraslan, Emirbey, Emirağa, Emirbaba* vs.

1.8. AKRABALIK KONULU OLUŞTURMA ADLAR

Aile ve akrabalık ilişkileri bildiren sözcükler hangi cinsi bildirirse, ad gibi şekillenmesinden sonra da aynı cinsi bildirir:

Ana – *Anahanım, Hanımana, Anagül, Anadil* vs.

Bacı – *Hanbacı, Şahbacı, Ağabacı, Balabacı* vs.

Ata – *Atabey, Atamoğlan, Atahan, Atamalı* vs.

Dede – *Dedebey, Dedekişi, Şahdede* vs.

Baba – *Babahan, Hanbaba, Elibaba, Şahbaba, Şıhbaba* vs.

Gardaş – *Hangardaş, Gardaşhan, Hacıgardaş* vs.

Bibi – *Bibihanım, Bibigız, Bibinise* vs.

Soy, kök anlamlı “zade” soyadı eklenerek de erkek ve kadın adları oluşturulur: *Elizade, Şahzade, Perizade, Hanzade, Beyzade, Gülzade, Ağazade, Emirzade* vs.

1.9. CİNS BİLDİREN OLUŞTURMA ADLAR

Azerbaycan dilinde cins kategorisi dil bilgisi kategorisi gibi mevcut değilse de onun görevini ifade eden farklı yöntem ve araçlar vardır. Bu bakımdan kişi adları biliminde etmenler dikkat çeker. Her şeyden önce kişi adlarında sadece erkek veya kadın adı gibi şekillenen kişi adları bilimi kısımları geniş yer tutar. Kişi adları

biliminde dil bilgisi cins bölümü sözcük – anlam, kelime şekli – cümle ile oluşur. Hayvan adları temelinde şekillenen kişi adları biliminde de uygun cins bildirir.

Şunu da belirtelim ki, Azerbaycan dilinde cins bölümünün olmaması ortak şahıs adlarının – hem kadınlara, hem de erkeklere verilebilen adların – geniş ölçüde oluşmasına olanak yaratmıştır.

Ortak şahıs adlarında onların alınma veya Türk kaynaklı olmasından gerçeği olmayarak cins gösterici rol oynayan hiçbir kelime şeklinin oluşumunun belirtisi kendini göstermez.

Gız – *Gızıyeter, Gızhanım, Nenegız, Gıztamam, Gızbes* vs.

Oğlan – *Oğlangerek, Beyoğlan, Hanoğlan* vs.

Erkek (kişi) – *Atakişi, Babakişi, Ağakişi, Beykişi, Hankişi* vs.

1.10. SIRA BİLDİREN OLUŞTURMA ADLAR

Böyük – *Böyükağa, Böyükhanım* vs.

Kiçik – *Kiçikhanım, Kiçikbeyim* vs.

Bala – *Balahanım, Balabacı, Balabey, Balahan, Şahbala* vs.

Balaca – *Balacahanım, Balacabeyim* vs.

1.11. SOYUT KONULU OLUŞTURMA ADLAR

Senem – *Hansenem, Gülsenem, Şahsenem* vs.

Peri – *Gülperi, Şahperi, Hanperi, Gızperi* vs.

Melek – *Meleknise, Melekhanım* vs.

Hürü – *Hürünise, Hürühanım, Hürübeyim* vs.

Geldi, verdi sade fiilleri ikinci taraf yerinde kullanarak oluşturma adlar meydana getirilir: *Amangeldi, Hangeldi, Dedegeldi, İmangeldi, Allahverdi, Ağaverdi, İmamverdi, Gülverdi, Şahverdi* vs.

Tek tek sıraladığımız önemli bölümler “eski” adların birleşiminde kullanılır. Yeni devir ad yaratıcılığı için karakter özelliği olmayıp, yaşama sebebi gelenlerinden meydana gelir.

Yeni zaman oluşturma kuruluşlu kişi adları biliminin oluşmasında en aktif pay sahibi olan esas sözcükler bunlardır:

1. **Gül** – Her iki taraf içinde kullanılarak temelde kadın adları oluşturulur:

Gülçöhre, Gülyaz, Gülgayıt, Gülay, Gülçin, Gülnar(e), Gülsruh, Gülab,

Gülaré, Gülbeyaz, Gülbahar, Gülbés, Güldeste, Gülbeyye, Güldane, Gülebetin, Gülzar, Gülyanag, Gülgez, Gülgün, Gülsüm, Gültac, Gültekin, Gülhar, Gülcahan, Gülşad, Gülbuta, Gülövşe, Gülbare, Gülbeyim, Gülnaz, Gülüstan, Gülsure, Gülşen, Gülmire, Gülbadam, Gülsare, Gülhanım, Gülperi, Gülnise, Gülendám, Gülsabah vs.; Aygül, Gızılgül, Ağgül, Sarıgül, Nargül, Sadegül, Yazgül, Nazgül, Sermagül, Hezangül, Hangül, Tergül, Semengül, Sevdagül, Tezegül, Serengül, Naringül, Heyvagül, Siyagül, Senemgül vs.

Bu parça bazen erkek şahıs adları da oluşturur: *Gülhüseyn, Güleli, Gülemi, Gülehmed, Gülmammed, Gülağa, Gülmalı, Gülhesen, Gülmusa vs.*

2. **Ay** sözcüğü temelde kadın şahıs adları oluşturulur: *Aysel, Aygün, Aycamal, Ayten, Aynur, Aytac, Ayşad, Aybeniz, Aytekin, Ayhanım, Ayulduz, Ayzer, Aypara, Ayseba, Aynışan, Aygül, Aynaz, Tenay, Zeray vs.*
3. **El** parçası temelinde olan erkek şahıs adları oluşumu: *Elçin, Elyaz, Eldar, Elman, Elşad, Elhan, Eldost, Elsever, Elbey, Elcan, Elgün, Elnur, Eldayag, Elzer, Elşen, Elnaz, Elgül vs.*
4. **Naz** sözcüğü kadın şahıs adlarını oluşturur: *Gülnaz, Nazgül, Gelemnaz, Servinaz, Zülfünaz, Müşkünaz, Erkinaz, Selminaz, Etirnaz, Nazbeyim, Nazhanım, Hanımnaz vs.*
5. **Zer** parçası kadın şahıs adlarını oluşturur: *Zernigar, Zerintac, Zerbazek, Alemzer, Gülzer, Hanımzer, Beyimzer, Ayzer vs.*

Sıraladığımız örnekler Azerbaycan edebi dili için en kendine has özellikli örneklerindedir. Şimdi önemli olan yere yönelik olan sıra sözcükler oluşmaktadır.

Kişi adları bilimleri bölümlerin (şahıs adlarının) incelenmesi üzerine yapılan araştırmalar böyle bir düşünce söylemeye olanak verir ki, onlar genel durumlarda bulunduğu yerin sebebinin sonucu olarak, önce adlandırma anlamından uzaktır, genel isim gibi anlanılır. Bu da onlarda (şahıs adlarında) çok fazla içinde olan anlam çeşitliliğinin bulunduğunu kabul eder. Azerbaycan kişi adları bilimi büyük bir deniz gibidir. Biz aynı denizin en küçük parçalarından bile faydalanarak, az da olsa kesin bir düşünce belirtmeye çalıştık.

Tabii ki, kitapta verilen adlar Azerbaycan şahıs adlarının hepsini de kapsamaz. Mümkün olduğunca, her gün hayatta buraya yansımayan yeni yeni adlara rastlarız.

Biz kitaba ve sonda verilen ad listesine kıyasla daha kullanışlı olan adları eklemeyi uygun kabul ettik.

III. BÖLÜM

3.1.ERKEK ADLARI

A

Abas	Arapça	bk. Abbas.
Abasağa	Ar. + T.	bk. Abbas ve Ağa.
Abaseli	Ar. + Ar.	bak Abbas ve Eli.
Abasgulu	Ar. + T.	bk. Abbas ve Gulu
Abashan	Ar. + T.	Bk. Abbas ve Han.
Abasmirze	Ar. + Far.	bk. Abbas ve Mirze
Abbas	Arapça	1. Sert, çatık kaşlı kimse. 2. Arslan (bkz. Esed, gazanfer, şiir). - Abbas b. Abdülmuttalib. Rasûlullah (s.a.v)'ın amcası, Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur.
Abbasğa	Ar. + T.	bk. Abbas ve Ağa.
Abbaseli	Ar. + Ar.	bak Abbas ve Eli.
Abbasgulu	Ar. + T.	bk. Abbas ve Gulu
Abbashan	Ar. + T.	Bk. Abbas ve Han.
Abbasmirze	Ar. + Far.	bk. Abbas ve Mirze
Abdal	Türkçe	1. Türkiye'de ve Afganistan'da yaşayan Türk topluluk adı. 2. Derviş, divane. 3. Serseri, avare; çok saf, akılsız anlamları da vardır.
Abdalhan	T. + T.	bk. Abdal ve Han
Abdı	Arapça	Azerbaycan Türkçesinde "Ebdi" gibi kullanılır. Kölelikle bağlı olan; kula, köleye, insana ait olan.
Abdıbey	Ar. + T.	"Abdı" ve "Bey" sözcüklerinden meydana gelen addır.

"Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.

Abdıhan	Ar. + T.	bk. Abdı ve Han.
Abdin	Arapça	İbadet edenler, ibadetle meşgul olanlar.
Abdinbey	Ar. + T.	"Abdin" ve "Bey" sözcüklerinden meydana gelen addır. "Bey" genel anlamıyla seslenme biçimidir.
Abdul	Arapça	"Abd" takısından oluşturulmuştur. 1. Kul, köle. 2. Allah'ın isimlerinin önüne getirilerek isim türetilir.
Abdulağa	Ar. + T.	bk. Abdul ve Ağa.
Abdulalı	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Alı.
Abduleli	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Eli.
Abdulgadir	Ar + Ar.	bk. Abdul ve Gadir.
Abdulhalig	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Halig.
Abdulhan	Ar. + T.	bk. Abdul ve Han.
Abdulhemid	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Hemid.
Abdulhesen	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Hesen.
Abdulhüseyn	Ar. Ar.	bk. Abdul ve Hüseyin.
Abdulkerim	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Kerim.
Abdulla	Ar. + Ar.	1. Allah'ın kulu, kölesi. 2. Dini inanışa göre Allah'ın yarattığı insan, mahluk. "Abd" ve "Allah" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

Abdulletif	Ar + Ar.	bk. Abdul ve Letif.
Abdulrehim	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Rehim.
Abdulrza	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Rza.
Abdulsehim	Ar. + Ar.	bk. Abdul ve Selim.
Abel	Arapça	1. Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın küçük oğlunun adıdır. 2. Nefes almak, üfleme anlamındaki habal fiil kökünden türemiştir. 3. bk. Habil.
Abgöl	Far. + Far.	"Ab" ve "göl" sözcüklerinden oluşturulmuştur. Göl suyu, çiçek suyu.
Abı	Türkçe	Eski adlardandır. Saklamak, saklatmak. Bunun baba, dede, ecdad anlamları da vardır. Bu Farsça "Ab" (açık mavi renkli, su renginde olan) ile karıştırılmamalıdır.
Abid	Arapça	İbadetle meşgul olan adam, ibadet eden.
Abiddin	Arapça	İbadet edenler, ibadetle meşgul olanlar.
Abidhan	Ar. + T.	bk. Abid ve Han
Abiş	Farsça	"Ab" ile başlayan isimlerin nazlandırma ve azizleme, değer verme şekli.
Abuzer	Arapça	1. Arapça anlamı "karınca, küçük tane, en küçük parça; çok; manevi bakımdan sahip çıkmak" demektir. 2. Farsça anlamı ise "altın suyu ve altın suyu gibi parlak, görkemli.
Adem	İbranice	1. Dinsel inançlara göre, yaratılan ilk insan ve ilk peygamberin adı. 2. Adam, insan, insanoğlu.
Adıgözöl	T. + T.	"ad" ve "gözöl" sözcüklerinden meydana gelmiş oluşturma addır. Ad anlamını tam olarak içine alır. Adı güzel olan demektir.
Adıgün	T. + T.	Adı güneş gibi olan. Gündüz, güneşe benzer, güzel. Genellikle gündüz vakti doğan çocuklara verilen

adlardandır.

Adışirin	T. + Far.	Adı şirin, tatlı, hoş olan, şirin adlı.
Adil	Arapça	Adaletli, doğru taraftarı olan, insaflı.
Adilağa	Ar. + T.	bk. Adil ve Ağa.
Adilhan	Ar. + T.	bk. Adil ve Han.
Afad	Türkçe	Yaramaz çocuğa takılan isimdir.
Afer	Farsça	bk. Aferide, Ayfer.
Aferin	Farsça	Övgü. Beğenme, hoşlanma ifadesi.
Afig	Arapça	Cesur, mert.
Afiyeddin	Arapça	Dinin gücü, kuvveti.
Afşar	Türkçe	bk. Efşar.
Aftandil	Farsça	Sanatçı adı.
Agibet	Arapça	1. Son. 2. Sonuç, netice.
Agil	Arapça	Akıllı, zeki.
Agşin	Türkçe	Aslında "Agşın"dır. 1. Yüzü beyaz tenli, beyazımtırak. 2. Derisi ve tüyleri bembeyaz olan insan veya hayvan, albinos.
Ağa	Türkçe	1. Yaşlanma manasına gelen "ağmak"tan. Büyük, efendi. Büyük kardeş, ağabey. 2. Amir, baş, reis. Eski devlet teşkilatımızda bazı idarecilere verilen unvan. 3. Osmanlıdevletinde okuma-yazma bilenlere verilen şeref unvanı. 4. Halkın saygısını kazananlara verilen unvan. 5. Erkek, eş, koca. 6. Eski büyük konaklarda çalışan hizmetlilerin başı. Eski Türklerde soylu aileye mensup kadınlar da bu ünvanı kullanmışlardır.

Ağababa	T. + T.	Ailenin bilgilisi, âlimi; saygı duyulan yaşlı adam.
Ağabala	T. + T.	Aziz evlat, sevimli, istenen çocuk.
Ağabeşir	T. + Ar.	"Ağa" ve "Beşir" sözcüklerinin birleştirilmesinden meydana gelmiştir. bk. Ağa ve Beşir.
Ağabey	T. + T.	Büyük kardeşe saygı için verilen addır. Ayrıca gelinin büyük kayınbiradere seslenme biçimidir.
Ağacan	T. + Far.	1. Baba veya bir büyüğe karşı saygı ifadesi bildiren hitap şekli. 2. Kudretli, güçlü.
Ağadadaş	T. + T.	Kardeşlerin ağabeylerine veya eskiden gelinlerin büyük kayın biraderlerine saygı için kullandıkları bir hitap şekli.
Ağadayı	T. + T.	Büyük dayıya saygı ifadesi olarak verilen addır.
Ağagardaş	T. + T.	Büyük kardeşe küçük kardeşlerin saygı göstermek için verdikleri ad.
Ağagulu	T. + T.	bk. Ağa ve Gulu.
Ağagurban	T. + Ar.	bk. Ağa ve Gurban.
Ağagül	T. + Far.	bk. Ağa ve Gül.
Ağahesen	T. + Ar.	bk. Ağa ve Hesen.
Ağahüseyn	T. + Ar.	bk. Ağa ve Hüseyin.
Ağakazım	T. + Ar.	bk. Ağa ve Kazım
Ağakerim	T. + Ar.	bk. Ağa ve Kerim
Ağakişi	T. + T.	Saygılı adam, büyük adam.
Ağalar	Türkçe	"Ağa"nın çoğul hali.
Ağamahmud	T. + Ar.	bk. Ağa ve Mahmud.
Ağamalı	T. + T.	Saygılı, büyük adama has olan mal.

Ağamalık	T. + Ar.	bk. Ağa ve Malik.
Ağameli	T. + Ar.	"Ağa" ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Alevilerde Hz. Ali'ye seslenme şeklidir.
Ağamerdan	T. + Far.	bk. Ağa ve Merdan.
Ağamirze	T. + Far.	bk. Ağa ve Mirze.
Ağamoğlan	T. + T.	Aziz, saygılı erkek çocuğu (genç), değerli adam. "Ağa" ve "Oğlan" sözcüklerinden meydana gelmiş oluşturma addır.
Ağamurad	T. + Ar.	bk. Ağa ve Murad.
Ağamusa	T. + Ar.	bk. Ağa ve Musa.
Ağanebi	T. + Ar.	bk. Ağa ve Nebi.
Ağanemet	T. + Ar.	bk. Ağa ve Nemet.
Ağanezer	T. + Ar.	bk. Ağa ve Nezer.
Ağarefi	T. + Ar.	bk. Ağa ve Refi.
Ağarehim	T. + Ar.	bk. Ağa ve Rehim.
Ağaresul	T. + Ar.	bk. Ağa ve Resul
Ağarza	T. + Ar.	bk. Ağa ve Rza.
Ağasadıg	T. + Ar.	bk. Ağa ve Sadıg.
Ağasaleh	T. + Ar.	bk. Ağa ve Saleh.
Ağasalman	T. + Ar.	bk. Ağa ve Salman.
Ağasef	Türkçe	Saygılı adam, haysiyet sahibi, saygıya layık adam.
Ağasefa	T. + Ar.	bk. Ağa ve Sefa.
Ağaselim	T. + Ar.	bk. Ağa ve Selim.
Ağaselman	T. + Ar.	bk. Ağa ve Selman.

Ağasemed	T. + Ar.	bk. Ağa ve Semed.
Ağası	Türkçe	"Ağa" ile başlayan sözcüklerin nazlandırma, incelik gösterme biçimidir.
Ağasultan	T. + Ar.	bk. Ağa ve Soltan.
Ağasüleyman	T. + Ar.	bk. Ağa ve Süleyman.
Ağaşerif	T. + Ar.	bk. Ağa ve Şerif.
Ağaverdi	T. + T.	Ağanın verdiği, bağışladığı adam. bk. Ağa. Harfi harfine anlamı "ağanın verdiği, bağışladığı evlat" olsa da, aslında böyle adlar, genellikle, kutsal sayılan ziyaret yerlerine adak sunduktan sonra doğan çocuklara verilir. Bu adın Ağamverdi, Ocagverdi, Pirverdi ve başka şekilleri de vardır.
Ağayar	Türkçe	1. Büyük, saygılı, saygıya layık olan. 2. Sadık dost, arkadaş, yoldaş, yardımcı. 3. Sevgili, aşık.
Ağazal	Türkçe	Saygılı, saygı duyulan, bilgili, yaşlı adam.
Ağeli	T. + Ar.	"Ağ" (beyaz, saf, temiz) ve "Eli" (bk. Eli) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Ağemi	T. + T.	"Ağ" (beyaz, saf, temiz) ve "Emi" (babanın erkek kardeşi, amca; saygı ifadesi olarak kendinden büyük yaşlı erkeklerin ismine takılır) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Akif	Arapça	1. Bir şeyde sebat eden. 2. İbadet eden, ibadet maksadıyla mübarek bir yere çekilen. İ'tikafa giren. 3. Direnen.
Akim	Arapça	Akıl deryası.
Alay	Türkçe	Eski adlardandır. 1. Kırmızı renkli ay. 2. Dış görünüş olarak güzel görünen, ihtişam. 3. Büyük deste, kütle, izdiham. 4. Gösterişli, ihtişamlı geçit.

Alemşah	Ar. + Far.	Dünya hükümdarı, dünyayı idare eden.
Algayıt	T. + T.	"Al" (almak fiili) ve "gayıt" (gayıtma: geri gitme) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Algış	Türkçe	Gereğinden fazla övme, methedilme, hayır - dua verme, alkışlama, el çırpma, dua etme; marş.
Alhan	Ar. + T.	1. Yakan han, yandıran han. 2. Arapça "Ali" ve Türkçede "Han" sözcüklerinin birleşmesinden oluşmudur. Büyük han, saygılı han, yüksekte duran han. 3. Ayrıca han nesli anlamına da gelir.
Alhas	Arapça	Yüksek, özel, üstün, benzeri olmayan, yüce özelliklere sahip olan.
Alhaz	Arapça	bk. Alhas
Alı	Arapça	"Ali" Azerbaycan Türkçesinde kullanılan şeklidir. "Ali" uca, yüksek, en yüksek anlamındadır. "Alı" yani "Alu" kendiliğinden yetişen erik ağacı. Meşhur halk kahramanı Köroğlu'nun babasının adı da Alı'dır.
Alış	Arapça	"Alı" ve "Ali" ile başlayan adların çok değer, kıymet verme biçimi.
Âlim	Arapça	1. Çok okumuş, bilgin. 2. Çok bilen. 3. Sonsuz. İlim sahibi. Allah'ın sıfatlarındandır. Kur'an'da Cenab-ı Hakk'ın ismi olarak 13 yerde geçer. "Abd" takısı alarak da kullanılır.
Allahgulu	Ar. + T.	Tanrının kulu, Allah'ın kölesi.
Allahşükür	Ar. + Ar.	Genellikle erkek çocuk bekleyen ailelerde erkek çocuk dünyaya geldikten sonra bu ad verilir ve istediklerini verdiğine göre Allah'a şükü ederler.
Allahverdi	Ar. + T.	Tanrının verdiği adam, Allah'ın hediyesi.

Allahveren	Ar. + T.	Tanrı tarafından verilen (adam).
Allahyar	Ar. + Fsr.	Tanrının yardımcısı, dostu; Allah'ın yardım ettiği adam.
Almaz	Yunanca	Saf karbondan oluşan kıymetli taş, sert, renksiz bir cisim; mec. Parlak, saf, temiz, duru, açık.
Almurad	Arapça	“Ali” ve “Murad” sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir. bk. Ali ve Murad.
Alov	Türkçe	Ateşten çıkan parlak ve yanan hava, od; mec. Yandıran, ihtiraslı, kızgın.
Alpaşa	T. + T.	"Alp"ve "Paşa" sözcüklerinden oluşmuş addır.
Altay	Türkçe	1. Asya'da Batı Sibiryaya ile Moğolistan'ı ayıran dağlık bölge. 2. Altay dağları bölgesinde yaşayan Türklerin genel adı.
Altun	Türkçe	Paslanmayan sarı renkli kıymetli metal, kızıl.
Altunbey	T. + T.	"Altun" ve "bey" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılsa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.
Amal	Arapça	"Emel" (iş, çalışma) sözcüğünün Azerbaycan Türkçesindeki biçimidir; dilek, arzu, istek, maksat, ümüt, beklenen şey.
Aman	Arapça	Emniyet, tehlikesiz; acıma, merhamet, bağışlama, koruma.
Amil	Arapça	1. Fail, yapan, işleyen. 2. İslam devletlerinde zekât, vergi tahsildarı veya valiler ve devlet memurları. bk. Amul.
Âmin	Arapça	Kabul olsun, arzun, isteğinin yerine gelsin; Rabbim kabul et.

Anatollu	Yunanca	Aslında "Anatole"dir. Doğu, güneş çıkan, güneş doğan.
Aral	Türkçe	1. Birbirine yakın adalar topluluğu. 2. Orta Asya'da bir göl. 3. Ortada veya arada olan deniz veya çöl.
Aran	Türkçe	1. Yayla yerine göre sıcak ve alçakta olan yer; düzlük. 2. Sessiz, sıcak yer. 3. Ucu sivri direk. 4. At ahır, ahır. 5. Anbar, depo.
Araz	Türkçe	Aslında "Eraz" veya "Erez"dir. Saadet, şanslılık, haz, keyif, lezzet, memnurluk, sessizlik, dinçlik, eminlik. Bunun Sümerce "dağından" çay, Arapça "akan", "kaçan", Yunanca "ses- karışık sesli" ve ayrıca Türkçe "at tüyü, kılı", "yün ipliği, tüyü" olduğu belirtenlerde vardır.
Arıslan	Tatarca	Aslan.
Arif	Arapça	1. Meşhur, çok tanınmış. 2. Bilgi sahibi. Bilen, bilgili, irfan sahibi. 3. Sıbyan mektebi hocası veya kalfası.
Arifağa	Ar. + T.	bk. Arif ve Ağa
Artur	Türkçe	Cazibeli, işveli, çekici, fettan.
Aruz	Arapça	1. Büyük, iri. 2. Hedef. 3. Tecrübeli, anlayan, uğurlu adam. 4. Yorgun adam; yorulmuş, elden düşmüş.
Arzu	Arapça	1. İstek, bahşiş. 2. Emel, heves, meyl. 3. Özlemek, müştak olmak. "Arzum" olarak da kullanılır.
Arzuman	Ar. + Far.	Büyük arzu, yüksek arzu, ulu istek; çok istenilen adam.
Asef	İbranice	"Yoasaf", "yehoasaf" sözcüklerindedir. Allah topladı, Tanrı arttırdı. 2. "Vezir", "nazir" anlamını bildiren yazarlar da vardır (rivayete göre süleyman peygamberin vezirinin adıdır). 3. Akıllı, tedbirli.
Asif	Arapça	Çok sert, şiddetli, güçlü rüzgâr, kasırğa.
Asim	Arapça	Tamiz, namuslu, ahlaklı.

Asiman	Farsça	Gök, gökyüzü, asuman.
Aslan	Türkçe	Etle beslenen güçlü yırtıcı hayvan, şir. mec . Çok kuvvetli adam, yiğit, cesur.
Aşig	Arapça	1. Seven, âşık olan.2. Saz çalan, şiir yazan şair, ozan. 3. Sevgili, âşık.
Aşur	Arapça	Onuncu, onda bir. Eskiden uzun yollarda kervanları koruyan ve vergi toplayanlara denirdi. Bu isim genellikle, ailede onuncu çocuğa verilir. Eş anlamlısı "Aşir"dir.
Aşurbey	Ar. + T.	"Aşur" ve "bey" sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir. bk. Aşur. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.
Ata	Türkçe	1. Baba. 2. Soyun geçmişte yaşamış ferdi. 3. Vermiş, veriş. Bağışlama, ihsan. 4. Yesevi tarikatında mürid.
Atababa	T. + T.	Bir neslin büyüğü, ulusu, yüce babası. mec. Çok eski, çok öncesi, ata- baba yolunu devam ettiren.
Atabala	T. + T.	Baba ile çocuğu, baba ile oğlu veya kızı, babasına benzeyen, babasının sevimlisi.
Atabey	T. + T.	bk. Ata ve bey. Devlet yönetiminde bir san. Lala.
Atagardaş	T. + T.	Hem baba, hem de kardeş gibi sevilecek evlat. Genellikle, babası ve kardeşi hayatta olmayan anne - babalar tarafından bu isim konur.
Atahan	T. + T.	bk. Ata ve Han.
Atakişi	T. + T.	Babaya benzer erkek, babasına benzeyen veya benzeyecek

oğlan.

Atameli	Türkçe	Babaya ait olan, babaya benzeyen evlat.
Atamoğlan	T. + T.	Babaya benzer oğlan, babaya benzer.
Ataş	Türkçe	"Ata" ile başlayan adların değeri verilme, azizleme biçimi.
Atatürk	T. + T.	Türklerin atası, Türkün büyüğü. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin özel bir kanunla Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya verdiği soyadıdır. Bu soyadının başkası tarafından kullanılması da aynı kanunla yasak edilmiştir.
Ateş	Farsça	Od, ateş, hararet; silahtan atış.
Atilla	Türkçe	Tanınmış eski adlardandır. Birçok ülkeyi fethederek bütün dünyada tanınan Hunların büyük ordu komutanı, imparatorunun adı. Türk halklarının arasında Atlı Han adı ile de ünlüdür.
Avaz	Farsça	Ses, bağırtı, seda; yüksek ses, nida.
Avdı	Arapça	1. Avcı. 2. Halk sağlığı ile uğraşan.
Avşar	Türkçe	Oğuzların önemli bir kolu. Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması ve yakındoğunun Türkleşmesinde büyük rol oynamışlardır.
Ayaz	Türkçe	Eski adlardandır. Temiz, açık, lekesiz; aylı, açık ve bulutsuz kış gecelerinde kuru, dondurucu, soğuk hava.
Aydemir	Türkçe	1. Marangozların kullandığı kavisli bir kaser çeşidi. 2. Ay gibi parlayan demir. 3. Sağlam, dayanıklı.
Aydın	Türkçe	1. Aylı gece, mukmin. 2. Aydınlık, ışıklı, parlak, ruşen, ziyadar, münevver. 3. Açık, belli, ortada, vazih, aşikâr, bahir. 4. Kutlu, uğurlu, mübarek, mesut. 5. Okumuş, kültürlü ileri fikirli, münevver.

Ayetulla	Arapça	1. Allah'ın ayetleri. 2. Özellikle Şii mollalarının kullandığı isimlerdendir. Allah'ın göndermiş olduğu yasalar ve emirler. 3. Mucizeler, hikmetler. 4. İz, nişan.
Ayhan	Türkçe	Ay sahibi, ay hâkimi. Oğuz Kağan Destanı'na göre, Oğuz'un altı oğlundan biri. Efsanede bahsedilen, Oğuz'un ışıktan doğan karısından olan 3 oğlundan biri. Ayhan'ın 4 oğlu 24 Oğuz boyunun 4'ünü oluşturur. Bunlar Bozoklu soyudur.
Aylar	Türkçe	"Ay" sözünün çoğul halidir.
Azad	Farsça	1. Hür, serbest. 2. Kimseye bağımlı olmayan. 3. Kurtulmuş. 4. Müberra. 5. Zarif, nazik. Türk dil kuralı açısından "d/t" olarak kullanılır.
Azadhan	Far. + T.	Serbest han, kimseye bağlı olmayan han.
Azay	Türkçe	1. "Azalmak" sözcüğünden düzeltilmiş addır. Az olan, nadir olan Ay anlamına gelir. 2. Şikâyet etme, hoşnutsuzluk şeklinde de kullanılır.
Azer	Far. ve İbr.	1. Yegâne yiğit, nadir adam. 2. Ateş. 3. İbrahim (a.s.)nin babası olduğu söylenir.
Azim	Arapça	Karar veren, niyet eden; giden.
B		
Baba	Türkçe	Torunu olan erkek, anne - babanın babası; bugünkü durumda Anadolu Türklerinde "ata" anlamında kullanılır; yaşlı adamlara saygı ifadesi olarak da kullanılır.
Babacan	T. + Far.	Görmüş - geçirmiş, olgun, tecrübeli adam; cana yakın olan, inanılan insan; yaşlı adama seslenme biçimi.
Babadağ	T. + T.	Güçlü, cüsseli, baba gibi sözü etkili.
Babadayı	T. + T.	Babanın dayı.

Babagulu	T. + T.	bk. Baba ve Gulu.
Babahan	T. + T.	Saygı sahibi han. Bk. Baba ve Han.
Babakişi	T. + T.	Tanınmış, saygıya layık adam; yaşlı erkek.
Babaş	Türkçe	"Baba" ile başlayan adların değer verme, kıymetlendirme adlarıdır.
Babayar	Türkçe	Babanın yardımcısı, dostu.
Babek	Türkçe	"Baba"ya "-ek" yapım ve çekim eki eklenerek değer verme ve nazlandırma bildiren bir addır.
Babulla	Arapça	Tanrı'nın kapısı.
Bafadar	Ar. + Far.	bk. Vefadar.
Bafalı	Ar. + Far.	bk. Vefadar.
Bağı	Türkçe	Büyü, sihir, cadı.
Bağır	Türkçe	1.Yarım daire şeklinde olan yayın orta kısmına verilen addır. 2. Karaciğer; mec. Kucak, kalp, gönül, yürek. 3. Arapça "bagir"dansa, o zaman "söken", "kesen", "parçalayan" anlamındadır.
Bahadur	Türkçe	Eski adlardandır. Boğa gibi güçlü, kuvvetli. Yiğit, cesur, korkmaz, kahraman, mert. Eski Batur, Batır, Boğatur, Boğatır, Buğadur adları da aynı kökten olan adlardandır. Eş anlamlısı "Bahadır"dır.
Baheddin	Far. + Ar.	Aslında "Behaeddin"dir. Dinin güzeli; dinin değeri; dinin ışığı, parıltısı.
Bahış	Türkçe	1. Bakmak fiili. 2. Görüş, fikir, düşünce. 3. Sosyolojik olarak gözden geçirme.
Bahşeli	Ar. + Ar.	Bahşiş eden, eli açık, iyi niyetli.
Bahşeyiş	Arapça	Bakmakla, görmekle hissetmek.

Bahşı	Türkçe	Eski adlardandır. 1. Âşık, saz şairi. 2. Âlim, öğretici. 3. Aşka kapılan, âşık olan. 4. Kâtip. 5. Yazar.
Bala	Türkçe	Evlad, çocuk; küçük, yeni olan; yardımcı, hizmetçi.
Balabey	T. + T.	"Bala" ve "bey" sözcüklerinden oluşmuştur. bk. Bala. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.
Balacan	T. + Far.	"Bala" ve "can" sözcüklerinden oluşmuştur. Bk. Bala. "Can" 1. Can, ruh. Hayat. 2. Güç, kuvvet, hayatîyet, dirilik. 3. Gönül, yakın dost, çok sevilen arkadaş. 4. Mevlevî ve Bektaşî tarikatlarında dervişlerin birbirlerine hitabı. 5. Kişi, fert. 6. Sevgili.
Baladadaş	T. + T.	Gelinin küçük kayınbiraderine verdiği ad ve seslenme şeklidir. bk. Bala ve Dadaş.
Baladayı	T. + T.	"Bala" ve "dayı" sözcüklerinden meydana gelmiştir. Annenin küçük erkek kardeşine sesleme biçimidir.
Balaemi	T. + T.	Çocukların yaşça küçük olan amcalarına verdikleri ad ve seslenme biçimi.
Balagardaş	T. + T.	"Bala" ve "Gardaş" sözcüklerinden oluşmuştur. bk. Bala. "Gardaş" aslında "garındaş"dır. Aynı karından çıkan, doğan çocuklara denir.
Balağa	T. + T.	bk. Bala ve Ağa.
Balahesen	T. + Ar.	bk. Bala ve Hesen.
Balahüseyn	T. + Ar.	bk. Bala ve Hüseyin.
Balakerim	T. + Ar.	bk. Bala ve Kerim.

Balamirze	T. + Ar.	bk. Bala ve Mirze.
Balaş	Türkçe	"Bala" ile başlayan adların küçültme ve kıymet verme şekli.
Balemi	T. + T.	bk. Balaemi.
Baloğlan	T. + T.	1. "Bala" ve "Oğlan" sözcüklerinden, oğlan evlat, oğlan çocuğu. 2. Bal gibi oğlan, güzel, yüze hoş gelen.
Bamsı	Türkçe	Kartal, terlan, yırtıcı kuş.
Barhudar	Farsça	Mutlu, bahtiyar, Huda, Allah tarafından şans verilen kimse.
Bariz	Arapça	Açık, belli olan, aydın.
Basat	Türkçe	Ezen, ayaklayan; galip çıkan, zafer kazanan.
Bayad	Türkçe	1. 24 Oğuz Boyundan birisinin adı. 2. Eski, tazeliğini kaybetmiş, kuru. 3. mec. Modadan düşmüş, modası geçmiş.
Bayandur	Türkçe	Dikilen, inşa edilen, yaşanılır hale gelen; daha iyi hale gelme, gelişme; ekilip yetiştirme. Oğuz boyunun bir adıdır.
Bayburan	Türkçe	Eski Oğuz Türklerinde erkeğe verilen isim.
Bayram	Türkçe	Tarihi, milli, dini olaylarla bağlı olarak geçirilen günlerde şenlikler, eğlenceler, oyunlar. Çoğu zaman erkek çocuk beklenen ailelerde erkek çocuk dünyaya geldiğinde bu ad verilir veya bayram günlerinde doğan çocuğa bu ad verilir.
Bayrameli	T. + Ar.	bk. Bayram ve Eli.
Bayramhelil	T. + Ar.	bk. Bayram ve Helil.
Bebir	Türkçe	Eş anlamlısı "babur"dur. Aslında "bebr"dir. Kaplan, yırtıcı hayvan.

Bedel	Arapça	Bedel, bir şeyin yerini tutan veya tutabilen eşya; değer, kıymet; örnek, denk, bir.
Bedir	Arapça	Aslında "bedr"dir, dolunay, on dört gecelik ay. mec. Güzel yüzlü.
Bedirbey	Ar. + T.	"Bedir" ve "Bey" sözcüklerinden meydana gelmiştir. bk. Bedir. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.
Bedireddin	Arapça	1. Din'in nuru, ışığı. 2. Dinin aydınlığı, dinde bilgelik.
Bedirhan	Ar. + T.	bk. Bedir ve Han.
Behbudeli	Far. + Ar.	bk. Behbut ve Eli.
Behbut	Farsça	İyileşme, sağlama, vücut kuvveti; hançerin bir türü, iri bıçak.
Behcet	Arapça	Güzellik, güzelleşme.
Behlul	Arapça	1. Çok gülen, çok gülücü. 2. Hayır sahibi, çok iyi adam.
Behmen	Farsça	1. Doğruyu konuşan, yalan söylemeyen; zeki, akıllı. 2. Fars takviminde 11. ay'a verilen addır.
Behram	Farsça	1. Mars gezegeni. 2. Her ayın 20. günü. 3. Acem pehlivanlarından birinin adı. 4. İran hükümdarlarından birkaçının adı ki en meşhuru yaban eşiği avına pek düşkün olan "Behram Gûr"dür.
Behramgür	Farsça	İran hükümdarlarından birkaçının adı.
Behruz	Farsça	Güzel günler, iyi günler; günü iyi olan; geçimi iyi olan, şanslı.

Behtiyar	Farsça	1. Bahtlı, şanslı, talihli. 2. Mesud, mutlu
Behzad	Farsça	Aslında "Bihzad"dır. Saf, temiz soylu; anneden sağlam doğan, iyi doğan (adam); ressam.
Bekir	Arapça	"Bekr" sözcüğünden meydana gelmiştir. Genç deve, deve yavrusu.
Bendeli	Far. + Ar.	"Bende" ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir addır. Ali'ye bağlı olan, Ali taraftarı, Ali'nin kulu, kölesi; Ali'ye tapan vs.
Bergüşad	Farsça	Aslında "bergoşad"dır. Yeni açan yaprak, bahar habercisi.
Berşad	Arapça	Bartaraf olma, istediği herşeye nail olma.
Besiret	Arapça	Göz açıklılık, dikkatlilik, ileriye gören.
Beşer	Arapça	İnsan, adam.
Beşir	Arapça	Müjde getiren, iyi, hoş haber veren.
Beybala	T. + T.	"Bey" ve "Bala" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi. bk. Bala.
Beydulla	Arapça	Aslında "Beytullah"tır. Allah'ın evi (Kâbe ve Mekke), mescid. mec. Güzelin yüzü.
Beykişi	T. + T.	Bey gibi erkek, bey olmaya layık adam.
Beyler	Türkçe	1. Beyin, erkeğin çoğul hali. 2. Beylikler, beylik sülalesinden olan kimse.
Beyrek	Türkçe	1. Savaşlarda ordunun merkezi ve yan tarafları. 2. Çok nazik, efendi, bey. 3. Hüzünlü.

Bilal	Arapça	Su gibi ıslatan, ıslatış, ıslaklık, nem; sağlamlık; serin hafif esen rüzgar.
Bilender	Türkçe	Bilgili, haberi olan, bilen.
Bilge	Türkçe	"Bilmek" filinden oluşan bir addır. Bilgili, iyi geniş, derin, bilgi sahibi kimse.
Bilkin	Farsça	Bilgili, zihni açık, ilim adamı.
Boran	Türkçe	Rüzgâr, şimşek, gökgürültüsü, sağanak yağmurun birlikte olduğu iklim hadisesi.
Böyük	Türkçe	Hacimce, sayıca, miktarca, ölçüde iri, büyük olan, kıymetli.
Böyükağa	T. + T.	bk. Böyük ve Ağa
Böyükbey	T. + T.	bk. Böyük. "Bey" bir seslenme şeklidir.
Böyükhan	T. + T.	Saygıya layık olan han, tanınmış han.
Böyükkişi	T. + T.	Büyük saygı sahibi, tanınmış adam, saygıya değer insan.
Budag	Türkçe	Ağacın dal olacak sürgünü. 2. Dal. 3. Dalın gövde içindeki sert bölümü.
Buğac	Türkçe	"Buğa" sözcüğünden türemiştir. "Dede Korkut" destanında Dirse Hanın oğlu bir boğa vurup öldürdüğü için Dede Korkut ona bu adı verir.
Bulud	Türkçe	Su buharlarının yoğunlaşmasıyla meydana gelen ve gökyüzünde mahiyetine göre farklı yükseklikte bulunan hava kütlesi.
Buta	Türkçe	Gonca; parçaların üzerine yapılan nakış (gül ve badem şeklinde).
Bülbül	Arapça	Aslında "bolbol"dur. 1. Sesinin güzelliğiyle ünlü ötücü kuş. 2. Sesi çok güzel olan kimse.

Bünyad	Farsça	Temel, esas, özel.
Bünyat	Arapça	Fiziki görünümü güzel, göze hitap eden.
Bürceci	Arapça	Ali güllesi, Ali burcu.
Bürhan	Arapça	Delil, kanıt.
Bürhaneddin	Arapça	Dinin delili, isbatı.
Büsat	Arapça	1. Belirli usullere göre düzenlenmiş eğlence, şenlik, bayram veya taziye, yas; merasim. 2. Gösteriş, tantana. 3. Öpücük verme.
C		
Cabbar	Arapça	1.Zorlayıcı. 2. Kuvvet, kudret sahibi Allah, Allahın isimlerinden. 3. Becerikli. 4. Gökyüzünün güneyinde bulunan bir yıldız kümesi.
Cabir	Arapça	1. Zalim, zorlayan. 2. Galip gelen. 3. Aziz ve kuvvetli olan. Allah'ın hükümlerini uygulamada güç kullanan. 4. Kırıkçı, kırık sancı.
Cahanbahş	Far. + T.	Dünyayı bağışlayan, dünyayı armağan eden. Eş anlamlısı "Cahanbağış"dır.
Cahandar	Far. + Far.	Hükümdar, padişah.
Cahangir	Farsça	Dünyaya egemen olan, dünyayı zabteden kimse. Fatih. Osmanlı şehzadelerinin ortak adıdır.
Cahid	Arapça	Elinden geldiği kadar çalışan. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de "cihad et". "Allah yolunda savaşa çık" anlamında kullanılmıştır.
Calaeddin	Arapça	1. Dini savunan. 2. Dinin ululadığı, övdüğü.
Calal	Arapça	1. Büyüklük, ululuk azamet. 2. Hiddet, öfke. 3. Allah'ın "Kahhar, cebbar, mütekebbir" gibi sertlik ve büyüklük ifade eden sıfatları. Eş anlamlısı "Celal"dir.

Camal	Arapça	Allah'ın rahmetle tecellisi. Allah'ın lütuf, ihsan, rıza sıfatlarının karşılığı. Yüz güzelliği, dış görünüş güzelliği.
Camaleddin	Arapça	Dinin güzel yüzüsü, dinin güzeli.
Canbahış	Far. + T.	Eş anlamlısı "canbağış"tır. Can veren, canlandıran; verilen ruh.
Canbala	Far. + T.	"Can" ve "Bala" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Can" 1. Can, ruh. Hayat. 2. Güç, kuvvet, hayatiyet, dirilik. 3. Gönül, yakın dost, çok sevilen arkadaş. 4. Mevlevi ve Bektaşî tarikatlarında dervişlerin birbirlerine hitabı. 5. Kişi, fert. 6. Sevgili. bk. Bala.
Caneli	Far. + Ar.	"Can" ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Can" 1. Can, ruh. Hayat. 2. Güç, kuvvet, hayatiyet, dirilik. 3. Gönül, yakın dost, çok sevilen arkadaş. 4. Mevlevi ve Bektaşî tarikatlarında dervişlerin birbirlerine hitabı. 5. Kişi, fert. 6. Sevgili. bk. Eli.
Canpolad	Farsça	Çelik ruhlı, çelik yürekli; mec. Güçlü, kuvvetli; korkusuz.
Cavad	Arapça	1. Cömert, eli açık. 2. İhsan eden.
Cavadhan	Ar. + T.	bk. Cavad ve Han
Cavan	Farsça	Genç, taze, delikanlı. Cüvan şeklinde kullanılabilir,
Cavanşir	Farsça	Genç aslan; mec. Yiğit, korkusuz genç, cesaretli genç.
Cavid	Farsça	Ebedi, sonsuz, ölmez, daimi.
Cavidan	Farsça	Ölmez, ebedi, sonsuz. bk. Cavid.
Cebi	Arapça	"Cebrail" adının kısaltılmış şeklidir.
Cebiş	Arapça	"Cebrail" adının değer verme, kıymetlendirme ve kısaltılmış şeklidir.
Cebrayıl	İbranice	Aslında "Cebrail" şeklindedir. 1. Peygamberlere vahiy getiren dört büyük melekten biri. 2. Cibril, İbranice

		Allahın kulu.
Cefer	Arapça	Küçük akarsu. "Cennet çayı" gibi de açıklanmaktadır.
Cefergulu	Ar. + T.	bk. Cefer ve Gulu.
Celal	Arapça	1. Büyüklük, ululuk azamet. 2. Hiddet, öfke. 3. Allah'ın "Kahhar, cebbar, mütekebbir" gibi sertlik ve büyüklük ifade eden sıfatları.
Celaleddin	Arapça	1. Dini savunan. 2. Dinin ululadığı, övdüğü.
Celil	Arapça	1. Büyük, ulu. (bk. Celal). Allah için sıfat olarak kullanılır. 2. Osmanlı devletinde vezir ve müşir rütbelerinde bulunanlara hitapta bu sıfat kullanılırdı. 3. Güzel sanatlarda bir yazı stili.
Cemil	Arapça	1. Güzel erkek. 2. İyilikle anma. 3. Eskiden okullarda verilen başan kâğıdı.
Cemşid	Farsça	Efsanevi eski İran şahı Cemşid'in adı. Parıldayan, ışıık saçan.
Cenneteli	Ar. + Ar.	"Cennet" ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Cennet" 1. Uçmak. 2. Bahçe. 3. Çok ferah ve havadar yer. 4. Firdevs. Allah'ın insanlara müjdelediği, ölümden sonraki âlemde bulunan, Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından temizlenmiş olanların gireceği fevkalade güzel yer. "Eli" 1. Yüce, ulu, yüksek. 2. Hz. Ali: Ebu Talib'in oğlu. Peygamberimizin amcazadesi ve kızı Fatma'nın kocası, dördüncü halife.
Cennetgulu	Ar. + T.	"Cennet" ve "Gulu" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Cennet" 1. Uçmak. 2. Bahçe. 3. Çok ferah ve havadar yer. 4. Firdevs. Allah'ın insanlara müjdelediği, ölümden sonraki âlemde bulunan, Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından temizlenmiş

olanların gireceği fevkalade güzel yer. bk. Gulu.

Cesaret	Arapça	Yüreklilik, korkusuzluk.
Cesur	Arapça	Cesaretli, yürekli, yiğit, gözüpek, atılgan.
Ceyhun	İbranice	Şimdiki Amuderya Nehrinin çok eski adıdır. Aşıp - taşan, coşan.
Coşgun	Türkçe	1. Coşmuş, galeyana gelmiş. 2. Duyarlı, aşırı hareketli.
Cövdet	Arapça	1. İyilik, güzellik. 2. Olgunluk. 3. Büyüklük. 4. Tazelik. 5. Kusursuzluk.
Cüme	Arapça	Haftanın beşinci günü, Cuma.
Cümşüd	Farsça	bk. Cemşid.
Cüret	Arapça	Yiğitlik, cesaret, cesurluk, mertlik.
Ç		
Çapar	Türkçe	1. Zamanında atlı postacı. 2. Atlı koruyucu, atlı asker. 3. Beni, çili olan; albino hastası. 4. Kayık, küçük motorlu gemi.
Çaparhan	T. + T.	bk. Çapar ve Han.
Çapay	T. + T.	"Çab" ve "ay" sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. "Çab" tanınmış, ünlü, şöhretli.
Çelebi	Türkçe	Tanrı anlamını veren "Çelep" sözcüğünden türetilmiştir. 1. Efendi, nazik ve kibar. 2. Şehir terbiyesi almış okuryazar kimse. 3. Osmanlı devletinin ilk devirlerinde şehzadelere verilen unvan.
Çerkez	Türkçe	Eski Türkçede "Çerges", "Çerkeslik" yetinmek, meydana getirmek, sıraya girmek ve Osetince "Carkas" (kartal) sözcüklerinden oluştuğu tahmin edilir.
Çılgın	Türkçe	1. Aklını kaçırmış, delirmiş; delirmiş gibi hareket eden,

çılgın. 2. mec. Kızgın.

Çırag	Farsça	Meşale, ışık, kandil.
Çınar	Farsça	Çınar ağacı.
Çoban	Farsça	Hayvan sürülerini otlatan adam, otlağa götüren adam.
Çovğun	Türkçe	Boran, kasırga, rüzgârlı kar ve yağmur.
D		
Dadaş	Türkçe	1. Erkek kardeş. 2. Delikanlı, babayiğit.
Dadaşağa	T. + T.	bk. Dadaş ve Ağa.
Dadaşbala	Türkçe	bk. Dadaş ve Bala.
Damed	Arapça	Hışım etmek, öfkelenmek, hiddetlenmek, kızmak.
Dastan	Farsça	1. Hikâye, kıssa. 2. Hile, tuzak, aydınlatma.
Daşdemir	T. + T.	Taş ve demir gibi iki sağlam, sert cismin birleşmesinden meydana gelen oluşturma addır. Kuvvetli, sert, dayanıklı, sağlam, iradeli anlamındadır.
Daşgın	Türkçe	1. Taşmış halde bulunan. Coşkun. Aşırı. 2. Akarsuların yatağa sığmayacak miktarda su taşması sırasında meydana gelen su yayılması olayı.
Davud	İbranice	Aslında "Dauid"dir. Aziz, sevimli. Kendisine kitap olarak Zebur'un gönderildiği büyük peygamberlerden biri. Kur'an-ı Kerim'de 16 yerde ismi geçer.
Demir	Türkçe	Dayanıklı ve kullanım sahası geniş, mavimsi esmer renkli bir maden. Mec. Sağlam, sert, devamlı.
Demirel	T. + T.	Demir gibi güçlü eli olan.
Deyanet	Arapça	Sözünde durma, kararlı olma, güvenilen, dindarlık, dini kanunlara uymak, çalışmak.

Dilcan	Farsça	Samimi, içi dışı bir olan.
Dilman	Farsça	1. Güzel. 2. Güzel dil bilen, konuşan, söz söyleyen. Eş anlamlısı Dilmen.
Dilsuz	Farsça	Gönül yakan, yürek yakıcı.
Dirse	Türkçe	Eş anlamlıları Dursun, Durdı, Duran. Bk. Dursun.
Dirsehan	T. + T.	Dede Korkut hikâyelerinde, çocuğu olmadığı için hor görülen sonra da Boğaç Han adında yiğit bir oğula sahip olan kahramanın adı.
Domrul	Türkçe	Dede Korkut hikâyelerinde geçen bir kahramanın adı.
Dosteli	Farsça	"Dost" ve "Eli" sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Ali dostu, Ali yanlısı.
Dostemi	Farsça	Dost, arkadaş; amca.
Dostmemmed	Far. + Ar.	Dost, arkadaş; memmed isim.
Dönmez	Türkçe	Sözünde duran, sabırlı, inandığını yapan, bildiğinden dönmeyen. mec. Mert, yiğit, korkusuz.
Dönüş	Türkçe	Gerçek anlamında "geri dönme" olsa da, mec. ilerleyiş, birşeyin gelişmesinde esaslı değişiklik demektir.
Dövlet	Arapça	Mal - mülk, varlık, servet, zenginlik; mutluluk, talihlik; herhangi bir ülkede mevcut olan idare yöntemini koruyan kuruluş.
Dövrän	Arapça	1. Dünya, felek. 2. Zaman. 3. Talih, yazgı.
Duman	Türkçe	Sis; tozun havaya kalkıp oluşturduğu bulanıklık; tütsü. mec. Keder; anlaşmazlık, karışıklık.
Dursun	Türkçe	Çocukları devamlı ölen ailelerin yeni doğan çocuklarına verdikleri ad.
Dünyamalı	T. + T.	Dünyanın malı, âlemin serveti.

Dünyamin Arapça Dünyayı fetheden kimse.

E

Ebdül Arapça Abdulla adını söylerken Arapça "ebd" sözcüğünün kul, köle anlamları ile birlikte, canlı, insan, adam anlamını verdiği de belirtilmiştir. Aynı Abdulla (aslı "Ebdüllah") sözcüğünün kısaltılmış biçimidir. bk. Abdulla. Kendinde sonra birçok başka adlarla birleşerek oluşturma adlar meydana gelmiştir

Ebdülağa Ar. + T. bk. Ebdül ve Ağa.

Ebdüleli Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Eli.

Ebdülezel Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Ezel.

Ebdülezim Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Ezim.

Ebdülezip Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Eziz.

Ebdülgeni Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Geni.

Ebdülhalıg Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Halıg.

Ebdülhan Ar. + T. bk. Ebdül ve Han.

Ebdülhemid Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Hemid.

Ebdülhesen Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Hesen.

Ebdülhüseyn Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Hüseyin.

Ebdülkerim Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Kerim.

Ebdülrahman Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Rehman.

Ebdülrehim Ar. + Ar. bk. Ebdül ve Rehim.

Ebil Arapça Aslı "Eb"dir, ata, baba demektir. Bazı sözcüklerin önüne gelerek sahiplik anlamı verir. Eş anlamlısı "Ebi"dir. Bunun "Ebu", "Ebül" şekli de çokça kullanılmaktadır.

Ebubekr	Ar. + Ar.	Bekir'in babası. Bk. Bekir. İlk halifenin adı.
Ebül	Arapça	bk. Ebil.
Ebülfet	Arapça	Aslı "Ebülfeth" olan bu sözcük galibiyet sahibi; zafer kazanan anlamlarını verir. Bk. Fateh.
Ebülfez	Arapça	Aslı "Ebülfezl" olan bu sözcüğün gerçek anlamı "Liyakat, layık olmanın babası", "faziletin, değerın babası" demektir. Faziletli, değerli, hayırlı, üstün olan, bereketli, bereket sahibi vs. anlamları vardır.
Ebülgasım	Ar. + Ar.	bk. Ebil ve Gasım.
Ebülhesen	Ar. + Ar.	bk. Ebil ve Hesen.
Ebülhüseyn	Ar. + Ar.	bk. Ebil ve Hüseyin.
Ecemi	Arapça	Bir işin yabancısı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen
Edalet	Arapça	Ahlak ve hukuk kurallarına uygunluk, doğruluk, hak, hak işiyle uğraşma, vicdanen uygun olan.
Edhem	Arapça	1. Kapkara. 2. Kapkara at.
Edib	Arapça	1. Edepli, terbiyeli, zarif, nazik. 2. Edebiyatla uğraşan kimse.
Edil	Arapça	Birlikte, beraber, uygun, benzer, aynı hukuklu.
Efgan	Farsça	Figın, ağlayıp inleme, feryat.
Eflatun	Yunanca	1. Açık mor. 2. Aristo'nun hocası, Sokrat'ın talebesi, ünlü Yunan filozofu.
Efrasiyab	Farsça	Turan Türkleri büyük kahraman kağanının Farsça adı. Alp er Tonga'nın asıl adıdır. Büyük İskender'den önce yaşamıştır. Kaşgar'daki ilk müslüman Türk sülalesi Karahanlıların Afrasiyab neslinden geldiği söylenmektedir. Alper Tonga Hüsrev tarafından

öldürülmüştür.

Efser	Farsça	1. Taç. 2. Subay.
Efşan	Farsça	Saçan, dağıtan, serpen, silken.
Efşar	Türkçe	Oğuzların 24 boyundan birinin adı; avda beceri gösteren yiğit, anlamındadır.
Efzeleddin	Farsça	Efzeleddin Hakani'n adı.
Ehed	Arapça	1. Bir, tek. 2. İlk sayı. 3. Allah'ın isimlerinden, bir ve tek olan Allah.
Ehliman	Arapça	İnançlı, inanan kimse.
Ehmed	Arapça	Çok, en çok övülmüş, methedilmiş. Kur'an-ı Kerim'de Saf suresinin 2. ayetinde: Hz.İsa, İsrailoğullarına: "...adı Ahmed olan peygamberi de müjdeleyici olarak geldim" şeklinde geçen isimlendirme ile Peygamberimizin isimlerinden birisi olarak anıldı ve kullanılmaya başlandı.
Ehsen	Arapça	Çok güzel, en iyi, daha güzel; övme bildirir.
Ehtiram	Arapça	Saygı, hürmet.
Ehtişam	Arapça	Büyüklik, göz alıcılık, gösterişlilik, görkem.
Ejder	Farsça	Ejdaha (ejderha) - yılanı benzer, fakat dört ayaklı ve kanatlı olan, ağzından ateş püskürten mitolojik bir hayvan. Mec. Kuvvetli, korkusuz.
Ekber	Arapça	1. Daha büyük, çok büyük, en büyük, pek büyük, azam. 2. Allah'ın sıfatlanndandır.
Ekrem	Arapça	1. Daha, en kerim. 2. Çok şeref sahibi, pek cömert, çok eli açık.
Elariz	Farsça	Toplum tarafından benimsenen kimse.
Elbey	Arapça	Bir müddet "vali" karşılığında resmen kullanılan uydurma

		kelime.
Elbir	Türkçe	1. Birbirine yardım ederek; birlikte, beraber, birleşerek; ortak. 2. Çok yakın, beraber çalışan.
Elbrus	Farsça	1. Kafkaslarda en yüksek dağ. 2. Uzun boylu yakışıklı kimse.
Elcan	Farsça	Toplumun, cemaatin kalbi, canı; halkını çok seven.
Elçin	Türkçe	1. Eski Türk ve Çin dillerinde "çin" sözcüğü doğruluk, hakikat; namuslu, şerefli; gerçeklik ve doğruluk taraftarı gibi anlamlarda kullanılmıştır. "Rüyam çin oldu", "rüyası çin çıktı" ifadeleri de aynı sözcükle bağlı olarak oluşmuştur. 2. Bu ismi "Elçim" sözcüğü ile ele alanlarda vardır; demet anlamı da taşır.
Eldar	Türkçe	Akrabası olan, evi, memleketi olan; halkın sahibi, halkın sahibi.
Eldayag	Türkçe	Bulunduğu ortamda çevrene destek vermek, herkese yardım etmek.
Eldeniz	T. + T.	Eski adlardandır. "El" ve "Deniz" sözcüklerinden meydana gelmiştir.
Eldost	T. + Far.	Halkın dostu, halkın sevdiği.
Eleddin	Arapça	Dini yüceltmeye çalışan.
Elekber	Ar. + Ar.	En büyük, en ulu, en yüce. Bu adın "Eliekber", Büyük Ali biçimi de vardır.
Elemder	Arapça	1. Bayrak veya sancak tutan, taşıyan, bayraktar, sancaktar. 2. İşe önderlik eden.
Elesger	Ar. + Ar.	Aslı "Eliesger"dir. En küçük, çok küçük. Küçük Ali.
Eleşref	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Eşref.

Elgün	Türkçe	Eski adlardandır. Aslında "Elkün"dür. Halk, toplum; devlet, ülke.
Elhan	Türkçe	Halkın hanı, ülkenin başkanı; hükümdar, imparator, padişah.
Elheyder	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Heyder.
Eli	Arapça	Yüksek, en yüksek, âli; Allah'ın adlarındandır.
Eliabbas	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Abbas.
Eliğa	Ar. + T.	bk. Eli ve Ağa.
Elibaba	Ar. + T.	bk. Eli ve Baba.
Elibala	Ar. + T.	bk. Eli ve Bala.
Elibende	Ar. + T.	Ali'nin kulu, Ali'nin kölesi.
Elibey	Ar. + T.	"Eli" ve "bey" sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Bk. Eli. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.
Elican	Ar. + Far.	"Eli" ve "can" sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. bk. Eli. "Can" 1. Can, ruh. Hayat. 2. Güç, kuvvet, hayatiyet, dirilik. 3. Gönül, yakın dost, çok sevilen arkadaş. 4. Mevlevi ve Bektaşî tarikatlarında dervişlerin birbirlerine hitabı. 5. Kişi, fert. 6. Sevgili. bk. Bala.
Elif	Arapça	1. İslami alfabenin ilk harfi. 2. Dost, tanıdık. 3. Alışmış, alışkın, alışık.
Eligardaş	Ar. + T.	"Eli" ve "gardaş" adlarının birleşmesinden oluşmuştur. Bk. Eli. "Gardaş" aslında "garındaş"dır. Aynı karından çıkan,

doğan çocuklara denir.

Eligismet	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Gismet.
Eligulu	Ar. + T.	bk. Eli ve Gulu.
Elihan	Ar. + T.	bk. Eli ve Han.
Eliheyder	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Heyder.
Elikram	Ar. + Ar.	bk. Eli ve İkrım.
Elimemmed	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Memmed.
Elirza	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Rza.
Elisa	Arapça	İsa adının -el takısı almış hali.
Elisahib	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Sahib.
Elisefa	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Sefa.
Elisettar	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Settar.
Elisgender	Ar. + T.	bk. Eli ve İskender.
Elislam	Ar. + Ar.	bk. Eli ve İslam.
Eliš	Arapça	"Eli" ile başlayan adların nazlandırma, okşama biçimidir. Bazı bölgelerde "Eloş" şeklinde de kullanılır.
Elišan	Ar. + Ar.	Eş anlamlıları: Alışan, Alışan. Şan ve şerefi yüce ve yüksek olan çok değerli.
Elišir	Ar. + Far.	Aslan Ali, Ali aslandır.
Eliširin	Ar. + Far.	bk. Eli ve Şirin.
Eliyar	Arapça	1. Yar, dost, sevgili. 2. Âlinin dostu, sevgili adı. 3. Yüce dost.
Elizaman	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Zaman.

Elizamin	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Zamin.
Elman	T. + Far.	Bir ülke halkından olan kimse, yurttaş.
Elmar	Türkçe	Rehber, öğretici.
Elmeddin	Arapça	Dinin ilmi, dini ilim, dini bilgi, haber.
Elmir	Türkçe	Halk ağası, halkın başkanı amiri.
Elmurad	Farsça	Bulunduğu ortamın istediğini, arzusunu yerine getiren kimse.
Elmurad	Farsça	Ümit, istek, toplu arzulama.
Elmuraz	Farsça	bk. Elmurad.
Elnar	T. + Far.	İnsanın ateşi; insanın ışığı, güzeli.
Elnur	T. + Ar.	Toplumun ışığı.
Eloğlu	T. + T.	1. Halkın oğlu, ülkenin evladı. 2. Başka oğlu, yabancı, çaresiz adam.
Elövset	Arapça	Sabırlı.
Elpaşa	Farsça	Ağa, paşa, bey, yetkili.
Elsahib	Ar. + Ar.	bk. Eli ve Sahib.
Elsever	Türkçe	Halkını çok seven, toplumuna düşkün olan.
Elşad	T. + Far.	1. Toplumunu ile gururlanan, vatani için sevinen. 2. "El" ve "Şad" sözcüklerinden oluşmuştur. Eski Türk ve Uygur hakanlarında yüksek dereceli fahri isimlerden biridir.
Elşen	Türkçe	Ülkesi için mutlu olan, vatani için sevinen, toplumunu sevindiren, mutlu eden.
Eltac	T. + Ar.	Toplumun tacı, halkın sayılan adamı, ülkenin başkanı.
Eltay	Türkçe	"El" ve "Tay" sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. "El" halk, toplum, insan, ülke, devlet, akraba vs. "Tay" 1.

		Atın yavrusu. 2. Beraber, benzer. 3. Tek, bir.
Elten	Türkçe	Topluma uygun olan, toplumun gelenek ve göreneklerine, kurallarına uyan.
Elvan	Arapça	Farklı renkte olan, rengareng, çok renkli.
Elvar	Farsça	İçinde bulunduğu toplum için her zaman var olan, destek verici.
Elvin	Farsça	bk. Elvar.
Elvir	Farsça	bk. Elvar.
Elyanar	Farsça	El için, dostu için yanan, dostunu düşünen.
Elyar	Türkçe	Halkını seven, ülke dostu.
Elzer	Farsça	Bir toplumun özü, özdesi.
Emil	Yunanca	Aslında " Aimlios" sözcüğündendir. Merhametli, şefkatli, sevecen tavırlı; teselli eden; yalaka; mec. Mülayim, iyi huylu, sessiz.
Emin	Arapça	1. Korkusuz kimse. 2. Emniyette olan. 3. İnanan, güvenen. 4. İnanılır, güvenilir. 5. Şüpheye düşmeyen, kati olarak bilen. 6. Emanet olarak idare edilen dairelerin başı.
Emir	Arapça	1. Bir kavmin, bir şehrin başı. 2. Büyük bir hanedana mensup kimse. 3. Peygamberimizin soyundan gelen. 4. Kumandan. 5. Abbasi devletinde başkomutan. 6. Osmanlı devletinde beylerbeyi ve Tanzimat'tan sonra sivil paşalığın ilk derecesi
Emirağa	Ar. + T.	bk. Emir ve Ağa.
Emiraslan	Ar. + T.	bk. Emir ve Aslan.
Emireddin	Arapça	Dinin emrettiği.
Emireli	Ar. + Ar.	bk. Emir ve Eli.

Emirgulu	Ar. + T.	bk. Emir ve Gulu.
Emirhan	Ar. + T.	bk. Emir ve Han.
Emnağa	Türkçe	En has ağa, lider.
Emrah	Arapça	Sevmek, vurulmak, dost olmak, âşık olmak anlamlarını veren "amra", "amrag", "amran", "amramag", "amranmag" gibi eski Türk sözcüklerinden kesin bir değişikliğe uğramış bir addır. Sevimli, saygılı; dost; seven, âşık.
Emrulla	Arapça	Allah'ın emri.
Ennağı	Türkçe	bk. Ennağa.
Enuşirevan	Farsça	Ölmez ruh, ölmez hayat.
Enver	Arapça	Daha nurlu, en nurlu, çok parlak.
Erestun	Yunanca	Aslı " Aristos"tur. 1. En güzel, en iyi. 2. En iyi tavsiye veren, en iyi tavsiyeci. Tanınmış Aristoteles'in adının Arapçalaştırılmış şekli.
Erkin	Türkçe	Serbest, hür.
Erşad	Arapça	1. Doğru yolu gösterme uyarma. Bk. İrşad.
Ertac	Arapça	"Er" ve "tac" sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir. "Er" erkek, ergenlik çağına giren erkek, er, asker; kahraman, yiğit, mert, sözünde duran, cesur. "Tac" soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık. mec. En yüksek zirve.
Ertoğrol	Türkçe	Dürüst, doğru, yiğit. bk. Toğrul.
Esabeli	Farsça	Bir melek adı.
Esed	Arapça	Arslan. Gazanfer. Haydar. Cesur ve kahraman kişi anlamında kullanılmıştır.

Esedulla	Arapça	(Allah'ın arslanı) Hz. Ali, Hayber'in fethinde gösterdiği kahramanlıktan dolayı Rasûlullah (s.a.v), Hz. Ali'ye bu ismi vermiştir. Astronomi'de: Güneşin rumi, Temmuzun 9'unda ve Efrenci Temmuzun 23'ünde içine girdiği ve semanın kuzey yarımküresi eteğinde bulunan birçok parlak yıldızdan müteşekkil 5. burç.
Esger	Arapça	1. Ordu, ordu örgülüyle ilgili. Vazife yapan. 2. Ülke savunmasında istihdam edilmek üzere eğitilip donatılan kimse. 3. Rütbesiz asker, er.
Eşref	Arapça	Daha şerefli, çok onurlu, çok aziz, pek muhterem.
Etibar	Arapça	Saygı, nüfuz, şöhret; güven, göz önünde bulundurma, kabul etme; önem verme, inanma; şeref.
Etigad	Arapça	İnanma, inanış; birşeye bağlanma, ona iman etme (dini), kalpten, gönülden inanma.
Etimad	Arapça	Güvenme, emin olma; inanma, itibar.
Evez	Arapça	Karşılık, bir adamın veya birşeyin yerini tutan; birşeyin karşılığında verilen veya alınan şey; hak, ödül; mec. İntikam, kısas. 2. Türkiye'de başka ülkelerden olan hizmetçilere verilen addır.
Eyalet	Arapça	1. Bir valinin idaresi altında olan ülke. 2. Vilayet, il. 3. Büyük merkezlerden uzak olan yer.
Eyneli	Arapça	Ali'nin gibi olan, Ali karakter ve yaratılışında olan; Ali soyundan olan.
Eynulla	Arapça	Allah'ın suyu; Tanrı'nın çeşmesi; Allah'ın değerli, kıymetli canlısı.
Eyvaz	Arapça	1. Arapça "evez" in değişmiş biçimidir. "Evez" karşılık, bir adamın veya birşeyin yerini tutan; birşeyin karşılığında verilen veya alınan şey; hak, ödül; mec. İntikam, kısas. 2.

Türkiye'de başka ülkelerden olan hizmetçilere verilen addır.

Eyyar	Arapça	Hilebaz, dolandırıcı, kurnaz; hırsız.
Eyyub	İbranice	Aslı "Oieb"dir, Arapçalaştırılmış biçimi "Eyyub"dur.1. Sabırlı. 2. Dönen, pişman olan, günahlarına tevbe eden demektir. Kur'an'da adı geçen peygamberlerden. Güzel sabır sahibi. Allah'ın imtihanına güzellikle sabredip mükâfat ve ihsana ulaşmıştır.
Eyyub	İbranice	Aslı "Oieb"dir, Arapçalaştırılmış biçimi "Eyyub"dur.1. Sabırlı. 2. Dönen, pişman olan, günahlarına tevbe eden demektir. Kur'an'da adı geçen peygamberlerden. Güzel sabır sahibi. Allah'ın imtihanına güzellikle sabredip mükâfat ve ihsana ulaşmıştır.
Ezel	Arapça	Daimi, ebedi, sonsuza dek; birinci, önce, en önce.
Ezelhan	Ar. + T.	Daimi han; ilk han.
Ezemet	Arapça	1. Büyüklük, ululuk. 2. Çalım, kıvrım. Eş anlamlısı Azamet.
Ezim	Arapça	1. Büyük, ulu, cesim, iri, muhteşem. 2. Kuvvetli, şiddetli, derecesi yüksek. 3. Ehemmiyetli, mühim, müthiş.
Eziz	Arapça	Sevecen, sevimli; kıymetli
Ezizağa	Ar. + T.	bk. Eziz ve Ağa.
F		
Faig	Arapça	1. Üstün, seçkin, yüksek, ileri. 2. Mümtaz, manevi olarak üstün olan.
Famil	Arapça	Aile, toplum, okumuş tahsilli kimse.
Faris	Arapça	1. Atlı (süvari). 2. Binici, ata binmekte maharetli. 3. Ferasetli, anlayışlı. 4. İran'ın güneyindeki Şiraz vilayeti.

Fariz	Farsça	Kibar, zarif.
Fateh	Arapça	Fetheden, ele geçiren, alan; açan; başlayan.
Fazil	Arapça	1. Faziletli, fazilet sahibi. 2. Erdemli, faik, üstün. bk. Faig.
Feda	Arapça	Kurban; karşılık, bedel, canını esirgemeyen.
Fedai	Arapça	Canını esirgemeyen, önemli bir amaç uğrunda canını vermeye hazır bulunan. 2. Allah yoluna başkoymuş.
Fegan	Farsça	İnleme, feryat.
Fehmin	Arapça	Becerikli, anlayışlı.
Fehreddin	Arapça	Dinin övdüğü, diniyle övünen. Dinin seçkini.
Fehri	Arapça	Bir karşılık beklemeden yalnızca şeref ve iftihar vesilesi olarak kabul edilen iş. Fahri üye; maaşsız, ücretsiz veya müessese için gurur kaynağı olan kişi. Bir karşılık beklemeden yalnızca şeref ve iftihar vesilesi olarak kabul edilen iş. Fahri üye; maaşsız, ücretsiz veya müessese için gurur kaynağı olan kişi.
Ferahim	Arapça	Ferahlık, tazelik.
Feramez	Farsça	Eski İran dillerindeki "feramur"un değişikliğe uğramış şeklidir. Şanlı, şöhretli, şerefli; bunu "bağışlayan" gibi de belirtirler. Eş anlamlısı Feremez.
Ferda	Farsça	1. Yarın, gelecek zaman. 2. Ahiret.
Ferec	Arapça	1. Gam, tasa ve sıkıntıdan kurtulma. 2. Zafer.
Fereculla	Arapça	Allah'ın tesellisi, Allah'ın sevinci.
Ferhad	Farsça	1. Galip gelen, kazanan. 2. İşgalci. 3. akıllı, anlayan. 4. Yiğit, cesur. 5. Sevinç, neşe. 6. Anadolu Anonimi'nde Ferhad ve Şirin adıyla meşhur olan eski bir hikâyenin erkek kahramanı olup Şirin'in aşığıdır.

Ferman	Farsça	1. Emir, buyruk. 2. Padişah tarafından verilen yazılı emir.
Ferruh	Arapça	1. Uğurlu, kutlu. 2. Mübarek. 3. Aydınlık insan.
Feteli	Ar. + Ar.	Arapça "feth" ve "Eli" sözcüklerinden oluşmuş isimdir. Ali'nin zaferi, fethi.
Fettah	Arapça	1. Açan, açıcı, zafer kazanmış, üstün gelmiş. 2. Kullarının kapalı işlerini açan, Cenab-ı Hakk'ın isimlerinden.
Fetulla	Arapça	Tanrı'nın zaferi, fethi.
Feyzi	Arapça	1. İlim, irfan. 2. Akma, suyun akıp taşması. 3. Bolluk, çokluk, verimlilik.
Feyzulla	Arapça	Allah'ın feyzi, bolluğu, bereketi.
Fezli	Arapça	Kabiliyete, beceriye, başkalarından üstün özelliklere sahip olan; hünerli, kabiliyetli; güzel ahlak; eli açık, cömert.
Fikret	Arapça	1. Fikir, düşünce. 2. İdrak. 3. Zihin, akıl. 4. Murat, maksat, niyet.
Filman	Türkçe	Eğitimi çok olan, işin ehli kimse.
Firdovsi	Arapça	1. Cennet, 2. Bostan, bahçe. Eş anlamlıları Firdevs, Firdovs.
Firudin	Arapça	Eş anlamlıları Firidun, Firuddin. Bu adın köken ve anlamı çok çeşitlidir: Eski Fars dilinde "tek, bir, eşi benzeri olmayan; güçlü, kuvvetli" ve Arapçada "Furuuddin" sözcüğünden olup "dinin dalları, bölümleri", İslam dinine göre de ikinci sınıf gösterişler.
Firuz	Farsça	Farsça "Piruz"un Arapçalaştırılmış şeklidir. Talihli, şanslı, mutlu; galip, üstün, zafer kazanmış.
Fövzi	Arapça	1. Kurtuluşla ilgili. 2. Zafere ait. 3. Galip gelen, üstün olan.

Fuad	Arapça	Kalp, yürek, gönül.
Füzuli	Arapça	1. Boşuna, yersiz, lüzumsuz, haksız. 2. Boşboğaz lüzumsuz işlerle uğraşan. 3. Yetkisi olmadığı halde başkası namına tasarrufta bulunan.
G (ve Q)		
Gabil	Arapça	1. Kabul eden, karşılayan; gerekli, yararlı. 2. Olabilir, mümkün. 3. Cins, soy, sınıf, tür, çeşit. Hz. Âdem'in büyük oğlu olup kardeşi Habil'i öldürmüş ve yeryüzünde ilk kan döken insan olmuştur.
Gacar	Türkçe	1. Kaçan, kaçak; çok hızlı koşan, koşucu. 2. Türk soylarından birinin adı.
Gaçay	Türkçe	Kaçan, hareket eden, hızlı; aslı Gaçıgay'dır.
Gadir	Arapça	1. Değer, kıymet, itibar. 2. Parlaklık. 3. Kudret sahibi kudretli, kuvvetli, güçlü. 4. Allah'ın isimlerinden. Kur'an-ı Kerim'de 50'ye yakın yerde geçmektedir.
Gafar	Arapça	Aslında "Geffar"dır. 1. Kullarının günahlarını affeden, Allah. 2. Çok merhamet eden. Allah'ın isimlerinden.
Gafur	Arapça	Affeden, bağışlayan, merhamet eden Allah. Allah'ın isimlerinden.
Galib	Arapça	1. Galebe çalan, muzaffer, yenen. 2. Güçlü kuvvetli, kudretli, hükmeden. 3. Üstün baskın.
Gambo	Arapça	Uzun boylu, cüsseli kimse.
Gantural	T. + T.	"Gan" ve "Tural" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gan", bk. Han ve Tural.
Gara	Türkçe	1. Bütün renklerin en koyusu, siyah; bu renkte olan. 2. Yer kürenin toprakla örtülü kısmı; toprak. 3. Pilavın üzerine veya yanına konan çeşni.

Garahan	T. + T.	bk. Gara ve Han.
Garakişi	T. + T.	Esmer, buğday tenli adam.
Garaş	Türkçe	"Gara" ile başlayan adların değer verme şekli.
Gardaşhan	T. + T.	"Gardaş" ve "Han" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gardaş" aslında "garındaş"dır. Aynı karından çıkan, doğan çocuklara denir. bk. Han.
Garyağdı	Türkçe	Gerçek anlamında "kar yağdı" diyenler de vardır. Üstünde kar taneleri gibi beyaz benekleri, pulları olan kumaş.
Gasım	Arapça	1. Taksim eden, ayıran bölen. Hz. Muhammed (s.a.v)'in oğlunun ismi. Küçük yaşta vefat etmiştir. 2. Kinci, ezici, ufaltıcı. 3. Yılın 11. ayı. 4. Yılın kış bölümü.
Gasımeli	Ar. + Ar.	bk. Gasım ve Eli.
Gazan	Türkçe	Aslında "Gazgan"dır. Elde eden, erişen, kazanan, istediğine kavuşan.
Gedem	Arapça	1. Ayak basan, ulaşan, varan. 2. Ezeli, evvelsiz. 3. Çok eski zamanlara ait eski antik. 4. Yıllanmış. Kelam-ı Kadim, Kur'an-ı Kerim.
Gedemşah	Ar. + Far.	"Gedem" ve "Şah" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. bk. Gedem. "Şah" padişah, çar, hükümdar.
Gedim	Arapça	Çok öncesi, önceki ve çok eski zamanlarda. mec. Tecrübeli, eski.
Gedir	Arapça	bk. Gadir.
Gehraman	Farsça	1. Yiğit, cesur, (bahadır). 2. Hüküm sahibi, iş buyuran. 3. Fars mitolojisinde Rüstem'in yendiği kimse.
Gelbinur	Ar. + Far.	"Gelbi" ve "Nur" sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. "Gelbi" yüksek, yüksek yer anlamındadır. "Nur" Arapça ışık, aydınlık, pırıltı, saygı, şan, şöhret.

Gelemdar	Farsça	1. İmdada yetişen, yardıma gelen. 2. Eli kalem tutan, okumuş, tahsilli kimse.
Gemküsar	Ar. + Far.	Arapça "gem" ve Farsça "küsar" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gamını, kederini dağıtan, gamlıyken teselli veren adam, birbirinin derdine, kederine ortak olan, teselli veren.
Genber	Türkçe	1. Çakıl taşı. 2. Bir aileye yakın olan adam. 3. mec. Herkesin herşeyine karışan adam.
Gendil	Arapça	Asma lamba, avize.
Geni	Arapça	1. Zengin varlıklı, bol doygun. 2. Sahip olduğunda fazlasını istemeyen. Allah'ın isimlerinden.
Genimet	Arapça	Savaşta düşmandan alınan eşya, mal, silah vs. şeyler.
Geray	Türkçe	Eski adlardandır. "Div (masallarda anlatılan çirkin, suratsız, boynuzlu, çok güçlü olan efsanevi bir yaratık), en güçlü canlı" anlamını veren "kerey" sözcüğünden meydana gelmiştir. "Kerey" ise ustura demektir. Moğolca "layık, uygun, hak kazanmak" anlamında olduğu da belirtilir. Cengiz Han'ın soyundan gelen Kırım'da saltanat süren hanedan şahzedeleri bu titulla anılmaktadır. Eş anlamlısı Giray.
Gerib	Arapça	Yabancı. Kimsesiz, memleketinden uzak.
Geşem	Arapça	Aslı "geşim"dir. 1. Tecrübesiz, bilmeyen, bilgisi olmayan. 2. Pişmemiş, çiy.
Geyret	Arapça	1. Çalışma, çabalama. 2. Kıskanma, çekememe. 3. İnsan için değerli olan birşeyin, vatanın, milletin, ailenin şerefini, namusunu koruma, savunma.
Geys	Arapça	Yağış, yağmur.
Geyser	Latince	Roma ve Bizans (Alman) imparatorunun lakabı. Daha çok

unvan olarak kullanılır.

Gezenfer	Arapça	1. İri arslan, şir. 2. Cesur, yürekli, yiğit adam. 3. Hz. Ali'nin lakabı.
Gismet	Arapça	1. Bölme, pay etme, hisselerine ayırma. 2. Talih, nasip, kader.
Giyas	Arapça	1. Bir şeyi başka şeye benzeterek hüküm verme. 2. Karşılaştırma, örnekleme. 3. Genel kurala uyma.
Giyaseddin	Arapça	Dinin ölçüsü, dinin örneği.
Gorgud	Türkçe	1. Korkunç, heybetli, sert. 2. Korku, korkmak. 3. Unla yapılan yemek, bulamaç.
Gorhmaz	Türkçe	Hiçbir şeyden korkmayan, yiğit, cesaretli.
Goşgar	Türkçe	Aslında "goçgar"dır.1. Dövüştürülmek üzere yetiştirilmiş iri koç. 2. Aynı adlı dağın zirvesinde kar örtüsü. 3. Yiğit, cesur, yetenekli. 4. Eski Türk akraba topluluğu olan "Gaşgarlar"ın adıdır.
Goşun	Türkçe	Ordu, bir devletin nizami gücü, askerleri. mec. Çokluk bildirir, aşırı kalabalık.
Göyüş	Türkçe	1. Aslında "Köküş"dür. "Göy" ile başlayan adların nazlandırma, inceltme biçimidir. 2. Turnaya benzeyen bir kuşun adı.
Gubad	Türkçe	Hareket ve konuşmaları kaba olan, kaba, çok kaba ve yakışsız; çok büyük, çok iri.
Gulam	Arapça	Kul, köle; erkek, erkek çocuğu.
Gulameli	T. + T.	bk. Gulam ve Ali.
Gulamirze	T. + T.	bk. Gulam ve Mirze.
Gulu	Türkçe	Bu adın "köle", "esir" anlamlarından başka "yaratılan", "insan", "canlı varlık" anlamları da vardır. Bu adın önüne

"Allah", "Tanrı", "Huda", "Ağa", "Şah" vs. sözcükler eklendiğinde oluşturma isimler meydana gelir.

Gurban	Arapça	Bir amaç için kesilen koyun veya başka hayvan; bir amaç uğrunda, bir olay sonucunda hayatını kaybeden adam veya kutsal bir amaç uğrunda kendini feda eden adam.
Gurbaneli	T. + T.	Ali'nin kurbanı. bk. Gurban ve Eli
Gurbangulu	Ar. -T.	bk. Gurban ve Gulu.
Güdre	Arapça	1. Kuvvet, takat, güç. 2. Allah'ın ezeli gücü. 3. Varlık, zenginlik. 4. Allah yapısı, yaratılış, insan eliyle yapılamayan şeyler. 5. Ehliyet kabiliyet.
Gülağa	Far. + Ar.	"Gül" ve "Ağa" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Ağa.
Gülalı	Far. + Ar.	"Gül" ve "Alı" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Alı.
Gülbaba	Far. + T.	"Gül" ve "Baba" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Baba.
Gülbala	Far. + T.	"Gül" ve "Bala" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Bala.
Gülemed	Far. + Ar.	"Gül" ve "Ehmed" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın

birliğinin remzi. bk. Ehmed.

Güleli	Far. + Ar.	"Gül" ve "Eli" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Eli.
Gülhesen	Far. + Ar.	"Gül" ve "Hesen" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Hesen.
Gülhüseyn	Far. + Ar.	"Gül" ve "Hüseyn" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Hüseyn.
Gülmalı	Far. + Ar.	Gülün malı, malı gülden olan, güzel.
Gülmirze	Far. + Ar.	"Gül" ve "Mirze" sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gül" Farsça kökenlidir, anlamı: 1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. bk. Mirze.
Güloğlan	Far. + Ar.	Gül gibi oğlan. mec. Güzel oğlan; saf, temiz.
Gümrah	Farsça	1. Kıvrak, güçlü, sağlam, kuvvetli. 2. Doğru yoldan çıkmış, yolunu şaşırmış.
Gündüz	Türkçe	Bir günün sabahtan akşama, güneşin batımına kadar aydınlanan kısım; güneşin çıkması ile batması arasındaki zaman.
H (ve X)		
Habil	İbranice	Aslında "habel"dir. 1. Hafif esen rüzgâr. 2. Hz. Âdem'in oğullarından, Kabil'in kardeşi, Kabil tarafından öldürülmüştür. Yeryüzünde ilk öldürülen kişidir.

Hacağa	Ar. + T.	bk. Hacı ve Ağa.
Haceli	Ar. + T.	bk. Hacı ve Eli.
Hacemi	Ar. + T.	"Hacı" ve "emi" sözcüklerinden oluşmuştur. bk. Hacı. "Emi" babanın erkek kardeşine denir; ayrıca büyükler için saygı ifadesidir.
Hacı	Arapça	1. Hacca giden, Kâbe'yi ziyaret eden, hacı. 2. Dini bir mahalli ziyaret eden kimse.
Hacıbaba	Ar. + T.	bk. Hacı ve Baba.
Hacıbala	Ar. + T.	bk. Hacı ve Bala.
Hacıbey	Ar. + T.	"Hacı" ve "bey" sözcüklerinden oluşmuştur. bk. Hacı. "Bey" sözcüğü şimdi isim gibi kullanılmasa da birçok sözcüğün başına ve sonuna gelerek oluşturma ad meydana getirilir. Tarihi bir deyim olan "bey" in anlamları: Bir yerin amiri, hâkimi, başkanı; okumuş, tanınmış adamları ve "ağa", "cenab" şekli yerine kullanılan seslenme biçimi; evlenen erkek; seslenme biçimi.
Hacımemmed	Ar. + Ar.	bk. Hacı ve Memmed.
Hacımurad	Ar. + Ar.	bk. Hacı ve Murad.
Hadı	Arapça	1. Yenilenene yardım eden, yardımcı. 2. Hidayet eden, doğru yolu gösteren. Kılavuz, rehber. 3. Önde giden kimse. 4. Mızrak ucu.
Hafiz	Arapça	1. Allah'ın adlarındandır. Muhafaza eden, saklayan, esirgeyen, koruyan. 2. Kur'an'ı ezbere bilen ve usulüne uygun okuyan kimse.
Hagan	Türkçe	1. Eski Türk ve Moğol hükümdarlarının kullandığı unvanlardan biri, hanlar hanı. 2. Kağan.
Hagani	Türkçe	Büyük hükümdara, imparatora ait olan. bk. Hagan.

Hagverdi	Ar. + T.	Bu isim Tanrıverdi, Allahverdi adları gibi oluşturulmuştur. Allah'ın verdiği, Tanrı'nın bağışladığı, verdiği anlamındadır.
Hâkim	Arapça	Aslında "hekim"dir. Çok akıllı adam, filozof; doktor.
Halay	Türkçe	Daire, yuvarlak.
Haleddin	Arapça	Eş anlamlıları; Helyeddin, Heleddin, Haliddin, Halidun. Temizlenmiş, arınmış; rezilliklerden temizlenmiş; cesaretli.
Halig	Arapça	Eş anlamlısı Halig. Meydana getiren, yaratan, yaratıcı. Allah'ın adlarındandır.
Halid	Arapça	1. Sonsuz, daim, ebedi. 2. Bir yıldan çok yaşayan.
Hamid	Arapça	1. Kuru sönmeyen halde alevi sönen ateş. 2. Hamdeden, şükreden kul. 3. Hz. Pey. (s.a.v)'in lakaplarından.
Hamis	Arapça	Saf, temiz.
Hamlet	İngilizce	Köy; ayrıca " herşeye şüphe ile yaklaşan, hızlı ve güçlü olmayı beceremeyen" gibi de anlam taşır.
Han	Türkçe	"Kaan", "Kağan"dan meydana gelmiştir. Hakan (bk. Hagan) sözcüğünün kısaltılmış şeklidir. İmparator, padişah, hükümdar anlamlarında kullanılmıştır. Kendinden önce veya sonra gelerek birçok oluşturma isim meydana getirmiştir.
Hanağa	T. + T.	bk. Han ve Ağa.
Hanbaba	T. + T.	bk. Han ve Baba.
Hanbala	T. + T.	bk. Han ve Bala.
Hançoban	T. + T.	bk. Han ve Çoban.
Handadaş	T. + T.	bk. Han ve Dadaş.

Handemir	T. + T.	bk. Han ve Demir.
Hanehmed	T. + Ar.	bk. Han ve Ehmed.
Haneli	T. + Ar.	bk. Han ve Eli.
Hangulu	T. + T.	bk. Han ve Gulu.
Hanhesen	T. + Ar.	bk. Han ve Hesen.
Hanhüseyn	T. + Ar.	bk. Han ve Hüseyin.
Haniş	Türkçe	"Han" ile başlayan isimlerin nazlandırma, kıymetlendirme biçimi.
Hankişi	T. + T.	Han gibi erkek, han gibi adam.
Hanlar	Türkçe	"Han"ın çoğul biçimi.
Hanmurad	T. + Ar.	bk. Han ve Murad.
Hanoğlan	T. + T.	Han gibi oğlan, hanlığa layık olan oğlan.
Hansu	Türkçe	Su gibi berrak hanlık.
Hasay	Ar. + T.	Özel ay, saf ay, asıl ay, güzel ay, ay gibi.
Hasil	Arapça	Ortaya çıkan, meydana gelen, türeyen.
Hasmemmed	Ar. + Ar.	Memmed'e has olan, Memmed gibi, Memmed karakterli.
Haspolad	Ar. + Far.	Temiz çelik, saf çelik, özel çelik.
Haşım	Arapça	Eş anlamlısı Haşim'dir. Ezen, kıran, parçalayan, doğrayan, dağıtan
Hatem	Arapça	Cömert, cana yakın, eli açık.
Hatemhan	Ar. + T.	bk. Hatem ve Han.
Hatif	Arapça	1. Bilinmeyenden gelen ses. 2. Vicdan sesi. 3. Bağırın, seslenen.

Hebib	Arapça	Sevgili. Seven, dost.
Hemid	Arapça	Övülmeye layık olan, övülen, beğenilen.
Hegeni	Farsça	Dönem şairi, Efzeleddin Hakani'nin adı.
Helef	Arapça	1. Babadan sonra kalan oğul. 2. Memurlukta, birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse.
Helil	Arapça	Samimi dost, Allah'ın dostu.
Hemze	Arapça	1. Arslan. 2. Heybetli, azametli demektir.
Hendan	Farsça	1. Gülen, gülücü. 2. Güler yüzlü, sevimli.
Henife	Arapça	Tek Allah'a, Allah'ın birliğine inanan. 2. İslam inancına sıkı ve samimi olarak bağlanan. 3. Hz. Muhammed (s.a.v)'in tebliğinden önce Mekke'de tek Allah'a inananlar.
Hesen	Arapça	Güzellik, iyilik, güzellik sahibi olmak. Ali (r.a.)'nin büyük oğlu. Peygamber Efendimizin torunu.
Hesenağa	Ar. + T.	bk. Hesen ve Ağa.
Heseneli	Ar. + Ar.	bk. Hesen ve Eli.
Hesengulu	Ar. + T.	bk. Hesen ve Gulu.
Hesret	Arapça	1. Ele geçirilemeyen veya elden kaçırılan bir nimete veya kıymetli şeye üzülmüş olmak. 2. İç çekme, inleme, üzüntü, iç sıkıntısı, keder, zahmet, eseflenme, özleyiş. Erkek çocuk isteği ile dünyaya gelen çocuklara koyulan adlardandır.
Heşim	Arapça	1. Haşmetli, gösterişli, muhteşem. 2. Kuru ekmek kııntısı doğrayan. 3. Ezen, kıran, yaran, parçalayan.
Hetai	Arapça	Eş anlamlıları Hatay, Hetay. 1. Çin'de ve Orta Asya'da eski zamanlarda üretilen bir tür parça, kumaş. 2. Çin'de pirinçten meydana getirilen kâğıt çeşidi. 3. Dövme sanatında zambak ve nilüfer çiçeği nakışı, çiçek süsü. 4.

		Orta Asya ve Türkiye'de yer adı.
Hetem	Arapça	bk. Hatem.
Heyal	Arapça	1. İnsanın kafasında canlandırdığı şey. 2. Bir olay veya eşyanın zihinde kalan izi. 3. Gerçekte olmadığı halde görüldüğü sanılan şey, görüntü.
Heyber	Arapça	Suudi Arabistan'da bir kalenin adıdır.
Heybet	Arapça	1. İnsanlarda korku ile birlikte saygı uyandıran görünüş. 2. Karizma, doğal etkileyiş.
Heyder	Arapça	Aslan, şir. mec. Cesur.
Heyreddin	Arapça	Dinin hayırlı kabul ettiği, mübarek kıldığı insan.
Heyrulla	Arapça	Allah'ın hayırlı ettiği erkek.
Heyyam	Arapça	1. Çadırcı. 2. İran'ın meşhur şairlerinden Ömer Hayyam.
Hezan	Farsça	Sonbahar, güz.
Hezer	Türkçe	1. Gezen, gezip - dolaşan, göçen, bir yerden başka bir yere hareket eden. 2. Güçlenen, çoğalan. 3. Üreten, meydana getiren, ortaya çıkaran.
Hezi	Türkçe	"Hez" ile başlayan adların kısaltma ve değerli kılma şekli.
Hıdır	Arapça	İmdada yetişen, zamanında yardıma gelen. mec. Acizlerin yardımcısı, hayırlı işler yapan. Rivayete göre ölümsüzlüğe kavuşan İlyas peygamberin adıdır. Yazın geldiğini haber veren, yeşillik gibi de açıklanır.
Hidayet	Arapça	1. Hak yoluna doğru yola girme. 2. Müslüman olmak.
Hikmet	Arapça	1. Hâkimlik, filozofluk. 2. Sebeb, gizli, Allah'ın hikmeti. 3. Felsefe. 4. Ahlaki söz, öğüt verici, kısa öz, öğretici söz.
Hilal	Arapça	1. Hilal, yeni ay şeklinde olan ay, ayça, genç ay. 2. Bir yazı sitili. mec. Klasik şiirde sevgilinin kaşığı.

Hosrov	Farsça	Hükümdar, padişah, sultan. mec. Güneş.
Hoşbeht	Farsça	Güzel talihi olan, mutlu, saadetli.
Hörmüz	Farsça	1. Zerdüştlerin hayır tanrısı. 2. Eski İnan takviminde güneş yılının ilk günü. 3. Jüpiter, müşteri, erendiz. 4. Sasani sülalesinden 5. padişahın adı.
Hudakerim	Far. + Ar.	Allah'ın cömertliği, Allah'ın merhameti.
Hudaverdi	Ar. + T.	Allah'ın verdiği, Allah'ın bağışladığı, sunduğu.
Hudayar	Farsça	Allah'ın yardımcısı.
Hudu	Arapça	Huda, Allah'a inanan kimse.
Hurşud	Farsça	Eş anlamlısı Hurşid'dir. Güneş.
Hümbet	Arapça	Toplum, halk birlikte aynı yolda olan.
Hüner	Farsça	Yetenek, marifet, kabiliyet, ustalık.
Hüsameddin	Arapça	1. Dinin keskin kılıcı.
Hüseyn	Arapça	1. Küçük sevgili. 2. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in torunu, Hz. Ali'nin küçükoğlu.
Hüseynağa	Ar. + T.	bk. Hüseyin ve Ağa.
Hüseynbala	Ar. + T.	bk. Hüseyin ve Bala.
Hüseyneli	Arapça	bk. Hüseyin ve Eli.
Hüseynghulu	Ar. + T.	bk. Hüseyin ve Gulu.
Hüsni	Arapça	Güzelliğe ait, güzellikle ilgili. Eş anlamlısı Hüsniyye.
İ		
İbad	Arapça	"Ebd" in bütünüdür. Kullar, köleler, insanlar.
İbadulla	Arapça	Allah'ın kulları, köleleri, bütün varlıkları; adamlar, insanlar.

İbrahim	İbranice	Aslı "Abram"dır. 1. İnananların babası. 2. Hakların babası. 3. Kur'an'da ismi geçen İbrahim peygamber.
İbrahimhelil	İbr. + Ar.	İbrahim "Allah'ın dostu" demektir. bk. İbrahim ve Helil.
İdris	İbranice	1. Meyvesi hoş kokulu, kerestesi güzel bir kiraz türü. 2. İlim ve fende ileri seviyede olan anlamında. 3. Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen İdris peygamber. 4. İlk kez giysi dikip giydiği için terzilerin, ilk kez kalem kullandığı için yazarların piri sayılmaktadır.
İftihar	Arapça	1. Şeref, şan. 2. Övünme.
İğbal	Arapça	1. Birine doğru dönme. 2. Baht - talih. 3. İşlerin yolunda gitmesi, bahtlı, saadetli, mutlu olması. 4. Arzu, istek.
İğrar	Arapça	Yerine koymak, yerleştirmek; sözünde durma, verdiği sözü tutma; itiraf; karar.
İhtiyar	Arapça	Doğru, yetki, beyenme, seçme; kendi rızası olma; güç, kuvvet.
İkram	Arapça	1. Hürmet, saygı gösterme. 2. Ağır lama. 3. Bir şeyi hediye, armağan olarak verme. 4. Hesap dışı yapılan inceleme.
İlgar	Türkçe	1. Eski Türklerde at koşularına ve tören olarak yapılan koşulara verilen ad. 2. Atın dörtlüğe koşması.
İlham	Arapça	1. Allah tarafından insanın gönlüne doldurulan şey. 2. Peygamberin gönlüne gelen ilahi düşünceler. 3. Günlük, olağan şey. 4. İçer, gönüle doğma.
İlhüseyn	T. + Ar.	"İl" ve "Hüseyn" adlarının birleşmesinden meydana gelmiştir. "İl" eş anlamlısı "El"dir. "El" toplum, insanlar; devlet; ülke; akraba, tayfa anlamlarını verir. bk. Hüseyn.
İlkin	Türkçe	İlk olarak, birinci olarak, en önce; ilk çocuk doğduğu zaman bu konur.

İltifat	Arapça	1. Yüzünü çevirip bakma. 2. Dikkat. 3. Hatır sorma, gönül alma. 4. Sözünü başka bir kişiye çevirme.
İlyas	İbranice	Yağmurlara hükmeden İsrail peygamberi. Kur'an-ı Kerim'de 3 yerde adı geçen peygamberin ismidir. Hızır (a.s.) olduğunu söyleyenler vardır.
İmameli	T. + T.	"İmam" ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "İmam" 1. Namazda kendisine uyulan kimse. 2. Önde bulunan, önyak olan kimse. 3. Halife. Devlet başkanı. 4. Mezhep kuran yüksek dereceli âlim. 5. Hz. Ali neslinden gelen. 6. İmam-ı Âzam: Hanefiyye mezhebinin kurucusu. bk. Eli.
İmamverdi	Ar. + T.	İmamın verdiği, imamın bağısladığı (adam).
İmamyar	Ar. + Far.	İmamın dostu, imamın yardımcısı.
İman	Arapça	İnanç, derin inanç, inanma, yürekten inanma, kabul etme, dâhil olma.
İmanverdi	Ar. + T.	İmanın verdiği, bağısladığı adam.
İmdad	Arapça	1. Yardım eden. 2. Yardıma gönderilen kuvvet.
İmran	Arapça	Aslı "Ümran"dır. İmar edilmiş yer; refah, geçim kolaylığı, medeniyet, ilerleme.
İnayet	Arapça	1. Dikkat. 2. Gayret, özenme. 3. Lütuf, ihsan, iyilik.
İngilab	Arapça	1. Ayaklanma. 2. Herhangi bir ilmi, teknik, sanat vs. sahalarda meydana gelen köklü değişiklikler. 3. Değişiklik.
İntigam	Arapça	Yapılan kötülüğe karşılık verme, öç, intikam.
İntizam	Arapça	Kural, tertip, düzen.
İrşad	Arapça	1. Doğru yolu gösterme, uyarma. 2. Nasihat etme.

İsa	İbranice	Aslı "İesua"dır. 1. Başkumandan. 2. Dört büyük peygamberden biri. Dört büyük kitaptan İncil'in kendisine gönderilmiştir.
İsabala	İbr. + T.	bk. İsa ve Bala.
İsag	İbranice	Eş anlamlısı İshag'dır. 1. İbranice "Gülme" anlamına geldiği söylenir. 2. Hz. İbrahim'in 2 oğlundan biri olan ve Ya'kub (a.s.)'un babası. Peygamberdir. Kur'an'da 17 yerde ismi geçen peygamberlerdendir.
İsagulu	İbr. + T.	bk. İsa ve Gulu.
İsameddin	İbr. + Ar.	Dinin desteği, dini savunan, koruyan.
İsfendiyar	Farsça	İran mitolojisinde adı geçen hükümdarın adı.
İskender	Yunanca	"Aleksandr" isminin Arapçalaştırılmış şeklidir. Cesur adam, yiğit asker. M.Ö. 356-323 yılları arasında yaşayan ve 20 yaşında hükümdar olan Makedonya kralı, Aristo'dan ders almıştır. Yunanistan, İran, Anadolu, Suriye, Mısır, Hindistan'ı istila eden hükümdara, Büyük İskender lakabı takılmıştır. 33 yaşında ölmüştür.
İslam	Arapça	"Selam" sözcüğünden meydana gelmiştir. bk. Salam. 1. Muhammed (s.a.v)'e nazil olan ve kendisi tarafından insanlığa tebliğ edilen din, Allah'ın en son dini. 2. Allah'a teslim olma, onun emirlerine uyup, yasaklarından kaçınma. 3. İyi geçinme, barış içinde olma.
İsmayıl	İbranice	Aslı "Yişma'el"dir. 1. Allah duyar, Allah dinler. 2. Hz. İbrahim (a.s.)'in oğlu. İbrahim (a.s.) O'nu Allah'a kurban olarak adanmış ve sözünde durmak için harekete geçmiştir. Fakat Allah (c.c.), O'nu son anda Cebrail aracılığıyla durdurmuş ve bu imtihanı kazandığını bildirmiştir. İsmail (a.s.) Kur'an'da ismi geçen peygamberlerdendir ve babasıyla beraber Ka'be'yi inşa etmişlerdir.

İsmihan	Ar. + T.	Hükümdar isimleri.
İsrafil	İbranice	Aslı "S'erafim"dir. 1. Yandıran, ateşli. 2. Dört büyük melekten sura üfürme görevi verilen melek.
İzzet	Arapça	1. Değer kıymet yücelik, ululuk. 2. Kuvvet, kudret. 3. Hürmet, saygı ikram izan.
İzzetdin	Arapça	1. Dinin kıymeti, kudret, ulviyeti. 2. Asıl şekli "İzzü'ddin"dir.
İzzetulla	Arapça	Allah'ın saygılı kulu.
K		
Kamal	Arapça	1. Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik. 2. En yüksek değer, mükemmellik, değer baha. 3. Bilgi, fazilet.
Kamaleddin	Arapça	1. Din'de olgunluğa eren, dinin son derecesi. 2. Din bilgisi kuvvetli.
Kaman	Farsça	1. Dağların doruğuna yakın olan yerler. 2. Keman. 3. Yay.
Kamandar	Farsça	1. Yetenekli avcı, usta ok atan. 2. Yay ve okla silahlanan. 3. Silah gezdiren.
Kamil	Arapça	1. Bütün tam noksansız, eksiksiz. 2. Kemale ermiş olgun. 3. Yaşını başını almış terbiyeli, görgülü. 4. Âlim, bilgin, geniş bilgili.
Kamran	Farsça	Eş anlamlısı Kamuran'dır. 1. İsteğine kavuşmuş olan. 2. Arzusuna, isteğine kavuşmuş mutlu.
Kamyab	Farsça	Arzusuna, isteğine eren, mutlu.
Kazım	Arapça	1. Öfkesini yenen kimse. Hırsını dizginleyen. 2. Kinini yenen.
Kebir	Arapça	1. Büyük, ulu azim. 2. Yaşça büyük yaşlı. 3. Çocukluktan çıkmış genç. 4. Allah'ın isimlerinden. Abdülkebir şeklinde

kullanılmalıdır.

Kebrağa	Ar. + T.	Kâbe ağası.
Kelbeli	Arapça	Becerikli kimse.
Kelenter	Arapça	Bir zamanlar şehrin tertip ve düzenine bakan görevli adam, pazara bakan adam; büyük, daha büyük, en büyük.
Kenan	Arapça	1. Hz. Ya'kub'un memleketi, Filistin. 2. Yusuf-i Kenan: Hz. Yusuf. 3. Pir-i Kenan: Hz. Ya'kub. Hz. Nuh'un iman etmeyen oğlunun adının da Kenan olduğu rivayet edilmektedir.
Kerameddin	Arapça	1. Kerem bağış ihsan lütuf sahibi. 2. Dinde üstün mertebelere ulaşan. 3. Keramet sahibi derviş veli.
Keramet	Arapça	1. Birine karşı ikramda bulunmak. 2. Allah'ın bir kimseye cömertliği, lütfü, himayesi ve yardımı olarak ele alınır.
Kerem	Arapça	1. Asalet, asillik, soyluluk. 2. Cömertlik, el açıklığı lütuf, bağış, bahşiş.
Keremeli	Ar. + Ar.	bk. Kerem ve Eli.
Kerim	Arapça	1. Kerem sahibi, cömert, verimcil. 2. Ulu, büyük. 3. Lütfü, ihsanı bol, ihsan yönünden ulu. 4. Allah'ın isimlerinden, "abd" takısı alarak kullanılır, (bk. Abdulkerim).
Kerimağa	Ar. + T.	bk. Kerim ve Ağa.
Kerimet	Arapça	Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum
Kirman	Farsça	Eş anlamlısı Kermen'dir. 1. Hisar, kale. 2. İran'da bir eyalet ve bu eyaletin bugünkü merkezi.
Kişver	Farsça	Ülke.

L

Laçın	Türkçe	Ayakları kırmızı şahin cinsinden bir av kuşu, yırtıcı kuş. mec. Yiğit, korkmaz, cesur; sert, yalçın.
Letif	Arapça	1. Allah'ın isimlerindedir. 2. Yumuşak, hoş, güzel, nazik. 3. Bütün inceliklere vakıf. "Abd" takısı alarak kullanılabilir. (Abdüllatif).
Leyaget	Arapça	1. Layık olan, değerlilik, yararlılık. 2. İktidar, hüner, fazilet.
Leysan	Türkçe	Eski Süryanice "nisan" veya "niysan" ın halk dilinde, konuşmada kullanılan şeklidir. Nisan ayı demektir. Yağmurların çok oluşundan bereket ve bolluk ayı kabul edilir.
Loğman	Arapça	1. Eski kavimlerde, ahlaki öğütler veren hekim. 2. Kur'an-ı Kerim'de bir sure adı.
Lütfeli	Arapça	Ali'nin merhameti, Ali'nin iyiliği, Ali'nin cömertliği, Ali iltifatı.
Lütfi	Arapça	Hoşluk, güzellik, iyi davranış.
Lütfiyar	Ar. + Far.	Sevgilinin merhameti, iyiliği, iltifatı.
M		
Maarif	Arapça	Toplumun bilgi, beceri elde etmesi için hayata geçirilen tedbirler sistemi; bilgi, beceri, tahsil.
Mabud	Arapça	1. Tanrı. 2. Çoktanrıcılıkta, var olduğuna inanılan ve tapılan insanüstü varlıklardan her biri, ilah. 3. Evrenin ve herşeyin yaratıcısı, koruyucusu, yöneticisi olduğuna ve "bir"liğine inanılan yüce varlık. Yaradan; Allah.
Magbet	Arapça	Mabet, tapınak.
Magsud	Arapça	1. Kasdolunan, istenilen şey, istek. Maksad, niyet, murat. 2. Varılmak istenen yer.

Mahal	Arapça	Aslı "mehell"dir. Tertip ve düzenli yerin adıdır; il, ülke.
Mahir	Arapça	Maharetli, hünerli, elinden iş gelir, becerikli.
Mahiyeddin	Arapça	Sözün önemini anlayan kimse.
Mahmud	Arapça	1. Hamd olunmuş, tanınmış, övülüş, övülmeye değer. Makam-ı Mahmud: Hz. Muhammed'in en büyük şefaet makamı, cennet. 2. Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak üzere getirdiği filin adı. 3. Mahmud (Kaşgarlı) Karahanlılar'dan olan bu Türk bilgini "Divanu Lügati't-Türk" adlı eseriyle tanınmıştır. 4. Mahmudiye: 2. Mahmut devrinde basılan altın para.
Mail	Arapça	Meyilli, herhangi bir yöne eyilen, bir şeye meyli ve hevesi olan; seven, isteyen, düşkün.
Mais	Latince	Eş anlamlısı Mayıs. Yılın beşinci ayı, Mayıs ayı. Genellikle bu ayda doğan çocuklara verilen isimlerdendir.
Malik	Arapça	1. Sahip, bir şeye sahip olan, bir şeyi olan. Maliki'l-Mülk, Allah. 2. Yedi cehennem hâkimi ve kapıcısı olan melek. 3. Zebanileri idare eden melek. İmam Malik, Maliki mezhebinin kurucusu. Ashab bu ismi kullanmıştır.
Manaf	Arapça	Eski Arap bütününün (toplumunun) adıdır.
Mansur	Arapça	1. Yardım olunmuş, Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmiş. 2. Türk musikisinde bir düzen. 3. Bir ney çeşidi.
Maşallah	Arapça	"Me şee allah" sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur, "Allah'ın istediği" (adam, kul) anlamını verir. Türkçede "Allah kötü gözlerden, kötü bakışlardan korusun", "Allah saklasın", "aferin", "beğenme" gibi anlamlarda kullanılır.
Mebud	Arapça	İbadet edilen, tapılan şey.
Mecid	Arapça	Şan ve şeref sahibi olan kimse. İyi ahlaklı. Ulu.

Mecnun	Arapça	Deli, divane. Mec. Âşık, vurgun, delicesine seven; Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı.
Meded	Arapça	Yardım, imdat, aman.
Meftun	Arapça	1. Fitneye düşmüş, sihirlenmiş. 2. Gönül vermiş, tutkun vurgun. Hayran olmuş, şaşmış.
Meharet	Arapça	Beceri, kabiliyet, hüner.
Mehdi	Arapça	1. Kendisine rehberlik edilen. Allah tarafından hidayet verilmiş olan. Doğru yolu tutan. 2. Şiilere göre 12 imamın sonuncusu.
Mehdigulu	Ar. + T.	bk. Mehdi ve Gulu.
Mehdihan	Ar. + Ar.	bk. Mehdi ve Han.
Mehebbet	Arapça	Sevgi, sevme, sevişme; aşk; dostluk, sadakat; meyil, istek.
Mehemmed	Arapça	1. Birçok defalar beğenilmiş, hoşalanılan, tekrar tekrar övülmüş. 2. Birçok güzel huylara sahip. Hz. Peygamber (s.a.v)'in isimlerindedir. Dedesi Abdülmuttalib tarafından, gökte hak yerde halk övsün niyetiyle bu ad konulmuştur. Kur'an'da dört yerde zikredilmiştir. Eşanlamlısı Muhammed'dir.
Mehemmedeli	Arapça	bk. Mehemmed ve Eli.
Meherrem	Arapça	1. Yasaklanmış, haram kılınmış. 2. Arap Kamer takviminin birinci ayı aşura ayı. Müslümanlıktan önce bu ayda savaşmak yasak olduğu için bu ad verilmiştir. Bu ayın ilk 10 gününde Kerbela olayının yıldönümünde matem yapılır.
Mehiyeddin	Arapça	bk. Mahiyeddin.
Mehman	Farsça	Konak, misafir.
Mehmanyar	Farsça	Sevgilinin misafiri.

Mehralı	Far. + Ar.	Eş anlamlısı Mehreli. Ali'nin merhameti, aşkı, sevgisi.
Melik	Arapça	1. Padişah, hakan, hükümdar. 2. Mal sahibi. 3. Allah'ın isimlerinden,
Melikağa	Ar. + T.	bk. Melik ve Ağa.
Melikeli	T. + T.	bk. Melik ve Eli.
Melikheyder	T. + T.	bk. Melik ve Heyder.
Melikmemmed	T. + T.	bk. Melik ve Memmed.
Memmed	Arapça	Muhammed isminin Türkçesi. bk. Mehemmed.
Memmedağa	Ar. + T.	bk. Memmed ve Ağa.
Memmedbağır	Ar. + T.	bk. Memmed ve Bağır.
Memmedcefer	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Cefer.
Memmedeli	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Eli.
Memmedhan	Ar. + T.	bk. Memmed ve Han.
Memmedhenife	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Henife.
Memmedhesen	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Hesen.
Memmedhüseyn	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Hüseyin.
Memmedkerim	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Kerim.
Memmednesir	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Nesir.
Memmedrahim	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Rahim.
Memmedresul	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Resul.
Memmedsadıg	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Sadıg.
Memmedtağı	Ar. + Ar.	bk. Memmed ve Tağı
Mensur	Arapça	bk. Mansur.

Merdan	Farsça	Mertler, insanlar, erkekler, yiğitler.
Merkez	Arapça	Orta; şehir merkezi, başkent; herhangi bir işe önderlik eden yer.
Mestan	Farsça	Sarhoş, mest olan, keyifli; baygın bakış, nazlı nazlı bakmak.
Mesud	Arapça	Saadetli, bahtlı, bahtiyar, kutlu.
Meşedi	Arapça	İran'da ziyaret yeri olan meşhur şehri ziyaret eden kimseye verilen isim.
Metin	Arapça	1. Metanetli, sağlam, dayanıklı. 2. Özü, sözü doğru, sebatkâr, itimat edilir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in isimlerinden.
Metleb	Arapça	Dilek, arzu, istek, maksat, talep; mesele, mevzu, işin ciddiyeti; iş, sonuç.
Mezahir	Arapça	"Mezher" sözcüğündendir. Kendini gösterme; elde etme, gayesine erişmek.
Midhet	Arapça	Övme, methetme; övülmeye değer adam.
Mikayıl	İbranice	İslam dini inancına göre dört büyük melekten biri ve canlıların rızkını sağlayan meleğin adı.
Mirabbas	Ar. + Ar.	"Mir" ve "Abbas" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Abbas.
Mirağa	Ar. + T.	"Mir" ve "Ağa" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Ağa.

Miranşah	Türkçe	Başkan, emirler şahı.
Mirbaba	Ar. + T.	"Mir" ve "Baba" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. baba.
Mirbağır	Ar. + T.	"Mir" ve "Bağır" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Bağır.
Mirbeşir	Arapça	"Mir" ve "Beşir" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Beşir.
Mircavad	Arapça	"Mir" ve "Cavad" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Cavad.
Mircefer	Arapça	"Mir" ve "Cefer" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Cefer.
Mirdamed	Ar. + Ar.	"Mir" ve "Damed" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.)

		soyundan olduklarını gösterir. bk. Damed.
Mireli	Arapça	"Mir" ve "Eli" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Eli.
Miri	Türkçe	"Mir" ile başlayan adların kısaltma ve değer verme biçimidir.
Miriş	Türkçe	"Mir" ile başlayan adların değer verme biçimidir.
Mirmahmud	Ar. + Ar.	Mir ve "Mahmud" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Mahmud.
Mirseyyaf	Ar. + Ar.	Mir ve "Seyyaf" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Seyyaf.
Mirşamil	Ar. + Ar.	Mir ve "Şamil" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mir "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, ağa anlamına gelir. Birçok kişi adının önüne gelerek onların Peygamber (s.a.v.) soyundan olduklarını gösterir. bk. Şamil.
Mirzağa	Ar. + T.	bk. Mirze ve Ağa.
Mirze	Farsça	1. Emiroğlu beyi, hükümdar soyundan gelen. 2. Doğu Türk devletlerinde asalet unvanı. 3. Dubb-i Ekber yıldız kümesindeki parlak yıldız.

Mirzehan	Ar. + T.	bk. Mirze ve Han.
Mirzhesen	Ar. + Ar.	bk. Mirze ve Hesen.
Mirzehüseyn	Ar. + Ar.	bk. Mirze ve Hüseyin.
Mirzeli	Ar. + Ar.	bk. Mirze ve Eli.
Misir	Arapça	Ülke, il; büyük şehir.
Misirhan	Ar. + T.	Ülke hanı; büyük şehrin hanı.
Mobil	Türkçe	Arapça "mügbil" in değişikliğe uğramış şeklidir. Şanslı, talihli.
Molla	Arapça	Aslında "ağa, saygıdeğer kişi, sahip" anlamını veren "moulla" veya "mövla" sözcüğünden türetilmiştir. Büyük din âlimi; kadı; dini okullarda ders anlatan öğrenen.
Mollağa	Ar. + T.	bk. Molla ve Ağa.
Möhbetdin	Arapça	Aslı "mühibbeddin" dir. Dini seven, dine bağlı olan.
Möhlet	Arapça	Zaman verme, müddet. Bir işin yapılması için verilen zaman.
Möhsün	Arapça	Sağlamlaştıran, güzelleştiren; iyilik eden, cömert.
Möhteşem	Arapça	İhtişamlı, tantanalı, göz kamaştıran, görkemli.
Muhtar	Arapça	1. İhtiyar eden, seçilmiş, seçkin. Hareketinde serbest olan, istediği gibi davranan, dilediğini yapan. 2. Köy veya mahalle işlerine bakmak üzere halkın seçtiği kimse. Hz. Peygamber (s.a.v)'in isimlerinden.
Murad	Arapça	Arzu, istek, dilek. Maksat meram.
Muradeli	Ar. + Ar.	bk. Murad ve Eli.
Muradhan	Ar. + T.	bk. Murad ve Han.
Murtuz	Arapça	Beğenilmiş, seçilmiş; seçgin.

Murtuza	Arapça	bk. Murtuz.
Murtuzeli	Ar. + Ar.	bk. Murtuz ve Eli.
Musa	Arapça	Vasiyet edilmiş. Vasi nasbolunmuş, vasiyeti yerine getirmekle vazifelendirilmiş. Tavsiye olunmuş. Sina yarımadasında, Eymen vadisinde Tur dağında Allah'ın lütfuna mazhar olarak, kavmine "on emir" adı altında Allah'ın şeriatını bildiren peygamber. Büyük kitaplardan Tevrat ona indirilmiştir.
Mustafa	Arapça	1. Temizlenmiş, seçilmiş, güzide. 2. Hz. Peygamberin isimlerinden.
Mübariz	Arapça	Belli bir emel, iş uğrunda mücadele eden adam; iddialı.
Mügabil	Arapça	Karşı, karşı taraf.
Mügdet	Farsça	Tamam.
Mühlis	Arapça	Halis, katıksız. Dostluğu, samimiliği ve her hali içten gönülden olan.
Mülatif	Farsça	Karşı çıkma, ters düşme, zıtlasma.
Mürsel	Arapça	Gönderilmiş; elçi; peygamber.
Mürşid	Arapça	Doğru yolu gösteren, rehber; tarikat şeyhi.
Müsafir	Arapça	1. Seyahat eden; sefere giden. 2. Misafir, konuk.
Musahib	Arapça	1. Birisi ile sohbet eden. 2. Dost, arkadaş.
Müsehib	Arapça	Atılmış, dikkatsiz kovulmuş; hür, serbest; önem vermeyen, dikkatsiz.
Müslüm	Arapça	Eşanlamlısı Müslim'dir. Müslüman, İslam dinine bağlı olan; itaat eden; dindar.
Müsteceb	Arapça	Eşanlamlısı Müstecab'dır. Dileği, isteği kabul olan, amacına ulaşan.

Müşfig	Arapça	Yumuşak huylu, şefkatli, merhametli, nazik, kibar.
Müştag	Arapça	Kalpten isteyen, bir şeye can atan, özlem çeken, candan isteyen.
Müzeffer	Arapça	Galip, galip olan, üstün gelen; zafere ulaşan.
N		
Nadir	Arapça	Seyrek, az, ender bulunur.
Nağı	Arapça	Arapça "negi" olan bu sözcük "temiz, pak, düzgün, saf" anlamlarına gelir. İnanışa göre cennetin sekiz bölmesinden dördüncüsünün adıdır. Anadolu Türkleri bu "naki" olarak kullanırlar.
Nahid	Farsça	1. Venüs (zühre) gezegeni. 2. (Arapça'da) Yeni yetişen kız.
Naib	Arapça	1. Vekil, birinin yerine geçen, kadı vekili, Şeriata göre hükmeden hâkim. 2. Nöbet bekleyen, nöbetle gelen.
Nail	Arapça	Muradına eren, ermiş, ele geçiren.
Naim	Arapça	1. Bollukta yaşayış. 2. Cennetin bir kısmı. Daru'n-Naim: Cennet.
Namaz	Farsça	İslam dinine göre günde beş defa belli zamanlarda ve belli kurallara uygun olarak yapılan ibadet.
Namazeli	Far. + Ar.	bk. Namaz ve Eli.
Namig	Arapça	Yazıcı, kâtip, yazar
Namigkamal	Ar. + Ar.	Aslında Türkiye'nin tanınmış şair ve yazarı Namık Kemal (1840-1888) sözcüklerinin birleştirilmiş şeklidir. bk. Namig ve Kamal.
Nasir	Arapça	Yardımcı, yardım eden.
Natig	Arapça	Güzel konuşma yapan, bilgili konuşan.

Nazim	Arapça	Tanzim eden, düzenleyen. Sıra sıra, dizi dizi olan şey.
Nazir	Arapça	1. Nazar eden, nezaret eden, bakan, gözeten. 2. Vekil bakan. 3. Bir yüzü bir tarafa yönelik olan.
Nebi	Arapça	Haberci. Peygamber.
Necef	Arapça	1. Irak'ta bir şehrin adı ve Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yer. 2. Zayıf, ince.
Necefgulu	Ar. + T.	bk. Necef ve Gulu.
Necib	Arapça	1. Soyu soppu temiz pak olan kimse. 2. Asilzade, kıymetli, üstün. 3. Güzel ahlak sahibi.
Necmeddin	Arapça	Dinin yıldızı.
Neman	Rusça	Beyaz Rusya topraklarında çıkan, Litvanya'da Baltık Denizi'ne boşalan nehrin adı.
Nemet	Arapça	İyilik, mutluluk; zenginlik, servet; yenecek ve içilecek şeyler, nimet.
Nemetulla	Arapça	Allah'ın nimeti, Tanrı'nın zenginliği.
Nerbala	Ar. + T.	"Ner" ve "Bala" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Ner 1. Erkek deve. 2. mec. Korkusuz, güçlü, kuvvetli, cesur. bk. Bala.
Neriman	Farsça	Güçlü, kuvvetli, kudretli.
Nerimanyar	Arapça	Kibar olan yar, sevgili.
Neroğlan	Ar. + T.	"Ner" ve "Oğlan" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Ner 1. Erkek deve. 2. mec. Korkusuz, güçlü, kuvvetli, cesur. Oğlan, erkek çocuk.
Nesib	Arapça	Soylu, soyu temiz baba.
Nesiman	Farsça	1. Hafif esen rüzgar. 2. Hoş, iyi huylu insan.

Nesimi	Farsça	Hafif esen rüzgâra ait olan.
Nesir	Arapça	Yardım.
Nesreddin	Arapça	Dinin yardımı.
Nesrulla	Arapça	Allah'ın yardımı.
Nesrullah	Arapça	bk. Nesrulla.
Nezer	Arapça	Bakma, bakış, gözetme; fikir, düşünce; göz göze gelme.
Nezereli	Ar. + Ar.	bk. Nezer ve Eli.
Nicad	Arapça	Eşanlamlısı Necat'tır. Kurtulma, kurtuluş. Selamet.
Nifteli	Arapça	Aslında Arapça "nüfte" (tohum, maya) ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Ali evladı.
Niftulla	Arapça	Aslı "nüfte" (tohum, maya) ve "Allah" sözcüklerinden meydana gelmiştir. Allah evladı, Allah'ın yarattığı.
Nihad	Farsça	Tabiat, huy, yaratılış, kişilik, bünye.
Nihal	Farsça	1. Sevgili. 2. Taze, düzgün fidan, sürgün.
Niyaz	Farsça	1. Yalvarma, yakarma. Dua. 2. Bazı tarikatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selam, saygı ve duası. 3. İhtiyaç, muhtaçlık.
Niyazeli	Far. + Ar.	bk. Niyaz ve Eli.
Niyazi	Farsça	bk. Niyaz.
Niyemeddin	Arapça	Aslı "ne'imeddin"dir. Dinin bolluğu, dinin nimeti.
Nizam	Arapça	1. Dizi, sıra. Düzen, usul, tertip, yol, kaide. 2. Kanunlar. 3. Hindistan'daki küçük devletlerin hükümdarlığı.
Nizameddin	Arapça	Dinin düzeni, yöntemi.

Nizami	Arapça	1. Usulüne uygun, terkipli, düzenli. 2. Kanun ve nizamata ait, onunla ilgili. Nizami; İran'ın en büyük şairlerinden olup, Genceli'dir.
Nobil	İngilizce	İngilizce "Noble" kelimesinin söylenişinden gelmektedir. Anlamı, "asil" demektir.
Nofel	Arapça	Tahsilli, medeni.
Novruz	Farsça	1. Yeni gün. 2. İlkbahar başlangıcı. 3. Bahar bayramı.
Novruzeli	Far. + Ar.	bk. Novruz ve Eli.
Nurbaba	Far. + T.	"Nur" ve "Baba" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Nur; ışık, aydınlık; şan, şöhret. bk. Baba.
Nurbala	Far. + T.	"Nur" ve "Bala" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Nur; ışık, aydınlık; şan, şöhret. bk. Bala.
Nureddin	Arapça	Dinin ışığı; dinin şerefi.
Nureli	Ar. + Ar.	"Nur" ve "Eli" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Nur; ışık, aydınlık; şan, şöhret. bk. Eli.
Nurlan	Türkçe	Işık alan, ışıklanan, parlayan; ışıklı, parlak; aydınlanan.
Nurşirevan	Farsça	"Enuşirevan" kelimesinin değişikliğe uğramış şeklidir. Ölmez ruh, ölmez hayat.
Nuru	Farsça	"Nur" ile başlayan isimlerin kısaltma ve değer verme biçimidir.
Nurulla	Arapça	Allah'ın ışığı, nuru; Allah'ın şereflişi.
Nüsret	Arapça	1. Yardım. 2. Allah'ın yardımı. 3. Zafer, muzafferiyet. Basan, üstünlük.
O		
Ocag	Türkçe	Zamanında "oçug, oçag, otçug" biçimlerinde de kullanılmıştır. Ateş yakılan yer, soba; dine göre kutsal

		sayılan yer, pir, türbe; mec. Ev, yurt, vatan, maden, kaynak, şehir vs.
Ocageli	T. + Ar.	bk. Ocag ve Eli.
Ocaggulu	T. + T.	bk. Ocag ve Gulu. Evin, vatanın kulu, yurda has olan adam.
Ocaghan	Türkçe	Han evi, hana ait olan ev, yurt.
Ocagverdi	T. + T.	Evin, yurdun, pirin verdiği, bağışladığı adam.
Ogtay	Türkçe	1. Ok gibi, oka denk olan. 2. Güçlü, kudretli. 3. Asabi, kızgın.
Oğuz	Türkçe	1. Mübarek, saf ve iyi yaratılışlı. 2. Genç, sağlam, güçlü. 3. Anlayışı kıt, bön. 4. Köylü. Tosun. 5. Türk efsanelerinde geçen büyük bir kahraman. Büyük bir Türk boyu.
Orduhan	Türkçe	Hanın sarayı, ordugâhı, siperi.
Orhan	Türkçe	Şehrin yöneticisi, hâkimi. Orhan Gazi: Osmanlı imparatorluğunun ikinci padişahı.
Oruc	Türkçe	İslam'ın beş şartından birisidir. Tan yerinin ağarmasından güneş batana kadar Allah rızası için yiyip içmekten cinsi münasebetten sakınmak. İbadet.
Orucağa	T. + T.	bk. Oruc ve Ağa.
Oruceli	T. + Ar.	bk. Oruc ve Eli.
Oruz	Türkçe	Eşanlamlısı Orus'tur. Bu adın Orta Asya Türklerinde "Oraz", "uraz", "uruz" şeklinde olanları da vardır. 1. Baht, şans. 2. Mutlu, talihli, saadetli. 3. Oruç tutulan ay.
Osman	Türkçe	1. "Us" (akıl, zekâ; ahlak, edep) ve "man" parçalarından oluşmuş bir addır. Akıllı, zeki adam; ahlaklı insan. 2. Bir tür kuş ya da ejderha. 3. Hz. Muhammed (s.a.v)'in damadı

ve Hz. Ömer'den sonra devlet başkanı olan III. halife. 4. Osmanlı devletinin kurucusu, Osman Gazi.

Ozal	Farsça	Ozan kelimesinin değişikliğe uğramış hali.
Ozan	Türkçe	1. Şiir yazan, şair. Halk şairi. 2. Şakacı, tatlı, güzel konuşan.
Ö		
Ölmez	Türkçe	Ölmeyen, yaşayan, kalan, sonsuz olan, eskimeyen vs. anlamları vardır. Bu isim genellikle çocukları doğup ölen ailelerde yeni doğan çocuğa konur ve onun da ölmemesini dilerler.
Ömer	Arapça	1. Ölmezlik, dirilik, canlılık, ömür, hayat. 2. İslam Devleti'nin II. Halifesi Ömer b. Hattab.
Örnek	Türkçe	Nümune, misal, model, benzer; çeşit, tür.
Ötkün	Türkçe	Haddinden fazla yetişmiş; pişmiş, sert. mec. Etkin olan, geçip giden, yumuşak.
Övliya	Arapça	"Veli" sözcüğünününden türetilmiştir. Hayatını Allah yolunda harcayarak ona ulaşmayı arzulayan kutsal kişiler. Mec. Kutsal, temiz, pak, mübarek, saf.
P		
Paşa	Türkçe	1. Osmanlı devletinde yüksek rütbeli askerlere verilen unvan. General. 2.Uslu, ağırbaşlı.
Pehlivan	Farsça	1. Güreşçi. 2. Boylu boslu, iri yan, güçlü kimse, yiğit.
Penah	Farsça	Sığınma, himaye; sığınacak yer; yardımcı, dayanılacak, güvenilecek yer.
Pervin	Farsça	Ülker yıldızı.

Perviz	Farsça	1. Üstün. 2. Elek. Süzgeç. 3. Balık. 4. Güzellik. Cilve. 5. İran hükümdarı Hüsrev'in lakabı.
Peyman	Farsça	Yemin, and, ahd.
Pireli	Far. + Ar.	Ali'nin piri, Ali'nin türbesi.
Pirgulu	Far. + T.	Pirin kulu, kölesi.
Piri	Farsça	"Pir" sözcüğünden gelmektedir. "Pir" tarikat önderi, tarikatın kurucusu; koca, yaşlı erkek; kutsal sayılan ziyaret yeri. "Piri" ise pire ait olan, pir ile ilgili olan; pir ile başlayan birçok adın kısaltma biçimidir.
Pirim	Far. + T.	"Pir" sözcüğüne 1. tekil şahıs eki eklenerek sahiplenme hissi yaratılmıştır.
Pirmemmed	Far. + Ar.	"Pir" ve "Memmed" isimlerinden meydana gelmiştir. "Pir" tarikat önderi, tarikatın kurucusu; yaşlı erkek; kutsal sayılan ziyaret yeri anlamındadır. bk. Memmed.
Pirverdi	Far. + T.	Pirin verdiği, pirin bağışladığı, sunduğu adam.
Polad	Farsça	Çelik. Güç, kuvvet.
Poladhan	Far. + T.	Çelik gibi han, güçlü, kuvvetli han.
Pünhan	Farsça	Gizli, çok gizli yer; kimsenin bilmediği.
R		
Rabil	Farsça	Herşeyi üst seviyede bilen.
Raci	Arapça	1. Rica eden, yalvaran, dileyen. 2. Dönen, geri gelen. 3. Nisbet ve ilgisi bulunan, dokunan.
Radig	Farsça	Tek, eşsiz.
Rafael	İbranice	Yahudilik'deki 4 büyük melekten biridir. İslam daki karşılığı İsrail'dir. Rafael "tanrı şifa getirdi" anlamına gelmektedir.

Rafig	Arapça	Aslı "Refig"dir. Arkadaş, yardımcı; ortak.
Ragib	Arapça	Arzulayan, isteyen; istek gösteren.
Ragif	Rumca	Pide, yufka.
Rahib	Arapça	Hristiyan din adamı.
Rahil	Arapça	Gitme, göçme.
Rahim	Arapça	Esirgeyen, acıyan, koruyan, merhametli. Kur'an'da 220 yerde zikredilmiştir. Allah'ın isimlerinden.
Ramal	Latince	Dal (ramus)'la ilgili. Ramus; sinir, ven veya arter.
Ramazan	Arapça	Hicri (kameri) ayların dokuzuncusu, oruç ayı. Kur'an'da Bakara suresi 185. ayette ismi geçen ay ismi.
Ramil	Arapça	Arapça "rem" kelimesinde türetilmiştir. Fala bakan, kumla fala bakan.
Ramin	Arapça	Arapça "reme" kelimesinden türetilmiştir. Atıcı, mermi atan. Bu isim İbranice "güneş oğlu, güneşin çocuğu" anlamını ve de söylenir.
Rasif	Arapça	1. Sağlam dayanıklı. 2. Denizin yüzüne çıkmış kayalar. 3. Taş, temel, rıhtım.
Rasim	Arapça	1. Resim yapan. 2. Gelenek - görenek.
Rauf	Arapça	Esirgeyen acıyan, çok merhametli. Allah'ın isimlerinden.
Razi	Arapça	Boyun eğen, kabul eden, rıza gösteren. İslam dünyasında meşhur bir isimdir.
Receb	Arapça	1. Hicri kameri ayların yedincisi, üç ayların ilki. 2. Gösterişli, haybetli.
Recebağa	Ar. + T.	bk. Receb ve Ağa.
Recebeli	Ar. + Ar.	bk. Receb ve Eli.

Refail	İbranice	Allah iyileştirdi, Allah tedavi etti.
Refi	Arapça	Yüksek, uca.
Refig	Arapça	bk. Rafig.
Refiyyet	Arapça	Arkadaş, sırdaş.
Rehim	Arapça	bk. Rahim.
Rehman	Arapça	Bütün canlılara merhamet eden, koruyan. Kur'an-ı Kerim'de 55'ten fazla yerde zikredilmiştir. Yine Kur'an-ı Kerim'in 55. suresinin adıdır. Allah'ın isimlerinden
Remzi	Arapça	1. Akıllı, zeki. 2. İşaretlerle simgelerle gösteren.
Resul	Arapça	Bir kimsenin sözünü başka bir kimseye tebliğ eden kişi. Elçi, Allah elçisi peygamber. Yeni bir kitap ve şeriatle gönderilen peygamber.
Reşad	Arapça	1. Doğru yolda, hak yolda yürüme. 2. Sultan Reşad; Osmanlı son dönem padişahlarındandır.
Reşadet	Arapça	Kahramanlık, yiğitlik.
Reşid	Arapça	Aklı kemale ermiş; yetişkin, ergen; korkmaz, yiğit, cesur; doğru yolda ilerleyen.
Revan	Farsça	1. Akan, su gibi akıp giden. 2. Ruh, can. 3. İyi hazırlanmış, öğrenilmiş.
Revayet	Arapça	Bir olay hakkında kısa hikâye.
Rizvan	Arapça	1. Memnunluk, razı olmak. 2. Dini inanişaya göre cennetin bekçisi veya cennet kapısında nöbet tutan meleğin adı. 3. mec. Cennet.
Rövşen	Farsça	Aslı "rouşen"dir. Pırıltı, aydınlık, ışıklı; açık.
Ruhulla	Arapça	Allah'ın ruhu; dini inanişaya göre İsa peygamberin lakaplarından biridir.

Ruslan	Türkçe	Aslında "arslan" sözcüğünün rus ve başka dillerdeki değişikliğe uğramış şeklidir. Rus halk edebiyatında "Eruslan" şeklinde kullanılmıştır.
Rusvat	Farsça	Rezil olmak; aşağılamak.
Rüfet	Arapça	Yükseklik, ucalık; büyük görev ve rütbe.
Rüstem	Farsça	Yiğit, kahraman. İran'ın ünlü pehlivanı ve savaşçısı.
Rza	Arapça	Razılık, razı olma, hoşnutluk, memnuniyet, muvafakat, kabul. Bir şeyin olmasına muvafakat etme. Kadere mukadderata boyun eğme.
S		
Sabir	Arapça	1. Sabreden, tahammül eden, katlanan, sabırlı. 2. Acele etmeyen.
Sabit	Arapça	1. Değişmeyen, kıvılcıdamayan. 2. Kanıtlanmış, anlaşılmış.
Sabutay	Türkçe	Cengiz Han'ın ünlü Moğol generalinin adı.
Sadat	Arapça	bk. Seyid.
Sadığ	Arapça	bk. Sadig.
Sadig	Arapça	Doğru gerçek hakiki, yalan olmayan, sahte olmayan. Sadakatli, samimi, bağlı.
Saheddin	Arapça	Dinin genişliği.
Sahib	Arapça	1. Sahip, koruyan, gözeten. 2. Bir iş yapmış olan. 3. Herhangi bir niteliği olan.
Saib	Arapça	Hedefe doğru ulaşan. İsabetli olan, doğru olan, hata etmeyen.
Sail	Arapça	Akan, geçen, hareket eden, hamle eden.
Sakif	Arapça	Suskun, sessiz; bilgili.

Sakit	Arapça	Hareketsiz, durgun, susan, sessiz.
Salam	Arapça	Sağ, canlı olma, sağlık; tehlikeden uzak, uğurlu. Bu adın eski Yahudi dilinde "salom"dan geldiği sanılır. İbranice "salom" tedbir, asayiş, güvenlik anlamındadır.
Salar	Türkçe	Önder, başkan, kumandan.
Salâvat	Arapça	Hz. Muhammed (s.a.v.) için yapılan dualar. Dua okunduktan sonra sağ eli yüze çekmek ve " Allahumme salli ala Muhammedin ve Ali Muhammed" demek.
Saleh	Arapça	1. Yarar, yakışır, elverişli, uygun. Salahiyeti bulunan, yetkili. 2. Dinin emir ve yasaklarına uyan, iyi ahlak sahibi, muttaki.
Salman	Türkçe	Bu isim hem İbranice "salom"dan gelme olup "tedbir, güvenlik" ve hem de Arapça "hür, özgür, serbest; sakin, dinç" anlamlarını taşır.
Salur	Türkçe	1. Kılıç. 2. Oğuzların Üçok boyuna bağlı bir Türk kabilesi.
Samed	Arapça	bk. Semed.
Sameddin	Arapça	Dinin ebediliği, dinin yüceliği. bk. Semed.
Samet	Arapça	bk. Semed.
Sametdin	Arapça	bk. Semeddin.
Samid	Arapça	1. Yükselen, başını kaldırıp göğsünü kabartan. 2. Hayrette kalan. 3. Gafil
Samig	Almanca	Özlu.
Samir	Arapça	Arkadaş, dost; şarkıcı.
Sarhan	Türkçe	Aslında "sarihan" veya "saruhan"dan gelmektedir. Rengi kızıla çalan han, sarı tenli, sarışın han; ergen, olgun.
Sarvan	Farsça	Aslı "serban"dır. Deve süren, devenin başını çeken.

Savalan	Türkçe	Bir kuş adı.
Sebuhi	Arapça	Erken zamana ait, sabahın erken zamanı.
Seda	Arapça	Ses, yankı.
Sedi	Arapça	Mutlulukla, talihle ilişkili olan; uğurlu yıldıza ait olan.
Sedreddin	Arapça	Din başkanı, dinin rehberi; dinin kalbi.
Sefa	Arapça	1. Gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve sakin olma. 2. Eğlence, zevk, neşe.
Sefder	Arapça	Düşman askerlerinin saflarını yarıp geçen yiğit, cesur; kahraman.
Sefer	Arapça	1. Bir yerden bir yere gitme, yolculuk, seyahat. 2. Savaş hazırlığı. Savaşa gitme. Harp, savaş. 3. Gemilerin kalktıkları limana tekrar dönünceye kadar yaptıkları fiil.4. İstilahta: Şer'i bakımdan üç gün üç gecelik (veya onsekiz saatlik) yola gitmek için kişinin oturduğu yerden ayrılması. 5. Defa, kere. 6. Arabî ayların ikincisi.
Sefereli	Ar. + Ar.	bk. Sefer ve Eli.
Sefi	Arapça	Temiz, saf, halis; seçilmiş, seçkin; sadık dost.
Sefigulu	Ar. + T.	bk. Sefi ve Gulu.
Sefter	Arapça	bk. Sefder.
Sefyar	Arapça	Tek yar, eşsiz yar; nadir davranışı olan kimse.
Sehavet	Arapça	El açıklığı, cömertlik.
Sehhet	Arapça	Gerçeklik, dürüstlük, düzgünlük, doğruluk; vücudun sağlığı, sağlamlığı.
Seid	Arapça	Mutlu, güzel yaşayan, şanslı, saadetli, uğurlu.
Selim	Arapça	1. Kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru. 2. Tehlikesiz,

		zararsız, kurtulmuş. 3. Temiz, samimi.
Selman	Arapça	Barış içinde bulunma, huzur, erinç.
Semed	Arapça	Ezeli, ebedi ve yüce olan ve hiç kimseye veya şeye ihtiyacı olmayan, herşeye sahip olan yüce Allah. Allah'ın isimlerindedir.
Semender	Farsça	1. Efsaneye göre ateşte yaşayan bir kuş. 2. Farsça "semen" (ülke, şehir) ve "der" (ev, yaşanılan yer, kent) söcüklerinden "uzak şehir, ülke, kale" anlamını içermesi. 3. Su kertenkelesi.
Senan	Arapça	Bu adı Sena dağı ve Sena şehri ile ilişkilendirirler. Ancak aynı dağ ve şehir adları da Arap ordu konutanı Tarig ibn Sena'nın adından gelmektedir. İki anlamı vardır: 1. Övülen, methedilen. 2. Keskin, sivri; süngünün sivri ucu. Adın yazılış biçimi çeşitlidir. Bunun Sinan olarak yazılışı da vardır.
Serdar	Farsça	Başkumandan, başbuğ. Sefer zamanında padişah yerine ordunun başında sefere giden veziri azamlara verilen unvan, serdar-ı ekrem.
Serhan	Türkçe	bk. Sarhan.
Serhed	Farsça	Hudut, sınır, sınırbaşı; iki devlet arasındaki sınır boyu.
Serrac	Farsça	1. Çok sevilen, sayılan kimse, baştacı. 2. (Ar.) Koşum ve eğer takımlarını yapan veya satan kimse, saraç.
Sertac	Farsça	1. Taç. 2. Baştacı, çok sevilen, sayılan.
Server	Farsça	Başkan, önder, rehber.
Settar	Arapça	Gizleyen, örten; ayıpları gizleyen.
Settarhan	Ar. + T.	bk. Settar ve Han.
Sevdimalı	T. + Ar.	"Sevdim" ve "Eli" isimlerinin birleşmesinden meydana

gelmiştir. "Sevdim" sözcüğü, birinci tekil şahsın dili ile oluşturulan bir isimdir. bk. Eli.

Sevindik	Türkçe	Bu isim genellikle ilk çocuğa, özellikle de erkek çocuğuna, verilir ve aile üyeleri, akrabalar sevinç içinde olduklarını belirtirler.
Seyavuş	Farsça	Eşanlamlısı Siyavuş'tur. Aslında "siyahveş" sözcüğünden türemiştir. Esmer, siyaha yakın anlamındadır.
Seyfeddin	Arapça	Dini koruyan, dinin kılıcı.
Seyfi	Arapça	1. Kılıçla ilgili kılıç şeklinde. 2. Askerlikle ilgili. Askeri.
Seyfulla	Arapça	Allah'ın kılıcı. Hz. Ali (r.a.)'nin ve Hz. Halid b. Velid'in lakabı.
Seyid	Arapça	Ağa, bey; önder, başkan; dine göre Muhammed peygamberin soyundan olanlar.
Seyidağa	Ar. + T.	bk. Seyid ve Ağa.
Seyran	Arapça	Gezme, dolaşma, gezinti halinde olma, bakıp seyretme; gezinti yeri.
Seyyad	Arapça	Avcı.
Seyyaf	Arapça	Kılıçlı, eli kılıçlı; kılıç yapan, kılıç ustası.
Seyyah	Arapça	Seyahat eden kimse.
Seyyar	Arapça	Hareket eden, gezen, dolaşan, belli bir yeri olmayan; sabit olmayan.
Sidgi	Arapça	Sadık, samimi, doğru söyleyen, kalbi temiz.
Sidgulla	Arapça	Sadık, sır saklayan.
Simnar	Far. + Ar.	Gümüş ateş.
Sirac	Farsça	1. Işık meşale, kandil, چراغ. 2. Nur saçan anlamında

Rasulullah için kullanılmıştır.

Soltan	Arapça	Padişah, hükümdar.
Söhbət	Arapça	Görüşüp, konuşma, arkadaşlık.
Söhrab	Farsça	Yakut, kırmızı, koyu kırmızı, parlıltı.
Sönmez	Türkçe	Parlaklık, ışığını hiç yitirmeyen, her zaman canlı.
Sübhan	Arapça	Övme, methetme; alkış; aşk olsun! Aferin!.
Sübhi	Arapça	Sabah vakti, şafak ile ilgili.
Sücaeddin	Arapça	Dinin korkusuzu, kahramanı, yiğiti.
Sücaet	Arapça	Korkusuz, yiğit.
Süleyman	İbranice	Aslı "şelomo"dur. Dinç, hür, huzur; barış. Bu adın "korunan, muhafaza edilen; bilgi ve tecrübe sahibi adam" anlamları da vardır. Davut peygamberin oğlu olan Süleyman rivayete göre hem peygamber, hem de padişah olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerdendir.

Ş

Şaban	Arapça	Aslında "şe'ban"dır. Doymuş, karnı tok olmak, tok anlamlarına gelir. Arap Kameri takviminin sekizinci ayının adıdır.
Şadiman	Arapça	Mutlu, şad olan, sevinen, memnun, neşeli.
Şahbaz	Farsça	1. Beyaz ve iri doğan. 2. Yakışıklı. Yiğit. 3. Kabadayı. 4. Cömert. 5. Büyük, gösterişli, güzel mükemmel. 6. Şahin.
Şahgulu	Far. + T.	"Şah" ve "Gulu" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Şah" hükümdar anlamındadır. Bk. Gulu.
Şahid	Arapça	1. Bir yerde bulunan, bir şeyi gören ve gördüğü ve bildiği şeyler konusunda bilgi veren kimse, tanık. 2. Bir akdin

yapılması sırasında taraflardan birinin yanında hazır bulunan. 3. Doğrulayan, isbat eden. 4. Hz. Muhammed'in sıfatlarından.

Şahin		Büyük boylu, kanca gagalı, yırtıcı bir kuş.
Şahlar	Farsça	"Şah" sözcüğünün Türkçe çoğul halidir. Hükümdarlar, padişahlar.
Şahmal	Far. + T.	"Şah" ve "Mal" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Şaha ait olan mal, hükümdar malı.
Şahmar	Farsça	İri zehirli yılan.
Şahmerdan	Farsça	"Şah" ve "Merdan" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Şah" hükümdar anlamında. "Merdan" Farsça "merd" sözcüğünün çoğul halidir. 1. Erkekler. 2. Erkeklerin şahı.
Şahmurad	Far. + Ar.	"Şah" ve "Murad" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Şah" hükümdar anlamında. bk. Murad.
Şahmuraz	Türkçe	Şansı yaver giden, isteğine ulaşan kimse.
Şahnezer	Far. + Ar.	"Şah" ve "Nezer" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Şah" hükümdar anlamında. bk. Nezer.
Şahpeleng	Far. + T.	"Şah" ve "Peleng" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Şah" hükümdar anlamında. "Peleng" 1. Kaplan. 2. Cesur, yiğit anlamlarında.
Şahsuvar	Farsça	Şahın çok seçgin olan atlı birliği; çok yetenekli at binicisi.
Şahveled	Far. + Ar.	Şah oğlu, şahın çocuğu, şahdan olan çocuk; büyük evlat.
Şaig	Arapça	Hevesli, istekli, arzulu olan.
Şakir	Arapça	Şükreden, durumundan memnun olan. Allah'a şükreden. Kur'an'da çok sık geçen kelimelerden biridir.

Şamhal	Farsça	Büyük, fitilli tüfek.
Şamhelil	Ar. + Ar.	"Şam" ve "Helil" sözcüklerinin birleşimiyle meydana gelmiştir. "Şam" 1. Mum. 2. Akşam. 3. Çam ağacı. bk. Helil.
Şamil	Arapça	İçinde olan, içine alan, ait olan, genel.
Şamo	Arapça	"Şamil" adının kısaltılmış şeklidir.
Şefaeddin	Arapça	Dinin, Allah ile kul arasındaki aracılığı.
Şefaet	Arapça	1. İyileşme, hastalıktan kurtulma. 2. Birinin suçunun bağışlanması ya da dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle başkası arasında yapılan aracılık, dua.
Şefi	Arapça	Şefaet eden. bk. Şefaet.
Şehriyar	Farsça	Padişah, hükümdar.
Şemil	Arapça	bk. Şamil.
Şemistan	Farsça	Güneş ülkesi, güneşli yer.
Şemseddin	Arapça	Dinin güneşi, dinin insanlara verdiği aydınlık.
Şemsi	Arapça	Güneşe ait, güneşle ilgili.
Şerafeddin	Arapça	Dinin şerefli, büyüğü.
Şerif	Arapça	Şerefli, kutsal. Soylu temiz.
Şiraslan	Far. + T.	Farsça "Şir" ve Türkçe "Aslan" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Aslanlar aslanı, yiğitler yiğidi anlamındadır.
Şirbaba	Far. + T.	Aslana benzer olan baba, aslan gibi güçlü baba.
Şireli	Far. + Ar.	Ali'nin aslanı.
Şirin	Farsça	Sevimli, cana yakın.

Şirindil	Far. + T.	Tatlı dilli, şirin dilli olan.
Şirmemmed	Far. + Ar.	Aslan gibi Mehmet.
Şiruye	Arapça	Bir kişiye gösterilen ilgi.
Şirvan	Farsça	1. İran'da bir kent adı. 2. Aslan barınağı.
Şirzad	Farsça	Aslan gibi güçlü evlat, kişilikli kimse.
Şöhret	Arapça	Şöhretli, ünlü, şöhreti ağızlarda dolaşan.
Şövgi	Arapça	Aşırı bir isteğe, hevese ait; neşeye, keyfe has olan, istekle ilgili.
Şövket	Arapça	Azamet, büyüklük, ululuk, debdebe, haşmet.
Şücaeddin	Arapça	Dinin kahramanı, din yolunda yiğitlik gösterme.
Şücaet	Arapça	Yiğitlik, korkusuzluk, kahramanlık.
Şükür	Arapça	Razılık, minnettarlık, teşekkürünü bildirme.
T		
Taceddin	Far. + Ar.	Dinin tacı.
Tacir	Arapça	Ticareti meslek edinmiş olan.
Tağı	Arapça	Mümin, dindar, itaat eden.
Tahir	Arapça	1. Temiz, pak. 2. Türk musikisinde basit bir makam. 3. Her türlü günah ve ayıptan arı olduğundan Rasulullah (s.a.v)'a bu isim verilmiştir.
Tale	Arapça	Doğan, çıkan; baht, talih, kısmet, kader.
Taleh	Arapça	bk. Tale.
Talib	Arapça	1. Talep eden arayan, isteyen; istekli. 2. Alıcı müşteri.3. Medrese öğrencisi, öğrenci.
Tamerlan		Yüce hakan Emir Teymur'un "Teymurleng" gibi tanınan

		adının Avrupa dillerindeki şekli.
Tamhil	Farsça	Bir işin tamamı.
Tanrıverdi	Ar. + T.	Allah'ın sunduğu, hediye ettiği, Allah'ın verdiği adam.
Tapdığ	Türkçe	Bu adı iki türlü açıklamak mümkündür: 1. Elde ettik, ulaştık, bulduk, isteğe kevuştük. İstedikleri erkek çocuğu dünyaya geldiğinde genellikle bu isim konur. 2. İbadet etmek, tapınmak, ilahileştirmek.
Tariyel	Türkçe	Tar çalan sanatçı.
Tebib	Arapça	Doktor, hekim.
Tebriz	T. ve Far.	Türk musikisinde zamanında bir uyumun adı olmuştur. Aynı zamanda Hazar soyunun adıdır. "Soy, soyad, akraba" anlamlarını veren Çuvaş dilindeki "Tavris, Tauris" sözcüklerinden olduğu da belirtilir. Farsçada ise "sıtma hastalığını kesen", "hastalığı yok eden" demektir.
Tehmasib	Farsça	Kuvvetli at, güçlü at. Aslında "tehm" (güç, kuvvet; koskocaman, iri) ve "esb" (at) sözcüklerinden meydana gelmiş bir addır.
Tehmez	Farsça	"Tehmasib" adının değişikliğe uğramış halidir. Bk. Tehmasib.
Tehmiraz	Arapça	Umudu tek olan, tek kalan.
Tehmuraz	Arapça	bk. Tehmiraz.
Tehran	Farsça	İran'da bir kentin adı.
Tehsin	Arapça	Beğenme, alkışlama, övme, takdir etme, beğenip övme.
Telatüm	Arapça	Heyacanlı.
Telet	Arapça	Çıkma, doğma; yüz, sima, surat, güzel sima; gösteriş, dış görünüş.

Telman	Farsça	Yaylı çalgı çalan kimse.
Terlan	Türkçe	Yırtıcı kartala benzeyen av kuşu.
Teşekkür	Arapça	Yapılan iyilik, gösterilen dikkat, saygı karşısında ifade edilen minnettarlık; memnuniyet ve şükür ifade etme.
Tevekkül	Arapça	Ümit etme, bekleme, inanç; Allah'a sığınma.
Teymur	Türkçe	Eski adlardandır. Eski Türk dilinde bunun "temir", "temür" vb. şekilleri de kullanılmıştır. Bk. Demir.
Teymurçin	Türkçe	1. Moğol imparatorluğunun kurucusu Cengiz'in asıl adı. 2. Katı, sağlam demir.
Teyyar	Arapça	Uçan, havaya kalkan, havaya yükselen; gaz haline gelen.
Teyyub	Arapça	Eşanlamlısı Teyyib'dir. 1. İyi, hoş, güzel ala. 2. Helal, çok temiz.
Timurçin	Türkçe	bk. Teymurçin.
Tofig	Arapça	Uygunlaştırma, uygun hale getirme; yardım; uğur; isteğe kavuşma, arzuya ulaşma. Zamanında Araplarda olduğu gibi "Tovfig" şeklinde de kullanılmıştır.
Toğrul	Türkçe	1. Akdoğan, çakırdoğan, yırtıcı kuşlardan bir kuş (Bin kez öldürür, bir tanesini yer). 2. Selçuklu Devleti'nin kurucusu, Tuğrul Bey.
Tokay	Türkçe	Dere ve çay kenarlarında çıkan meşelik, kamışlık, sık ağaçlık; çayın kolu; razı olma, yetinme.
Turab	Arapça	Toprak, toz.
Tural	Türkçe	Hiç değişmeyen, aynı durumda, değişmez halde kalan; yaşayan.
Turan	Türkçe	Eski İranlılara göre Türk ülkesi. Bütün Türkler'in ve Turan kavimlerinin birleşmesiyle meydana gelecek devlet.

Turgay	Türkçe	Boz renkli, küçük ötücü, tarlalarda yuva yapan bir tür serçe, torgay.
Turgut	Türkçe	1. Konut, oturulacak yer. 2. Ünlü Türk denizcisi Turgut Reis'in adı.
U		
Uğur	Türkçe	1. İyilik, şans, talih, baht. Fırsat, tesadüf. 2. Kimi olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan iyilik kaynağı. İslam'da bu tür inanışlara önem verilmez.
Umud	Türkçe	Ummaktan doğan, güven duygusu, ümit.
Umudeli	T. + Ar.	"Umud" ve "Eli" isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bk. Umud ve Eli.
Urfan	Arapça	1. Bilme, anlama. 2. Gerçeği sezme, kavrama gücü. 3. Dini gerçek ve sırları bilme. 4. Kültür.
Urus	Türkçe	"Rus" sözcüğünün canlı dilde kullanılış şekli.
Uruz	Türkçe	Hedef, amaç, gaye.
Ü		
Ülfet	Arapça	1. Alışma, kaynaşma. 2. Görüşme, konuşma. 3. Dostluk, arkadaşlık.
Ülvi	Arapça	Yüksek, yüce, manevi yapısı ön plana çıkabilen.
Ümid	Türkçe	bk. Umud.
Ümideli	T. + Ar.	bk. Umudeli.
Ürfan	Arapça	bk. Urfan.
Üzeyir	Türkçe	Arapça "üzr" (özür) sözcüğünün değiştirilmiş şeklidir. Özür dilemek, özürünü kabul etmek, affetmek.

V

Vagif	Arapça	1. Bir şeyi elde eden, bir işten haberli olan. 2. Duran, ayakta duran. Arafat'ta vakfe yapan.
Vahab	Arapça	Aslı "Vehhab"dır. Bağış yapan, eli açık, cömert.
Vahid	Arapça	Bir, tek, yalnız. Allah'ın sıfatlarından.
Valeh	Arapça	Şaşakalmış, hayret etmiş, hayran.
Valid	Arapça	Ata, baba.
Vamig	Arapça	1. Seven, âşık. 2. Vamık ile Azra öyküsünün erkek kahramanı.
Varis	Arapça	Vasiyet yoluyla mal-mülke sahip olan adam; veraset sahibi; mec. Bir işin devamcısı, bir işi devam ettiren.
Vasif	Arapça	Bir şahısta veya eşyada olan hal, özellik, övme, methetme.
Vasim	Arapça	Hoş, güzel; damgalı, nişanı, izi olan.
Vazeh	Arapça	Açık, aydın, belli, bilinen.
Vefadar	Ar. + Far.	Verdiği sözde duran, sadık, vefalı.
Vegil	Arapça	1. Başkasının yerine ve adına hareket eden veya konuşan. 2. Asıl vazifelinin yerine çalışan, bir vazifeyi geçici olarak idare eden. 3. Hükümet üyesi olan kimse, bakan, nazır. 4. Kur'an'da Allah'ın ismi olarak da geçmektedir.
Vehiyeddin	Arapça	Dinin tekliği, birliği.
Veled	Arapça	Evlat, çocuk, oğul.
Veli	Arapça	1. Çocuğun bakımı ve idaresi üzerinde olan, hal ve hareketlerinden sorumlu bulunan kimse. 2. Dost, yakın. 3. Allah'ın sevgili kulu, ermiş evliya. Allah'ın isimlerinden.
Veliğa	Ar. + T.	bk. Veli ve Ağa.

Velihan	Ar. + T.	bk. Veli ve Han.
Veliyeddin	Arapça	Dinin koruyucusu, dinin dostu.
Veliyulla	Arapça	Allah'ın sevgili kulu. Allah'a teslim olmuş, onun hâkimiyet ve sultanının dışında hâkimiyet ve sulta tanımayan. Yalnızca Allah'ı, rasulünü ve mü'minleri dost edinen.
Veys	Arapça	Yoksul, muhtaç.
Veysel	Arapça	Aslı Üveys'tir. Kurt anlamında.
Vezir	Arapça	Hükümdarın yardımcısı olup, devlet işlerine bakan, hükümet üyesi, bakan.
Vezirhan	Ar. + T.	bk. Vezir ve Han.
Vidadi	Arapça	Sevme, sevgi. Dostluk.
Vilayet	Arapça	Valinin idaresi altındaki idari bölge; dine göre kutsal, değerli sayılan adam.
Vugar	Arapça	Ciddiyet, önlem; değerini yüksek tutma, haysiyetini koruma, onurunu yüksekte tutma.
Vurğun	Türkçe	Birine aşık, tutkun.
Vüsal	Arapça	Görüşme, isteğine ulaşma, kavuşma.
Vüset	Arapça	Genişlik.
Y		
Yadigâr	Farsça	Bir kimseyi ya da bir olayı anımsatan kimse. Bırakılan anı.
Yadulla	Arapça	Eşanlamlısı Yedulla'dır. Allah'ın eli anlamındadır.
Yafet	Arapça	Çılgın.
Yagub	İbranice	1. Erkek keklik. 2. İbranice, "Takib eden, izleyen". Hz.

Yusuf (a.s.)'un babası ve Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen 25 peygamberden (Hz. Ya'kub). Hz. İshak (a.s.)'in oğlu.

Yalçın	Türkçe	1. Sarp. 2. Düz kaygan. 3. Parlak, cilalı.
Yarehmed	Far. + Ar.	Ahmet'in yardımcısı, dostu, arkadaşı.
Yareli	Far. + Ar.	Ali'nin yardımcısı, dostu, arkadaşı.
Yarmemmed	Far. + Ar.	Mehmet'in yardımcısı, dostu, arkadaşı.
Yaser	Arapça	Eşanlamlısı Yeser'dir. Bolluk, varlık, zenginlik, varlıklılık.
Yasif	İbranice	Allah arttırdı, biriktirdi, ekledi.
Yasin	Arapça	Kur'an-ı Kerim'in 36. suresinin başlangıcı. Yas, matem ve keder anlamlarının yanında Kur'an-ı Kerim'in bazı yerlerinde "Ey insan, Ey Seyyid" gibi farklı anlamlar çıkarılmıştır.
Yaşar	Türkçe	Doğan çocuğun uzun ömürlü olması dileğiyle konulan adlardır.
Yaver	Farsça	Yardımcı, yardım eden.
Yavuz	Türkçe	1. Yaman güçlü, güzel. 2. Sert, şiddetli, çetin, keskin.3. Fevkalade, ala, müstesna. 4. Kötü, fena azgın. Yavuz Sultan Selim. Hilafetin Osmanlılara geçmesini sağlayan dokuzuncu Osmanlı padişahı. 5. Eski zamanlarda başlıca olarak pis, iğrenç, kötü anlamları olmuştur.
Yehya	İbranice	"Allah lütüfkârdır" anlamında. Kur'an-ı Kerim'de 5 yerde ismi geçen ve Zekeriyya (a.s.)'nın oğlu olan peygamber.
Yelmar	Farsça	Dostun, akrabasının yanında olan, yardım eden.
Yelmaz	Türkçe	bk. Yılmaz.
Yenilmez	Türkçe	Yenilmeyen, mağlup olmayan.
Yılmaz	Türkçe	Yılmayan, bıkmayan, azimli, sebatlı.

Yolcu	Türkçe	Yola çıkıp giden adam, yol giden; dilenci.
Yoldaş	Türkçe	1. Arkadaş, dost. 2. Düşünce, iş, hayat vs. şartları yönünden birbirine yakın olan kimse. 3. Birlikte yola çıkan, yolculuk eden kimselerden her biri.
Yunis	İbranice	Eşanlamlısı Yunus'tur. 1. Ilık ve sıcak denizlerde yaşayan, memeli hayvan. 2. Bir takımyıldızın adı. 3. Uzun müddet bir balığın karnında kaldığı rivayet edilen ve Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen 25 peygamberden birisi. Hz. Yunus (a.s.). Kur'an-ı Kerim'in 10. suresi.
Yusuf	İbranice	Eşanlamlıları Yusuf ve Yusef'dur. 1. Hz. Ya'kub (a.s.)'un oğlu olan peygamber Hz. Yusuf. 2. İbranice; inleyen, ah eden, inilti.
Yusifeli	İbr. + Ar.	bk. Yusif ve Eli.
Z		
Zabit	Arapça	1. Askere kumanda eden rütbeli asker. 2. Ticaret gemilerinden, geminin hareketini yöneten idareci. 3. İdare etme gücü olan. mec. Tuttuğunu koparan, dediğini yaptıran kimse.
Zahid	Arapça	Dünyanın zevk ve nimetlerinden vazgeçip zamanını dini ibadetle geçiren adam, ibadetle meşgul olan; mec. Kapalı hayat süren, toplumdaki kaçan.
Zahir	Arapça	Parlak, parlak yıldız; açık, belli, açıkta olan; herhangi birşeyin dış görünüşü ve görkemi. Allah'ın isimlerindedir. Kur'an-ı Kerim'de Hadid suresi 3. ayette geçer.
Zakir	Arapça	Zikreden, anan. Allah'ı gerektiği gibi teşbih ve tehmid eden. Kur'an'ı öğüt verici, gerçek bir zikir olarak gören.
Zaman	Arapça	Vakit, süre, çağ, devir, mevsim.
Zamin	Arapça	Kefil olan, sorumluluk alan.

Zaur	Arapça	Aslı "zair"dir. Misafir, ziyaret eden.
Zebi	Arapça	Aslı "zebih"tir. 1. Kesilmiş veya kesilecek kurban. 2. Hz. İsmail ile Hz. Muhammed'in babası Hz. Abdullah'ın lakabı.
Zefer	Arapça	1. Amaca ulaşma, basan. 2. Düşmanı yenme, üstün gelme, utku.
Zehmet	Arapça	1. Zahmet, emek. 2. Eziyet, rahatsızlık.
Zekâ	Arapça	Anlama, öğrenme, kavrama ve çözme yeteneği.
Zekeriyye	İbranice	Aslında "Zekeriya"dır. 1. Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen peygamberlerden biri. 2. Erkek, erkek cinsi. 3. Hatırlanan, Allah'ın hatırladığı adam.
Zeki	Arapça	1. Zekâlı çabuk anlayan ve kavrayan. 2. Zekâ belirten.
Zelimhan	Türkçe	Eziyet çeken han, zulümde olan han, sıkıntıda olan han.
Zerbeli	Arapça	Ali vuruşu, Ali işleyişi, Ali'nin damgası.
Zerdüş	Türkçe	Ateşe tapanların peygamberinin adıdır. Bu adın gerçeği ve anlamı hakkında dünyanın farklı âlimleri çeşitli düşünceler belirtmişlerdir. Eski Aveste dilinde "zaratuştra" (zoroast, zarad, oroast vs. şekilleri de olmuştur), sonralar değişerek farklı şekiller alarak şimdiki şeklinde gelip bize ulaşmıştır. Kimileri bun "büyük develerin sahibi", "kıvılcımlı develerin bakıcısı", "deve yetiştiren", kimileri de sadece "kervancı", "büyük develer", "develer" vs. gibi açıklarlar. Bunu ateşetapanlar efsanevi bir kişinin adı gibi anlamlandıırırlar.
Zeydulla	Arapça	Allah'ın arttırdığı, çoğalttığı; söz verme.
Zeynal	Arapça	1. Güzel, iyi. 2. "Zeynalabidin" adının kısaltılmış şekli.
Zeynalabidin	Arapça	İbadet edenlerin süsü.

Zeyneddin	Arapça	Dinin zineti, süsü.
Ziya	Arapça	Aydınlık, parlaklık, nur, ışık.
Ziyad	Arapça	Fazlalık, çokluk.
Ziyafet	Arapça	Büyük, gösterişli misafirlik; şölen.
Ziyadhan	Ar. + T.	Büyük han, handan da büyük, fazla olan.
Ziyyeddin	Arapça	Dinin ışığı, dinin parlaklığı.
Zöhrab	Farsça	bk. Söhrab.
Zülfi	Farsça	1. Saçı olan, saça has olan, saçlı. 2. Kılıcın kabzasına iliştirilen süs.
Zülfigar	Arapça	Eşanlamlıları Zülfügar, Zülfegar'dır. 1. Kaburga. 2. Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamberimizin Hz. Ali'ye hediye ettiği iki ağızlı kılıcın adı.
Zülgerni	Arapça	İki boynuzu olan. Efsaneye göre İskender'in iki boynuzu olduğundan bu isim takılmıştır.

3.2. KADIN ADLARI

A

Abide	Arapça	1. Abid ismine "-e" sesli harfi alarak kadın adı oluşturulmasıyla meydana gelen kadın adı. İbadetle uğraşan adam, ibadet eden. 2. Kişi ve olayların onuruna yapılan heykel ve mimarlık eserleri. 3. Sanat ve tarihi medeniyet eseri. 4. mec. Hatıra, birini veya bir şeyi hatırlatan eşya.
Abigül	Far. + F.	Eşanlamlısı Abgül'dür. "Ab" (su) ve "gül" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Çiçek suyu, gül suyu.
Adıgül	T. + Far.	Adı gül gibi olan, çiçek gibi olan.
Adıgün	T. + T.	Adı gün, güneş gibi olan. Güneşe benzeyen, güzel. Genellikle gündüz vakti doğan çocuklara bu isim konulur.
Adile	Arapça	1. Doğruluk gösteren. 2. Doğru, her işinde adalet, doğruluk bulunan hükümet. 3. Adile Sultan; Osmanlı döneminde Bağdat'ta valilik yapan Süleyman Paşa'nın hanımı. Adına bir cami bir de kervansaray yapılmıştır.
Afag	Türkçe	"Apağ"ın değişikliğe uğramış şekli. Bembeyaz, tam beyaz, güzel. Arapça "Afag" ise ufuk (gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer) sözcüğünün çoğuludur, ufuklar demektir. Âlem, dünya, görüş alanı. mec. Manzara, görünüş anlamlarında da kullanılır.
Afer	Farsça	Eşanlamlıları Aferide, Ayfer'dir. Bk. Aferde.
Aferde	Farsça	Yaratılmış, mahlûk, canlı, var edilmiş.
Afet	Arapça	1. Güzel, dilber. 2. Bela, kötü kader, felaket, musibet.
Afige	Farsça	Arkadaş, sırdaş.
Afiye	Arapça	1. Silen. 2. Silinmiş. 3. Affeden, bağışlayan. 4. Affedilmiş,

		başışlanmış. 5. Yalvaran.
Afiyet	Arapça	Sağlık, sıhhat. Mec. Güç, kuvvet.
Aftab	Farsça	Eşanlamlısı Afitab'dır. Gün, güneş.
Agile	Arapça	Akıllı, zeki, anlayan.
Ağabacı	T. + T.	Yabancıнын, yakın olanların, ailenin saygı değer kadınlarına seslenme, yönelme şekli.
Ağabeyim	T. + T.	Eski adlardandır. Saygı ifadesi olarak ailede küçük erkek kardeşlerin büyük erkek kardeşlerin eşlerine seslenme şekli.
Ağabike	T. + T.	"Ağa" ve "Bike" sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. "Ağa" 1. Yaşlanma manasına gelen "ağmak"tan. Büyük, efendi. Büyük kardeş, ağabey. 2. Amir, baş, reis. Eski devlet teşkilatımızda bazı idarecilere verilen unvan. 3. Osmanlı devletinde okuma-yazma bilenlere verilen şeref unvanı. 4. Halkın saygısını kazananlara verilen unvan. 5. Erkek, eş, koca. 6. Eski büyük konaklarda çalışan hizmetlilerin başı. Eski Türklerde soylu aileye mensup kadınlar da bu unvanı kullanmışlardır. bk. Bike.
Ağadostu	T. + T.	"Ağa" ve "Dostu" sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. "Ağa" 1. Yaşlanma manasına gelen "ağmak"tan. Büyük, efendi. Büyük kardeş, ağabey. 2. Amir, baş, reis. Eski devlet teşkilatımızda bazı idarecilere verilen unvan. 3. Osmanlı devletinde okuma-yazma bilenlere verilen şeref unvanı. 4. Halkın saygısını kazananlara verilen unvan. 5. Erkek, eş, koca. 6. Eski büyük konaklarda çalışan hizmetlilerin başı. Eski Türklerde soylu aileye mensup kadınlar da bu unvanı kullanmışlardır. bk. Dostu.
Ağanise	T. + Ar.	"Ağa" ve "Nise" sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. "Ağa" 1. Yaşlanma manasına gelen "ağmak"tan. Büyük, efendi. Büyük kardeş, ağabey. 2. Amir, baş, reis. Eski

devlet teşkilatımızda bazı idarecilere verilen unvan. 3. Osmanlı devletinde okuma-yazma bilenlere verilen şeref unvanı. 4. Halkın saygısını kazananlara verilen unvan. 5. Erkek, eş, koca. 6. Eski büyük konaklarda çalışan hizmetlilerin başı. Eski Türklerde soylu aileye mensup kadınlar da bu unvanı kullanmışlardır. bk. Nise.

Ağbeniz	Türkçe	Yüzü beyaz, soluk tenli.
Ağbuta	T. + T.	"Ağ" (beyaz) ve "buta" (gonca, küçük gül goncası) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Beyaz gonca gül, küçük gonca gül.
Ağca	Türkçe	Beyaz tenli, çok beyaz, bembeyaz; geçmişte para, sikke (akçe).
Ağcabeyim	T. + T.	bk. Ağca ve Beyim.
Ağenne	T. + T.	Beyliklerde, ağa, bey, hakan annesi, Hatun kadın.
Ağgül	T. + Far.	Beyaz gül.
Ağgün	T. + T	Mutlu, mesut, ömrü güzel olan.
Ahu	Farsça	1. Ceylan, karaca. 2. Güzel, ince alımlı kadın. 3. Gözleri ceylan gözüne benzeyen kadın. 4. Kardeş, dost.
Ahuzer	Far. + Far.	"Ahu" (ceylan, ceylan gözlü kadın) ve "zer" (altın) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
Aide	Arapça	"Aid" (ilgili olan, ait, ilgisi olan) sözcüğüne "-e" sesli harfi eklenerek kadın adı olması sağlanmış isimdir.
Akife	Arapça	"Akif" erkek adına "-e" sesli eklenerek kadın adı oluşturulmasıyla meydana gelmiştir. "Akif" ibadetle uğraşmak için kutsal
Alagöz	Türkçe	Açık mavi iri göz; büyük güzelliğine hayran bıraktıran gözler.
Âlem	Arapça	Kâinat, dünya; varlık, mevcut olan, halk, toplum, yabancı (el);

mec. İlgi çeken, cezbedici, ilgi uyandıran, dikkat çeken.

Alemşah	Ar. - Far.	Dünya hükümdarı, cihanı idare eden.
Alemzer	Ar. - Far.	Dünyayı ışıklandıran, aydınlatan.
Âlime	Arapça	1. Çok okumuş, bilgin.,2. Çok bilen. 3. Sonsuz. İlim sahibi. Allah'ın sıfatlarındandır.
Aliye	Arapça	Yüce, yüksek, en yüksek, ulu.
Alma	Türkçe	Bir meyve çeşidi; elma.
Almabeyim	T. + T.	bk. Alma ve Beyim.
Almahanım	T. + T.	bk. Alma ve Hanım.
Almas	Yunanca	bk. Almaz.
Almaz	Yunanca	Saf karbondan oluşan kıymetli taş, sert, renksiz bir maden, mec. Parlak, saf, şeffaf, temiz, duru, açık.
Alyanag	Türkçe	Yanakları kırmızı.
Amile	Arapça	1. İş yapan, çalışan. 2. İslam devletlerinde zekât, vergi tahsildarı veya valiler ve devlet memurları.
Âmine	Arapça	1. Gönlü emin, kalbinde korku olmayan. 2. Peygamber'in (s.a.v.) annesinin adı. bk. Emine.
Anabacı	T. + T.	Anne gibi, anne gibi olan kızkardeş.
Anacan	T. + Far.	Anneye gönlü okşayan hitap şekli, anneciğim.
Anagız	T. + T.	Anne gibi kız, anneye benzeyen kız; esas kız, sevimli kız.
Anagül	T. + Far.	Annenin gülü, anneye benzeyen gül, güzel kız; esas gül.
Anahanım	T. + T.	Anne gibi hanım, anneye benzeyen hanım; esas hanım.
Areste	Farsça	Eşanlamlısı Araste'dir. Süslenmiş, süslü; hazır.
Arife	Arapça	Bilgi ve irfan sahibi kadın. Uyanık, ince ruhlu, latif.

Arize	Arapça	1. Engel, zorluk; hadise, kaza. 2. Meydana çıkan, sonradan oluşan durum, kusur vs.
Arzu	Arapça	1. İstek, bahşış. 2. Emel, heves, meyl. 3. Özlemek, müştak olmak. "Arzum" olarak da kullanılır. Meşhur halk hikâyelerinde Kamber'in sevgilisi.
Asife	Arapça	Çok sert, şiddetli esen rüzgâr, kasırğa.
Asime	Arapça	1. Yasak, yanına yaklaşılamayan. 2. Günahtan, haramdan çekinen. 3. İffetli, afif, ismetli
Asiya	Türkçe	bk. Asya.
Asude	Farsça	1. Rahatlamış, sükûna ermiş, keder ve sıkıntıdan uzak, müsterih. 2. Sakin, sessiz.
Asya	Türkçe	Suriyeliler "Asu", Yunanlılar ise "Asia" yani "Doğu", "Güneşin doğduğu yer" anlamında kullanmışlardır. Arapça "şifa veren", "merhem olan", "tedavi eden", "sakinleştiren" anlamındadır (İslam'a göre dünyanın dört kutsal kadınından biri olmuştur. Efsaneye göre bu kadın Musa peygamberi kocası Firavun'un elinden kurtararak Nil Nehri'nde boğulmaktan kurtarmıştır).
Ateşin	Farsça	Ateş gibi sıcak, yakıcı. Mec. Kızgın, hararetli, etkili; coşkulu, yerinde duramayan.
Atlas	Yunanca	1. Büyük harita. 2. Atlas okyanusu. 3. Kuzey Afrika'da Fas, Cezayir'i geçerek Tunus Körfezi'ne kadar uzanan sıradağlara verilen ad.
Atlaz	Arapça	1. Üstü ipek, altı pamuk kumaş, diba. 2. Düz, havasız, tüysüz.
Ayan	Arapça	Gözle görülen, açık, belli.
Aybeniz	T. + T.	Ay yüzlü, yüzü ay gibi olan, güzel yüzlü.
Aybike	T. + T.	Ay hanımı, ay gibi güzel hanım, güzel.

Aycamal	T. + Ar.	bk. Aybeniz.
Aycan	Türkçe	Ay ruhlu, ay canlı; mec. Ay gibi güzel olan.
Ayçöhre	T. + T.	bk. Aybeniz.
Aydan	Türkçe	Aydan olan, Aydan meydana gelen, Aydan gelen güzel; Ay gibi güzel.
Ayende	Farsça	Kibar, zarif, narin.
Ayeste	Farsça	Ağır başlı, nazlı kimse.
Ayet	Arapça	"Aye"den gelmektedir. 1. İz, kalıntı. 2. Kur'an-ı Kerim'in surelerini meydana getiren cümlelerin her biri.
Aygül	T. + Far.	Ay çiçeği, gülü; ay gibi güzel.
Aygün	T. + T.	"Ay"la "güneş"in birleşmesinden meydana gelen isim. bk. Ay ve Güneş.
Ayhanım	T. + T.	Ay gibi güzel hanım.
Ayişe	Arapça	Arapça "Ayşe, Aişe" isminin değiştirilmiş şeklidir. Hayat, canlılık; canlı, yaşayan; iyi hayat süren, bolluk, zenginlik.
Ayla	Türkçe	1. Ay'ın ve güneşin etrafında bazı zamanlarda görülen halka, ayla, hale. 2. Beyaz ışık.
Ayna	Farsça	"Ayine"den gelmektedir. 1. Işığın yansımaları yolu ile insanın kendisini görmesi için yapılmış parlak madeni levha veya cam. 2. Pencere camı. mec. Saf, duru, şeffaf, parlak, aydın.
Aynahanım	Far. + T.	bk. Ayna ve Hanım.
Aynas	Farsça	Ayna gibi parlayan.
Aynise	T. + Ar.	Ay gibi güzel kadın veya kız.
Aynur	T. + Ar.	Ay gibi ışıklı, ay ışığı, ay gibi parlak.

Aynure	T. + Ar.	bk. Aynur.
Aypara	T. + Far.	Yeni çıkan ay, hilal, ayın kavis biçimindeki hali.
Aysabah	T. + Ar.	"Ay" ve "Sabah" sözcüklerinin birleşmesinden oluşan addır.
Ayseha	T. + T.	Ay yüzlü, ay gibi parlak.
Aysel	T. + T.	Ay ışığının seli, ay gibi parlak, ışıklı, güzel.
Aysenem	T. - Ar.	Ay gibi güzel kadın veya kız.
Aysu	T. + T.	"Ay" ve "Su" sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur.
Aysure	T. - Ar.	"Ay" ve "Sure" (Kur'an-ı Kerim'in bölündüğü 114 bölümden her biri) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
Ayşen	T. + T.	"Ay" ve "Şen" (sevinçli, memnun) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
Aytaç	Türkçe	Ay gibi parlak; güzel.
Aytamam	T. - Ar.	"Ay" ve "Tamam" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Tamam" bitirme, sona erdirme; mükemmel; tam, bütün, eksiksiz; hazır. Erkek çocuk isteği ile kızlara verilen isimlerdendir.
Aytekin	T. + T.	Aya benzer olan, ay gibi olan; ay gibi güzel.
Ayten	Türkçe	Ay bedenli; ay gibi; mec. Güzel, boylu boslu.
Azade	Farsça	1. Hür, serbest. 2. Kimseye bağımlı olmayan. 3. Kurtulmuş. 4. Müberra. 5. Zarif, nazik.
B		
Badam	Farsça	1. Gülgillerden ülkemizin her bölgesinde yetişenağaç. 2. Bu ağacın yaş ve kuru yenenmeyvesi.
Badamgül	Far. + Far.	bk. Badam ve Gül.
Badamhanım	Far. - T.	bk. Badam ve Hanım.

Badiseba	Farsça	Sabah sabah esen hafif rüzgâr; seher yeli.
Bafta	Farsça	Gümüş veya altın simli ip veya ipek ipliklerle örülen iplik, bağ.
Bağça	Türkçe	1. Evin bahçesi, küçük bahçe. 2. mec. Güllük çiçeklik yer. 3. Ana Okulu.
Bağdagül	T. + Far.	Bahçenin gülü; değeri ölçülemeyen gül.
Bağdaser	Farsça	Bağda, bahçede görevli olan kişi.
Bağdazer	Farsça	Bağ kâhyası.
Bahar	Farsça	1. Kışla yaz arasındaki mevsim. 22 Mart'la Haziran arası, ilkyaz. 2. Güzellik, güzel. 3. Sığırgözü, papatya, sığır papatyası, sarıpapatya. 4. Put, çelipa, sanem. 5. Atılmış pamuk. 6. Ölçek. 7. Karanfil, tarçın, karabiber gibi kokulu şey.
Balabacı	T. + T.	Saygı ifadesi olarak kadınlara seslenme biçimi; küçük kızkardeşlere verilen isim.
Balabeyim	T. + T.	"Bala" (evlat, çocuk; küçük; hizmetçi) ve "Beyim" (bk. Beyim) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
Balaca	Türkçe	Küçük; yaşı küçük.
Balacabeyim	T. + T.	bk. Balaca ve Beyim.
Balacahanım	T. + T.	bk. Balaca ve Hanım.
Balahanım	T. + T.	"Bala" (evlat, çocuk; küçük; hizmetçi) ve "Hanım" (bk. Hanım) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
Ballı	Türkçe	Bal katılmış, bal gibi tatlı, lezzetli, şirin.
Ballıbeyim	T. + T.	bk. Ballı ve Beyim.
Banu	Farsça	Eşanlamlısı Banı'dır. 1. Kadın hatun, hanım. 2. Kraliçe, prenses. 3. Gelin. 4. Şarap ve gül suyu gibi şeylerin şişesi. 5. Yusuf ve Zeliha öyküsünün kadın kahramanı.

Banuçiçek	Far. - T.	bk. Banu ve Çiçek.
Bedaye	Arapça	Güzel sanatlara ait olan.
Bedircahan	Ar. -T.	Arapça "Bedir" (dolunay, on dört gecelik ay; mec. Güzel yüzlü) ve "Cahan" (bk. Cahan) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Bedire	Arapça	Dolunay, on dört gecelik ay; mec. Güzel yüzlü.
Bedirnise	Ar. + Ar.	"Bedir" (dolunay, on dört gecelik ay; mec. Güzel yüzlü) ve "Nise" (kadın) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Bediyye	Arapça	Eşanlamlısı Bedie'dir. Eşsiz, benzersiz, nadir bulunan, hayranlık uyandıran veya yeni icat edilmiş şey.
Behiyye	Arapça	Güzel, gül yüzlü kadın.
Behri	Arapça	Denize ait olan; denizci.
Behruze	Farsça	Güzel, iyi günler; günü iyi olan; gönlü hoş, mutlu.
Benövşe	Türkçe	Yazın çıkan ve kokusu olan bir çiçek; menekşe.
Benzer	Türkçe	Benzeyen, uygun olan.
Besire	Arapça	1. Göz. 2. Görme. 3. Allah'ın sıfatlarından, herşeyi gören
Besiret	Arapça	1. Göz açıklığı, inceden inceye etraflı derin görüş. 2. Ön görüş, sezgi.
Besti	Türkçe	Yeterlidir, kâfidir, yeter, tamam. Genellikle kız çocuğu çok olan ve daha fazla kız çocuğu istemeyen, kız yerine erkek çocuk isteyen anne babalar tarafından konulan isimlerdendir.
Beture	Arapça	bk. Bedire.
Beyaz	Arapça	1. Ak, en açık renk. 2. Aydınlık. 3. Deri rengine göre bir insan ırkı. 4. Yumurta akı.

Beyim	Türkçe	Eski adlardandır.1. "Bey" sözcüğünün kadınlar için kullanılan şeklidir. "Begüm", "Bigüm" şeklinde kullanılanları da olmuştur. Hanım anlamındadır. 2. Şii mezhebinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in soyundan gelen kadınlar için kullanılır.
Beyimbacı	T. + T.	Komşu veya tanıdık kadınlara saygı ifadesi olarak verilen ad.
Beyimhanım	T. + T.	bk. Beyim ve Hanım.
Bibihanım	T. + T.	"Bibi" (babanın kız kardeşi, hala) ve "Hanım" (bk. Hanım) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.
Bike	Türkçe	Eski isimlerdendir. 1. Hanım, hatun, kadın. 2. Dul kadın, çocuğu olmayan kadın. 3. Evlenmemiş olan kız. 4. Benzersiz, eşsiz.
Bikehanım	T. + T.	bk. Bike ve Hanım.
Bilgeyis	Türkçe	Bilgi saçan, bilgi veren.
Billure	Arapça	1. Bazı cisimlerin tabi olarak aldıkları geometrik şekil. 2. Duru, berrak, kesme cam, kristal. 3. Nefes taşı. mec. Temiz, pırlıl pırlıl insan.
Birbacı	T. + T.	Tek kızkardeş.
Birce	Türkçe	1. Yalnızca bir, tek, yegâne. // Hiç olmazsa. 2. Arzu bildirir. 3. Korku, tehdit bildirir. 4. Israr, rica bildirir.
Bircehanım	T. + T.	bk. Birce ve Hanım.
Böyükhanım	T. + T.	"Böyük" (1. Nitelik ve ölçü olarak iri olan. // Hacim olarak geniş olan. 2. Bazı isimlerin önüne gelerek güçlendirici anlam kazandırır. 3. Çok güçlü, çok şiddetli. 4. Yaşça birinden fazla olan. // Yaşlı, ihtiyar.) ve "Hanım" (bk. Hanım.) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Brilyant	Fransızca	1. İşlenmiş, cilalanmış elmas, pırlanta, çoğunlukla kıymetli taş. 2. Üzerinde pırlanta taşları olan, pırlantadan yapılmış.

Burlahatun	Türkçe	Dede Korkut Kitabı'nda adı geçen kadın karakterin adı.
C		
Cahan	Farsça	1. Dünya, âlem, kâinat, yeryüzü, yerküresi. 2. Dünyada yaşayan insanların tümü. Cihan Ara Begüm: Hint - Türk hükümdarı Şahcihan ile adına Taç Mahal'in yapıldığı Mümtaz Mahal'in kızı. Dindarlığı ve ihlâslı oluşu sebebiyle "Zamanın Fatıması" olarak anıldı.
Cahanbeyim	Far. + T.	bk. Cahan ve Beyim.
Cahanefruz	Far. + Far.	Dünyayı parlatan, aydınlatan.
Cahide	Arapça	Çok çalışkan, çaba gösteren kimse.
Camale	Arapça	1. Yüz güzelliği, güzellik. 2. Güzel yüz. 3. Allah'ın rahmetle tecellisi. Allah'ın lütuf, ihsan, rıza sıfatlarının karşılığı.
Camalhanım	Ar. + T.	bk. Camal ve Hanım.
Cavahir	Arapça	1. Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar. 2. Mayalar, özler.
Cavide	Farsça	Eşanlamlısı "Cavidan"dır. Daimi kalacak olan, sonsuz, ebedi.
Cazibe	Arapça	1. Çekici, alımlı, sevimli. 2. Alım, alımlılık, çekicilik. 3. Yer çekimi, yıldızların birbirini çekmesi.
Cemale	Arapça	"Cemal" erkek adına "-e" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. Bk. Camale.
Cemile	Arapça	"Cemil" erkek adına "-e" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. 1. Güzel kadın. 2. Gönül almak amacıyla yapılan davranış. 3. İlk Emevi devrinde yaşamış meşhur Arap şarkıcısı.
Cennet	Arapça	1. Uçmak. 2. Bahçe. 3. Çok ferah ve havadar yer. 4. Firdevs. Allah'ın insanlara müjdelediği, ölümden sonraki âlemde bulunan, Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından

temizlenmiş olanların gireceği fevkalade güzel yer.

Cevahir	Arapça	1. Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar. 2. Mayalar, özler. Erkek adı olarak da kullanılmaktadır.
Ceyhune	İbranice	Tevrat'a göre cennetin dört nehrinden biri.
Ceyran	Türkçe	1. Geyik cinsinden ince bacaklı, sekerek ve çok hızlı koşan, iri güzel gözleri olan bir hayvan. 2. Klasik edebiyatta güzelleri ceylana benzetmişlerdir. "Ceylan gözlü", "ceylan bakışlı", "ceylan yürüyüşlü" vs. gibi deyimler kullanılmıştır.

Ç

Çemen	Farsça	Yeşil otlarla örtülü saha, yeşillik, çayırılık. Çimen.
Çemengül	Far. + Far.	Çimenlerin içinden çıkan gül, çimin çiçeği, gülü.
Çemenzar	Farsça	Otlak, çimenlik.
Çemenzer	Farsça	1. bk. Çemenzar. 2. Çimende parlayan ışık.
Çeşme	Farsça	Yerin altından çıkan su kaynağı, pınar.
Çiçek	Türkçe	1. Bitkilerin üreme unsurlarını ihtiva eden renkli veya beyaz renkte açan, çok defa kokulu, sonradan meyve veya tohum haline gelen kısımları. 2. Bitki.
Çiçekhanım	T. + T.	bk. Çiçek ve Hanım.
Çimnaz	T. + Far.	Nazı çok olan, çok naz eden, nazlı, işveli.
Çinare	Farsça	"Çınar" erkek adına "-e" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. Dalları ve gövdesi oldukça büyük olan meyvesiz uzun ömürlü bir ağaç.
Çöhre	Türkçe	Yüz, sima, çehre.

D

Dalğa	Türkçe	1. Denizin yel esince oynayıp kabarması. 2. Denizde hareketli
-------	--------	---

su kütlesi. Erkek adı olarak da kullanılabilir.

Darçın	Farsça	Tarçın ağacından yapılan güzel kokulu bir baharat.
Derya	Farsça	1. Deniz. 2. mec. Benzetmelerde, karşılaştırmalarda sonsuzluk, bolluk, tükenmezlik bildirir.
Deryahanım	Far. + T.	bk. Derya ve Hanım.
Deste	Farsça	1. Demet, tutam, takım. 2. Kabza, tutacak yer. 3. On yapraklık altın varak defteri.
Destegül	Far. + Far.	Gül demeti, gül destesi.
Dilafet	Farsça	Güzel ve yerinde konuşan.
Dilare	Farsça	1. Gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gönlü dinlendiren. 2. Bugün elde örneği olmayan eski Türk oluşturma makamlarından biri.
Dilaver	Farsça	Yiğit, yürekli.
Dilber	Farsça	Gönül alıp götüren, güzel.
Dildar	Farsça	1. Birinin gönlünü almış, sevgili.
Dilefruz	Farsça	Gönül aydınlatan.
Dilek	Türkçe	1. Dilenen şey, arzu, istek. 2. İsteme, arzu etme, dileme.
Dilguşe	Farsça	Gönül açan, ferahlandıran, şen.
Dilnar	Far. + Ar.	Kalbi yanan, ateşli; kalbi dertli, gamlı.
Dilnaz	Farsça	İşveli konuşan, nazlı - işveli sohbeti olan.
Dilrube	Farsça	Gönül kapan, gönül alan.
Dilşad	Farsça	Gönlü hoş, sevilmiş.
Dilzar	Farsça	Sürekli konuşup herkesi bıktıran.
Dostu	Farsça	Saygı ifadesi olarak amca ve dayının hanımına seslenme şekli.

Dostuhanım	Far. +T.	bk. Dostu ve Hanım.
Duyğu	Türkçe	1. His. 2. Duyulan, işitilen, hissedilen şey.
Dünya	Arapça	Kâinat; yer küresi, âlem; toplumsal âlem, insanlar; varlık, servet, para vs.
Dünyahanım	Ar. + T.	bk. Dünya ve Hanım.
Dürdane	Ar. + Far.	1. İnci tanesi. 2. Sevgili, kıymetli.
Dürhanım	Ar. + T.	bk. Dürdane ve Hanım.
Dürnise	Ar. + Ar.	bk. Dürdane ve Nise.
Dürre	Arapça	Büyük inci tanesi; sevimli.
Dürrebeyim	Ar. + T.	bk. Dürre ve Beyim.
Dürsedef	Ar. + Ar.	Üstü parlak kabuklu inci. bk. Sedef.
E		
Edibe	Arapça	"Edib" erkek adına "-e" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. Edepli, terbiyeli, zarif, ince; edebiyatla ilgilenen, edebi eser yazan; yazar.
Edile	Arapça	"Edil" erkek adına "-e" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. Uygun, birlikte, benzer, aynı.
Efgane	Farsça	"Efgan" erkek adına "-e" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. Feryat, figan.
Efige	Farsça	Güvenilir.
Efruz	Farsça	Alevlendiren, aydınlatan, yakıp - yıkan, ışıklandırıcı; alev, parlaklık.
Efruze	Farsça	bk. Efruz.
Efruzhanım	Far. + T.	bk. Efruz ve Hanım.

Efsane	Farsça	Masal, aslı olmayan hikâye, rivayet; dillere düşen hadise, destan.
Efşan	Farsça	Eklendiği kelimelere "saçan, dağıtan, serpen, silken" manası verir.
Ehlinaz	Far. + Far.	Naz sahibi, nazlı.
Elane	Arapça	Al yanaklı.
Eleviye	Arapça	1. Evliya. 2. bk. Övliya.
Elgız	T. + T.	Yabancı kimse, yabancı kadın, kız.
Elgül	Türkçe	Halkın güzeli, gülü.
Elmaye	Farsça	Halktan olan, toplumdan olan.
Elmira	Türkçe	"Elmir" erkek adına "-a" takısı eklenerek oluşturulan kadın adıdır. "Elmir"; halk ağası, il başkanı, reis.
Elnare	Türkçe	Eşanlamlısı Elnar'dır. Halkın ateşi; toplumun ışığı, güzeli.
Elnaz	Türkçe	Toplumun nazlısı, halkın işvelisi, güzeli.
Elnure	Türkçe	Eşanlamlısı Elnur'dur. Toplumun ışığı, nuru.
Eltac	Türkçe	Halkın tacı, sayılan adamı; ülke başkanı.
Elvan	Arapça	Çeşitli renklerde olan, rengârenk, çok renkli.
Emanet	Arapça	Birine inanarak, güvenerek bir şeyi geçici olarak bırakma, verme.
Emine	Arapça	1. Arapça'daki Âmine kelimesinin Türkçeleştirilmiş şeklidir. 2. Peygamberimizin annesi. 3. İnanılan, doğru; korkusuz; tehlikesiz yer; itibarlı.
Entige	Arapça	bk. Etige.
Erkinaz	Farsça	Nazlı, işveli; çok naz eden, nazında direten.

Esli	Arapça	Esas, başlıca; ilk, çok eski, kaynak; temeli, soyu, kökeni; saf ve temiz, orijinali.
Esmâ	Arapça	Arapça "ism" sözcüğünün çoğul halidir, isimler, adlar.
Esmaye	Arapça	bk. Esmâ.
Esmed	Arapça	bk. İsmet.
Esmer	Arapça	Koyu buğday rengi, siyaha yakın olan buğday rengi.
Esmet	Arapça	bk. İsmet.
Esmethanım	Ar. + T.	bk. Esmet ve Hanım.
Esmira	Yunanca	İzmir ismi symrna kelimesinden gelir zaman içinde <i>zmirna</i> , <i>smirne</i> , <i>simire</i> , <i>semire</i> , <i>lesmire</i> , <i>lesmirr</i> , <i>ksimire</i> , <i>siniros</i> , <i>mirina</i> , <i>samorna</i> , <i>simira</i> , <i>zmirra</i> , <i>asmira</i> , <i>esmira</i> , <i>ismira</i> , <i>ismire</i> , <i>yezmir</i> şeklinde de anılmıştır ama aslen iyon kökenlidir ve iyonca da isimlerin başına -i eki getirilerek izmirni olarak okunurdu. İzmir kelimesi bu kökten gelir. Buradan gelip geçmiş tüm kültür kökenlerinde İzmir, ulaşılamaz erişilemez kadın veya kız anlamına gelir.
Etaye	Arapça	Hediyeler, bahşişler.
Etibe	Arapça	Edepli, terbiyeli, namuslu.
Etige	Arapça	1. Eski, kadim. 2. Eski devirlere ait kültürel eserler, arkeolojik eserler. 3. mec. Zamanı, devri geçmiş şey, yaşanılan devir için garip olan.
Etir	Arapça	1. Güzel, hoş koku, ıtır. 2. Çeşitli bitkilerden elde edilen güzel koku.
Etirşah	Ar. + Far.	İtırılı yaprakları olan güzel kokulu bir bitki.
Etrabe	Farsça	Çevreye yayılan etkileyici, hoş koku.
Etrube	Farsça	Güzel koku saçan kimse.

Eyzengül	Ar. + Far.	1. Tam gül, bütün gül. 2. Yine gül.
Ezamet	Arapça	1. Büyüklük, ululuk. 2. İhtişam, debdebe, gösteriş.
Ezime	Arapça	Büyük, ulu; yüksek, ali.
Ezize	Arapça	Sevilen, değerli, kıymetli, muhterem; şefkatli, seven.
F		
Fahrentac	Ar. + Far.	Övünülen taç, saygı duyulan taç.
Fahriyye	Arapça	1. Bir karşılık beklemeden yalnızca şeref ve iftihar vesilesi olarak kabul edilen iş. 2. İslami edebiyatla, şairlerin kendi vasıflarından, faziletlerinden ve şairlik kuvvetlerinden bahsettikleri şiirler. Daha çok kasidelerin bir bölümü bu şekildedir.
Faile	Arapça	Çalışan, faaliyette olan.
Faime	Arapça	Aile, kabile, tayfa, aynı soydan olan.
Faize	Arapça	Taşan, taşkın; beceren, üstün gelen, nail olan; fayda, fazla kalan.
Famile	Arapça	Aile, kabile, tayfa, aynı soydan olan.
Farige	Farsça	Farklı, çeşitli olan.
Farize	Farsça	bk. Farige.
Fatime	Arapça	1. Sütten kesilmiş. 2. Kendisi ve zürriyeti cehennemden uzak kılınmış. Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den dünyaya gelen en küçük kızının adıdır.
Fatma	Arapça	bk. Fatime.
Fatmahanım	Ar. + T.	bk. Fatime ve Hanım.
Fatmanise	Ar. + Ar.	bk. Fatime ve Nise.
Fayize	Farsça	1. Ekonomik anlamı hesabı, kitabı bilen kişi. 2. Faiz, tam.

Fazile	Arapça	1. İnsanda iyilik etmeye ve fenalıktan çekinmeye olan devamlı ve değişmez istidat, güzel vasıf. 2. Kişiyi, ahlaklı ve iyi hareket etmeye yöneltten manevi kuvvet. 3. İnsanın yaratılışındaki iyilik, iyi huy, erdem. 4. İyi anlak, iffet.
Fedaye	Arapça	1. Canını esirgemeyen, mühim bir maksat uğrunda canını vermeye hazır bulunan. 2. Allah yoluna başkoymuş.
Fehmide	Arapça	Anlayış, zekâ, idrak ile ilgili; anlayan, çabuk idrak eden, zeki.
Fehmine	Arapça	Ruh, akıl.
Fehrande	Farsça	Eşanlamlısı Ferhende'dir. Mutlu, bahtiyar, uğurlu.
Fehrane	Arapça	Gurur duymak, methetmek.
Ferah	Arapça	Sevinç, mutluluk, saadet.
Fergane	Farsça	Feryat etmek.
Feride	Arapça	1. Tek, eşsiz, eşi olmayan, kıyas kabul etmez, ölçsüz, üstün. 2. Kendi düşüncesiyle hareket eden, kibirli, gururlu kimse.
Ferize	Arapça	Seçici olan.
Ferzane	Farsça	1. Âlim, bilgin, seçkin. 2. Benzerlerinden, akranlarından ileride. 3. Hâkim, feylesof. 4. Tasavvufta, nefsanî bağlantılardan sıyrılmış olan derviş.
Fezile	Arapça	Değerli, üstün, layık.
Fidan	Yunanca	1. Yeni yetişen körpe ağaç. 2. Fidan boyu: İnce uzun mütenasip.
Fidume	Arapça	bk. Fatime.
Figume	Arapça	bk. Fatime.
Firengiz	Farsça	Nur saçan, ışık yayan, mutluluk yayan.
Firevan	Farsça	Neşeli, sevinçli.

Firuze	Arapça	1. Mesut, mutlu, sevinçli, ferah, uğurlu, iyi bahtlı. 2. Nişabur'da çıkan açık mavi renkli ve değerli bir yüzük taşı. 3. Açık yeşil, dağ yeşili ile gök mavisi arasında ve bal mumu parlaklığında maruf kıymetli taş.
Fitne	Arapça	1. Karışıklık, bozgunculuk, ara bozma, fesat; insanları birbirine düşürmek, aralarını bozmak için gizlice hazırlanan oyun, ihanet.
Fizze	Arapça	1. Kuran ile konuşan kadın. 2. Hz. Fatma'nın cariyesi, hizmetçi.
Fizzebacı	Ar. + T.	bk. Fizze ve Bacı.
Fizzebeyim	Ar. + T.	bk. Fizze ve Beyim.
Fizzehanım	Ar. + T.	bk. Fizze ve Hanım.
Flora	Latince	Mitolojide yaz ve çiçek tanrıçasının adıdır. "Gül" anlamında kullanılmıştır. Şimdi ise bir ülkede ya da bir bölgede yetişen bitkilerin tür olarak tümü.
G		
Galibe	Arapça	1. Galebe çalan, muzaffer, yenen. 2. Güçlü kuvvetli, kudretli, hükmeden. 3. Üstün baskın.
Garagile	Türkçe	Küçük meyveleri siyah veya kırmızı olan kol bitkisi ve onun meyvesi, üzümün bir çeşidi.
Garagöz	Türkçe	Gözleri siyah olan, kara gözlü. "Karagöz" halk tiyatrosu ve onun başkahramanıdır.
Garatel	Türkçe	Saçları siyah olan.
Gemer	Arapça	1. Ay. 2. Sadık hizmetkâr. 3. Kur'an-ı Kerim'in 54. suresi.
Gemerhanım	Ar.+ T.	bk. Gemer ve Hanım
Gemze	Arapça	1. Süzgün bakış.2. Çene veya yanak çukurluğu.

Gemzehanim	Ar. + T.	bk. Gemze ve Hanım.
Gendab	Ar. + Far.	Şerbet, şekerli su, tatlı su.
Gendile	Arapça	Yağ ve fitili konularak yakılan asma lamba.
Genire	Arapça	Eşi, benzeri olmayan (güzel).
Gerine	Arapça	Otuz üç yıllık bir dönem, asrın üçte biri; asır, vakit, zaman anlamlarında da kullanılmıştır.
Geşeng	Farsça	Gözünlüşte göze hoş gelen, güzel, insanda güzel duygu uyandıran.
Getibe	Arapça	Bütünlük, birlik.
Gızana	Türkçe	"Gız" ve "ana" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gız"; kız çocuk, evlenmemiş genç kız, kız evlat; "ana"; anne, çocuk doğuran kadın.
Gızbacı	Türkçe	"Gız" ve "bacı" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Genellikle kızkardeşi olmayan baba - anne tarafından verilen isimlerdendir.
Gızbes	Türkçe	"Kız daha yeterlidir", "kız çocuk daha istemiyoruz" anlamlarında kullanılan bu ismi anne - babalar erkek çocuk istediklerini belirtmek için son doğan kız çocuğuna verilen isimdir.
Gızbesdi	Türkçe	bk. Gızbes, Gızbest.
Gızbest	Türkçe	bk. Gızbes, Gızbesdi.
Gızgayıt	Türkçe	Bu isim sonradan doğacak kız çocukların "geri gitmesini", onların yerine erkek çocuk dünyaya gelmesi dileği ile verilir.
Gızhanım	Türkçe	"Gız" ve "hanım" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Gız"; kız çocuk, evlenmemiş genç kız, kız evlat; bk. Hanım.

Gızılgül	T. + Far.	Gül ve tek katlı bazen de katmerli kokulu çiçekleri olan bitki.
Gıztamam	Türkçe	Bu isim de "kız evlat yeterlidir" anlamında erkek çocuk isteği ile konulan isimlerdendir.
Gızıyeter	T. + T.	bk. Gızbes, Gızbest, Gızbesdi, Yeter.
Gilas	Yunanca	Gülgillerden, yaprak açmadan çiçeklenen ağaç ve bu ağacın tek çekirdekli meyvesi, kiraz.
Gilashanım	Y. + T.	bk. Gilas ve Hanım.
Gilenar	Botanik	1. Vişne. 2. Siyah, yuvarlak göz.
Gismet	Arapça	1. Bölme, pay etme, hisseler ayırma. 2. Talih, nasip, kader. 3. Belli olan hisseyi tayin etme belirtme.
Giyafet	Arapça	İnsanın dış görünüşü, şekli; kıyafet, elbise, giyim.
Giyamet	Arapça	1. Dünyanın sonu ve ölümlerin dirilip mahşerde toplanacağına inanılan zaman; mahşer. 2. mec. Bela, felaket, işkence vs. 3. mec. Ses, gürültü.
Giymet	Arapça	1. Değer. 2. Bedel, baha, tutar. 3. Şeref, onur, itibar.
Gönçe	Farsça	1. Henüz açılmamış gül, tomurcuk. 2. Sevgilinin ağzı.
Gönçebeyim	Far. + T.	bk. Gönçe ve Beyim
Gönçegül	Far. + Far.	Çiçeğin, gülün açılmamış hali, goncası.
Gövher	Farsça	1. Kıymetli taş, inci, mücevher; bir şeyin aslı, hası.
Gövherbeyim	Far. + T.	bk. Gövher ve Beyim.
Gövhertac	Farsça	Mücevherle, değerli taşla süslenmiş tac.
Göyçek	Türkçe	Güzel, sevimli, hoş, şirin.
Göyçin	Farsça	Gökyüzü gibi aydınlık olan.
Göyerçin	Türkçe	Çeşitli renkli, uzun süre uçabilen yarı vahşi, yarı ehlileşmiş

		güzel bir kuş.
Gözel	Türkçe	Göze, düşünceye ve duyguya hoş gelen, hayranlık ve heyecan uyandıran, haz veren; eksiksiz güzel.
Gumru	Farsça	Güvercinlerden, uzunca kuyruklu boynunun yanlarında benekler bulunan ve güvercinlerden daha küçük olan boz renkli kuş.
Gumruhanım	Far. + T.	bk. Gumru ve Hanım.
Gül	Farsça	1. Çiçek. 2. Bilinen çiçek, gül çiçeği, gülağacı. 3. Tasavvufta Allah'ın birliğinin remzi. 4. Başına ve sonuna ek ve isimler getirilerek yeni isimlerin türetilmesinde kullanılan bir isimdir.
Gülabatın	Türkçe	Gülle, çiçekle süslenmiş (süsletilmiş), gül gibi güzel, çiçek gibi. Eşanlamlısı, Gülare.
Gülafet	Far. + Ar.	bk. Gül ve Afet. Nefes kesen güzellikte.
Gülane	F. + T.	Gül saçan.
Gülare	Farsça	Gülle, çiçekle süslenmiş (süsletilmiş), gül gibi güzel, çiçek gibi.
Gülay	Far. + T.	"Gül" ve "ay" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Gülaye	Far. + Ar.	Gül izi, gül alameti.
Gülbacı	Far. + T.	"Gül" ve "bacı" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. bk. Gül. "Bacı", kızkardeşe verilen addır; saygı göstermek amacıyla kadın ve kızlara seslenme biçimidir.
Gülbadam	Far. + T.	bk. Gül ve Badam.
Gülbağda	Far. + T.	"Gül" ve "bağda" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. bk. Gül. "Bağda", bahçe anlamındadır.
Gülbahar	Far. + Far.	bk. Gül ve Bahar.

Gülbeniz	Far. + T.	Gül yüzlü, gül yanaklı.
Gülbes	Far. + T.	"Kız yeter, lazım değil!" anlamında olan bu isim artık kız çocuğu istemeyen, erkek çocuk isteyi ile ilgili meydana getirilen adlardandır.
Gülbesti	Far. + T.	Erkek çocuk isteği ile kız çocuğuna verilen isimlerdendir. bk. Gülbes.
Gülbeyaz	Far. + Ar.	Beyaz gül, beyaz çiçek.
Gülbeyim	Far. + T.	bk. Gül ve Beyim.
Gülbez	Far. + Ar.	Gül beyaz, gül gibi olan.
Gülbike	Far. + T.	bk. Gül ve Bike.
Gülbuta	Far. + T.	Gül goncası.
Gülcahan	Far. + F	bk. Gül ve Cahan.
Gülcamal	Far. + Ar.	Gül yüzlü. Eşanlamlıları Gül, Camal, Gülçöhre.
Gülcennet	Far.+ Ar.	Cennet bahçesinin gülü. bk. Gül ve Cennet.
Gülçemen	Far.+ Far.	Çimen çiçeği, gülü. bk. Gül ve Çemen.
Gülçin	Farsça	Gül toplayan, gül koparan; seçilmiş, seçen, en iyi.
Gülçöhre	Far. + T.	Gül yüzlü, yüzü gül gibi güzel.
Güldane	Far. + Far.	Gül tohumu, gül tanesi; gül buketi.
Güldehan	Far. + Far.	Gül ağızlı, ağzı gül gibi olan; küçük ağızlı, gonca ağızlı.
Güldeste	Far. + T.	Gül demeti, çiçek demeti; Türk müziğinde bir makam.
Gülebetin	Far. + T.	1. Altın veya gümüşten yahut onlara benzetilen metallerden yapılan iplik, sırma. 2. Sırma ile işlenmiş, süslenmiş. 3. mec. Sarı, altın sarısı renkte.
Gülefşan	Far. + Far.	Gül sepen, çiçek saçan.

Gülenber	Far. + Ar.	Gül kokusu. mec. Klasik edebiyatta güzellerin saçına yapılan benzetme.
Gülendam	Far. + Ar.	Bedeni gül gibi olan, güzel; ince yapılı.
Güler	Türkçe	Yüzü gülen, gülen, gülümseyen, mihriban, şen.
Gülgedem	Far. + Ar.	Gül yürüyüşlü; ayakları gül gibi olan.
Gülgelem	Far. + Ar.	"Gül" ve "gelem" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. bk. Gül. "Gelem", kalem, yazı yazma aracı.
Gülgez	Türkçe	Kırmızı; kırmızı gül renginde.
Gülgönçe	Far. + Far.	Gülün goncası.
Gülgün	Farsça	Gül renkli, gül renginde, pembe.
Gülhanım	Far. + T.	1. İyi huylu, nazik hanım. 2. Gül yüzlü hanım.
Gülhar	Farsça	Dikenli gül, dikenli çiçek.
Gülhare	Farsça	1. bk. Gülhar. 2. İpek parça çeşidi, başörtüsü, üzerinde nakışları olan bir tür parça.
Gülhendam	Far. + T.	Gül tanesi.
Güller	Farsça	"Gül"ün çoğul hali.
Güllü	Farsça	Gül ile süslenmiş; üzerinde gül şeklinde nakışları olan; gül çıkan yer, çiçekli.
Güllübeyim	Far. + T.	bk. Güllü ve Beyim.
Güllübike	Far. + T.	bk. Güllü ve Bike.
Güllühanım	Far. + T.	bk. Güllü ve Hanım.
Gülmare	Far. + Far.	bk. Gülnar.
Gülmaye	Far. + Far.	Eşanlamlısı Gülmaya. Gül soyundan olan, gül asıllı.
Gülmire	Far. + Ar.	"Gül" ve "Mir" sözcüklerinin birleşmesinden meydana

gelmiştir. bk. Gül. "Mir", Arapça "Emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Reis, başkan, önder ağa anlamlarına gelir.

Gülzar	Far. + Far.	Narçiçeği, nar ağacının gülü, nar gülü renginde (güzel).
Gülnare	Far. + Far.	bk. Gülzar.
Gülnaz	Far. + Far.	Nazlı gül, işveli güzel.
Gülnigar	Far. + Far.	bk. Gül ve Nigar.
Gülnise	Far. + Ar.	bk. Gül ve Nise.
Gülnur	Far. + Ar.	1. Gül ışığı, gül renkli ışık, çiçek gibi parlak. 2. Etrafına ışık saçan, aydınlatan gül.
Gülnure	Far. + Ar.	bk. Gülnur.
Gülperi	Far. + Far.	1. Gül gibi, çiçek gibi güzel kız. 2. Gizli gül.
Gülruha	Far. + Ar.	Gülü kullanan, gül işinde çalışan.
Gülruha	Far. + Ar.	bk. Gülruha.
Gülruh	Far. + Ar.	Gül yüzlü, gül yanaklı.
Gülsabah	Far. + Ar.	Seher gülü.
Gülsare	Far. + Far.	Saf gül, halis gül.
Gülsefa	Far. + Ar.	Gül gibi saf, çiçek gibi temiz, halis; saadet gülü, mutluluk gülü.
Gülsema	Far. + Ar.	"Gül" ve "sema" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. bk. Gül. "Seema", put, put kadar güzel; mec. Güzel, sevgili.
Gülsima	Far. + Ar.	Gül yüzlü.
Gülsona	Far. + T.	Gül gibi çekici kadın. Güzel sevgili. Eşanlamlısı Gülsuna.

Gülsüm	Arapça	1. Yuvarlak, iri yüzlü. 2. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızlarından birinin adı.
Gülşad	Farsça	Hoşa gelen, kalp açan gül; güzel manzaralı (yer).
Gülşen	Farsça	Gül bahçesi, güllük, çiçeklik yer.
Gültac	Far. + Ar.	Gül işlemeli taç, gül gibi taç.
Gültamam	Far. + Ar.	Kız çocuk istemeyen anne - babaların en son dünyaya gelen kız çocuklarına verdikleri isimlerden biridir.
Gültekin	Far. + T.	1. Gül gibi, güle benzer. 2. Genç delikanlı, nazik.
Gültem	Arapça	Gül gibi, gül renkli.
Gülten	Farsça	Gül tenli, gül vücutlu.
Gülüstan	Farsça	Güllük, çiçeklik, gül bahçesi.
Gülüş	Türkçe	"Gül" ile başlayan isimlerin değer verme, sevme bildiren şeklidir. Gülme, şenlenme; gülme hali, gülme durumu. mec. Sevinç.
Gülyanag	Far. + T.	Gül yanaklı, yanağı gül gibi olan.
Gülyaz	Far. + T.	Yaz gülü, yazın açan gül. Eşanlamlısı Yazgül.
Gülzade	Farsça	Gülden doğan; mec. Gülden meydana gelmiş; güzel kadından doğan çocuk.
Gülzar	Farsça	Gülbahçesi, gül tarlası.
Gülzer	Farsça	Işık gibi parlak, gül gibi güzel.
Gülziba	Farsça	Gül süslü, güzel, çok güzel.
Günay	T. + T.	Gündüz, gün aydınlığında ay.
Günel	Türkçe	Eski isimlerdendir, eşanlamlısı Elgün'dür. Halk, topluluk; devlet, ülke.

Güneş	Türkçe	Çevresindeki sisteme ait gezegenlerin etrafında döndüğü, ışık ve ısı yayan büyük gök cismi, şems.
Gürşad	Türkçe	Çok sert ve hızlı yağın yağış, iri damlalı yağmur.
H (ve X)		
Hacıhanım	Ar. + T.	"Hacı" ve "Hanım" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir isimdir. "Hacı", 1. Hacca giden, Kâbe'yi ziyaret eden, hacı. 2. Dini bir mahalli ziyaret eden kimse. "Hanım", "Han" sözcüğünden gelmektedir ve kadınlara verilen bir ad ve ünvanıdır.
Hacınise	Ar. + Ar.	Hacca giden kadın.
Hafize	Arapça	1. Akılda, hafıza saklama kabiliyeti. 2. Allah'ın adlarındandır. Muhafaza eden, saklayan, esirgeyen, koruyan.
Halabacı	Ar. + T.	Halanın kızkardeşi, halanın büyüttüğü veya halaya benzeyen kız.
Halide	Arapça	1. Sonsuz, daim, ebedi. 2. Bir yıldan çok yaşayan.
Hanbacı	T. + T.	"Han" ve "bacı" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Han"; Kaan, Kağan isimlerinden meydana gelmiştir. Hakan isminin kısaltılmış şeklidir. Devlet başkanlarına verilen unvan anlamındadır. "Bacı" kızkardeş anlamına gelmektedir.
Hanbeyim	T. + T.	"Han" ve "beyim" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Han"; Kaan, Kağan isimlerinden meydana gelmiştir. Hakan isminin kısaltılmış şeklidir. Devlet başkanlarına verilen unvan anlamındadır. bk. Beyim.
Hanbike	T. + T.	"Han" ve "bike" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Han"; Kaan, Kağan isimlerinden meydana gelmiştir. Hakan isminin kısaltılmış şeklidir. Devlet başkanlarına verilen unvan anlamındadır. bk. Bike.

Handostu	T. + Far.	"Han" ve "dostu" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Han"; Kaan, Kağan isimlerinden meydana gelmiştir. Hakan isminin kısaltılmış şeklidir. Devlet başkanlarına verilen unvan anlamındadır. bk. Dostu.
Hanım	Türkçe	"Han" sözcüğünden meydana gelmiş kadınlara verilen bir isim ve üvandır. Bir zamanlar hükümdar, şah kadınlarına, yüksek tabakadan olan kadınlara verilen unvan olmuştur. Bugün saygı ifadesi olarak kadınlara hitap şeklidir.
Hanımana	T. + T.	Hanım gibi anne, hanıma benzeyen anne.
Hanımbacı	T. + T.	Hanım gibi kızkardeş.
Hanımbeyim	T. + T.	bk. Hanım ve Beyim.
Hanımgız	T. + T.	Hanım gibi kız.
Hanımnaz	T. + Far.	Hanım gibi işveli, nazlı; gamzeli hanım.
Hanımnise	T. + Ar.	bk. Hanım ve Nise.
HanıMZade	T. + Far.	Hanım evladı, hanım çocuğu.
Hanperi	T. + Far.	bk. Han ve Peri.
Hansenem	T. + Ar.	bk. Han ve Senem.
Harige	Arapça	İmkânların üstünde olup insanda hayret uyandıran şey.
Hatire	Arapça	Hatıra gelen, hatırdaki kalan şey, andaç.
Hatun	Arapça	1. Kadın. 2. Eş, zevce. 3. Eskiden yüksek kişilikli kadınlara ya da hakan eşlerine verilen unvan.
Havahanım	Ar. + T.	bk. Hevva ve Hanım.
Havanise	Ar. + Ar.	bk. Hevva ve Nise.
Haver	Farsça	Doğu, güneşin doğduğu yer.
Hebibe	Arapça	Sevilen, sevgili, dost.

Hecer	Arapça	1. Taş, kaya. Hacer-i Esved: Kâbe'nin duvarında bulunan meşhur kara taş. 2. Hz. İsmail'in annesi ve Hz. İbrahim'in cariyesinin adı.
Hecerhanım	Ar. + T.	bk. Hecer ve Hanım.
Hedice	Arapça	Erken doğan kız çocuğu.
Hediyye	Arapça	1. Hediye, armağan. 2. Karşılıksız verilen şey.
Hegiget	Arapça	1. Bir şeyin aslı ve esası, mahiyeti. 2. Gerçek, doğru, gerçekten, doğrusu. 3. Sadakat, doğruluk, bağlılık, kadirbilirlik.
Hekime	Arapça	"Hekim" erkek adından meydana gelmiş oluşturma kadın adıdır. 1. doktor, tabip. 2. Âlim, filozof.
Helile	Arapça	Kadın, eş, zevce.
Helile	Arapça	Yakın dost, arkadaş; sevgili; Allah'ın dostu.
Helime	Arapça	1. Sakin, sessiz. 2. Tabiatı yavaş olan, yumuşak huylu. Allah'ın isimlerindedir.
Helimehanım	Ar. + T.	bk. Helime ve Hanım.
Helimehatun	Ar. + T.	bk. Helime ve Hatun.
Hemail	Arapça	1. Kılıç, tabanca vs. omuzdan asmak için takılan kayış. 2. Boyuna takılan üzeri ipekle süslenmiş kadın takısı, süsü.
Hemaye	Arapça	Sahip çıkmak, destek olmak.
Hemeyil	Arapça	bk. Hemail.
Hemeyil	Arapça	bk. Hemail.
Hemide	Arapça	1. Övülmeye değer. 2. Allah'ın isimlerinden.
Hemişehanım	Far. + T.	"Hemişe" ve "hanım" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen bir isimdir. "Hemişe"; her zaman, daima, sürekli. bk.

		Hanım.
Hendan	Farsça	Gülen, güler; sevinçli, keyfi yerinde, mutlu, şen; mec. Tamamen açılmış gül.
Hetaye	Türkçe	Eşanlamlısı Hatay'dır. 1. Çin'de ve Orta Asya'da eski zamanlarda üretilen bir tür parça, kumaş. 2. Çin'de pirinçten yapılan kâğıt çeşidi. 3. Eşyaların üzerine dövme yoluyla yapılan çiçek nakışı, çiçek süsü. 4. Orta Asya'da ve Türkiye'de yer adı.
Hevva	Arapça	1. Esmer kadın. 2. Hz. Âdem (a.s.)'in karısı, ilk kadın. Âdem (a.s) cennette uyurken sol kaburga kemiğinden yaratılmıştır. İnsan soyunun başlangıcı yani türeyiş.
Heyale	Arapça	1. İnsanın kafasında canlandırdığı şey. 2. Bir olay veya eşyanın zihinde kalan izi. 3. Gerçekte olmadığı halde görüldüğü sanılan şey, görüntü.
Heyat	Arapça	1. Yaşayan, diri. 2. Canlılarda doğumdan ölüme kadar geçen süre. 3. Yaşama, yaşayış.
Heyathanım	Ar. + T.	bk. Heyat ve Hanım.
Heyran	Arapça	Hayrete düşmüş, şaşmış; haddinden fazla hoşagiden, beğenilen.
Heyranhanım	Ar. + T.	bk. Heyran ve Hanım.
Heyransa	Arapça	Eşanlamlısı Heyrenise'dir. Kadınların en iyisi, kadınların en hayırlısı.
Hezan	Farsça	Sonbahar.
Hezane	Farsça	bk. Hezan.
Hezangül	Far. + Far.	Sonbahar gülü, sararmış çiçek.
Hırda	Farsça	Küçük; ince, narin.

Hırdabacı	Far. + T.	Küçük kızkardeş.
Hırdagül	Farsça	İnce, güzel gül gibi kadın.
Hırdahanım	Far. + T.	Küçük hanım; zarif hanım.
Hicran	Arapça	1. Ayrılık. 2. Unutulmaz acı, keder.
Hilal	Arapça	Birkaç gecelik ay, yeni ay; klasik edebiyatta sevgilinin, güzelin kaşı.
Hoşbeht	Farsça	Güzel talihli, mutlu, şanslı.
Höküme	Arapça	Hâkimlik, amirlik; emir, kumanda; etki, tesir.
Hörmet	Arapça	1. Büyüklere, yaşlılara gösterilen saygı. 2. Şeref, şan, haysiyet. 3. mec. Merhamet, iltifat, hatır.
Humar	Arapça	1. Süzgün, baygın bakış. 2. Mestlik, sarhoşluk
Humare	Arapça	bk. Humar.
Humay	Türkçe	Çok eski isimlerdendir. Eski şekli "Umay"dır. 1. İlahe, tanrıça. 2. Devlet kuşu, cennet kuşu. 3. mec. Mutluluk, uğurluluk, şans.
Huraman	Farsça	Naz ile yürüyen, nazlı, gamzeli.
Hurma	Farsça	Sıcak iklimlerde yetişen ve onun tatlı meyvesi.
Hurmahanım	Far. + T.	bk. Hurma ve Hanım.
Hurşudbanu	Far. + Far.	Güneş gibi kadın.
Hülya	Arapça	Hayal, uydurma.
Hürü	Arapça	Dini inanişaya göre cennette olan güzel kızlar, cennet güzeli, cennet kızı, melek. mec. Güzel kız, sevgili.
Hürühanım	Ar. + T.	bk. Hürü ve Hanım.

İ

İffet	Arapça	Hayâ, ar, namus; utanma, saflık.
İfrat	Arapça	Bolluk, çokluk; normalden çok, haddinden fazla. Kız çocuk çok doğulduğunda bu isim konur.
İglime	Yunanca	"Klima" sözcüğünün Arapçalaştırılmış şeklidir. 1. Bir yerin, bir ülkenin hava olayları, soğukluk, sıcaklık, güneş alma durumu vs. şeylerin genel hali; bir yerin hava şartları; iklim. 2. Ülke, memleket.
İlahe	Arapça	Mitolojide ve bazı dinlerde kadın tanrı, kadın put; mec. Canan, sevgili; aşk perisi.
İlhame	Arapça	Eşanlamlısı İlham'dır. 1. Allah tarafından insanın gönlüne doldurulan şey. 2. Peygamberin gönlüne gelen ilahi düşünceler. 3. Günlük, olağan şey. 4. İç-gönüle doğma.
İlhamiyye	Arapça	bk. İlham.
İlknur	T. + Ar.	1. İlk ışık. 2. İlk ay, ayın ilk hali.
İnare	Arapça	Nurlandırma, aydınlatma.
İnce	Türkçe	Zarif, güzel; mec. Mülayim, hasasas, İnce
İnci	Türkçe	1. İstiridyeye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkan parlak, yuvarlak ve ziynet eşyası olarak kullanılan kıymetli taş. 2. Küçük, temiz ve sevimli. 3. Kıymetli.

J

İnsaf	Arapça	İnsanda adalet ve vicadan duygusu, merhamet.
İntizar	Arapça	Hasretle bekleme, sabırsızlıkla bekleme.
İrade	Arapça	1. İnsanın bir şeyi yapmak ya da yapmamak konusunda karar verebilme ve bu kararı yürütebilme kabiliyeti; bir şeyi elde etmek için gösterilen çaba, gayret. 2. İstek, arzu, talep; emir, hüküm.

İsmet	Arapça	1. Masumluk, günahsızlık, temizlik. 2. Haramdan namusa dokunan hallerden çekinme.
İsminaz	Ar. + Far.	1. Naz isminde. 2. Çok nazlı olan.
İztirab	Arapça	Istırap, telaş, üzücü halin sonucu olan tasa, kuvvetli acı, manevi eziyet.
İzzehanım	Ar. - T.	bk. İzzet ve Hanım.
İzzet	Arapça	Saygı, şeref, itibar, kudret, yücelik, ululuk.
Jale	Farsça	1. Çiy, şebnem. 2. mec. Gözyaşı.
Jasmin	İngilizce	Yasemin. Zeytingillerden, beyaz, kırmızı veya sarı renkli güzel kokulu çiçekleri olan, 1-2 m boyunda, süs bitkisi olarak yetiştirilen tırmanıcı bir ağaççık, Mısır yasemini (Jasminum).

K

Kafiye	Arapça	Yeterli olan, yeterince olan, kifayet eden. Erkek çocuk isteğen ailelerde kız çocuğuna verilen isimlerdendir.
Kâinat	Arapça	1. Var olanların hepsi. Yaratıklar. Yer gök.
Kamile	Arapça	1. Bütün tam noksansız, eksiksiz. 2. Kemale ermiş olgun. 3. Yaşını başını almış terbiyeli, görgülü. 4. Âlim, bilgin, geniş bilgili.
Kebire	Arapça	Büyük, ulu; yaşlı; bilgin (kadın).
Kebuter	Farsça	Güvercin.
Kehraba	Farsça	Yarı şeffaf, işlenerek çeşitli süs eşyaları yapılan sarı veya kırmızı renkte kil ve samanı kendine çeken taşlaşmış reçine.
Keklik	Türkçe	Tavuk cinsinden olan çöl kuşu.
Kemale	Farsça	1. Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik. 2. En yüksek değer, mükemmellik, değer baha. 3. Bilgi, fazilet.

Kerime	Arapça	1. Kerem sahibi, cömert, verimcil. 2. Ulu, büyük. 3. Lütfü, ihsanı bol, ihsan yönünden ulu. 4. Âyet. 5. Kız evlat.
Kifayet	Arapça	1. Yetişme, el verme, kâfi gelme. 2. Bir işi yapabilecek yetenekte olma. bk. Kafiye.
Kimya	Yunanca	1. Maddelerin içyapılarını, diğer cisimlere içyapı olarak etkilerini ve başka cisimlere dönüşümlerini inceleyen ilim. 2. Bir şeyin nitelik olarak birleşimi.
Kişver	Farsça	Ülke.
Könül	Türkçe	Kalp; kalp duygusu; istek, arzu, heves; mec. Duygu, his, hatırl vs.
Kövkeb	Arapça	Yıldız gökyüzündeki parlak cisimleri ifade eden genel isim.
Kövser	Arapça	1. Maddi ve manevi çokluk, kalabalık nesil. 2. Cennette bir havuzun ırmağın adı. 3. Kur'an-ı Kerim'de en kısa sure.
Kübra	Arapça	En büyük, azametli; en iri.
Kübrabeyim	Ar.+ T.	bk. Kübra ve Beyim.
Kübrahanım	Ar.+ T.	bk. Kübra ve Hanım.
L		
Laçın	Türkçe	1. Bir cins şahin. 2. Sarp, yalçın. 3. Şiddetli.
Lale	Farsça	1. Zambakgillerden, uzun yapraklı, güzel ve çeşitli renklerde çiçekli soğanlı bir bitki. 2. Eskiden sucuların boyunlarına asılan iki ucu lale gibi kıvrak demir halka, pranga. 3. Ağaçtan meyve koparmaya yarayan ucu çatallı sırık.
Lalezar	Farsça	Lalelik, lale yetişen yer, lale bahçesi.
Lamiye	Arapça	Parlayan, ışık veren, parlak.
Laura	Latince	Aslı "laurea"dır; anlamı defne ağacı.

Lazime	Arapça	Gerekli, lüzumlu, zaruri, lazım
Leman	Arapça	Parlama, parıltı.
Letafet	Arapça	İncelik, yumuşaklık, uyumluluk, güzellik.
Letife	Arapça	1. Allah'ın isimlerindedir. 2. Yumuşak, hoş, güzel, nazik. 3. Bütün inceliklere vakıf. 4. Güldürecek, tuhaf ve güzel söz ve hikâye şaka.
Leyaget	Arapça	Layık olan, layık, kabiliyet, beceri, kendine ve başkasına saygı.
Leyla	Arapça	1. Çok karanlık gece. 2. Arabî ayların son gecesi. 3. Leyla ile Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.
Leyli	Arapça	bk. Leyla.
Lumu	K.D.	Limon.
Lumuhanım	K.D. + T.	bk. Lumu ve Hanım.
Lütfinaz	Ar. + Far.	"Lütfi" ve "naz" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir isimdir. "Lütfi" Hoşluk, güzellik, iyi davranış; "naz" kendini sevdirmek kabul ettirmek amacıyla yapılan yapmacık hareket; işve.
Lütfiyye	Arapça	Hoşluk, güzellik, iyi davranış.

M

Mahire	Arapça	Maharetli, hünerli, elinden iş gelir, becerikli.
Mahitab	Arapça	Muhatap alma, kendisiyle konuşulan kimse.
Mahizer	Far. + Ar.	Kırmızı ay, kızıl gibi ay; inleyen ay.
Mahruh	Farsça	Ay yüzlü, yüzü ay gibi olan güzel.
Maile	Arapça	1. Bir yana eğilmiş, eğik. 2. Hevesli, istekli, yetenekli. Tarafı, içten istekli. 3. Andırır, benzer. 4. Tutkun.

Maral	Türkçe	Dişi geyik, ceylan, karaca; güzel.
Maya	Farsça	1. Maya, asıl ve gerekli madde. 2. Para, mal. İktidar güç. 3. Bilgi.
Mayise	Latince	Eşanlamlısı Mayıs'tır. Yılın beşinci ayı, mayıs ayı; genellikle bu ay doğan çocuklara verilen isimlerdendir.
Medine	Arapça	Arabistan'da bir şehir. Hz. Peygamberin kabrinin bulunduğu şehir. Hacıların Mekke'den sonra ziyaret ettikleri şehir.
Mefkûre	Arapça	Ülkü, ideal.
Mefruze	Arapça	Farz olunmuş, varsayılmış
Megsude	Arapça	1. Kasdolunan, istenilen şey, istek. Maksad, niyet, murat. 2. Varılmak istenen yer.
Mehbube	Arapça	sevgili, âşık; sevilen; dost, sevgili, aşıkç
Mehebbet	Arapça	1. Sevme, sevgi. 2. Dostluk. Dostça konuşma.
Mehin	Arapça	Hor ve hakir, zayıf kimse.
Mehinbanu	Ar. + Far.	Hor görülen kadın.
Mehluge	Far. + Ar.	Ay yüzlü, yüzü ay gibi olan; güzel, cazibeli.
Mehmer	Arapça	Kadife, kadifeden yapılmış.
Mehpare	Farsça	Ay parçası, çok güzel.
Mehrengiz	Farsça	Aşkını, sevgisini esirgemeyen, sevgi saçan.
Mehri	Farsça	Güneşle ilgili, gün gibi; sevgi, muhabbetle ilgili, şefkatli.
Mehriban	Farsça	Şefkatli, merhametli, muhabbetli, güleryüzlü, yumuşak huylu.
Mehseti	Farsça	1. Ay gibi güzel, aya benzeyen. 2. En büyük şahıs (kadın), büyük hanım.
Melahet	Arapça	Güzellik, yüz güzelliği.

Melake	Arapça	bk. Melek.
Melek	Arapça	1. Allah'ın nurdan yarattığı varlıklar. Allah'ın emirlerine tam itaat eden varlıklar. 2. Halim, selim güzel huylu kimse.
Melekcamal	Ar. + Ar.	Melek yüzlü, güzel yüzlü.
Melekhanım	Ar. + T.	Güzel hanım. bk. Melek ve Hanım.
Meleknise	Ar. + Ar.	bk. Melek ve Nise.
Meleyke	Arapça	Melek sözcüğünün çoğul halidir.
Melihe	Arapça	Melahat sahibi, güzel, şirin, sevimli.
Meltem	Türkçe	Yazın düzenli olarak karadan denize doğru esen rüzgâr.
Mensure	Arapça	1. Yardım olunmuş, Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmiş. 2. Türk musikisinde bir düzen. 3. Bir ney çeşidi.
Menzer	Arapça	Görünen yer, görünüş; yüz, suret.
Menzere	Arapça	Güzün görebildiği yerin, alanın genel görünüşü; peyzaj; belli bir yeri tasvir eden resim eseri.
Menzure	Arapça	Bakılan, göz önünde tutulan; maksat, gaye; gözde olani beğenilen.
Mercan	Arapça	Denizlerin ya da okyanusların dibinden çıkarılan ve bazen de süs eşyası olarak kullanılan mercanlar kayalık yerlerde koloni meydana getirerek yaşayan, iskeleti kalkerli kırmızı renkli deniz hayvanı.
Merhemet	Arapça	Acıma, şefkat; iyilik etme; insaf, lütuf.
Meryem	Arapça	1. Abid. İbadete düşkün insan. 2. Hz. İsa'nın annesinin adı.
Merziyye	Arapça	Elverişli, uygun; güzel, hoş.
Mesmaye	Arapça	bk. Mesume.
Mesme	Arapça	bk. Mesume.

Mesude	Arapça	Saadetli, bahtlı, bahtiyar, kutlu.
Mesume	Arapça	1. Suçsuz, kabahatsız, günahsız, ismet sahibi. 2. Saf, temiz. İmam-ı Rabbani'nin oğlu. 3. İmamiye mezhebinde günahsız sayılan ehl-i beyt mensubu.
Meşuge	Arapça	Sevgili kız, sevilen kadın.
Metanet	Arapça	Tahammül, kuvvetlilik, yenilmezlik, metinlik, sağlamlık, dayanıklılık; irade.
Mina	Farsça	1. Maden ve çini üzerine vurulan camı andırır cila. 2. Dişlerin üzerindeki ince ve parlak tabaka. 3. İnce ve parlak nakış.
Minabacı	Ar. + T.	Su gibi güzel; mina gibi kızkardeş.
Minahanım	Ar. + T.	İnce, güzel hanım. bk. Mina ve Hanım.
Minare	Arapça	Camilerde ezan okumak için yapılmış yüksekçe veya kule şeklinde yer, ezan kulesi.
Minaye	Arapça	Arapça "ayet" kelimesinden gelmektedir. 1. Din; Kur'an-ı Kerim'in surelerinde bulunan cümlelerin her biri. 2. Hüküm, kanun, ahkâm, emir anlamında.
Minure	Arapça	Işıktan oluşan, ışıktan meydana gelen; nurlandıran, ışık veren.
Mirhanım	Ar. + T.	"Mir" ve "hanım" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen bir isimdir. "Mir" Arapça "emir" sözcüğünün Farsça değişikliğe uğramış şeklidir. Başkan, önder, reis, ağa anlamındadır.bk.. Hanım.
Mirvari	Farsça	İnci. bk. İnci.
Mirvarid	Farsça	bk. Mirvari ya da İnci.
Mühlise	Arapça	Halis, katıksız. Dostluğu, samimiliği ve her hali içten gönülden olan.
Müjgan	Farsça	Kirpikler.

Mülayim	Arapça	Yumuşak huylu, yavaş kimse; hoş; uygun; yararlı.
Münevver	Arapça	Nurlandırılmış, ışıklandırılmış; nurlu, ışıklı, parlak; aydın.
Müslime	Arapça	Müslüman, İslam dinine mensup olan; itaat eden; mümin.
Müşerref	Arapça	Şereflendirilmiş kendisine şeref verilmiş, şerefli.
Müşfiğe	Arapça	Şefkatli, merhametli, acıyan, seven.
Müşgünaz	Farsça	Güzel kokan nazlı güzel.
N		
Nabat	Arapça	Şekerleme; meyve suyu ile şeker karışımından yapılan, hazırlanan şeffaf kristal şeker türü; çok tatlı.
Nabathanım	Ar. + T.	bk. Nabet ve Hanım.
Naciye	Arapça	Kurtulan, özgürlüğe kavuşan.
Nadire	Arapça	Seyrek, az, enderbulunur.
Nafile	Arapça	1. İşe yaramayan, faydasız, boşuna. Daha fazla kız çocuk istemeyen aileler tarafından konulan isimlerdendir.
Nafize	Arapça	1. Delen, delip geçen. İçeriye giren, işleyen. 2. Tesir eden, sözü geçen.
Nahide	Arapça	1. Venüs (zühre) gezegeni. 2. Yeni yetişen kız.
Naibe	Arapça	1. Vekil, birinin yerine geçen, kadı vekili, Şeriata göre hükmeden hâkim. 2. Nöbet bekleyen, nöbetle gelen.
Naide	Farsça	1. Tek, eşsiz. 2. Venüs yıldızı.
Naile	Arapça	Muradına eren, ermiş, ele geçiren.
Naime	Arapça	1. Bollukta yaşayış. 2. Cennetin bir kısmı. 3. Güzel zarif kadın. Nazlı büyütülmüş kadın.
Nane	Arapça	Yenebilen, güzel kokulu bir çeşit bitki.

Nargile	Türkçe	Nar tanesi.
Narhanım	T. + T.	İnce, zarif hanım, güzel kadın.
Narınc	Farsça	Hoş kokulu, turunçgillerden, ılıman ve sıcak iklimlerde yetişen, çiçeklerinden esans elde edilen ağaç ve bu ağacın ekşi ve acı meyvesi.
Natevan	Farsça	Zayıf, güçsüz, kudretsiz; hasta.
Nazenin	Farsça	Nazlı, işveli, cilveli; ince ve güzel; nazlı büyümüş, naza alışmış.
Nazhanım	Far. + T.	Nazlı, işveli hanım.
Nazile	Arapça	"Nezele" fiilinden oluşan "nazil" sözcüğünden meydana gelmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru hareket eden, inen; gönderilmiş.
Nazime	Arapça	Düzenleyen, tertip eden, sıraya dizen.
Nazlı	Türkçe	Naz yapan, kendini ağıra satan. Değer verilen sevgili. Bk. Nazenin.
Naznaz	Türkçe	bk. Nazenin, Nazlı.
Nazperi	Farsça	Naz eden peri; işveli güzel.
Necabet	Arapça	Soyluluk, soy temizliği.
Necibe	Arapça	1. Soyu soppu temiz pak olan kimse. 2. Asilzade, kıymetli, üstün. 3. Güzel ahlak sahibi.
Nenebacı	T. + T.	"Nene" ve "bacı" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Nene" babanın veya annenin annesi; "bacı" kızkardeşe verilen isimdir.
Nenegız	T. + T.	Bir seslenme şeklidir.
Nenehanım	T. + T.	bk. Nene ve Hanım.

Nergiz	Yunanca	Aslı "Narkiss"dir. "Narao" (donup kalmak) sözcüğünden gelmektedir. Sarı yaprakları olan güzel bir çiçek türüdür. Rivayete göre Narkiss adlı genç bir oğlan suda kendi yansımasını görüp, kendisine âşık olur ve sudaki yansımasının üzerine düşerek ölür. Tanrı da onu çiçeğe çevirir. Buna göre de bu isim "kendi kendine âşık olan" gibi de açıklanır.
Nermin	Farsça	Yumuşak, merhametli.
Nermine	Farsça	bk. Nermin.
Nesibe	Arapça	Aslı, soyu olan, soylu, köklü, soyu temiz.
Nezaket	Farsça	1. Naziklik. 2. Zariflik, incelik. 3. Terbiye. 4. Ehemmiyet.
Nezife	Arapça	Temiz, pak, nazik, zarif ve şık giyimli.
Nezire	Arapça	1. Birini doğru yola yöneltmek için Allah'ın azabıyla gözdağı vererek korkutmak. 2. (Fıkıh'ta) Adak, dilek, tahsis. 3. Kendisini Allah yoluna adayan kişi. Kur'an'da 40'tan fazla yerde geçmektedir.
Nezrin	Farsça	Yaban gülü Ağustos gülü. Mısır gülü. Van gülü.
Nigar	Farsça	1. Resim. 2. Resmedilmiş, resmi yapılmış. Put. 3. Sevgili. 4. Türk musikisinde bir makam.
Nigarhanım	Far. + T.	bk. Nigar ve Hanım.
Nise	Arapça	1. Kadınlar. 2. Kur'an-ı Kerim'in 4. suresi.
Nisebeyim	Ar. + T.	bk. Nise ve Beyim.
Nisehanım	Ar. + T.	bk. Nise ve Hanım.
Növreste	Farsça	Yeni yetişen, yeni biten.
Nurane	Arapça	Aydın, ışıklı, nurlu; şöhretli, şanlı, şerefli.
Nuray	Ar. + T.	Işık saçan ay. Ayın en çok ışık saçtığı dönem.

Nuraye	Ar. + T.	bk. Nuray.
Nurcahan	Ar. + Ar.	Âlemin, dünyanın ışığı, nuru.
Nurcamal	Ar. + Ar.	Işık gibi parlak güzel, nur yüzlü güzel.
Nurcan	Ar. + Far.	Canlı, neşeli, hayat dolu; güzel.
Nurdane	Ar. + Far.	Işık parçası, nur tanesi, sevimli, değerli.
Nurengiz	Ar. + Far.	Işık saçan, ışık yayan.
Nuride	Ar. + Far.	Gözün ışığı, gözün nuru; sevimli evlat.
Nuriyye	Arapça	Nura ait, nurla ilgili.
Nurlane	Arapça	Işıklı, nurlu, parlak.
Nurtac	Ar. + Far.	Işık tacı, ışıktan olan taç; ışık gibi parlayan taç.
Nübar	Farsça	İlk çıkan meyve, sebze.
Nülüfer	Farsça	Çiçek adı.
Nüşabe	Farsça	Hayat suyu; genellikle içilebilen su demektir.

P

Pakize	Farsça	Temiz, saf, halis, lekesiz.
Percahan	Farsça	Âlemin, dünyanın perisi; mec. dünya güzeli.
Perhanım	Far. + T.	Güzel kadın.
Peri	Farsça	1. Dişi cin (güzel ve iyilikseverlik sembolü olarak kabul edilirler). 2. Güzel kadın veya kız.
Perişan	Farsça	1. Dağınık, dağılmış, tek tek. 2. Karışık. 3. Kederli, üzgün, gamlı.
Pervane	Farsça	1. Işık etrafında dönen küçük gece keleşbeğı, keleşbek. 2. Çark.
Pervaz	Farsça	Galip gelen, kazanan; cesur, korkusuz; güzel, çok güzel.

Pervin	Farsça	Ülker yıldızı; Yedi kerdeş yıldızı. bk. Süreyya.
Pervinaz	Arapça	Kol kanat geren, destek olan kimse.
Perzad	Farsça	Periden doğan, periden olan, peri gibi; mec. Güzel, peri gibi güzel, küçük peri.
Püste	Farsça	1. Fıstık ağacı, çam fıstığı ağacı. 2. Çam ağacının kabuklu meyvesi. 3. mec. Genellikle şiirde güzelin ağzı, dudakları fıstığa benzetilir.
R		
Rabile	Farsça	Herşeyi üst seviyede bilen.
Rabiye	Arapça	Yüce, yüksek yer.
Raciye	Arapça	1. Rica eden, yalvaran. 2. Umutlu.
Rahile	Arapça	1. Yola çıkma, yol giden. 2. Rahat, sakin.
Rahime	Arapça	Eşanlamlısı Rahim'dir. 1. Hafif sesli, latif konuşan kadın demektir. 2. Esirgeyen, acıyan, koruyan, merhametli. Kur'an'da 220 yerde zikredilmiştir. Allah'ın isimlerinden.
Rahiyye	Arapça	Bal arısı.
Raife	Arapça	Acıması olan, merhametli.
Raise	İngilizce	Kabartmak, kaldırmak, artırmak, yükseltmek, dikmek, ayağa kaldırmak, yol açmak, neden olmak.
Ramile	Arapça	Kumla fala bakan kimse, kadın.
Ramize	Arapça	1. Akıllı, zeki. 2. İşaretlerle simgelerle gösteren.
Rasime	Arapça	1. Âdet, töre. Merasim, tören. 2. Formalite. 3. Resim yapan.
Raziye	Arapça	Kabul eden, rıza gösteren, boyun eğen.
Rebiyye	Arapça	Baharla, yazla ilgili.

Rebiyyet	Arapça	bk. Rebiyye
Refayet	Arapça	İlgilenmek.
Refige	Arapça	1. Kız veya kadının kız veya kadın arkadaşı. 2. Kadın, eş, hayat arkadaşı.
Refiyye	Arapça	Yüksek, yüce; eş anlamlısı "Refia"dır.
Regibe	Arapça	"Regib / rakip" sözcüğüne -e takısı alarak kadın adı yapılmıştır.
Regsane	Arapça	Dans eden, oynayan, dansöz.
Rehile	Arapça	bk. Rahile.
Rehime	Arapça	bk. Rahime.
Rehşende	Farsça	Parıldayan, ışıldayan, parlak.
Rena	Arapça	1. Güzel, hoş latif, parlak. Çok iyi, çok ala.
Resmiyye	Arapça	Bir işin resmi tarafı, kanuni olan; çok ciddi olan; resimle ilgili.
Reşide	Arapça	1. İyi ve doğruyu seçebilen, malını idare gücü olan, rüşd yaşına ulaşmış akil ve baliğ (kişi) ergin, erişkin. 2. Akıllı hareket eden doğru yolda giden.
Reyhan	Arapça	1. Fesleğen, güzel kokulu bir süs bitkisi. 2. Rızık, geçimlik, rahmet anlamına da gelir.
Roza	Latince	Gül, çiçek; güllük, çiçeklik.
Rövşene	Farsça	Işıklı, aydın, nurlu; açık, aşikâr, belli.
Röya	Arapça	1. Uyku sırasında görülen şey, düş. 2. Hayal, umut.
Rugiyye	Arapça	Büyü, sihir, efsun, tılsım.
Ruhengiz	Ar. + Far.	Heyecanlandıran, can veren, canlandıran, ruh veren.
Ruhiyye	Arapça	Ruha ve cana ait olan; canlı, hareketli, tesirli.

Ruhsare	Farsça	bk. Rühسارة.
Rumiyye	Arapça	Anadolu'ya ait olan, Anadolulu, Türkiyeli; Yunan, Türkiye'de yaşayan Yunan; Romalı, Bizanslı, küçük Asyalı.
Rübabe	Arapça	Doğu halkları arasında geniş yayılmış "rûbab, rebab" diye adlandırılan kemençeye benzeyen onun gibi çalınan yaylı müzik adından gelmektedir.
Rühسارة	Farsça	"Rohسارة"den gelmektedir. Yüz, sima; mec. Ar, utanma.
Rüzgâr	Farsça	Havanın yer değiştirmesinden oluşan esinti, yel.
S		
Sabire	Arapça	1. Sabreden, tahammül eden, Katlanan sabırlı. 2. Acele etmeyen.
Saçlı	Türkçe	Başında saçları çok olan kadın veya kız.
Sadige	Arapça	Doğru gerçek hakiki, yalan olmayan, sahte olmayan. Sadakatli, samimi, bağlı.
Safure	Türkçe	Yunanca "sappheiros" ya da İbranice "sappir"den gelmektedir. Menekşe mavisinden, gece mavisine değin değişen mavi renkli ve saydam, çok değerli bir taş türü; safir, gökyakut.
Sahibe	Arapça	1. Sahip. Koruyan, gözetten. 2. Bir iş yapmış olan. 3. Herhangi bir niteliği olan.
Sahile	Arapça	Deniz, nehir, göl kıyısı, sınırı.
Saile	Arapça	1. Akan, cereyan eden. 2. Dilenci, yolcu.
Salatın	Türkçe	Bilgili, becerikli.
Samaye	Türkçe	Sema, gök yıldızı.
Samire	Arapça	1. Arkadaş. 2. Nitelikli. 3. Yamaç, dağ silsilesi.
Saniye	Arapça	1. İkinci. 2. Yapan, işleyen, meydana getiren. 3. Yaratan. 4. Bir dakikanın veya derecenin altmışta biri. 5. İkinci derecede

		mülki rütbe.
Sara	İbranice	1. Prenses. 2. (Fars.) Hz. İbrahim'in hanımı. 3. Halis, katkısız, temiz.
Sarabeyim	İbr. + T.	bk. Sara ve Beyim.
Sarahanım	İbr. + T.	bk. Sara ve Hanım.
Saritel	Türkçe	Sarı saçlı.
Sayalı	Türkçe	Sayılan, saygı duyulan, saygılı; hayırlı, hayır getiren.
Seadet	Arapça	Mutluluk, kutluluk, bahtiyarlık.
Seba	Arapça	1. Gündoğusundan esen hafif rüzgâr. 2. Türk müziğinin en eski makamlarından.
Sebine	Latince	Milattan önce 10. yüzyılda Roma'da yaşamış bir kadın kabilesinin adıdır.
Sebire	Arapça	bk. Sabire.
Sebiyye	Arapça	Genç, ergenlik çağındaki kız; kız çocuğu.
Sebuhe	Arapça	Sabah vaktine ait, sabah zamanıyla ilgili.
Seda	Arapça	Ses, yankı.
Sedaget	Arapça	Sadıklık, vefalılık, dostluk; sevgi, saygı.
Sedaye	Arapça	Mutlulukla, uğurla ilgili, uğurlu.
Sedef	Arapça	1. Bazı deniz hayvanlarının (midye, istiridye gibi) sert, beyaz ve parlak kabuğu. 2. Bu kabuktan yapılmış veya süslenmiş eşya.
Sefa	Arapça	1. Gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve sakin olma. 2. Eğlence, zevk, neşe.
Sefiyye	Arapça	Katkısız, katıksız, halis, temiz. Saflık, halislik.

Sefure	Türkçe	bk. Safure.
Segire	Farsça	İhtiyacı olan, yoksul, fakir kadın.
Seher	Arapça	Sabahın gün doğmadan önceki zamanı, tan ağartısı.
Seide	Arapça	1. Mübarek, kutlu, uğurlu. 2. Mübarek, mesut. 3. Sevap kazanmış, Allah katında makbul tutulmuş.
Sekine	Arapça	1. Hareketsiz, kımıltısız, durgun. Sessiz. 2. Heyecanı veya kızgınlığı olmayan.
Selbi	Türkçe	Farsça "sevr"den gelmektedir. Güney ülkelerde yetişen daima yeşil kalan ağaç; mec. Uzun boylu güzel kadın (kız).
Selbinaz	Türkçe	Uzun boylu güzel nazlı, işveli kız (kadın). bk. Selbi.
Selcan	Türkçe	Coşkun, taşkın yaratılışlı kimse.
Selime	Arapça	1. Kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru. 2. Tehlikesiz, zararsız, kurtulmuş. 3. Temiz, samimi.
Selminaz	Ar. + Far.	Sağlam nazlı güzel (kadın).
Seltenet	Arapça	Sultanlık, hâkimlik, şahlık; devlet, hükümet; mec. Gösteriş, tantana.
Sema	Arapça	1. İşitme, duyma. Musiki dinleme. 2. Gökyüzü. 3. Felek. 4. Mevlevilikte musiki eşliğinde icra edilen dönme hareketi.
Semaye	Arapça	Gökyüzüne has, gökyüzüyle ilgili; felekle ilgili.
Semra	Arapça	Esmer.
Sena	Arapça	1. Övgü ile ilgili. 2. Şimşek parıltısı.
Senem	Arapça	1. Put. 2. Çok güzel kadın.
Senuber	Arapça	1. Çam ağacı. 2. mec. Güzelin ince, uzun boyu.
Seriyye	Arapça	Varlıklı, zengin kadın.

Servinaz	Farsça	Servi ağacı gibi ince, uzun boylu nazlı güzel.
Sevda	Arapça	1. Bir şeye karşı hissedilen şiddetli arzu. 2. Şiddetli sevgi, aşk. 3. Aşırı istek, heves. 4. Kara sevda, mali hülya, melankoli. 5. Hüzün. İptila.
Sever	Türkçe	Seven, sevgiye tutulan, âşık olan; sevimli.
Sevil	Türkçe	Her zaman sevilen, beğenilen biri olma temennisi.
Sevinc	Türkçe	Bir halden hoşnut olmanın doğurduğu heyecan.
Seyhan	Arapça	1. Ürdün'ün ötesinde Hz. Musa'nın mezarının bulunduğu şehir. 2. Adana ovasını yararak İskenderun körfezine dökülen nehir.
Seyidhanım	Ar. + T.	"Seyid" (1. Hz. Muhammet (s.a.v)'in soyundan gelenler. 2. Ağa, bey, büyük; başkan.) ve "hanım" (bk. Hanım.) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.
Seyyare	Arapça	Güneş etrafında dönen gök cismi, gezegen; mec. Hareket eden, giden.
Sibel	Türkçe	1. Buğday başağı. 2. Henüz yere düşmemiş yağmur damlası. 3. Eski Türklerdeki bir tanrıça.
Siddige	Arapça	Sadık, doğru olan, yalan söylemeyen, samimi olan.
Sima	Farsça	1. Yüz, çehre, beniz. 2. Kimse, insan, tip.
Simare	Farsça	Tanıdık, akraba, arkadaş.
Simuzer	Farsça	Altın ve gümüş.
Sitare	Farsça	Yıldız.
Sofa	Arapça	Alçak koltuklu yumuşak divan.
Sofya	Bulgarca	Bulgaristan başkentinin adı, Sofiya.
Solmaz	Türkçe	Her zaman taze, körpe ve genç.
Sona	Türkçe	Ördek, yeşilbaşlı ördek. Genellikle güzelleri övmek için

		kullanılır.
Sonahanım	T. + T.	bk. Sona ve Hanım.
Sovgat	Türkçe	Birisine gönderilen hediye, bahşiş, armağan.
Söylü	Türkçe	Konuşan, aktif.
Sugra	Arapça	Yaşı az olan, küçük kız; en küçük.
Sura	Arapça	Büyücü adı.
Sübhane	Arapça	Övme, methetme, aferin.
Südabe	Türkçe	Sedef gülü bitkisinin Farsça adından gelmektedir.
Sülhiyye	Arapça	Barış, barışla ilgili, barışa ait olan.
Sünbül	Farsça	1. Zambakgillerden, salkım çiçekli, keskin kokulu, soğanlı otsu bitki. 2. Güzellerin saçı.
Sürayya	Arapça	Ülker yıldızı, pervin.
Sürme	Türkçe	Kadınların gözlerine süzdükleri madde.
Süsen	Türkçe	Çiçekleri iri, güzel görünümlü ve kokulu bir süs bitkisi. Zambk.
Ş		
Şahbacı	Far. + T.	Hanım kardeş.
Şahbeyim	Far. + T.	Hanım sultan.
Şahbike	Far. + T.	Şah kadın, şah hanım.
Şahide	Arapça	1. Bir yerde bulunan, bir şeyi gören ve gördüğü ve bildiği şeyler konusunda bilgi veren kimse, tanık. 2. Bir akdin yapılması sırasında taraflardan birinin yanında hazır bulunan. 3. Doğrulayan, isbat eden.
Şahnaz	Farsça	Çok nazlı.
Şahnigar	Farsça	En güzel resim, tasvir.

Şahsenem	Far. + Ar.	En güzel put; en güzel kadın.
Şaige	Arapça	İstekli, hevesli, şevkli.
Şaire	Arapça	Kadın şair, daha çok unvan olarak kullanılır.
Şamama	Türkçe	Küçük bir kavun türü, çok güzel kokusu olan bostan bitkisi.
Şebnem	Farsça	Havada buhar durumundayken gecenin serinliğiyle yerde ya da bitkilerin üzerinde toplanan su damlacıkları, çiğ.
Şebnur	Far. + Far.	Gecenin nuru, gecenin ışığı, aydınlığı.
Şefa	Arapça	İyi olma, kurtulma.
Şefayet	Arapça	Birinin suçunun bağışlanması ya da dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle başkası arasında yapılan aracılık, dua; merhamet, şefkat.
Şefeg	Arapça	Güneş doğmadan az önce ufukta beliren aydınlık.
Şefige	Arapça	Şefkatli, acıması olan, esirgeyici.
Şehla	Arapça	1. Koyu mavi ela göz. 2. Hafif, tatlı şaşı.
Şehnaz	Farsça	1. Türk musikisinde mürekkep bir makam ve perde. 2. Çok nazlı.
Şehrabanu	Far. + Far.	Şehir valisinin (hükümdarının) karısı; şahrin birinci hanımı, tanınmış kadın.
Şehrizad	Farsça	Saygıdeğer kimse; nazik, terbiyeli kimse.
Şeker	Türkçe	Şeker pancarı veya şeker kamışından elde edilen tatlı madde; mec. Tatlı, lezzetli şey.
Şelale	Arapça	Büyük bir akarsuyun yüksekten düşmesiyle meydana gelen büyük çağlayan, çavlan.
Şems	Arapça	Güneş.
Şemsiyye	Arapça	Güneşe ait, güneşle ilgili.

Şerafet	Arapça	Şerefli olma hali. Soydanlık, asalet. Hz. Muhammed (s.a.v)'in soyundan olma.
Şerebanu	Farsça	bk. Şehrebanu.
Şeref	Arapça	1. Yücelik, ululuk, izzet, seçkinlik. İyi ahlak ve faziletler sonucu meydana gelen manevi yücelik. 2. İyi ün. İftihar edilecek şey.
Şergiyye	Arapça	Süreyye Şergiyye, Ebû Bekir Fârîsî'nin sohbetine katılmış kadın.
Şeyda	Farsça	Aşk çılgını, çok tutkun, âşık.
Şirinbacı	Far. + T.	Sevimli, değerli kız kardeş.
Şöle	Arapça	Parıltı, alev, ışık.
Şövket	Arapça	Azamet, büyüklük, ululuk, debdebe, haşmet.
Şura	Arapça	Herhangi bir meseleyi danışmak için bir yere toplanma, müzakere.
Şükufe	Farsça	Çiçek. Süslemede çiçek motiflerine dayanan bir tarz.
T		
Tachanım	Ar. + T.	1. Başında tacı olan kadın. 2. Baş tacı olan hanım, el üstünde tutulan kadın.
Tacire	Arapça	Ticareti meslek edinmiş olan.
Tafta	Farsça	Sık dokunmuş ipek veya pamuklu kumaş.
Tahire	Arapça	Temiz, pak.
Tamam	Arapça	1. Bitirme, sona erdirme. 2. Mükemmel, tam, bütün, eksiksiz. 3. Erkek çocuk isteyen ailelerde kız çocuğuna verilen adlardandır.
Tamara	İbranice	İncir ağacı. (Hurma ağacı olarak açıklayanlarda vardır.)

Tamaşa	Farsça	Bakıp seyretme, gözetleme; gezme, gezinti.
Tamilla	Türkçe	Eski Slavyanca "Tomiti" (incitmek, üzme, eziyet etmek; parçalamak, dağıtmak; bezdirmek) sözcüğünden gelmektedir. Ruslar'da "Tomila, Tamila" şeklinde kullanılır. Arapça "Temil" (çalışma; ümit verme) ve Temil halkının adı olduğu şeklinde açıklanır.
Tanay	Türkçe	Şafak ve ay.
Tehmine	Farsça	Güçlü, kuvvetli.
Telli	Türkçe	Saçlı, saçı olan, saçlarını alınna dökmüş; süslü saçlar takmış, saçlarını gelin gibi süslemiş.
Tenay	Türkçe	Ay gibi beyaz, parlak tenli.
Tenzile	Arapça	İndirme, aşağı bırakma; gökten indirme, azar azar indirme (Kur'an'ın inmesi).
Terane	Farsça	Ahenk, uyum, müzik, nağme.
Terhanım	Türkçe	Berrak yüzlü güzel.
Terife	Arapça	Beğenme, övme.
Teybe	Arapça	Günahların unutulması, tövbe etmek.
Tezegül	Türkçe	Eskimemiş çiçek; genellikle yine de kız çocuğunda bu isim konur.
Tezehanım	Türkçe	Yaşlanmamış kadın veya kız.
Tofige	Arapça	1. Uydurma, uygun düşürme. 2. Başarıya ulaştırma. 3. Allah'ın yardımına kavuşma.
Tomris	Yunanca	1. Tarihte, Pers kralı II. Keyhüsrev'le savaşmış olan Massagetlerin ünlü kraliçesi. 2. Demir.
Tovuz	Türkçe	Bu ismin kökeni bazıları Hintçe, bazıları da Latince olarak kabul ederler. Arapçası "Tavus"dur. Çok süslü kuyruğu, güzel

		tüyleri ve çirkin sesi olan bir kuş.
Töhfe	Arapça	Hediye, armağan, bahşiş.
Töre	Türkçe	1. Eğitim, görgü, gelenek. 2. Soyluluk, asalet. 3. Eksiksiz, mükemmel. 4. Geline verilen armağan.
Tabu	Arapça	"Tuba" isminin değişikliğe uğramış şeklidir. 1. Kökü yukarıda, dallan aşağıda cennet ağacı. 2. En güzel, en iyi, hoş. 3. Baht, mutluluk, müjde. 4. Efdal olan.
Tabuhanım	T. + T.	bk. Tabu ve Hanım.
Tura	Türkçe	1. Tuğra. 2. Kalkan, siper. Turahan: Osmanlı komutanlarından.
Turac	Türkçe	Keklik cinsinden eti yenir bir av kuşu.
Turale	Türkçe	Hiç değişmeyen, hep aynı kalan, değişmez halde kalan; yaşayan.
Turan	Türkçe	Eski İranlılara göre Türk ülkesi. Bütün Türkler'in ve Turan kavimlerinin birleşmesiyle meydana gelecek devlet.
Tutu	Türkçe	İnsanın konuşmasını taklit etme becerisine sahip olan bir kuş; iyi konuşma kabiliyetli olan güzel kadın veya kız.
Tutubeyim	T. + T.	bk. Tutu ve Beyim.
Tutuhanım	T. + T.	bk. Tutu ve Hanım.
Tükez	Arapça	bk. Tükezban.
Tükezban	Arapça	Kur'an-ı Kerim'in "Elrahman" suresindeki "tükezziban" sözcüğünden meydana gelmiş bir isimdir. Anlamı; "onlar yalan söyler, uydururlar, yalanlarlar" demektir.
Tünay	Türkçe	Gece ayı, geceleri parlayan ay.
Tünzale	Türkçe	bk. Tenzile.
Türkan	Türkçe	1. Saltanat ve idarede yönetime etki eden prenses. 2. "Türk"

sözcüğünün Farsça çoğul halidir, "Türkler" demektir.

Türkay	Türkçe	Ay gibi parlak, aydınlık Türk.
U		
Ulduz	Türkçe	1. Geceleri gökte çıplak gözle ışıklı bir nokta olarak görülen gök cismi, necm, kevkeb, sitare, ahter. 2. Bir noktadan çevreye beş veya daha fazla çıkıntısı olan köşeli. 3. Baht, talih. 4. Mesleğinde çok parlamış kimse ve daha çok parlamış kimse, sinema sanatçısı. 5. Kuzey (Denizcilikte).
Ulduza	Türkçe	bk. Ulduz.
Umbike	Türkçe	Hanımın, hatunun annesi.
Umcahan	Ar. + Far.	Aslında "Ümmülcahan"dır. "Dünyanın annesi" demektir.
Umhanım	Ar. + T.	Hanımın annesi.
Umhatun	Ar. + T.	Hatunun annesi.
Umleyla	Ar. + Ar.	Leyla'nın, gecenin annesi.
Umnise	Ar. + Ar.	Kadın annesi, kız annesi. bk. Nise.
Urgiyye	Arapça	bk. Rugiyye.
Ü		
Üfige	Arapça	Gökyüzü kadar aydınlık, parlak.
Ülfet	Arapça	1. Alışma, kaynaşma. 2. Görüşme, konuşma. 3. Dostluk, arkadaşlık.
Ülker	Türkçe	Boğa burcunda yedi yıldızdan biri.
Ülviyye	Arapça	Yüksek, yüce, manevi yapısı ön plana çıkabilen.
Ümbül	Arapça	Toprak altı gövdeleri bulunan, gövdeleri etsi ve çok uzun olan, çok yıllık, su üstü veya yüzen su bitkisi. Latince terimi "Nymphoides peltata"dır.

Ümbülbanu	Ar. + T.	bk. Ümbül ve Banu.
Ümbülnise	Ar. + Ar.	bk. Ümbül ve Nise.
Ümide	Türkçe	Ummaktan doğan, güven duygusu, ümit.
V		
Vahide	Arapça	Bir, tek, yalnız.
Valide	Arapça	Anne.
Varise	Arapça	1. Mirasçı, bir şahsın ölümünden sonra yakın akrabalık veya vasiyet yoluyla onun servetine, malına ve mülküne sahip olan kimse. 2. İrsiyet yoluyla baba ve annesinden, soyundan bir şey almış şahıs (veya hayvan).
Vecihe	Arapça	1. Yüz, çehre. 2. Tarz, üslup. 3. Sebeb, vesile.
Vefa	Arapça	1. Sözünü yerine getirme, sözünde durma, borcunu ödeme. 2. Sevgi, dostluk ve bağlılıkta sebat.
Velihe	Arapça	Kuran-ı Kerim'de geçer, "VELİHE-YEVLEHÜ" kökünden ism-i mef'ul manasında bir mastar olup "Tapınılan, yüceliğinin karşısında hayrete düşülen, gönülden bağlanılıp sığınılan" manalarını ifade eder.
Vesfiyye	Farsça	Herşeyi inceleyen, ayrıntılı inceleyen.
Vesviyye	Farsça	bk. Vesfiyye.
Vüsale	Arapça	Ulaşma, erişme, kavuşma, buluşma, beraber olma.
Y		
Yagut	Yunanca	"Hiyakuntos" sözcüğünün Arapçalaştırılmış şeklidir. 1. Parlak kırmızı, şeffaf kıymetli taş. 2. Sibirya'nın kuzey kısmında yaşayan bir Türk kavmi.
Yahşı	Türkçe	1. Belirli özelliklere veya niteliklere sahip olan. 2. Beğenilen, hoş, güzel, sevimli, iyi; faydalı, değerli; yetenekli; sadık,

güvenilir. 3. Yeterli kadar, gereğince, kâfi miktarda.

Yahşıhanım	Türkçe	bk. Yahşı ve Hanım.
Yasemen	Farsça	Beyaz, kırmızı, menekşe ve sarı renkte güzel kokulu çiçek açan bir bitki ve onun gülleri.
Yayla	Türkçe	Deniz yüzeyinden yüksek, yaz mevsiminde oturlan serin ve yüksek yerler.
Yazgül	Türkçe	Yazın açan gül.
Yazgün	Türkçe	Yaz güneşi.
Yegâne	Farsça	Biricik, tek.
Yenigül	Türkçe	Yeni koparılmış gül; özelliğini kaybetmemiş gül, çiçek; yeni açan gül.
Yeter	Türkçe	Sonuncu olması istenen kız çocuklarına verilen adlardandır.
Z		
Zabite	Arapça	Kanun, düzen, asayiş, intizam; idare etme gücü olan. mec. Tuttuğunu koparan, dediğini yaptıran kimse.
Zahide	Arapça	Şüpheli şeyleri bile terkederek günahattan kaçan, Allah korkusuyla dünya nimetlerinden el çeken (kimse).
Zahire	Arapça	1. Parlak, parlak yıldız. 2. Açık, aşikâr, meydanda olan. 3. Dış görünüş, görkem.
Zaire	Fransızca	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin eski adıdır.
Zakire	Arapça	Zikreden, anan. Allah'ı gerektiği gibi teşbih ve tehmîd eden. Kur'an'ı öğüt verici, gerçek bir zikir olarak gören.
Zalha	İbranice	"Zelika" sözcüğünden türemiştir. Eş anlamlısı "Züleyha"dır. Koyu menekşe renginde çiçekleri olan zehirli bir bitki.
Zamire	Arapça	"Zemir" sözcüğünden gelmektedir. 1. Yürek, kalp. 2. Bir şeyin

veya bir kimsenin iç hali, iç yüzü; vicdan.

Zebihe	Arapça	Kurbanlık ya da kurban kesilmiş.
Zebire	Arapça	Sıkıntı.
Zehra	Arapça	Çok beyaz ve parlak yüzlü. Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma'nın lakabı.
Zekiyye	Arapça	Anlayışlı, kavrayışlı, zekâ sahibi.
Zelihe	Türkçe	bk. Zalha, Züleyha.
Zemane	Arapça	Zaman, vakit. mec. Baht, kader.
Zemfira	Türkçe	Gök yakut.
Zemine	Arapça	1. Yer, yeryüzü. 2. Temel, dayanak. Konu, tema.
Zenure	Arapça	"Zennur" isminden gelmektedir. Işıklı, aydın, parlak.
Zerefşan	Farsça	1. Altın saçan, altın saçıcı. 2. Altın kakmalı. 3. Bir lale türü.
Zergelem	Far. + Ar.	Altın kalem, altından yapılmış kalem.
Zerif	Arapça	1. Nazik ve hoş konuşan, ince ve hoş tavırlı olan kimse, kibar. 2. İnceliği, latifliği ile hoş giden.
Zerife	Arapça	bk. Zerif.
Zerine	Farsça	Altından olan, altın gibi parlak olan, san olan.
Zerintac	Farsça	Altından yapılmış taç.
Zernigar	Farsça	Altınla işlenen nakış, altınla süslenmiş. mec. Altın gibi, güzel, sevgili, yar.
Zerişan	Farsça	Altın nişan, altından yapılmış mühür; altınlı, süslü parça.
Zeroş	Farsça	"Zer" ile başlayan isimlerinin incelik, nezaket bildiren biçimi.
Zeybe	Farsça	bk. Ziba.

Zeyneb	Arapça	Değerli taşlar, mücevherler.
Zeynebhanım	Ar. + T.	bk. Zeyneb ve Hanım.
Ziba	Farsça	Süslü, güzel, takıp takıştıran.
Zibeyde	Arapça	bk. Zübeyde.
Zinyet	Arapça	Süs, bezek.
Ziver	Farsça	Süs, bezek.
Ziyafet	Arapça	Büyük misafirlik, görkemli şölen.
Zoya	Kazakça	Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da konargöçerlerin kıl çadırından oluşan yayla yerleşmesine verilen adı.
Zöhre	Arapça	1. Güneşe yakınlık bakımından ikinci durumda olan gezegen, Venüs, Çolpan, Çobanyıldızı. 2. mec. Aşk ilahesi (klasik şiirde güzellik işareti olarak kullanılmıştır).
Zübeyde	Arapça	Esas, öz, asıl, cevher.
Züleyha	İbranice	1. Hz. Yusuf'un hanımı, güzelliğiyle ünlenmiştir. 2. bk. Zalha.
Zülfıyye	Farsça	1. Saça has olan, saçları olan, örgülü, saçlı. 2. Kılıcın kabzasına iliştiirilen süs.
Zümrüd	Arapça	1. Yeşil renkte olan, parlak, kıymetli bir taş. 2. Yeşil renkli, yemyeşil (renk bildirir). 3. Efsanevi bir kuşun adı.

SONUÇ

ERKEK ADLARININ KÖKEN BAKIMINDAN SAYILARA AYRILMASI VE YÜZDELİK (%) OLARAK İFADESİ

TÜRKÇE	181 adet	% 13.95
ARAPÇA	541 adet	% 41.70
FARŞÇA	147 adet	% 11.30
İBRANİCE	25 adet	% 1.92...
ALMANCA	1 adet	% 0.77
RUMCA	1 adet	% 0.77
TATARCA	1 adet	% 0.77
YUNANCA	6 adet	% 0.46...
İNGİLİZCE	2 adet	% 0.15...
RUŞÇA	1 adet	% 0.77
LATİNCE	3 adet	% 0.23
BİRLEŞİK İSİM	ADET	YÜZDELİK
Ar. + Ar.	88 adet	% 6.78
Ar. + T.	88 adet	% 6.78
Ar. + Far.	17 adet	% 1.31
T. + T.	77 adet	% 5.93
T. + Ar.	48 adet	% 3.7
T. + Far.	11 adet	% 0.85
Far. + Far.	2 adet	% 0.15
Far. + Ar.	31 adet	% 2.39
Far. + T.	18 adet	% 1.39
İbr. + T.	2 adet	% 0.15
İbr. + Ar.	3 adet	% 0.23
T. ve Far.	1 adet	% 0.077
Far. ve İbr.	1 adet	% 0.077

TÜRKÇE + 'T. + T.'	258 adet	% 19.88
ARAPÇA + 'Ar. + Ar'	629 adet	% 48.48
FARŞÇA + 'Far. + Far.'	149 adet	% 11.45

ERKEK ADLARININ VERİLİŞ ÇEŞİTLİLİĞİ

Dini içerikli	389 adet	% 24.5
Anne – babanın çocuğundan görmek istediği, taşımasını istediği özellik	282 adet	% 17.75
Yaşatıcı güçler, ilahi varlıklar	27 adet	% 1.70
Moda, kültür farklılığı	9 adet	% 0.57
Doğa olayları	17 adet	% 1.07
Coğrafi öğeler	28 adet	% 1.76
Hayvanlar	56 adet	% 3.53
Bitkiler	21 adet	% 1.33
Çocuğun doğduğu tarih	17 adet	% 1.07
Manevi değerler, duygular, hisler	86 adet	% 5.42
Madenler, süs eşyaları, ziynet	7 adet	% 0.45
Yatırlar ve ziyaretler	8 adet	% 0.51
Sihir, büyü ve doğüstü olaylar	9 adet	% 0.57
Renkler	4 adet	% 0.26
Gökyüzü, astronomi, gezegen	22 adet	% 1.39
Çocuğun doğduğu zamanla ilgili (gece – gündüz)	5 adet	% 0.31
Yaşamış ünlü kişi adı, büyüklerin adları, kahraman adları	146 adet	% 9.2
Unvan	248 adet	% 15.65
Saygı belirtisi	170 adet	% 10.7
Çocuğun doğduğu mekân	1 adet	% 0.005
Alanla ilgili, dalla ilgili, meslekle ilgili	21 adet	% 1.33
Bayram, özel gün	15 adet	% 0.95

KADIN ADLARININ KÖKEN BAKIMINDAN SAYILARA AYRILMASI VE YÜZDELİK (%) OLARAK İFADESİ

TÜRKÇE	125 adet	% 13.45
ARAPÇA	349 adet	% 37.53
FARŞA	173 adet	% 18.61
İBRANİCE	5 adet	% 0.54
YUNANCA	10 adet	% 1.08
İNGİLİZCE	2 adet	% 0.21
KAZAKÇA	1 adet	% 0.011
FRANSIZCA	2 adet	% 0.21
LATİNCE	5 adet	% 0.54
K. D. (Konuşma dili)	1 adet	% 0.011
BULGARCA	1 adet	% 0.011
BİRLEŞİK İSİM	ADET	YÜZDE
Ar. + Ar.	13 adet	% 1.4
Ar. + Far.	18 adet	% 1.93
Ar. + T.	39 adet	% 4.2
T. + T.	56 adet	% 6.03
T. + Far.	13 adet	% 1.4
T. + Ar.	12 adet	% 1.29
Far. + Far.	27 adet	% 2.90
Far. + Ar.	28 adet	% 3.02
Far. + T.	44 adet	% 4.74
K. d. + T.	1 adet	% 0.011
İbr. + T.	2 adet	% 0.21
Yun. + T.	1 adet	% 0.011

TÜRKÇE + 'T.+ T.'	181 adet	% 19.48
ARAPÇA + 'Ar. + Ar'	362 adet	% 38.43
FARŞA + 'Far. + Far.'	200 adet	% 21.51

KADIN ADLARININ VERİLİŞ ÇEŞİTLİLİĞİ

Dini içerikli	74 adet	% 8.03
Anne – babanın çocuğunda görmek istediği, taşımasını istediği özellik	396 adet	% 42.95
Yaşatıcı güçler, ilahi varlıklar	16 adet	% 1.74
Moda, kültür farklılığı	1 adet	% 0.011
Doğa olayları	16 adet	% 1.74
Coğrafi öğeler	27 adet	% 2.93
Hayvanlar	20 adet	% 2.17
Bitkiler	121 adet	% 13.13
Çocuğun doğduğu tarih	1 adet	% 0.011
Manevi değerler, duygular, hisler	28 adet	% 3.04
Madenler, süs eşyaları, ziynet	37 adet	% 4.02
Yatırlar ve ziyaretler	37 adet	% 4.02
Sihir, büyü ve doğüstü olaylar	1 adet	% 0.011
Renkler	3 adet	% 0.32
Gökyüzü, astronomi, gezegen	52 adet	% 5.65
Çocuğun doğduğu zaman (gece – gündüz)	8 adet	% 0.87
Yaşamış ünlü kişi adları, büyüklerin adları, kahraman adları	20adet	% 2.17
Unvan	31 adet	% 3.36
Saygı belirtisi	12 adet	% 1.30
Kız çocuklarını artık istememe belirtisi	18 adet	% 1.95
Alanla ilgili, dalla ilgili, meslekle ilgili	3 adet	% 0.32

İnsanoğlu, var olmaya başladığı andan itibaren onun kendi benliğine has ad bilimler sistemi oluşturur. Kişi ad bilimi halkın dünya görüşüne uygun oluşup şekillenir ve bu şekillenmeyle beraber gelişmektedir. Bu gelişme ad bilimin başarı seviyesi, halkın bütün manevi başarısının başlıca alanını meydana getirmektedir.

Kişi adları bilimin gelişip ilerlemesi halkların, milletlerin arasında her şeyden daha çabuk ve daha çok dikkat çekmektedir. Tarih bakımından Türk bilimlerinin oluşumunu çok eski ve yeni adlar meydana getirmektedir. Bu adlar nesilden nesle yüzyıllar boyunca şekillenip gelişerek bugüne kadar gelip ulaşan adlar, Türk toplumlarının ad bilimi ihtiyacını çağdaş, medeni seviyede karşılamıştır.

Kişi adları bilimini oluşturan sistemin her bir parçası toplum bilim ve tarihi izleri taşımaktadır. Bunlarda düşünce ve hayali, adet - gelenek - göreneği, dünya görüşü, hayat tarzı, kültür geçmişinin sebepleri, dini görüşleri, yaşadığı sosyal-siyasi ortamın izleri gibi açık bir şekilde kendini göstermektedir.

İnsan bir varlık gibi meydana geldiğinden bu yana, etrafında bulunan canlı ve cansız bütün varlıkları adlandırmış, hatta kendisine de çeşitli adlar vermiştir.

Kişi adları biliminde bulunan adlar birden bire oluşmamışlardır. İnsanları adlandırma, onları birbirinden farklılaştırmaya çalışmaktadır. Kişi adları, her zaman halkın tarihi, milli ruhu, ilmi ve medeni seviyesi, efsanevi - dini görüşü, rahat hayat yaşayışı, doğal ve sosyal olaylarla ilgisi, farklı görüşü ve karakteri, yiğitliği ve kahramanlığı, sanat uğraşları, istek ve arzuları, dilekleri ile ilişkili olarak meydana gelmiş, zamanla da zenginleşmiş ve gelişmiştir.

Türk halklarının en eski yazılı eserleri olan Orhun Abideleri ve Dede Korkut Kitabı destanlarında zengin kişi adları ile birlikte, eski Türklerin ad sistemini kendinde yansıtan ad verme gelenekleri hakkında oldukça zengin bilgiler vardır. Bunlardan faydalanarak kişi adlarımızın, ad bilimimizin gelişip ilerlemesinde etkisi çok önemlidir.

Orhun Abideleri, M.S. V. yüzyıl ile X. yüzyıla kadar olan Türk dili yazıtlarını kapsar. Aynı yazıtlar içerisinde devrin ad bilimini ve kişi adlarını yansıtmaları bakımından Talas ve Yenisey kitabeleri de Türk dili açısından kendine göre önem taşımaktadır. Bu metinler daha çok mezar üstü yazılar olduğu için her bir kitabede onun sahibinin bazı akraba ve dostlarının adları, bazen hatta bir kişinin birkaç isme sahip olması da ayrıca ilgi çekici bir özelliktir.

Ad verme geleneğinde dikkat çeken özelliklerinden biriside Dede korkut Kitabında geçen destanlarda ad kazanmak ifadesidir. Destanda ad kazanmak için

erkek çocuğun 15 yaşına gelmesi beklenir ve bu yaşta yapacağı, göstereceği bir kahramanlıktan sonra adını kazanıp, asıl adını almasıdır.

Orhun abidelerinde yazılı olan ad verme geleneğinde de hemen hemen aynı özellik görülmektedir. Örneğin: kanım kağan uçtukça inim Gültigin yeti yaşda kaldı, Umay tek Ögim “Katun kutına Gültigin er at bulti (KT 7): Han atam vefat ederken küçük gardaşım Gültigin’in yeddi yaşı var idi, Umat tek Hatun anamın behtinden Gültigin igid adı aldı” gibi bir ifade geçmektedir. Yine burada da Gültigin’in at üstünde yaptığı kahramanlıktan sonra adını aldığı görülmektedir.

Ad bilimler açısından, Türk dillerinin geçtiği asırlar öncesi tarihi yolu izleyen eski Türklerin ilk düşünce ürünü olan Orhun Abideleri eşsiz rol oynar. Bu abidelerde yazılan kişi adlarının dil bilimsel yönden öğrenilmesi Türkiyat ilmi için büyük önem kazanmaktadır. Çünkü Türk dillerinin önce kişi adları bilimi bu yazılarda açık bir şekilde gösterilmiştir.

Türk yazılı abidelerinde geçen (Orhun ve Dede Korkut) kişi adlarının genel ve tarihi köklerini çağdaşlaştırmak, eski Türk boylarında ad koymanın kendine ait yönlerini, sebep, amaç ve kurallarının, ad koymanın manevi değerini, bu olayın sürecine etki eden sebepleri, ad verme aşamalarını, ad değiştirme sebeplerini ve kanuna uygunluklarını belirlemek dilciliğimiz için, tarihimizi araştırılması için gerekli olabilir. Çünkü eski yazılı-sözlü abideler tarihi kişi adları biliminin şekillenmesi ve gelişmesi aşamalarını yansıtmak eski tarihini, İslam’dan önceki devrini, onların canlandırmalarını, psikolojisini, akrabalık ilişkilerini, uğraşlarını vs. yansıtır.

Kişi adları binlerce yıl boyunca gelişim süreci içinde oluşmuştur. Kişi adları bir dilin en eski kural ve kanunlarını da özünde, benliğinde koruyup saklar. Kişi adlarının ilmi yönden öğrenilmesi çabası ilk olarak XI. yüzyılın en ünlü dilcisi Kaşgarlı Mahmud’un “Divan-ı Lügat’it Türk” adlı ansiklopedik eserinde rastlamaktayız. Ad yalnızca belirli olan toplumsal çevrede kişilerin mecburi karşılıklı ilişki ihtiyaçlarını karşılama değildir. Aynı zamanda, onların medeni halini farklı yollarla açıklar.

İslam dini sebebiyle kişi adlarımıza giren Arap kişi adları, Türk kişi adlarını sıkıştırıp kullanışlığını sınırlandırırsa da Türk kişi adlarını yok edememiştir, günümüze kadar gelebilmiştir.

Kişi adları bilimi, temelinde sosyal - tarihi gelişimin bir ürünüdür. Kendinde bazen kaynaklarda bile olmayan dil olaylarını korur, günümüze kadar getirip ortaya çıkarır. Türklerin İslam dinini kabul ettiği zamandan itibaren yaşayış tarzı ve kültürümüzde olduğu gibi kişi adlarımız da Arap - İslam, kültür - din ilişkisine girmiştir.

Açık anlamlı, yüksek gaye taşıyan, estetik etkiye sahip, sade, anlaşılır anlatımlı adlar gittikçe daha az etkiyle yaşayarak, karşılığında anlamı uzun bir süre bizim için gizli kalan, konusunda temelde dini - batıl inancı açıkça gösteren, estetik yönden zayıf, konuşma sırasında kullanılması zor yüzlerce Arap kökenli adlar ad bilimimizde kendine yer bulmuştur. Ama yine de bu Arap etkisine karşı Türk kültürü, bu Arapça kökenli adlar, Türkleştirerek kendine göre özellikler vererek, kendine mal etmiştir.

“Nizami HUDİYEV’in “**Azerbaycan Antroponimlerinin Teşekkülü ve İnkişafı**” (Bakı – 2005, 160 sayfa), adlı eseri Azerbaycan Türkçesinden, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Yapılan bu tez çalışmasında yaklaşık olarak 1306 adet erkek adı, 931 adet kadın adı olmak üzere toplamda 2237 adet kişi adı bulunmaktadır. Eserin sonunda bulunan kadın ve erkek kişi adları, kökeni ve anlamları bakımından sıralanıp incelenmiştir.

İncelediğimiz erkek adlarında yaklaşık olarak en çok 541 adet Arapça, 181 adet Türkçe, 147 adet Farsça, isim kullanılmıştır. Arapça kökenli kişi adlarının toplam sayısı diğer bütün dil gruplarından daha fazladır. Arapça kökenli kişi adları Türklerin İslamiyet’in kabulü ile birlikte dilimize girdiği ve Azerbaycan Türklerinin yaşamında mensup oldukları İslam dininin önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz.

Kadın adlarında da yaklaşık olarak 349 adet Arapça, 173 adet Farsça, 125 adet Türkçe isim kullanılmıştır. Arapça kökenli kişi adlarının toplam sayısı diğer bütün dil gruplarından daha fazladır.

Farsça kökenli kişi adlarındaki çoğunluk ise komşuluk ilişkileri ve kültürel yönden etkileşim sebebiyledir.

Bir milletin kişi adlarına baktığımızda o milletin siyasi görüşünü, savaşlarda kazandığı zaferler, yaşadığı mağlubiyetler, hangi dine bağlı olduğu tespit edilebilir.

Azerbaycan kişi adlarının veriliş çeşitliliğinde erkek adlarında, dinsel özellik taşıyan kişi adları ilk sıradadır. Kadın adlarında ise, anne – babanın çocuğunda görmek istediğı, taşımasını istediğı özellik ilk sırada, dini içerikli isimler ise ikinci sıradadır.

Türkiye ve Azerbaycan'da, adlandırmada birebir aynı kişi adlarının kullanılışı kişi adı verme geleneğinde, birçok ortak özelliğın bulunduğıu tespit edilmiştir. Aynı soydan gelen bu Türk topluluklarının, ortak geçmiş kültürünün bir sonucu olarak aynı adlandırma geleneğinin kullanıldığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

ABDURRAHMAN, Varis, “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, **Milli Folklor**, Üç Aylık Uluslar Arası Halk Bilimi Dergisi, C: 8, Yıl: 16, S: 61, Bahar 2004, s. 124 – 133.

ACIPAYAMLI, Orhan, “Türk Kültüründe Ad Koyma Folkloru’nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay: 167, **Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 37**, C: IV, s. 1 – 14.

AKSAN, Doğan, “X. Uluslararası Adbilimleri Kurultayı ve Düşündürdükleri”, **Türk Dili**, XXI/219, 1969, s. 176-178.

AKSAN, Doğan, “Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar”, **TDAY Belleten**, 1973-1974, s. 185 – 193.

AKSAN, Doğan, **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 4. bsk., 2. cilt, Ankara, TDK Yay.: 439, 2007.

ALAGÖZ, Cemal Arif, “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60, **Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17**, Ankara, Eylül 1984, s. 11 – 23.

ALKAYA, Ercan, “Türklerde Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları”
<http://yaz.bilgicik.com/index.php?action=printpage;topic=837,0>

ALTAYLI, Seyfettin, **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I. ve II. Cilt**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul – 1994.

AMANOĞLU, Ebülfez Kılı, “Divanü Lügati’t – Türk’deki Kişi Adları Üzerine”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 15, Erzurum 2000, s. 5 – 13.

AYDIN, Aydın Abi, **Şexs Adları Lüğeti**, Çırağ Neşriyat, Bakı – 2002.

BAŞGÖZ, İlhan, “İnsan Adları ve Toplum”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Mart 1976, C: XXXIII, S: 294, s. 164 – 170.

BİLGİNER, Hayriye, “Batı Dillerinde ve Türkçede Güzel Adlandırmalar”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, S:598, Ekim 2001, s. 441 – 445.

CAFEROĞLU, Ahmet, “Dedem Korkut Hikâyelerinin Antroponim Yapısı”, **TDAY Belleten**, 1959, s. 59 – 80.

- CIKIA, Marika, “Gürcistan Vilayeti”nin mufassal defterinde (1595) kullanılan öz Türkçe adlar”, **XIII. Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler**, Ankara 2002, 185-189.
- ÇAĞATAY, Saadet, “Türkçede ‘Kadın’ İçin Kullanılan Sözcükler”, **TDAY Belleten**, [1963] 1962, s. 13 – 49.
- DEMİRCİ, Kerim, “Örtmece (Euphemism) Kavramı Üzerine”, **Milli Folklor Dergisi**, Y:20, S:77, 2008, s. 21 – 34.
- DİLİPAK, Abdurrahman; DİLİPAK, Asiye; MERİÇ, Nevin, “**Ansiklopedik İsim Sözlüğü**”, http://www.sevde.de/Isim_Sozlugu/Isim_Sozlugu.html
- DOĞAN, Nuh, “**Adbilim Açısından Samsun, Ordu ve Sinop Ağzlarında Armut, Elma ve Erik Adları**”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Samsun 2006.
- DUYMAZ, Ali – ŞAHİN, Halil İbrahim, “Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C: 11, S: 19, (Haziran) 2008, s. 116 – 126.
- DUYMAZ, Ali, “Dede Korkut Kitabı’nda Alplığa Geçiş ve Toplum Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **TDAY Belleten**, [2004] 1998, C: 1, S: 41, s. 39 – 50.
- ELİZADE, Samet, **Kitabi Dede Qorqud**, B. Yeni Neşrler Evi, Bakı – 1999.
- EMECAN, Neşe, “Türk Kişi Adlarının Değişen Sesi”, **Doğan Aksan Armağanı**, DTCF Yay:366, Ankara, 1998, s. 37 – 51.
- ERASLAN, Kemal, “Boz-ok ve Üç-ok Oğuz Kolu Adları Hakkında”, **TDAY Belleten**, 1986-4, s. 5 – 8.
- PALAZ ERDEMİR, Hatice, “Eski Türklerde Su ve Su Ulaşımı”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 6/2 Spring 2011, s. 819 – 836.
- EREN, Hasan, “Yer Adlarımızın Dili”, **TDAY Belleten**, 1965, s. 155 – 165.
- ERGÜN, Pervin, “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Dağ Kültü”, **TDAY Belleten**, C: II, 2003, s. 75 – 88.
- GECEKUŞU, Ahmet, “**Güzel Adlandırma**”, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2006.

GÖKÇE, Kemal, “Türk Yer Adları Sempozyumu’nu Açış Konuşması”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60, **Seminer, Kongre, Bildirileri Dizisi**: 17, Ankara, Eylül 1984, s. 7 – 8.

GÖKÇEK, Nahide, T.C. Kafkas Üniversitesi Kars Sağlık Yüksekokulu, Kaynak Kişi.

GÖKYAY, Orhan Şaik, “Türkçe Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 243 – 257.

GÖKYAY, Orhan Şaik, **Dedem Korkud’un Kitabı**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay., İstanbul 1973.

GÜLENSOY, Tuncer, “Elazığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 149 – 155.

GÜLENSOY, Tuncer, “Türk Kişi Adlarının Dil ve Tarih Açısından Önemi”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ocak 1999, C: 1999/1, S: 565, s. 3 – 8.

GÜLLÜDAĞ, Nesrin, “Sarıkamış Başköy’de Kişi Adları”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 12, S: 1, s. 79 – 86.

GÜLLÜDAĞ, Nesrin, “Türk Dünyasının Kültürel Bütünleşmesinde Dilin Önemi ve Ortak Dil”, **Uluslararası Bakü Tarih Sempozyumu**, Bakü 2007 (25 – 27 Haziran), s. 131 - 14.

GÜNGÖRDÜ, Erol, “**Ana Çizgileriyle Türk Kişi Adları Sistemi**”, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991.

HABİBLİ, Reyhan, “Ad Bilimsel Birimler ve Sosyal Etmenler”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S: 28, s. 33 – 38.

HACALOĞLU, Yücel – MEMİŞOĞLU, Ragıp, “Dede Korkut Destanlarında Adları Geçen Oğuz Beylerinin İzlerini Taşıyan Yer Adları Üzerine Bir Deneme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S: 49, 2004, s. 771 – 815.

<http://board.metin2.org/board37-ar%C5%9Fiv/board32-ar%C5%9Fiv/board36-%C3%A7%C3%B6p/473696-sura-nedir/>

<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/GSED/article/viewFile/2373/2380>

http://necdeticel.com.tr/haberler/allah_kelimesinin_asli_nereden_gelmektedir.html

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Neman_Nehri

http://tr.wikipedia.org/wiki/Su_bilimi

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/orhan_acipayamli_turk_kulturunde_ad_koyma.pdf

<http://www.simurg.com.tr/tr-tr/urun/sempozyum-kongre-panel/11560/uluslararasi-turk-dili-kongresi-1992-26-eylul-1992-1-ekim-1992-.aspx>

http://www.tdkdergi.gov.tr/TDA/1965/1965_6_Levend.pdf

http://www.tdkdergi.gov.tr/TDD/2005s639/2005_639_03_M_SARICA.pdf

http://www.tdkdergi.gov.tr/TDA/1965/1965_8_Eren.pdf

http://www.tdkdergi.gov.tr/TDD/1999s565/1999_565_01_T_GULENSOY.pdf

<http://www.uludagsozluk.com/k/ragif/>

İNAN, Abdülkadir, “İslam’dan Sonra Türkçe Adlar”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Temmuz 1958, C: VII, S: 82, s. 491 – 494.

KANBOLAT, Hasan, “Türkmen Kişi Adları”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Güz 1997, S: 4, s. 133 – 137.

KARA, Mehmet, “Tanıtma, Tahlil ve Tenkitler”, Alisa Şükürlü, **Gedim Türk Yazılı Abidelerinin Dili**, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi ve Pedagoji Enstitüleri İçin Derslik. Maarif Yay., Bakı 1993., [1997] 1995, s. 489 – 492.

KARA, Şahin, “Elazığ Yöresi Kişi Adları Üzerine Bir İnceleme (1940 – 1990)”, T.C. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Elazığ – 1999.

KARAAĞAÇ, Günay, “Özel Ad Bilgisi”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Mayıs 2001, C: 2001/ I, S: 593, s. 520 – 525.

KARADOĞAN, Ahmet, “Anadolu’yu Türkleştirenlerin İsimleri – Kitab-ı Cihan-nüma’da Geçen Özel İsimler Üzerinde Bir Deneme”, T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2001.

KARADOĞAN, Ahmet, “Türk Şahıs Adlarında Hayvan Kültü”, **Milli Folklor Dergisi**, S: 57, Yıl: 15, s. 109 – 116.

KARAHAN, Leyla, “Türkçe Dini Anlamalı Bazı Kişi Adlarını Ekle Değiştirme Geleneği”, Bu yazı, Romanya’nın baskenti Bükres’te Temmuz 2008’de yapılan “**The 51st Meeting of the Permanent International Altaistic Conference (PIAC 51)**’ta Sunulan Bildiri Metnidir, s. 1 – 10.

KIRZIOĞLU, Fahrettin, “Selçuklu Fetihleri’nden (1064 – 1071) Önce Doğu Anadolu Türk Boy ve Oymağı’ndan Kalma Dağ ve Su Adları”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 75 – 96.

KORKMAZ, Zeynep, “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, **TDAY Belleten**, 1971, s. 21 – 32.

KÖK, Abdullah, “Türkçe Kur’an Çevirilerinde Özel Adlar”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2035 – 2050.

KURTULUŞ, Meriç, “Ağrı Dağı Efsanesi’nden Sözlü Edebiyata ‘Metinlerarası’ Bir Yolculuk”, **Milli Folklor Dergisi Yay.**, S:83, Y:121, 2009, s. 62 – 69.

LEVEND, Ağâh Sırrı, “Tarih Boyunca Türk Dili”, **TDAY Belleten**, [1966] 1965, s. 129 – 147.

MELİKOV, Tofik Davudoğlu, “Azerbaycan Türkçesinde Soy Adları”, **Uluslar Arası Dil Kongresi 1992**, TDK Yay., C: XXIV, Ankara 1996, s. 57 – 60.

MEMMEDLİ, Yunus, “Eski Türkçede Şahıs Adları ve Unvanları”, **TDAY Belleten**, [1996] 1994, s. 95 – 110.

OKAY, M. Orhan, “İnsanlığın Ortak Adları”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ağustos 2000, C: 2000/ II, S: 584, s. 120 – 124.

ORKUN, Hüseyin Namık, “Eski Türklerde İsim Verme”, **Varlık**, II (169), Temmuz 1969, s. 8 – 10.

OY, Aydın, “Dede Korkut Kitabı’nda Kahramanların Ad Almaları” **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Aralık 1959, C: IX, S: 99, s. 150 – 152.

ÖNCÜL, Kürşat, “Eski Türk Kültürü ve Halk Edebiyatı Ürünlerinde Başkaldırı Kavramı”, Manas Yay., Elazığ 2010.

ÖNDER, Mehmet, “Anadolu Şehir Adları Üzerine Efsanelerin Oluşumu”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor

Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 69 – 73.

ÖZTÜRK, Jale, “Türkçede Ad Koyma Geleneğinde Değişimler”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2344 – 2372.

PİLANCI, Hülya, “**Anadolu’daki Türkçe Yer Adları**”, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD Doktora Tezi, Kayseri 1996.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, **Arkadaş Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2003.

RASONYİ, Laszlo, “**Tarihte Türklük**”, Örgün Yayınları, 2007.

RASONYİ, Laszlo, “Türklükte Kadın Adları”, **TDAY Belleten**, [1964] 1963, s. 63 – 87.

SAKAOĞLU, Saim, “Çocuklara Ad Konulmasında Görülen Yenilikler”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, 1994, C: 1994/1, S: 508, s. 275 – 282.

SAKAOĞLU, Saim, “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 259 – 264.

SAKAOĞLU, Saim, **Türk Ad Bilimi – Ad Bilimi Çalışma Grubu: I**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay.:780, Ankara 2000.

SARICA, Mustafa, “ Anlatımda Birim Eksiltme”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Mart 2005, C: LXXXIX, S: 639, s. 208 – 212.

SEBZECİOĞLU, Turgay, “Türkçedeki Adlara Dizim, Biçim Ve Anlam Açılımlarından Bir Bakış”, **Türk Dili**, C:LXXXVI, S:621, s. 230 – 236.

ŞEN, Mesut, “Su”, **Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, II/2, “Kültür Tarihimize Hamam”, 2010, s. 41 – 71.

ŞEN, Semra, “ Türklerde Ad Verme Törenleri, Adların Önemi, Ad Verme ile İlgili Gelenek ve İnançlar”, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/GSED/article/viewFile/2373/2380>, s. 153 – 159.

ŞENEL, Mustafa, “Gaziantep İlinin Yakın Taşınmış (Paralel) Yer Adları”, **Uluslararası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü Kültür, Dil ve Edebiyat) Sempozyumu**, Gaziantep 2008, <http://www.karadenizdergi.com/turkce/wp-content/uploads/5.6..pdf>

TOKLU, M. Osman, **Dil Bilime Giriş**, Akçağ Yay., Ankara 2003.

TURAL, Güzin, “Mahbubü’l – Kulüb’de Kişi Ad ve Ünvanları”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2947 – 2952.

TÜRKMEN, Fikret, “Türk Destanlarında ve Halk Hikâyelerinde Şahıslara, Kabilelere ve Yerlere Ad Verilmesi İnancı”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 2985 – 2992.

UYGUR, Nermi, “Yer Adları”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Nisan 1967, C:XVI, S:187, s. 495 – 502.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, “Türklerde Ad Verme İle İlgili Adet ve İnanmalar”, **Türk Kültürü**, 2 (10), Ağustos 1963, s. 7 – 12.

ÜSTÜNER, Ahat, “Kayseri ve Yöresi Ağızlarında Güzel Adlandırmalar”, **11. Kayseri ve Yöresi Kültür – Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Kayseri, Nisan 2006, Bildiriler, Kayseri 2007, s. 170 – 192.

YALÇIN, Süleyman Kaan, ŞENGÜL, Murat, “Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri”, **Turkish Studies** -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Academic Journal-, 2 (2) ,Spring 2007, s. 749 - 769.

YALÇINER, Necla, “Türkçede Son Çocuğa Verilen Adlar”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.: 855/II, (20 – 26 Eylül) Ankara 2004, s. 3119 – 3130.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri”, ”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60, **Seminer, Kongre, Bildirileri Dizisi**: 17, Ankara, Eylül 1984, s. 25 – 41.

YILDIRIM, Dursun, “Coğrafyadan Vatan’a Geçiş”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 60; Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 17, Eylül 1984, Ankara, s. 157 - 168.

YILDIRIM, Mehmet, “Uşak İli ve İlçeleri Yerleşim Yer Adları (Orun)’nın Yapı ve Köken Bakımından İncelenmesi”, T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2006.

YILMAZ, Yaşar, “Ad Koyma Geleneğimizde Yunus Emre”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.:600, Aralık 2001/11, s. 930 – 939.

http://www.kuransitesi.com/dini-sozluk/?_ide8102&kelime=DAMED

<http://www.isimarsivi.com/isim/8277-Dilcan.html>

<http://www.isimarsivi.com/isim/8277-Dilge.html>

<http://www.eksisozluk.com/shaw.asp?+=abel>

http://www.nedirnedemek.com/agami_nedir

<http://www.tr.wikionary.org/wiki/ar%C4%B1slan>

<http://tr.wikionary.org/wiki/Artur>

<http://www.ayancuk.com/bulmaca-27217-Zaire.html>

<http://yenisafak.com.tr/Pazar/?t=09.01.2011&i=288801>

<http://hayatbilgisi.gen.tr/turkce/su-urunleri-terimleri-sozlugu/nymphoides-peltata.html>

http://www.nedirnedemek.com/refiye_nedir

http://www.google.com.tr/#hl=tr&cp=11&gs_id=w&xhr=t&q=teybe+nedir&pf=p&sclient=psy-ab&source=hp&pbx=1&oq=teybe+nedir&aq=f&aqi=&aql=&gs_sm=&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=b8f1f91622448d28&biw=1280&bih=619

http://www.nedirnedemek.com/jasmin_nedir

http://www.tebyan.net/islam/ahlalibait/biography_oftheinfallibles/companionsoftheprophet/2011/11/6/186120.html

<http://www.komikler.com/komikforum/baslik.php?tid=4243>

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/varis_abdurrahman_ad_koyma_gelenekleri_uzerine.pdf

<http://www.turkoloji.cu.edu.tr/>

<http://www.tdkkitaplik.org.tr/> = <http://tdkdergi.gov.tr/>

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=abdul>

SÖZLÜK ÇALIŞMASINDA KULLANILAN KAYNAKLAR

ALTAYLI, Seyfettin, **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü** I. ve II. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul – 1994.

AYDIN, Aydın Abi, **Şexs Adları Lüğeti**, Çırağ Neşriyat, Bakı – 2002.

DİLİPAK, Abdurrahman; DİLİPAK, Asiye; MERİÇ, Nevin, “**Ansiklopedik İsim Sözlüğü**”, http://www.sevde.de/Isim_Sozlugu/Isim_Sozlugu.html

ELİZADE, Samet, **Kitabi Dede Qorqud**, B. Yeni Neşrler Evi, Bakı – 1999.

GÖKÇEK, Nahide, T.C. Kafkas Üniversitesi Kars Sağlık Yüksekokulu, Kaynak Kişi.

<http://board.metin2.org/board37-ar%C5%9Fiv/board32-ar%C5%9Fiv/board36-%C3%A7%C3%B6p/473696-sura-nedir/>

<http://hayatbilgisi.gen.tr/turkce/su-urunleri-terimleri-sozlugu/nymphoides-peltata.html>

http://necdeticel.com.tr/haberler/allah_kelimesinin_asli_nereden_gelmektedir.html

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

<http://tr.wikionary.org/wiki/Artur>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Neman_Nehri

<http://tr.wiktionary.org/wiki/arıslan>

<http://www.ayancuk.com/bulmaca-27217-Zaire.html>

<http://www.eksisozluk.com/shaw.asp?+=abel>

http://www.google.com.tr/#hl=tr&cp=11&gs_id=w&xhr=t&q=teybe+nedir&pf=p&sclient=psy-ab&source=hp&pbx=1&oq=teybe+nedir&aq=f&aqi=&aql=&gs_sm=&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=b8f1f91622448d28&biw=1280&bih=619

<http://www.isimarsivi.com/isim/8277-Dilcan.html>

<http://www.isimarsivi.com/isim/8277-Dilge.html>

<http://www.komikler.com/komikforum/baslik.php?tid=4243>

http://www.kuransitesi.com/dini-sozluk/?_ide8102&kelime=DAMED

http://www.nedirnedemek.com/agami_nedir

http://www.nedirnedemek.com/jasmin_nedir

http://www.nedirnedemek.com/refiye_nedir

http://www.tebyan.net/islam/ahlalibait/biography_oftheinfallibles/companionsoftheprophet/2011/11/6/186120.html

<http://www.uludagsozluk.com/k/ragif/>

<http://yenisafak.com.tr/Pazar/?t=09.01.2011&i=288801>

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=abdul>

ÖZGEÇMİŞ

1985 - Iğdır doğumlu.

1999 - Ziya Gökalp İlköğretim Okulu'ndan mezun oldu.

2002 - Iğdır Lisesi'nden mezun oldu.

2006 - Kıbrıs – Yakın Doğu Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu.

2009 - Kars – Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün “Yeni Türk Dili” Yüksek Lisans / Master programını kazandı.